

చరిత్ర

హిందూ దేశ, ఆంధ్రుల, సాహిత్య, తత్వ

జానపద గేయ వాంగ్మయ పరిచయము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కృష్ణ మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాచీ

గురు గౌరంగ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర శాస్త్రి

గురు పీఠహ్లాంద్ర శాస్త్రి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తీర్థాంగ శాస్త్రి

గురు లాహరీ మహాశావ్య

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మహాయాగశాస్త్రి

గురు విద్యాప్రజ్ఞానానందగిరి

గురు చైతన్య మహా ప్రభు

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010001725

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

జానపద గేయ వాఙ్మయ పరిచయము

[1953 తెలుగు భాషా సమితి పర్యవేక్షణను మద్రాసు ప్రభుత్వమువారిచే బహుమూలము బడసిన గ్రంథము]

రచన :

హరి ఆదిశేషువు M. Sc.

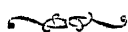

మహాదయ ప్రెస్,

శ్రీకాకుళం.

1954

ఒ క మా ట

“ కస్తూరి రంగరంగా మాయన్న కావేటి రంగరంగా : ” అని పాడుతూ బిచ్చానికివచ్చే సంక్రాంతి దాసరులూ, భూపాలరాగుతో మేంకొలుపులు పాడే మా అమ్మమ్మా నాకు జానపద వాఙ్మయంతో చాల్యంలోనే పరిచయం కలుగజేశాడని దానికి సాయంగా కుశలవ కుచ్చల చరిత్రనీ, గరుడాచలాన్నీ పాడి వినిపించి నూ అమ్మ గేయ వాఙ్మయంపై నాకు కలిగిన అభిరుచికి పోగొడిచేసింది.

కార్యంతర వ్యగుడనై తెలుగుదేశపు దక్షిణపు తెల్లలొనుండి స్వ జానపద గేయ వాఙ్మయానికి దూరమైన నాలో దాగిఉన్న అభిరుచిని తెలుగు భాషా సమితివారి అహ్వానం పునరుజ్జీవింప జేసింది. అందువల్ల కలిగిన చావల్వల్ల కొన్ని పాటలను సేకరించి, వాని బాగోగులను రసికులకు వివరించుటకు నాచి సమర్థతలేదని, చెనురాదాను. అట్టి స్థితిలో మిణ్ణుడు, ఉపదేష్ట, మార్గదర్శి డాక్టర్ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు “దీమల్ విష్ణు నిహళ్యమానులగుమ, ధృత్యున్నతోత్సాహులై ప్రార్థింపఁజేయు యజ్ఞగింపరునుమీ ” అన్న భర్తృహ వార్యార్థాన్ని పదేపదే జ్ఞాపకంచేసి ఉత్సాహం చేశారారు. నిరాడంబరుడు, తెలుగు సాహిత్య సంస్కృతి పోషకుడు శ్రీ పండిరి మల్లికార్జునరావుగారు, జానపద గేయాల నెన్నింటినో సేకరించిన విజయవాడ రేడియో స్టేషన్ వారూ శ్రీ బి. ఎ. రామారావుగారు, శ్రీ వేమరాజు బానుమూర్తి, డాక్టర్ శ్రీపాద గోపాల కృష్ణమూర్తిగారు నేను సేకరించిన గేయాలకుశోడు ఎన్నో గేయార్థీ రచనల్ని ఇచ్చి ఈ గ్రంథరచనకు తోడ్పడ్డారు. వారందరికీ నేనెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి.

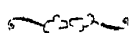
ఈ రచన నా కొకవిధమైన సంతోషాన్ని, తృప్తిని, ఇచ్చింది. కాని, ఇది అననుగ్రహించిన, ఇంకా తెలంగాణా, రాయలసీమ రచనలెన్నో ఇందులో చేరవలసి ఉన్నాయనీ గుర్తిస్తున్నాను. అనతికాలంలో తెలుగుదేశమంతటా అన్ని చూలాలూ, అన్ని పల్లెల్లోనూ గేయ వాఙ్మయ సేకరణ ఒక్కమ్మడిగా జరగాలనీ ఈ గేయ వాఙ్మయం సాధ్యమైనంత సమగ్రమైంది అవుతుందనీ ఆశిస్తున్నాను. అలా జరిగితే ఈ గ్రంథం మరింత పెరుగుతుంది. అలా పెరగాలనే నాకోరిక.

యాన్ని వివరించడం జరిగింది. ఈ విధానంవల్ల ఈ గ్రంథం ఎక్కువగా కథా-
 గ్రయమనిపించక తప్పదు. జానపద గేయ వాఙ్మయ సంపుటలు రయారై,
 మన గ్రంథాలయాన్నింటిలోనూ చదువరులకి అందువాటులో ఉండేస్తే ఏర్పడే
 వరకూ ఈ విధానంతప్ప మరొకటి ఉచితంకాదని నా అభిప్రాయము. ఇలా
 చెయ్యకపోతే గ్రంథంలోని విషయము చదువరులకి చూగ చెప్పివారి ముచ్చటలా
 పుతుండేమోనని నా భయం. ఈ గ్రంథం చదివినవారిలో జానపద వాఙ్మ-
 యాన్ని పరిశీలించాలనే ఉత్సాహం కలిగించాలని నా కోరిక. అది సఫలమైతే
 సమస్తాన్ని భాషిస్తాను.

మదరాసు ప్రభుత్వంవారి తరపున తెలుగు భాషాసమితివారు 1925లో
 మన గ్రంథరచనపోటీలో దీనికి బహుమానము లభించింది. వారిచ్చిన పోల్కా-
 నానికి నేనెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి. జానపద గేయ వాఙ్మయాన్నిగురించి శ్రీయుతులు
 కన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు, చింతా దీక్షితులు, దేవుమళ్ళ కామేశ్వరరావు,
 కిడుమూరి గంగాధరం కృష్ణశ్రీ, తిమ్మావఠ్ఠుల కోదండరామయ్య, శ్రీమతి
 ల్లిందల సరస్వతీదేవి మొదలగువారెందరో కృషిచేశారు; చేస్తున్నారు. వారందరి
 చనలతోపాటు తెలుగు సరస్వతి పాఠాలవగ్గర నా యీ పూజా ప్రమాణంకాదా
 ఉండనే నా కోరిక.

పోషణలేని జానపద వాఙ్మయం పూర్తిగా నశించకుండా ప్రాచ్య చిఖిత
 గ్రంథక భాండాగారంవారూ, తంజావూరి సరస్వతీ మహల్ వారూ, అమెరికన్
 ప్రెసుండ్ ముద్రాక్షరశాలవారూ, శ్రీయుతులు కొండపల్లి వీరవేంకయ్య, రౌతు
 చంద్రియ్య, నూలు సుబ్బారావు మొదలగువారూ కొంతవరకు కాపాడారు.
 ఎందుకు అంభోరోకం చారికి కృతజ్ఞులై ఉండడం న్యాయం. ప్రజావాణి తొక్కు-
 లుకుల్ని, ప్రజా పరిపాలన యుగోదయం కాగానే పరిచయం చేయగల భాగ్యం
 లభించినందుకు నేను అదృష్టవంతుడను. నా కృషి ఫలితాన్ని ప్రజలరండిచ్చే
 ఎందుకు తోడ్పడిన నవ్య విజ్ఞాన ప్రచురణలవారికీ, శ్రీమకోర్పి చక్కగా
 గుర్తించిన మహోదయ పెన్సన్ వారికీ అత్యంతాదరంతో పరిచయ వాక్యాలువ్రాసి
 ప్రదర్శిస్తాను. పోత్తనహించిన సహృదయులకీ నేను ఎంతో కృతజ్ఞుణ్ణి.

జానపదవాఙ్మయం

జానపద వాఙ్మయం అంటే ఏమిటి? పేరునుబట్టి అది జానపదుల వాఙ్మయం అని స్పష్టమౌతోంది. జానపదం అనేది నేడు మనం జిల్లా, తాలూకా లని వ్యవహరిస్తున్నట్లుగా ప్రాచీన భారత దేశంలో వ్యవహారంలో ఉన్న దేశ విభాగం అని మనకు సాహిత్యంవల్ల తెలుస్తోంది. అది కాలంనుంచీ భారతీయ మానవ ప్రవృత్తికి ప్రకాంతమైన జానపదాలే ప్రియమైనట్లు నగరవాసులు గాని వాందరినీ సామజానపదులనే పరిగణించుట కుకూడా మనం అనుకోవచ్చు. ఎలక మీద పిల్లనీ, పిల్లమీద ఎలకనీ ఎక్కించి కాలక్షేపంచేసే నాగరికులకంటే నిస్సహనోహరమైన ప్రకృతి ఒడిలో పెరుగుతూ మాయామర్మమూ ఎరుగని వారవడం తనేమొ వాచస్పత్యకారుడు జానపదుల్ని “కృత యజ్ఞాయ మేధావీ, బుధో, నపదశ్శుభిః” అని యజ్ఞం చేసినవారితో పండితులతో సమానంచేసి పవిత్రులని ప్రశంసించాడు.

మనోనైర్మల్యాన్నిబట్టి వాక్కుదీనీ, సిద్ధినీ పొందవచ్చుననేది ఆర్షమతం. జన్మతః కుచులైన జానపదులవాళ్ళు అనంస్కృతమైనా, యేసతో చూడిఉన్నా నాగరికులకు హాసకారణమైనా పరిశీలనకు అర్హమైనదే. జానపద వాఙ్మయం అనంతమైనది. అందుచేత తెలుగుపై అధిమానము కలవారందరూ విబుధజనుల నలన విన్నంత కన్నంత జానపద వాఙ్మయాన్ని గురించి కృషి చేయవలసిందే. లేకపోయినట్లయితే వారి వాఙ్మయాభిరుచి కేవలం మాటమాత్రమేనని అనవలసి నస్తుంది. ఇప్పటికే ఈ విషయాన్ని గురించి కృషి చెయ్యడంలో జాష్యం జరి గిందనీ, అందుచేత ఎంతో వాఙ్మయం కాలవాహినిలో కలసిపోయి వుంటుందనీ, అది లభించే అవకాశం జారిపోయిందనీ, తంచేవారిలో నేనొకణ్ణి. అందువల్ల ఎవరూ సదుముకట్టి దొరికిన జానపద వాఙ్మయాన్ని సేకరించి, అందులోకన్పించే విలువను తెన్నుల్ని, తరితీపుల్ని, ఇతరులకు చూరలియ్యాలి. ఎంత వాఙ్మయం ఇప్పటికే నష్టమై ఉంటుందో చదువరులే ఊహించుకొనేటందుకు కొంచెం ఊహ

కొనసాగిద్దాము. ఇటీవల తెలుగువారిని అర్థంచేసుకొందామని ప్రయత్నించిన బౌత్తరాహుల్లో హరింద్రనాథ చటోపాధ్యాయ, దేవేంద్రనాథసత్యార్థి అనేవారు ముఖ్యులు వారిలో హరింద్రనాథుడు తెలుగువారిలో ప్రత్యక్షమైన కవిచాతుర్యముగ్ధుడయినాడు. ఎన్నో ఉపన్యాస పేదికలమీద గోష్టులోనూ, తన అతిప్రాయాల్ని వెల్లడించాడు. “వీరూ వారూ, అనే తేదాలేకుండా తెలుగువారిని కవి బిందామంటేనరి, కవితారసం చిందుతుంది.” అన్న వాక్యమే అయిన అభిప్రాయపు పారాంశం. అలాంటి గుణం తెలుగుజాతికి ఉన్నాడు హఠాత్తుగా సంభవించిందివాడు. వారిని సంస్కృత కవుల భావదాసులు కానట వీసట గాథలు త్రవ్వవారని నిరపించిన నాటినుంచీ ఉన్నదే. అందుచేత అధమం 11-వ శతాబ్దంనుంచి నేటివరకు ఎందరు తెలుగువారు తెలుగునాటపుట్టి కవిత్వము జీర్చించుకొని, కవితా-హృదయాలు స్పందించగా తెలుగుల వాతావరణాన్ని కవితా రాగవాహినులతో ముంచెత్తిఉంటారు? సంస్కృతపు సావిళ్ళలో కొలుపుతీసిన మంత్రి ప్రకాండులు వారికేనూడక, వారు పాడింది సారస్వతమేమోననైనా క్రిగంట చూడక యాదాలాభంగానైనా వినకుండా ఉన్నప్పుడు వారు ఎన్ని తిరునాళ్ళలో, ఎన్ని రచయిత్రుల సందర్భాల్లో, ఎన్నిజాతరలలో, ఎన్నిప్రభల ఊరేగింపులలో ఎందరు తెలుగువారిని శృంగార వీర అద్భుత రస నిమగ్నుల్నిచేసి ఆనందించి ఉంటారు. ఆపాటలన్నీ ఏమయ్యాయి? అ సుద్దులన్నీ ఏమయ్యాయి? అసూర్లు లన్నీ ఏమయ్యాయి? ఆగాధలన్నీ ఏమయ్యాయి? ఏమో ఎవరు చెప్పగలరు? అవే నేటికీ రూపుమారి నాయకీ నాయకుల పేర్లుమారి కొత్త భావాలతో, కొత్త భావ నుంచి రవాణాలయిన పదాల వెల్లువలతో ఉక్కిరిబిక్కిరియై వావ చిరిగి వదలంరై కానెబిగించి కట్టుటమాని గాగరా ధరించిన తెలుగువడుచై హోయలుగొల్పుతూ గుజిరీప్రతుల్లోనో, ఎవరెల్లుజెప్పిన అటు మాటాడుతూ కుంటినడకలలో అయ పడని గమకములతో ఎవరు చేయూతను ఇచ్చెదరాఅని పల్లెపట్టుల్లో వేచిఉండేమో అనిపిస్తోంది.

అసరిమితమైన జానపద వాఙ్మయం తగిన ఆదరణ లేకపోవడంవల్ల పరిమితమైనట్లు భ్రమ గొల్పుతుంది. విషయ నిస్తృతినిబట్టిహడా అది ఆదరణలేయమైనదే.

సుడికారపు పొంపువల్ల తెనుగు ఇటాలియను భాషతో మిలతూగునని త్రోసుదొర ప్రశంసించిన విషయము సుప్రసిద్ధమే. అనానుడి జానపదుల జాన

తెనుగునకు చెందినదేనని త్రొనుదొర రచనలను చూచినవారికి స్పష్టమవుతుంది. అందుచేత అసలు సినలైన తెలుగు నుడికారాన్ని గ్రహించాలంటే జానపద వాఙ్మయాన్ని ముఖించవలసిందే.

సాహిత్య దృష్టితోనే కాకుండా, సంగీత శాస్త్రదృష్ట్యా చూసినాకూడా జానపద వాఙ్మయం, ముఖ్యంగా గేయవాఙ్మయం పరిశీలనార్హమవుతోంది. కూర జంతువులను చూసి భయపిహ్వలుడవడంచేతనో, లేక కుందేలు చేకిక్కినప్పుడు తాహంచేత తన్ను తామరచి మానవుడు పేసిన కేకల్లోనో, ఉదాత్తానుదాత్త స్వరీతధను లుత్పన్నమైనట్లు స్పష్టమవుతోంది. కోయిల కూతకు మారుకూసే ఉత్సాహవంతుడైన జానపద బాలునినోట పంచమస్వనం ఉత్పన్నమైందనడం సత్యమారము కాదోదు. వనంతకాలంలో కన్పించి పంచమస్వన మొలికించి కాలం మారగానే మాయమైన కోయిల కూతము కల్పించిన మధుర స్మృతులచే జానపదుల కంఠంలో సంగీతం ఆవిర్భవించిందని మనం నమ్మవచ్చు.

సహజంగా సృష్టిలో విన్పించిన మధురస్వనాల్ని అనుసరించి మానవు లాలాపించిన ఆలాపనలలో గేయముత్పన్నమైందనీ, అపరిష్కృతమై అది ప్రజలతోపాటే పెరిగి వారినితృప్తిపడతంతో పెనవేసుకొని పృథ్వి అయినదనీ విజ్ఞులు దావిస్తున్నారు. అందుచేత ఏ దేశపు సంగీత సాంప్రదాయాన్నైనా, అర్థంచేసుకోవాలన్నా, వివరించాలన్నా ఆదేశపు సంగీత సుధారసపు చెలమను వెతకాలి. అది ఆదేశపు జానపద గేయాల్లో, ప్రజలు పాడేవాటల్లో, తీసే కూనురాగాల్లో గర్భితమై ఉంటుంది. కర్నాటక సంగీత సాంప్రదాయం బహుగోప్యది. మత్స్యగయ్య అంతటివాడు లేడు అని మనం బుజాలు పొంగేలా చెప్పకొంటాము. ఆ సాంప్రదాయానికి మూలబీజము. త్యాగయ్య గానసుధారసానికి శారణమైన మర్కాన్ని తెలుగు జానపద వాఙ్మయంలోనుంచే తవ్వి వెతకి బైటబెట్టాలి. జానపద గేయ వాఙ్మయ ప్రయోజనాన్ని గురించి ఇలా అభిప్రాయపడేది నేనొకణ్ణే కాదు. మన తలదాటిన పెద్దలెందరో ఇలా అనుకుంటోన్నవారే. వారిలో ఒకరిద్దరి అభిప్రాయాల్ని యీ సందర్భంలో ఉటంకించడం అసందర్భం కాబోదు.

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయంలో అచార్యులైన సంగీత రచానిధి సాంబమూర్తిగారు ఒక వ్యాసంలో ఇలా రాశారు. జానపద గేయాల్ని సేకరించేవారిలో సంగీతం అంటే అభిరుచి చాలా సక్యత్తుగా కన్పిస్తోంది. కన్పించటం లేదనె

అనాలి. సంగీతంలో నిష్ణాతులైనవారిలో జానపద గేయాల్లోఁను రాగవరసలన్నీ. వాటి ప్రత్యేకతనీ. ప్రయోజనాన్ని తెలుసుకొన్నవారు కన్పించరు. పామరుల్లో వ్యాపించి వసలతలా వృద్ధిజెందే కళారమ్యతని గ్రహించి, వాటిలో దారితెస్తులు తీర్చితిచ్చవలసిన బాధ్యత అభిజ్ఞులమీదా అట్టికృషిని ప్రోత్సహించవలసిన బాధ్యత రసకులమీదా ఉంటాయి.

వాగ్గేయకారులమీదనున్న ఈ గురుతర బాధ్యతని గుర్తించుకొనిన వారిలో అగ్రగణ్యుడైన త్యాగరాజస్వామి ప్రజాసామాన్యంలో వ్యాపించిన ప్రియమైన రాగవరసల్నీ, ఫణితుల్నీ దివ్యనామావళి సంగీర్తనలో గ్రహించాడు. అంతే కాకుండా ఆయన పాడిన మరికొన్ని ప్రఖ్యాత కీర్తనల్లోకూడా జానపద గేయ ఫణితుల్లో కొన్ని సంస్కరించి గ్రహించినారని విజ్ఞులు అభిప్రాయ పడుతున్నారు. దివ్యనామావళి, త్యాగ బ్రహ్మ కీర్తనలూ శ్రోత్రపేయములు కావని ఎవ్వరూ అనరుకదా! వాటిలో గర్భితమైన జానపద సంగీతరీతులు వాటి మాధుర్యమునకు బాధకములు కావనీ, మీదుమిక్కిలి పోషకములు కావచ్చుననీ భావించుట సబబేకదా :

ఇక ఆధునికులలోకూడా కళాప్రపూర్ణులైన మన ఏదేలు నాయుడుగారికి జానపద గేయములపైగల ఆభిమానము అందరెరిగినదే. వారు కచ్చేరీలలో జానపద గేయమున కొక స్థానము ప్రత్యేకించారు. భారత జాతీయతను ప్రతిబింబించేఉద్దేశంతో నేడు రేడియోశాఖవారుకూడా జానపద గేయ ప్రసారాన్నిగురించి శ్రద్ధ వహిస్తున్నారు.

తెలుగు జానపద గేయాల వెన్నింటినో పాడించి విని, సేకరించి తర్జుమా చేసుకొని పరిపరిచిదివి వలకించి ఇతర జాతీయ జానపద గేయములతో పోల్చి చూచి దేనేంద్రనాథసత్యార్థి సరళతైలికీ హృదయమునుంచి సూటిగా వెలివెగసిన భావసంపత్తికీ, మనోమోహన గీత మాధుర్యమునకూ, నిసర్గ సుందర ప్రతిబింబములకూ ముగ్ధుడయినాడు.

మహోద్బుష్టితో సరికిలించినాకూడా జానపద వాఙ్మయం ప్రయోజనకారి అనవలసివుంది. “ దేశమంటే మట్టికాదోయ్ దేశమంటే మనుషులోయ్ ” అన్న గురజాడ అప్పారాయకవి వాక్యమూ “ రాజులు సుప్రసిద్ధులేయైననూ జనజీవన

ముంగూర్చి తెలియనిచో చరిత్ర నిష్ఫలముగదా !” అని నిర్వచించిన డాక్టర్ నేలటూరి వెంకట రమణయ్యగారి సుఖాపితమూ తలదాల్చి నర్త మైనవి. గ్రామ జీవనము గ్రామీణ వాఙ్మయంలోనే పూర్తిగా ప్రతిబింబించునన్నది నిర్వివాదము. అందుచేత జానపద వాఙ్మయమే ఏజాతియొక్క నిజ సంస్కృతినైననూ, జీవిత పరమావధులనూ, లక్ష్యములనూ వారసుభవించిన సుఖదుఃఖములనూ వ్యక్తంచేయ గల ఏకైక సాధనము. అదే జాతి చరిత్ర రచించు చరిత్రకారులకు అవరూప ముల పేటిక.

జానపద గేయాలను పాడినవారు సహజకవులు. “ నవ్విపోదురుగాక నారేటి సిగ్గు” అని గొంతువిప్పి పాడినవారు అట్టి రచనలు సాధారణ ఛందోరీతుల నతిక్రమించడం పరిపాటి. అలాగనగానే పీటికి ఛందోనియమాలిండవనడానికి పీలులేదు. ప్రస్తరించినట్లయితే లభించే అనంత సంఖ్యాకమైన వృత్త గీతాల్లోనిదై మాత్రాబద్ధమై లయ తాళ బద్ధగమకంతో ఒప్పిఉంటాయి.

ఆంగ్లభాషలో పండితులు వ్యవహారంలోఉన్న భాషకి ఎంతప్రాధాన్యం ఇచ్చారో మనకి జోసెఫ్ రైట్ అనే నిఘంటువారుని కృషిని వ్యక్తీకరించే ఈక్రింది వాక్యంవల్ల తెలుస్తుంది. లోకవ్యవహారంలోఉన్న రూపాలనన్నింటినీ క్రోడీక రించి ఇంగ్లీషువారు 1898 లో రైట్ పర్యవేక్షణక్రింద పనిచేశారు. 150మంది పండితులు 194 అంశాల విషయ సేకరణచేసి రెండు శతాబ్దాల్లో ఎవరు ఎక్కడ పాడిన పదాల అన్నింటిరూపాలను సేకరించి చూర్చి నిఘంటువుగా ప్రకటించారు. ఇదివిన్న తెలుగు భాషాప్రియులు తెలుగు వ్యాపహారిక భాషకీరూడా అలాంటి అవ రాళం ఎప్పుడులభిస్తుందోనని ఉవ్విళ్ళూరవలసిందే. జానపద వాఙ్మయ సేకరణా, పరిశీలనా అది సాధ్యం అయ్యేటందుకు మొదటిమెట్టు.

భాషాతత్వం తెలుసుకొనదలచినవారికిరూడా జానపద వాఙ్మయం అమూల్య మైన చేదోడు. మాండలిక పదాలూ, ఒకనాడు వాడుకలోఉండి నేడు మారుమూ లకు చేరిన పదాలూ ఆ మహోదధిలోనుంచే పొందడానికి పీలవుతుంది.

జానపద కవుల వాక్కు అసంస్కృతము. సహజమయినది. వారి కవి త్వంలో జాను తెనుగు పాతక్కువ, కబితాధార వారిసొమ్ము. అందుచే (ఛందో) వ్యాకరణములు వారి ననుసరించవలసినదేకాని వారు వాటి గిరులలో నిముడరు. అట్లముడవలెనని వారు అగి అగి గొంతు నులుముకొనరు.

జానపద కవులలో ఎన్ని శరణులదానా ఉన్నారు. చేమమానని విద్యాధిరయైన శ్రీనాథుడు మొదలు, విశేషిరయైన పీఠి విచ్చగానివరకూ జానపద కవులే. పీఠిలో స్త్రీ గాల పృథ్వి విషేషంలేదు. విద్యవృత్తులుగాని, వాగవిరూపా జానపదకవులే. పండితభిషక్కుల రచనలు పారమునబడిన రసమయ గుళికలు. జానపదకవుల రచనలన్నచో చెట్టునుంచి జారిపడిన అమృత ఫలములు. రసమయ గుళికలయందు రసమున్నదని నిరూపించుటకు శాస్త్రవేత్తలవసరము. కాని అమృత ఫలములందు రసము అనంతకానే జాలువారుచుండును. రసగుళికలను జీర్ణించుకొన జీర్ణశక్తి మహిమోన్నతులే సమర్థులు. అమృత మధురము చిప్పలుచాని నాస్పాదించుట రెల్లరు సమర్థులే.

శృంగార పీఠ కరుణాద్భుత రసోత్కర్షములైన రచనలందరికీ హృద్యములే. ఈ రస భావముల కాదారభూతలైన నాయికా నాయకులరూ చదువరులరూ ఎంతతక్కువ అంతరం ఉంటే అంతఎక్కువగా తాదాత్మ్యం సిద్ధించి రసప్రాప్తి ర్భావమవుతుంది. అందుచేతనే అట్టి రచనలకి జనాదరణం సిద్ధిస్తుంది. దాని మూలంగా పోషించే పోషకులు లేకపోయినా, పనిగట్టుకొని ప్రచారంచేసే సరస విమలలు, మల్లినాథసూరులూ లేకపోయినా గుణ దోష విమర్శనల కఠీతమయి జానపద గేయములు పూర్తిగా నశించక నిలిచాయి.

జానపద గేయ వాఙ్మయం బహు ప్రయోజనకారి అన్నది నిర్వివాదము. ఇప్పటివరకూ ప్రకటితమై, సహృదయులచే సేకరింపబడిన జానపద వాఙ్మయాన్ని లోకంలో వ్యాప్తమై ఉన్నదానితో పోలిస్తే సముద్రంలో కాకిరెట్టవంటి ధనక తప్పదు. విశాఖ, శ్రీకాకుళం మండలాలు గేయ వాఙ్మయానికి పుట్టిల్లని విజ్ఞాన అభిప్రాయము. అందుచేత మన మండలములోని విద్యార్థులూ, విద్యావంతులూ ఈ జయ ఉగాదినాడు జానపద గేయ వాఙ్మయ సేకరణ చేయ్యవలెనని కృతనిశ్చయం లవాలనీ, వారికృషివల్ల అనతికాలంలోనే తెలుగు సాహిత్య మహోదయమునకు రాజకాట ఏర్పడాలనీ కోరుతున్నాను.

2. శృంగార రసాత్మక గేయములు.

జానపద గేయాల్లో శృంగార రసాత్మక గేయములు ప్రధానమైనవి. అలంకారికులు శృంగారరసం అన్నిరసాల్లోనూ ముఖ్యమైందని అంగీకరించడంతో

జీవితంయొక్క అక్షయ సౌందర్యార్చనఅనీ అది మధుర భావానికో వ్యాఖ్యఅనీ వారంగీకరించినట్లు భావించవచ్చును. అదే మన తెలుగువారి జీవిత పరమాపది యనిరూడా భావించేటందుకు అసంఖ్యాకంగాఉండి వ్యంగ్యంగానూ వాచ్యంగానూ శృంగార రసాన్నొలికిస్తున్న తెలుగుగేయాలూ, కావ్యాలూ సాక్షిభూతంగా ఉన్నాయి. శృంగార వీర రసాలు పరస్పరం సహకరిస్తూ మన కావ్యప్రపంచాన్ని, జాతీయ జీవనాన్ని నడుపుతున్నట్లు కన్పిస్తుంది, వింటే భారతంవినాలి అన్న నానుడివల్ల వ్యక్తమవుతున్న మన భారత వీరగాధా కథాశ్రవణ రౌతు హలమూ, ద్రాక్షరామ చళుర్య భీమనర గంధర్వాప్పలో భామినీ వక్షోజములపై చాసించిన కస్తూరీ పరిమళమూ, గన్నెకాదారి పొద్దున నిశుంభునో, భృంగిరిటు లనో తైదండ పట్టుకొని సానివాడ కరుగుచున్నాడోయను భీమేశ్వరుడూ, ద్వీపాంతరములనుండి చందనాగరు కర్పూరముల తెప్పించి వసంతోత్సవముల నిర్వహించిన పసంతరాయులుకూడా అవిషయమే రుజువు అవుతోంది.

జానపద వాఙ్మయంలోకూడా మన జాతికి పెన్నెముకలాంటి శృంగార వీర రస వాహనులు రెండూ కలిసిఉన్నాయి కాటమరాజు కథా, పలనాటి పీఠలకథా, బొబ్బిలికథా మొదలైనవి వీరగాధలకు కొన్ని ఉదాహరణములు. వాటి విషయం ప్రకరణాంతరంలో వివరించబడింది. శృంగార రసాత్మక కావ్యప్రశంసయే ప్రస్తుతవిషయము.

జానపద వాఙ్మయంలోని శృంగారాత్మక కావ్యాల్ని రెండు విభాగాలు చెయ్యవచ్చును. సాంసారిక గాధల నాధారంగాగొని ఆదర్శ జానపద దంపతుల చరిత్రని వివరించేవి. వీర రాజమృతచా, కరుణ విప్రలంభి ప్రధానమైన గామయ్యకథా ఉదాహరణములు. ఇక రెండోరకానికి చెందినవి, టుమ్మిల లాంటి నోటిపాటలు, అవి అముద్రితములు, అసంఖ్యాకంగా జనసామాన్యంలో నిలిచిఉన్నాయి. అవన్నీ రస గుళికలు, కొన్ని నీతి బాహ్యములని విమర్శకులు నిరసించినవి. కాని అలాంటివికూడా జనాదరంపల్ల గేటికీ నశించుచుండా నిలిచాయి. శృంగార రసాత్మక గేయ వాఙ్మయమే ఆధునిక పద్యాధికులలో కొందరిని ముఖ్యంగా సందూరి పెంకటసుబ్బారావు, అడవి బాపిరాజు మొదలైనవారిని ఆవేశపూరితుల్నిచేసి మధుర కావ్య రచనకు పురిగొలిపాయి. అందు చేత వాటన్నింటినీ సేకరించడమూ, ప్రకటించడమూ అవశ్య కర్తవ్యములు.

మనకు లభించే శృంగార రసాత్మక గేయాల్లో చల్ మోహనరంగ,
యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట, సిరిసిరిమువ్వ, గోంగూరపాట, నారాయణమ్మపాట,
గుంటూరు చిన్నదాన, ఒంరికి చేతులిచ్చాన్, తమలపాకులమీద పండ్లెండదోసి,
నందగిరిబంగారుమాడు, పన్నాపంటేపిల్ల పస్తావంటే, ఈరమ్మో, బుల్లెరిమ్మో,
వచ్చబొట్టు పొడిపించుదావా, అనేని ముఖ్యమైనవాటిలో కొన్ని, వాటినే స్త్రీ
పులాక న్యాయంగా పరిశీలించ దలచుకొన్నాను.

“కంటికి రాటుకబెట్టి రడవా చంకానుబెట్టి
కళ్ళనీళ్ళు రడవనిండును గదరా చల్ మోహనరంగ” అని నటిస్తూ
“నీకు నాకు ఈడుతోడూ నిన్నొక్క నిముషమైన
విడనాడ జాలరుంటిని గదరా” అనీ
“గట్టుదాటి పుట్టదాటి గహనంతర సీమదాటి
అన్నిదాటి అలసిపోతిమి గదరా చల్ మోహనరంగ” అనీ
“నీచూ నీవరులేరు, నాచూ నా వారులేరు
ఏటిబిడ్డున ఇల్లుకడదాం పదరా చల్ మోహనరంగ”
మాదుమ్మలీ తోబిలొన, మంచినిళ్ళ బావిరాడ
ఉంగరాలు మరచిపెన్చి కదరా చల్ మోహనరంగ॥
నీకునాకు జోడుఅయితే మల్లెపూం తెప్పగట్టి
తెప్పమీద తేలిపోదాం పదరా చల్ మోహనరంగ”

అన్న చరణాల్లో మధురమైన దృశ్యాలు తలపులోవచ్చి నిలుస్తాయి.
నాయిరా నాయకులు నిత్య యౌవనులై, నిత్య పేరియసీపియులై, పెళ్ల వ్యవస్థల
అంటుసొంటులు తగులనివారై, జానపద సాహిత్యంలో నిలిచారు. ఈగేయంలో
ఉన్నతస్థాయి నందినప్రేమ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగారిని ఆకర్షించింది.
“మాలవల్లి” అన్న గ్రంథంలోని జ్యోతి, అప్పాదాసుల ప్రేమని వారు దీనికి
వ్యాఖ్యగా చిత్రించారు. ఈ గేయం కల్పించే మధుర చిత్ర సన్నివేశాలకి
ముగ్ధులై నీ, పుల్లయ్యగారు సినీమా తెరమీద దీనికి రూపమిచ్చారు. అదితొన్ని
తెలుగుదేశంలో అదాలగోపాలంచూసి రసానందం పొందారు. చాయిరగా నటించిన
శ్రీమతి పుష్పవల్లి తారాపథాన్నందింది. పండిత సామరామోదాన్ని ఇంతగా
పొందిన ఈ గేయాన్ని ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులు నీచ శృంగార రసోత్కృష్ట
మైనదనీ, ఆదరణీయముగాదనీ యెంకయ్య - చంద్రమ్మ, నారాయణమ్మ పాట
లకోడెల్ని తూర్పారబట్టారు.

విద్యాశేఖరులవారి అగ్రహానికి గురియైన గేయార్లో యెంకయ్య-చంద్రమ్మ పాటబకటి. చల్ మోహనరంగ పాటలోని నాయికా నాయకుల వర్ణాలు తెలియవు. కాని యెంకయ్య మాలోడు. చంద్రమ్మని పెళ్లాడితే “కులము తక్కువదాని కొట్ట వస్తుందారు, ఏడతెళ్ళినగాని యీసుతో చూస్తారు” అని కుమిలిపోతాడు.

“మన ప్రేమలత పెరిగి మనల నొకటిగజేయ
మనకడ్డులోతవా మతకట్టుదిట్టములు
మనమందు చింతలేలా చంద్రమ్మ”

అని తానై ఓదార్చుకొంటాడు. ఇక చంద్రమ్మకూడా.

“మంచిమనస్సైతేను మాలోడి మాటేల
కుల మెన్నుకోలేదురో రెంకయ్య గుణమునే
చూశానురో” అని ప్రేమించింది. సమాజానికి వెరచి
“మాలోణ్ని పెళ్ళాడై మరియాద పోతాది
మాట్లాడకూరుకోవే చంద్రమ్మ” అన్న నాయకుడితో
“పుల్లలేరుటకాని కాలవొట్టుకువన్న
దామురాదా సుండరోరెంకయ్య” అని

తమ సమావేశానికి యుక్తిగా స్థలనిర్దేశం చేసిన జాణ చంద్రమ్మ.

“అరటితోటానుండి అరటిపళ్ళుతెన్న
సరదాగ తిందామురో రెంకయ్య
దొరలలా తిందామురో” అని

మురిసిన సరళ హృదయ : ఆల్పసంతోషి.

కల్లుతాగాలని తాటిచెట్టెక్కితే
రాలు బెణికిపోయినాదో”

అని తన మద్యపానాన్ని మాటుపెట్టకుండా వాపోయే యెంకయ్యని.

“కాలుబెణికిందాని కనబడక పోయేవు
కట్టుకడతా వేగదారో రెంకయ్య”

అంటూ తన సహనశీలాన్ని వ్యక్తంచేసే క్షమాయాధరిత్రి చంద్రమ్మ.

“సీమిదమోహన నిద్దరేళలొకూడ

నువ్వ కల్లోకొచ్చి నవ్వి నట్లయింది
నిన్నిడిసి పెట్టలేదో రెంకయ్య

అని తన నాతిచరామి అన్న నిశ్చయాన్ని చంద్రమ్మ వ్యక్తంచేస్తుంది. పర్వ వ్యవస్థమీద తిరుగుబాటు చేసిన పీరి పేర్లమబాదాన్నీ.

“మంచెకాడికి వేగరావో రెంకయ్య
మనసిచ్చి మాటాడరా”

అని చంద్రమ్మ. శ్రీ సహజమైన మాతృత్వ గర్వ సూచకంగా

కొడుకు పుట్టేసేను కోటప్పకొండాకి
పోయి తీరాలి రెంకయ్య

అన్నందుకూ పరిణయ నియమ బద్ధ శృంగారం కాదనీ. అనభ్యమైందనీ రసాభావమైన సీత శృంగారమనీ విద్యాశేఖరులు భావించి నిరసించారు. అమ కనులబ్ధమైన పరిస్థితుల్లో నివసిస్తూ, ఉత్కృష్టమైన ప్రేమభావంతో స్పందించిన హృదయాలుగల జానపదుల శృంగారం పూర్తిగా నిరసించ తగినదికాదని నా మనవి. అది ఆదర్శప్రాయము కాకపోవచ్చు. ఎనా. దాన్ని జానపద జీవిత ప్రతి బింబము అనిమాత్రమే భావించి, గృహించవలసి వుంటుంది. కించిద్వర్త భేదాలు కారణంగా పేర్లమికుల జంటల్ని వెలివేసి వారి ఆనందమయ జీవితాలకి ఘాత కలిగించటం తగదనికూడా కవి తెలిపాడు. అందుచేత ఇది సంఘ సంస్కార ప్రచారాత్మకమైన గేయం అనికూడా అనతగిందే.

సిరిసిరిమువ్వ పాటలో రంగూన్ నలుగులుచేసే నాయకుడు రంగూను నుంచి ఇంటికి జోడుకొయ్యల ఓడమీద, బల్ రంగుచీరలు పంపాడు. సిల్క చీరలు కట్టిన భార్యని అద్దాలమేడలో ముద్దులాడుతూ, మోటారుకార్లలో కలిసితిరుగుతూ సుఖజీవనం గడుపుదామని కలలుకంటాడు. కాని, రంగూను లాభాలపల్ల ముదించి, కానికాలమోటచేత రంగుచేసి పిలిపించి రమ్ముసారా త్రాగించి ముద్దు లాడి మురిపించిన రంగూను రంధముండల వలలోపడి సొమ్ముంతా పోగొట్టు కొన్నాడు. ఒంటికి చెప్పరాని రోగాలుతగిలి, తిన కూడు, కట్ల గుడ్డ కరవై, తోడునీడలేక వైద్యుడు మందులతో మచ్చ మాపుతుంటే చేసిన ఫలదంత పర్థిత మైంది. ఇది పశ్చాత్తాపకపుడై “ఒకనాటి సుఖం బొకయేటి దుఃఖ”మని వాపో యిన చాటు పద్యకర్తని జ్ఞప్తికి తెచ్చే రచన. “మనమా వద్దిక నాడుమాట వినుమా

మర్యాద గాపాడుమా" అన్న పద్యాలకోసలోని దవుమోపైన నూటి రచన. శృంగారాభాస ప్రధానమైన ఈ రచన రంగూన్ తెలుగులకు పారా చూషార్ ఇచ్చేటటువంటిది.

కొల్లచీర గట్టుకొని, కొప్పున పూపు బెట్టుకొని, నెత్తిన గంపెత్తుకొని, గోంగూరకోసం నాయిక వెడుతుంటే తోట పెత్తనారి కన్నుగీటాడు. మొగుడుతో చెప్పకుండా ఎందుకు వెళ్ళానని నాయిక వెనకాడుతుంటే ఆతగవుమాలిన చిత్తకార్తి నాకొడుకు నాయికను యెగాదిగాచూచి, బాటకడ్డంగానిల్చి, పైటబట్టుకొని, చెంగున రూపాయిదీసి, ఖంగుఖంగున మోయిస్తూ, రంగులెన్నో జేయసాగాడు ఇవన్నీ చూసి నాయికబెదిరి, మాట్లాడకుండాఉంటే, మానం అర్థాంగీకారం అనుకున్నాడో యేమో మూతిమీసందువ్వి, యాతనబెట్టుతూ, మంచి చీర బెడ్డానని మాటలాడుతూ పయన పడబోయాడు. పూటుగాతాగి పిచ్చికుక్క వేషాలెన్నో వేయబోలే నాయిక విసిగి సేసారి నాయకుణ్ణి కారెత్తి తన్నింది. చాంతో మత్తుదిగిందో యేమో, వాడు నాయికకు చేయెత్తి మొక్కుతాడు. రాక్షస శృంగారం ఇందులో అభివర్ణితమైంది. తోట పెత్తనారి దుశ్చేష్టలు జుగుప్స కలిగేలా వర్ణించబడ్డాయి. అదివార, ధనాంధమత్తుల దుశ్చేష్టల్ని ఇలా వర్ణించడంకూడా సంస్కారమునకు దారితీసేదే.

నారాయణమ్మ కులుకుగుబ్బలుచూచి పలచిన నాయకుడు ఆమెతో రంగ మెల్లి రంగురంగులమేడల్లో ఉంచామనీ, మోటారుబండెక్కి వాటాగా తిరుగుతూ, నాటకాలకి తీసుకెళ్తూ, ఎన్నో వస్తువులిచ్చి ఎంతో ముఖపెడతాననీ, తనవాగ్దానాలు బూటకాలలాదనీ శుర్రుచారనాడు బయలెల్ల ఓడకు ప్రయాణంకమ్మనీ అయలుగా చెప్పుతాడు. ఈ పాటలో నాయకుడు జానపద గేయ వాఙ్మయంలో గిరిశాపికి జోడిగా రిస్తీస్తున్నాడు. ఇది జానపదులలో ఒక రకంవారి మనుష్యుల స్వభావాన్ని చిత్రించే గేయము.

తమలపాకులమీద వడ్లెండబోసి నీళ్ళు తెచ్చేటందుకు సిసింద్రీలాంటి కోడలు చెరువుతెచ్చింది. అటుజూచి, ఇటుజూచి, గట్టొంకజూచి, రట్టమీదబోయే పొట్టికోమటనీ, బాటమ్మటవెళ్లే వాపనయ్యనీ, పూజారిఅన్ననీ బిందెత్త రండని పిలుస్తూ ఊసులాడబోతుంది. కోడలిలాగ ఆలస్యం చెయ్యడంచూసి అనుమానపు దేమో ఆ అత్తగారు కోడల్ని వెంటాడిస్తుంది. ఆమె రాకడచూసిన ఊసులాటి

కోడలు తనకితానే బిందెత్తుకొని తుదగ్గిమంటుంది. నిరపాయకరము. నిరాపేక్ష. జీయమూ, ఐన ఒక మానసిక స్వభావం ఇందులో చిత్రించబడింది.

“గుంటూరి చిన్నదాన గుళ్ళపేడలదాన” అన్న మరో గేయంలో దేవిప్ప కాయయైన రంగులయ్య నగల్గిబట్టి పిల్ల చూరుచెప్పకొని పలకరిస్తాడు. సగల కంటే నగలు ధరించిన పిల్లమీదనే తనకళ్ళూ, మనసూ, మోజూ, పోతున్నాయని వమత్కరించాడు.

“ఈమొక్క బుల్లిరి మెక్కా” అన్న మరోపాటలో నాయకుడు తన నాయిక ఈరమ్మ అందంలో ఆత్మరుబుడ్డి అటురులపేరూ, నక్కని ముక్కలకి సాటిఅనీ అమె అందానికి మురిసి రాజమండ్రీ రెడ్డికొడుకు రై కలిస్తాననీ, కాకినాడ కలిరీ చేరు కాసులిస్తాననీ కబుర్లంపారనీ, అంతపాటి అందగత్తెకి ప్రియుడవడం తన భాగ్యమన్నట్లు మురుస్తాడు. ఏమి అసూయా విహీనుడీ జానపద నాయకుడు.

మరో గేయంలో

“వస్తావంటే పిల్ల వస్తావంటే
కొత్త కోరంగిదాక నీవ్వస్తావటే?” అని ప్రియుడూ.
వస్తాగానీ, నే వస్తాగానీ, నన్ను
కొట్టకుండ తిట్టకుండ పుంటావటా?॥

అని మురిసి మురిపించే నాయికా, సందాదం సాగిస్తారు.

నాయకునకు దూరమై నీలికొండల కవతలనున్న నాయిక తన బంగారు మామని తలచుకొంటూ చంద్రగిరి చీరలనీ, రాజమండ్రీ రయికల్నీ పంపమని “చందగిరి బంగారుమామా ఓరందగాడా” అన్న పదంలో పులకిస్తూ పలికింది.

మరో జానపద నాయిక సింహాదిరవ్వన్నను సేవించుకొనేటందుకువెళ్ళి-

వచ్చబొట్టు పొడిపించు బావా, సావల
వరకిచ్చి పొడిపించు బావా॥ అని

బావదగ్గర గారంచేస్తుంది, చేతిమీద నిండుగా అప్పన్నకొండనీ, కొండ మీద గుడినీ, రామన్న బాణాలు, హనుమంతు వాలాలు, సీతమ్మ సాదాలు పొడి పించుకొని, కోమటారింటికెళ్ళి కొబ్బరినూనె రాసుకొని సాలెఘారింటికెళ్ళి కొత్త

చీర కట్టుకొని అందాల రాజేలాగుంటానని ఆ అల్పనంతోపీ అమాయకంగా మురుస్తుంది. . ఏమీ నిష్కల్మష హృదయలీ జానపద నాయికలు.

జానపద నాయకర్లలో భర్త దేశాంతరం వెళ్ళి తిరిగివస్తానని గడువు పెట్టిన నాటికి రాకపోతే దిగులుపడుతున్న నాయక ఆలంకారికుల వివ్రలంభ నాయకలకే మాత్రం తీసికట్టుకాదు. చూడండి నాయక మరదలికీ నాయకకీ ఎంత ఉన్నత స్థాయిలో నడిచిందో యీ సంభాషణ,

మరదలు॥ ఏమొదినా, ఏమొదినా ఎందుకేడుతావు

ఎరినావొదనా నువ్వెంటనే సెప్పు

॥ ఏ మొ॥

నాయక॥ దేశమెత్తిన మీయన్న తిరిగి రానేదు

తీరిగోత బాగుణ్ణు తీర్ మెలుదూము

॥ దేశ ॥

మరదలు॥ ఎత్తినోడెత్తినట్లు ఊడిపోతాడ

రేపో మాపోగాని తిరిగొచ్చి చూచిన

॥ ఏమో ॥

నాయిక॥ సెప్పెల్లిన గడువూలు దాటిపోనాయి

సైతక్కి సూదోత వాత్సన్న దేమొ

॥ २५ ॥

నురదలు॥ సెట్టోద్దు సేమొద్దు పూరుకో వదిన

రాచోయె మాయన్న రాజమానాడు

॥ ఏమో ॥

నాయిద॥ సూసిసూసేదళ్ళు కాసినయి కాయాలు

మేసేటి ఆవులు మానినయి మేతాలు

॥ దేవ ॥

మరో నాయక భర్త తన్ను అత్తింటికి తీసుకొని పోయేటందుకు వచ్చాడని
నిని, పుట్టింటివారం చెల్లెలికి అప్పగిస్తూ-

“మాదావ వచ్చేడు ఓయి సెలేలా.

నేనెల్ల పస్సాను ఓయి నెల్లెలా."

అని సెలవులు తీసుకొంటుంది.

“మంచి దిగవే పాంచాల నిలకా”

అంటూ అయలుగా మాట్లాడే వగకాడికి..

“సేదాసు కుర్చీవాడా, సెవులపోగులవాడా,

మాదావ రన్న, నా మరియార చక్కయి,
మంచెదిగను, రంచెదాటిరాను"

అని మరో నాయక బాబు ఇచ్చింది. అంతటితో నిరుత్సాహ పడక
ఆ నాయకుడు.

"పూలరై కదాన, బాబుసూపులదాన
కాలులో ముల్లరిగె, రాసంతతీయచే"

అని జాలిగొలిపేలా అని నాయకని మంచెదిగనుంచి దిగి రమ్మంటాడు.
నాయక మనసు దీనితో కొంచెం కదిలినా, ఆమె నిలదొక్కుకొని తనకు తాళిబట్టిన
వాడున్నాడనీ, కాలిలో ముల్లని కరిగి మంగలిచే తీయించుకొమ్మ"నీ, చెప్పి
"మంచెదిగను, నే మంచెదిగను." అని తన నిశ్చయాన్ని మంటాపకంగా చెప్పి
ఆ పొంచివున్న చిన్నవాడిని పంపించేస్తుంది. ఈపదం చదివిన వారిలో ఎవ్వరూ
జానపదుల్లో శృంగారం నియమబద్ధమైంది రాదనీ, నీతిరహితమైందనీ అనలేదు.

అవినీతిలోకూడా నీతి మిలమిలా మెరుస్తుంటుందన్న సత్యము మనరీ
మరోగేయంవల్ల స్పష్టమవుతోంది. రామదాసనే రంకుమగణ్ణి మరిగి, వానిచేత
అసలుమగడైన యెంతులుగాణ్ణి చంపించి స్వేచ్ఛగా ఉందామని అందాడీ ఎంతయ్యి
నిశ్చయించుకొంది. "రెండెడ్ల బండిస్తా, పండిన చేనిస్తా"నని రామదాసుకి ఆశ
కల్పించింది. "నీసాయా, నాసాయా, గొజ్జంగి పుపుసాయా, పుపుమీద తెనీగ
సాయా కలిసిపోతాయ"ని మురిపించింది. వయసు ముమ్మరంచేతి అందాడీ
యెంకమ్మతో అవినీతికరమైన సంబంధానికి ఒడబడినా రామదాసు యెంతులుగాణ్ణి
తన దోవలోంచి తొలగించేటందుకు చంపపూసుకొనే సాహసానికి, అవినీతికి
ఒడబడలేకపోతాడు.

నాయకునిలో అసూయరేపి తనవైపు అతనిని మరింతగా అర్పించుకొనే
జాణతనం మరోగేయంలోని నాయికలో కన్పడుతోంది,

ఒకరికి చేతులిచ్చాన్, ఒకరికి కాళ్ళనిచ్చాన్
ఒకరిని చేతబట్టి మారుస్తానోయ్, బావా! చూడుస్తానోయ్

అన్న నాయక హక్కులు రెచ్చగొట్టిన అసూయానలంతో దండహ్య
మానసుడై నాయకుడి మండిపడి.

ఎవరికి చేతులిచ్చావ్. ఎవరికి కాళ్ళనిచ్చావ్
ఎవరిని చేతబట్టి, కూకున్నావే పిల్లా. కూకున్నావే

అని అడుగుతాడు. వెంటనే జాబయైన ఆ నాయక.

గాజులకి చేతులిచ్చావ్. కడియాలకి కాళ్ళనిచ్చావ్
డబ్బుల్ని చేతబట్టి, కూకున్నానోయ్. బావా కూకున్నానోయ్.

అని తాను పొడిచిన పొడుపుకథని తానేవిప్పి, తారేపిన అసూయని మంచు
విడినట్లు మాయమయేలా చేస్తుంది. ఈభోరణిలో అసూయని రెచ్చగొడుతూ, విడ
గొడుతూ నెలజాణ నాయకుడికి తనమీదగల మోజుని ఒక కొలికికి తెస్తుంది.
దేశదేశాలా నెల్లూరి నెలజాణలూ, రావూరి రసికతలూ, తెలుగు ఓరిపోనడ
మంటే నాగరికులవడమేననీ తెలుగువారు పేరందుటకు జానపదులలోగూడ ఇట్టి
ప్రజ్ఞా విశేషముండుటయే కారణము కావచ్చును.

శృంగార రసే ప్రధానమైన జానపద గేయాల్లో తిల్లాలెపాటలు ఒకరకము.
తిల్లాలెఅన్నపదం తిల్లానాయొక్క అవభ్రంశరూపం. పీటిలోని కథా విషయము
సామాన్యంగా త్రిపురుషులమధ్య జరిగే ధ్వని ప్రధానాత్మకమయిన సంభాషణ.
రథ ప్రధానం కానేరదు. సంభాషణరూపా ఒక పథకాన్ననుసరించి వుండదు
ఒకేఒక నాయక, ఒక నాయకుడూమాత్రం ఉండాలనే నియమంకూడా లేదు.
నాయకా నాయకుల బృందంయొక్క రసాత్మక సంభాషణలే తిల్లానాలు. రచనా
విధానాన్నీ, చమత్కారాన్నీ పరిశీలిస్తే గాథా సప్తశతిలోని గాథలు స్ఫురణకు
వస్తాయి. మచ్చుకోసం నాకు లభించిన ఒక తిల్లానానుంచి రసలబ్ధులకోసం భారీ
యెత్తున మచ్చుతునకల్ని అందిస్తాను

పు॥ ఎల్లలోకాదుని నా యుల్లమందు దలచియొక్కి
చల్లని వేళనొక్క తిల్లాలె బాడవన్తి

॥తి॥

తీ॥ సకలలోక భారుడయిన సామి పాదసేవజేసి
వికలమైన పాటపాడ విందువన్తి వన్నెరాడ

॥తి॥

- పు॥ వన్నెలాడి శాలహేయ నిన్నుసమ్మి వచ్చినాను
చిన్నబుచ్చరాదు నన్ను చెలియరా నే నోర్వజాల. ॥తి॥
- శ్రీ॥ నురుపులను నహ్మరాదు తిరిగిపొమ్ము పల్లగాదు
దురుసుమాట లాడరాదు తిరిగిపొమ్ము పల్లగాదు. ॥తి॥
- పు॥ నిన్నుబాసి పోవజాల నిముషమైన తాళజాల
కన్నె దయజూడీనేళ కరుణలేదా చిన్నదాల. ॥తి॥
- శ్రీ॥ వేషగాడ : చాలుచాలు వేళగాదు తాళుతాళు
వాసిగాదు పొమ్మివ్వేళ వేషాలు జూపనేల. ॥తి॥
- పు॥ సొగసుగాను నన్ను గూడు చెల్లాలన్నినాడు
కొగలించి ముద్దిడుకల్కి కలిసె మనకు రుడుజోడు. ॥తి॥
- శ్రీ॥ ఏవూరు అందగాడ ఏలనాతో మాటలేల
నరనమాడ రానేల ? చాలు; నే చిన్నదాల. ॥తి॥
- పు॥ చెన్నపురికి బోయివస్తే, చెండుపువ్వులు దీసుకొస్తే
సిగసుముడిచి త్రిప్పవే నా చిత్తము రంజిల్లగాను. ॥తి॥
- శ్రీ॥ యల్లన్న బండ్లమీద అల్లమెచ్చు బెల్లమెచ్చు
నామగడు బండిమీద నాగూరు పంచదార. ॥తి॥
- పు॥ నీవుచూడగ చిన్నదానవు, నిమ్మపండ్ల మేనుదానవు.
పోవనేల పురుషునితో బెంగునూరు రెయిల్మీద. ॥తి॥
- శ్రీ॥ నీలగిరి కొండమీద నిత్యం వర్షామెకదా !
కాలుజారుచుండె బావ కరము చేతికివ్వరారా ॥తి॥
- పు॥ ముక్కువచ్చల చిన్నదానా, ఎక్కుదామ రై ఆబండి
నీచక్కదనం చూడగానె, జాతివాడు చేరయ్యడు ॥తి॥
- శ్రీ॥ ఒంటియెద్దు బండివాడ, వెంటనొస్తే బండిమీద
ఇంటిమగడు వంటిగాడు కొండసీమకు పోయినాడు. ॥తి॥
- పు॥ నీలిసీలి కొండలవిగో, సీమగని బండియదుగో,
జల్లిసీమ బాటలవిగో, జాజిపూల తోటలవిగో. ॥తి॥

- శ్రీ॥ చిత్తూరు బండిమీద శీమ్రమునే వెళ్ళవలెను
చేతులొ దుగ్గణిలేదు జాతివాని మాటరాదు ॥తి॥
- పు॥ చెన్నపట్నం చేరుదామ చెప్పకుండ ఎవరితోడ
తప్పకుండ దారిబట్టి తరలిపోవె ముందుగాను ॥తి॥
- శ్రీ॥ కన్నుగానని చీకటిలో చిన్నకన్నె నెటులబోదు
వన్నెకాడ జోడుగూడి వక్కసారె పోవుదామ ॥తి॥
- పు॥ కొట్టుకొన్న కొండసీమ కొమ్మరొ నిక నుండజాల
దట్టమైన మాటలేల తడవుజేసే వాగజాల ॥తి॥
- శ్రీ॥ నరసాపురపు పేటలోను సరివిచెట్ల తోటలోను
కురిసినట్టి జోరువాస కొంగుదడిసె లంగాదడిసె ॥తి॥
- పు॥ విన్నసంజవేళలోను చెన్నపట్నం వీధిలోను
నన్నుతాంగి వారికాంత సల్పెనొక్క గాధవంత ॥తి॥
- శ్రీ॥ నామగడు వాడకెళ్ళె నాకు యెవరు జోడులేరు
కోడిగూసే వేళవరకు తోడురమ్ము వన్నెకాడ ॥తి॥
- పు॥ ఇల్లులేదు, పెండ్లిలేదు, రూతచెట్లకు కల్లులేదు,
ధీర్ల బజారులోను తోరీకి పెండ్లమంటె ॥తి॥
- శ్రీ॥ అవులుండె మేకలుండె, అత్తరూతుర నేనైయుండె
గుత్త సారాయిపూడవుండ కొండసీమకు పోవనేల ॥తి॥
- పు॥ సరసాపురపు చిన్నదాన నల్లపట్టు చీరదాన
మల్లియొగ్గ రవిరెదాన చీరమీద చిలుకవాలె ॥తి॥
- శ్రీ॥ పాలకొల్లు సంతకెళ్ళే ప్లక్కాలెలా మళ్ళి
గోరింటాడ కల్లుగొట్టి గొల్లుమనుచు దారిబట్టె ॥తి॥
- పు॥ తెల్లతెల్ల చీరకట్టి మల్లెపూలు గోయుదానా
తెల్లవాడు చూచెనేని మళ్ళి రాసీడుసుమ్మ ॥తి॥
- శ్రీ॥ కల్లుతాగికి పల్లుమరచి కైపుయెక్కి పొర్లిపోము
పెళ్ళిజేసి పంపుగాము పెందరాడె తోర్నవజూడు ॥తి॥

- పు॥ తెల్లవాడి తోటలోను పుల్లలేరే చిన్నదానా
మల్లెపూల నండలిస్తు మాటవారటి అడిపోవె ॥౧॥
- శ్రీ॥ మధురపట్నం తెల్లవలె, మల్లెపూలు లేవలె
కుదురుగాను శిగ ముడువవలె కుల్కుచెక్కు జూపవలె ॥౨॥
- పు॥ ఏమగిరీ కొండమీద ఎక్కిపోయె చిన్నదాన
మామకొడుకు నేగాన మాటవారక్క టాడరాడే ॥౩॥
- శ్రీ॥ యెల్లెపెద్ద బండ్లమీద ఎక్కితోలె వన్నెరాదా
మెల్లమెల్లగ నడచుచుంటి తరలివస్తు నందగాడ ॥౪॥
- పు॥ కల్లు అంగళ్ళుజూడు కాశిబోయే బాటజూడు
మల్లెపూల తోటజూడు కుసుమపూల వన్నెజూడు ॥౫॥
- శ్రీ॥ కొల్లేరు కొంగ, సేవ, కొండసీమ తాటికల్లు
వల్లుద్రిప్పె నడువజాల వన్నెరాడ చిన్నదాన ॥౬॥
- పు॥ ఏలూరు చిన్నదాన, ఎర్రపట్టు చీరదాన
ఎక్కుదామ రెయిలుబండి, వెల్లుదామ తంజాపూరు ॥౭॥
- శ్రీ॥ సారాయి దుకాణముందె, సారమైన రూరలుందె
కోరమీసం రంగసామిశెట్టెరా ముప్పావునేరు ॥౮॥
- పు॥ బందరు చీరదాన, బనారసు రవికెదాన
చీరమీద చిలుకజూచి చిత్తమెల్ల తల్లడిల్లె ॥౯॥
- శ్రీ॥ సారాయి కల్లు త్రాగవద్దు, సంతరాడ తొందరొద్దు
దారిలోన అల్లరొద్దు, దాపుచేరి చూడరాదొ ॥౧౦॥
- పు॥ బాల ప్రాయముతోనిన్ను బాసిపోతి మోయిమోసు
మల్లినచ్చి చూడగానె బాలింత రూపమేమో ॥౧౧॥
- శ్రీ॥ వన్నెకాడ నీవునన్ను వంటిగా విడిపోయినావు
అన్నాహారములేక చాలా అలసిసొలసి యుంటిచాలా ॥౧౨॥
- పు॥ బంటుమిల్లి బాటలోన బందరు కోటలోను
కంటికింపయినట్టి జాణ కదలిపోదమ కొండసీమ ॥౧౩॥
- శ్రీ॥ పెద్దపెద్ద కొండలేమి బెజవాడ సంతలేమి
ఎద్దునడచె దురితమేమి వద్దువద్దుర కొండసీమ ॥౧౪॥

పు॥ దేజవాడ రెయిలెక్కి రాజసుండిరి ఏరుదాటి
విశాఖసత్తుం తోరిపవట్టి వెట్టదామ విజయనగరం ॥అ॥

* * * * *

పు॥ ఆడదానను వాడయెక్కి ఏడబొయ్యేపు వన్నెలాడి
ఏడుదినములు కూడులేక మాడిచచ్చేపు మృత్తివోదె ॥తి॥

శ్రీ॥ ఓడనడిపే తెల్లవాడువచ్చి ముచ్చటించుచుంటె
ఏడునాళ్ళకు పోతేనేమి యేడాదికి పోతేనేమి ? ॥తి॥

పు॥ బర్మాదేశములో నీవు పనులేమీ జేయలేవు
తిరిగిపోవె తిన్నిగాను తిప్పలేల సుందరాంగి ॥తి॥

శ్రీ॥ ఇంటిమగడు వంటిగాడై పూరకుంటె రంగములో
ఇంటినుండే సంపాదింతు గంటకే వక వరహావంతు ॥తి॥

పు॥ రంగూన్ కు పోవునట్టి రంధముండల కొందరింటి
పురుషుణ్ని కొటితిట్టి పొమ్మంటారట దారిబట్టి ॥తి॥

శ్రీ॥ రాత్రిపగలు శరీమలక్ష్మి రాజబ్జిన యాకలుచ్చకు
మేసులంచు తిరుగునటి ముట్టాలులు * చేతురటుల ॥శీ॥

పు॥ బర్మాదేశం పోవనేల బంగపోయి రావనేల
 ద్వారకాపురి చేరరాద దోషమైల్ల నాసిపోద ॥తి॥

ఈ తిల్లాలెపాట రచయిత, దాన వెంకటసామి, రకరకాల జానపద శ్రీ పురుషుల సంభాషణల్ని వివరించేడు. చెన్నపురిచెంట్లు, ఇందరద్దకపు చీరెలు, బనారసు రవీకెలు, ఏలూరు ఎర్రపట్టంచుచీరలు, నరసాపురపు నల్లపట్టంచుచీరలు, తెల్లతెల్ల చీరలుకట్టి మల్లెపూలు కోస్తూనో, తెల్లవాడి (మిషనరీల) డోబలో పుల్లలేరుతునో పృత్యక్షమయే జానపద శ్రీలనీ, నీవుచూడ చిన్నదానపు నిమ్మపండ్ల మేనిదానపుఅంటూ శరీరం పులకరించేలా ఇచ్చరాల మాటలాడుతూ సందెరిగి “చెన్నపట్నం చేరుదామ చెప్పకుండ ఎవరితోను, ఎక్కుదామ రెయిలు బండి పెల్లుదామ తంజావూరు, మామకొడుకు నేగాన మాటఒక్కటాడరాద” అనే లయలమారి జానపద నాయకుల్ని ప్రత్యక్షం చేశాడు.

* పూర్వము

తిల్లనాఅనే జానపద గేయ విశేషం తమిళనాడులో విశేషవ్యాప్తి గాంచింది. అది ఉత్సవసమయాల్లో ప్రజావినోదసాభిసంగా శతాబ్దాల తరబడి వాడుకలోకింది. సంగీత శాస్త్రవేత్త లంగీకరించే ఇతర రచనలలోపాలు శ్రీ సావిత్రీనిరూపి (రులశేఖర మహారాజు) తిల్లనాలనుబాదా రచించి స్వరరల్పన చేసినారట ! విషయం నాతికతనమైందవడంచేతా. భాష సరళమైందవడంచేతా. భావం రమ్యమైందవడంచేతా జానపద శ్రావ్యయంగమమైన రచనల్లో తిల్లనాకొర ప్రత్యేకత సిద్ధించింది. లయానుగుణంగాఉండే ఈ సంభాషణ రూపకము నృత్త వాఙ్మయ సహితమై యక్ష గాన రూపములకు పూర్వరూప మనిపిస్తుంది. ఈ రచన గేయ రచనలు తెలుగులో అతితక్కువ. మనం ఉదహరించి పరిశీలించిన పాటను రచించిన దాన వెంకటస్వామికి తమిళ జానపద సంప్రదాయాలతో పరిచయం రలచసి, వాటిని ఆకళించుకొని, వాటి ప్రియోజనాన్ని గుర్తించి దీనిని రచించాడని, మనం భావించవచ్చు. అందుకు ఈ పాటలోని అనుదాహృతములైన తమిళ చలనాలు సాక్ష్యమిస్తాయి. మొత్తంమీద ఈ తెలుగుతిల్లనా తెలుగు జానపద గేయ వాఙ్మయానికొక ముఖ్యాలంకారము. నృత్తగీత సహితమైన ఇలాంటి సంభాషణ రూపకములు తెలుగు కళా సంప్రదాయముల పునరుజ్జీవనానికి లోడ్వస్తుతాయి. నేటి జానపద గేయ రచయితలీ రచనా విధానాన్ని ఒరవడిగా గ్రహించి మేలైన రచనలు చేయాలని ఆశిస్తున్నాను.

తిరుపతి కాశీ రామాలాలా కుమారుడు లాలా కన్నయ్య. సవరసాలంకార నాటకముగా తిరుపతిలో గంగజాతర సమయంలో ప్రజల్ని వినోదింపజేసేటందుకు సుంకరి (వన్ను వసూలు చేసేవాడు) కొండడివేషము కథని రచించాడు. ఇది తిల్లనా బాణీలో రచింపబడిందనే అనాలి. సుంకరివేషం వేసుకొన్న శ్రీకృష్ణునికీ, చల్లనమ్మకొనేటందుకు పట్నంలోకి రాబోతున్న గోపికలకీ జరిగిన సరస సంభాషణ ఇందలి కథావిషయము. సుంకరి వన్నుకోసంకాక భామని పట్టవలెనని అటకాయిస్తాడు. అందుచేత సంభాషణ శృంగార, హాస్య రస ప్రధానంగా సాగుతుంది. చివరికి కృష్ణుడువేషం కథ జనబాహుళ్యంయొక్క అభిమాన పాత్రమైందనే అనిపిస్తుంది. అభినవ రామలింగ విరుదాంక హాస్యరసోపన్యాస పారీణుడైన ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య తన్నుతాను సుంకరి కొండాయని చాటువులలో సంబోధించుకొన్నాడు.

జానపద గేయాల్లో శృంగార రస ప్రధానమైనవాటిని షార్తిగా వివరించా

అంటే ఎంత గృంధమూ చాలదు. వ్యంగ్యంగానూ, వాచ్యంగానూ ఈగేయాల్లో శ్రీ పురుషుల ప్రేమకలాపాల రీతులు చిత్రించబడ్డాయి. జానపదుల ఉబుసుపోర పువయోగించే కాలక్షేపాలూ, అవకాశాలూ, నాగరికులకు లభించే వాటితో పోల్చి చూస్తే ఆతిథ్యమేనని అనాలి. వారిలో సహజంగా ఉండే రళాభిరతి సరళిమైన కృషికి అవకాశం లేకపోవడంవల్ల పరిణతిచెందదు. వారిలో శ్రీ, పురుషుల పరస్పర సమావేశాలూ, వారు కలిసిమెలిసి పనిపాటలుచేసే అవకాశాలూ, ఒకరిపట్ల ఒకరికి చనువునిస్తాయి. అలాంటి పరస్పరాకర్షణవల్ల కలిగే రస ప్రాదుర్భావము అప్పుడప్పుడు సాంఘిక నియమాల్ని అతిక్రమించడంలో ఏమీ ఆశ్చర్యంలేదు. ఈ రకరకాల రస ప్రతిభవ్వనులే జానపద గేయ వాఙ్మయంలో ప్రతిబింబించాయనడం సత్యమారం కాబోదు. అందుచేత వాటిని ఆదర్శ సూచకములైన రచనలు కావని తప్పుపట్టి నిరసించుటలో లభ్యంలేదు. అలాచెయ్యడం న్యాయంకాబోదు. అలాంటి గేయాల్లో వర్ణితములైన నాయికా నాయకులని జానపదులు ఆదర్శంగా గ్రహిస్తారనీ, ఆదర్శప్రాయులనే ఛ్రమ పడతారనీ, నేనునుకోను.

జానపద గేయాల్లో ధ్వనించే శృంగారం నీచశృంగారంఅని అక్కిరాజు ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులవంటి విమర్శకులు నిరసించవచ్చు. కాని, కవచుచవర్ణ సలుగాని, పుంభావ రతి సంప్రదాయములుగాని, వాటియందు మందునరైన సూర్యునిచవని వారంగీకరింపక తప్పదు. సామాజిక వ్యవస్థలో తరతరాలుగా లభ్యునవారని భావించబడుచున్న వారి భావములకు నీచత్వ మాపాదించి నిరసించుటయు అంతరంబై పచ్చిగా పర్ణితిములైన విషయములను అలంకారిక సమ్మతములనీ, ఉత్కృష్ట రస పోషకములనీ నిర్వచించుట కేవలం అన్యాయమే అవుతుంది. పరాశర దాశరన్యవ్యవహారం ప్రబంధ మర్వాదలో నడిచిందనడం స్వభావ విరుద్ధమవుతుందిరదా : అలాగే సృనింహస్వామి చెంచితల సమావేశ మూను. ఈరెండు సంఘటనలలోనూ నాయికలు రన్యలవడంచేత, నాయకులుత్త ములవడంచేతా వారిశృంగారం ఉత్కృష్టమైందనీ, జానపద నాయికా నాయకుల్లో అట్టి విశిష్టత మృగ్యమనీ సామాన్యంగా పరిశీయాశ్రయమై ఉంటోందనీ అందు చేత వారి శృంగారం నీచశృంగారమనీ ఎవరైనా అనవచ్చు అలా వాదించేవారికి శృంగార రసాభివృత్తిన నాయికా నాయకులు, వీరు వారని భేదంలేకుండా తన్మయు లవుతారనీ, తార్తీయ పురుషార్థ సిద్ధియే వారి తత్కాల లక్ష్యమవుతుందనీ, అట్టి స్థితిని అశ్లిలములు దొర్లకుండా, మధుర భావ స్ఫోరకంగా రచించిన రచనలన్నీ

ఆదరణీయముచే ననీ నా అభిప్రాయము. మధుర భావనాదేశవలన పంపవలెనై లికిగాని, నీతికిగాని రసాన్ని అభివ్యక్తించే ప్రాముఖ్యమున్నది ఏమర్థించి, సునిల చటం న్యాయంకాదు. ఇలాగననడంచేత అనినీతి ప్రచారాన్ని నేను హెచ్చరించుచున్నాను. రస నిర్వచనంలో సుని అనినీతిన్నది ధర్మశాస్త్రాన్ని ముడిచేయడం ఆలంకారికమైనా, విమర్శనీయమైనా తగదనిమాత్రం మనవి. ఈదర్శనని ఒక్కడదాహరణంకొచ్చి ముగిస్తాను. సీతారాముల అచర్య ప్రణయం నీతిదోషమై, మధురమై స్వచ్ఛవిచ్ఛేదమయ్యింది. యెంతి నాయకులుగావలె, ఎంతవరకు సంతృప్తిగా అను నాయితా నాయకుల పరస్పర ప్రణయం పరకీయమని నిర్ణయించేటందుకు విస్పష్టమైన ఆధారాలేవు. కాని విద్యాభివృద్ధి అనుమానించినట్లు ఒకసీతా ప్రణయమైనా లేతనీతిరంగు భావవంతిదనో, భూమిప్రదర్శనవంతిదనో అనవచ్చు. ఏరంగుఅందం దానిచేతదా : లోకాన్ని యథాతథంగా చిత్రించే చిత్రికారుడు ఏరంగునీ పదలివేయాలని అనంతదా : అలాంటప్పుడు లోకాన్ని అద్దంలోలా తన కవితవ్వంలో చూపించదలచుకొనే సహజ పదశిల్పి మీదసాదర్శన యథాతథంగా చిత్రించడం, భూష్యంతనడం అన్యాయం. “కాయబొమ్మలె మెచ్చు కనులకు కోమలుల పొరెక్కునా ? ” అనిపించేలాంటిది.

3 వీర కథా వాఙ్మయము

తెలుగుదేశం వీరులకి అన్నికాలాల్లోనూ ఆటవట్టే. దానికి కారణం తెలుగుతల్లులు దాండాలికలను దాండ్లకృష్ణులుగాను, ఒక్క సీతాది దేవతలుగాను భావించి, ప్రేమించి, వీరగాథలు రంగరించి మప్పడమూ, వయసు పచ్చిన తర్వాత వారు సంచారి కథకులు పాడి ఆడి వీరరస ముప్పొంగించిన వీరగాథలు వినడమూ, అనేకనాలి.

వీర కథాగానం మనదేశంలో అనాది సిద్ధమైన ఆచారమనే అనిపిస్తుంది. శృంగేరిరాజ యశఃకాయాన్ని విల్పిన చాండ్ కవీ, రాజపుత్ర వీరగీతాన్ని గానం చేసిన భట్టులూ, మన కాటంరాజకథ పాడే గొల్లలూ, పల్నాటి వీరకథనిపాడే పిచ్చుగుంటూ, బొద్దిలి పాటకులూ, ఒకే అనుభూతిగలవారు. సాహసీకుల పాహసకృత్యాలు అంతకంటే తక్కువ సాహసీకులకి పెరవూ, అశ్రవణమూ, కలిగిస్తాయి. అందుచేత సాహసీకుల్ని మెచ్చుకోవడం ఒక్కొక్కపారి అనుభవించే సాహసం కలగడం జరుగుతాయి. ఇది దేశం పరస్పరపాతీనం కావడా

రాపాడుకొనవలసిన కాలంలో అత్యగత్యమైంది. అందుచేతనే వీరకథా గాథలన్నీ గేయరూపంలో ప్రచారంలో నున్నాయి. అలాంటివాటిలోచే రాటమరాజుకథ, పల్నాటి వీరచరిత్ర మొదలైనవి.

(I) రాటమరాజుకథ

తెలుగు వీరకథా వాఙ్మయంలో కథా విషయాన్నిబట్టి అతి ప్రాచీనమైంది రాటమరాజుకథ. నెల్లూరి మండల శాసన సంచయములో రాటమరాజుకీ, మనుమసిద్ధికి క్రీ॥ శ॥ 1170 ప్రాంతంలో యుద్ధం జరిగినట్లు ఆధారం కనిపిస్తోంది. ఐతే, ఆశాసనంలో కనిపించే పద్యాలు కొన్ని భాగవతంలోవి. అందు చేత ఆ శాసన ప్రామాణికత్వాన్ని శంకించవలసిందే. చారిత్రకంగా రాటమరాజు కథ విలువ ఎలాగున్నా జానపదుల్లో ముఖ్యమైన తెగకు చెందిన గొల్లల కల్యంత ప్రీతిపాత్రమైంది. తెలుగు గడ్డమీద పుట్టి పెరిగిన గొల్లమీదలకి చోళరాజైన సిద్ధిరాజుకీ జరిగిన యుద్ధగాథ రావటంచేత ఈ తెలుగు వీరగాథ అందరికీ ప్రీతి పాత్రమైంది. అన్నిదేశాల్లోనూ గొల్లలు అమాయకత్వానికి పేరందారు. నై సర్గిక సౌందర్యంతో ఒప్పే వారావరణంలో రాత్రింబగళ్ళు జీవిస్తూ తమకంటే అమాయక ములయిన ఆవుల్ని, గొడ్డెల్ని, మేకల్ని మేపుకొంటూ నిత్యతృప్తులూ, నిరతి శయానంబ భరితులూ అయి జీవనం గడుపుతానన్నారు. వారిని యోగీశ్వరతుల్యులని భావించడంలో ఏమివింత కన్పించదు. అన్నిదేశాల వాఙ్మయంలోనూ గొల్లలకు అసమానమైన స్థానం ఉంది. మనదేశంలో కూడా యదువంశజుడైన కృష్ణునికిగల అత్యున్నత స్థానాన్ని గురించి ఎవరూ ఎవరికీ వివరించసక్కుర లేకుండానే స్పష్టంగా కన్పిస్తోంది.

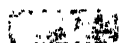
మనకీ లభించిన రాటమరాజు కథని, కొమనాల గోత్రాబ్జివంధుడైన గంగుల మల్లయ అగయుడు, సర్వస సోదరుడు పినయల్లయ శ్రీనాథ వచన (రచనా) పద్ధతిని అనుసరించి రాశాడు. దీనిప్రతి ప్రాచ్య పుస్తక భాండా గారంలో ఉంది. దాన్ని పరిష్కరించి పీఠికతో శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారి అధ్వర్యంలో ప్రచుర్యంపాడు ప్రచురిస్తున్నారని వినిపింది. అందుచేత ఈ వీరగాథకి తెలుగు ప్రజానీకంలో ఇతోధిక వ్యాప్తిగాంచే అవకాశం కలుగుతోంది. ఈ కథకు సంబంధించిన ఇతర గాథలూ కూడగట్టి సవిమర్శంగా ప్రకటితం అవ

వలసిన అవసరం ఉంది. కాటన్నింటికోసం రలపెట్టకుండా ముఖ్యరచనమూత్రం పరిశీలించ వలచుకొన్నాను.

కాటమరాజు యాదవరాజు. అమిత నిర్భయశాలి. గోవుల పోషకుడు. పెద్దిరాజు వర కుమారుడు, పాలగొండ, నల్లమల మొదలయిన చర్చితప్రాంతా రణ్యాలలో వశువుల్ని మేపుకొంటూ, సిద్దిరాజుకి పుల్లరి ఇచ్చేటందుకు బప్పుకొన్నాడు. కాని, తన గోవులకు సిద్దిరాజు మనుష్యులైన కిరాతకులవల్ల నష్టం కలగడంచేత, పాతపగలు తీర్చుకోవాలనే నిశ్చయంచేత, పుల్లరి యిప్పడానికి సిరారీస్తాడు. అలా సశ్యముం చేసుకొన్నట్లు మరది పరసతో సంభావించే పద్మనాభునితో కాటమ రాజు చెప్పిన క్రింది మాటలవల్ల తెలుస్తుంది.

వగతునై పశువులపాఠనాట మేది
పుల్లరి యివ్వక పొగలుచుపచ్చి
జెలయ పైరంబున్న యరగడ్డపాటి
వల్లవాది రాజుతో వగదీర్చుననుచు
గుంట మరణ పీఠగంగ గురుతు యుగములకు
నరగ పోట్లాడుదు, యిక్కడ పగ సంహరింతు
అనుచు తన మదియందు అత్మలో తలచి
పరిచారకుల విలిచి పలికెను రాజు
పాలేదు గడి చేసి సరిగ దక్షిణమందు
మా తండ్రి పోలు రాజు మరియు నెదురుగను.
తనురుందె తాపుకు తమర యేర్పరచు

అని అజ్ఞాపించాడు. సిద్దిరాజుకి తమకి గల పాతపగలకి కారణాన్ని కూడా కాటమరాజు పోలురాజుని స్మరించి కారణయుద్ధానికి అనుజ్ఞపొందే ఘట్టంలో తెలిపాడు. ఆ సందర్భంలో పత్తికొండకి మరణానన్వుడైన పోలురాజుకి కిందిమాదిరిగా జరిగిన పాతసంభాషణ గుర్తు వచ్చింది.

తొల్లి చంద్రగుప్తుడు శివుని దొడ్డపూజించి
ప్రతిష్ఠ, పర్వతం చేసి పరమేశ్వరుని కృపను
ఆవుల షణరాజు అదృష్ట వశమున
వల్లయ పోలురాజువై పుట్టితివి పురహరుని కృపను

ఆరూపమున హరుని అటు పూజచేసి
 తుదను జంగాలకై దురములో నీవు
 చూడ చోద్యముగ చోడదళము చుట్టుకొన నీవు
 “హర హర” యని తలచి అటు పారచూచి
 చక్కగా నరికానావళానల గూర్చి
 ముప్పయి మూడు పోట్లు నీకు ముందుగా నాటె
 అతిథాయె హరుపురికి. అప్పుడు నేను
 శలవిచ్చి సేనపైనను పంపుమంటి
 పల్లవులవో మామ వద్దని చెప్పితిని
 తల్లిదండ్రులు లేని బాలలకు అగు నీవు దిక్కు
 పంచ కొండముల చెల్లినవారి సుతుల బాగుగాదెచ్చి.
 యంతలంతల బాలల యీదేర్పుమంటివి
 దొరకాని చారురథనముకొండ [దొనకొండ] యేలించుమంటిని
 మళ్ళి వచ్చె చిత్రభాను సంవత్సరాన

వ॥ పగ తీరును. అందుచేతనే.

నాయుడ విసవోయి నా చిన్న మరది.
 పాయరాని సంగతి పద్మరాసువుడ
 ధర్మయుద్ధము మనకు తగదొరకునో యనుచు
 కారణ యుద్ధము కలిగితే కైలాసమనుచు
 మనకిటు సంతోషమై వుండగాను
 తొల్లి మా పెద్దల పగలు దొరకొని వచ్చె.
 పల్లవాది రాజుల పాలేటివద్ద
 పట్టి పోట్లాడవలె. మా తండ్రి ప్రతిస యీదేర్తు.

అని తిరుగని నిశ్చయం చేసి రజానికి ఆయితం కంఠని పల్లికొండ
 అయితన్నచే జాబు పంపాడు. దొనకొండ రాజులకి. పశువుల బాస తెలిసి
 భావజ్ఞమూర్తి యర్రయను పశువులకి. చల్లవారికి. కబురు తెల్పమన్నాడ
 నాచమాళ్ళ నాయుడికి. నేతివారి ముద్దయ్యకి. పిలుపులు వెళ్ళాయి. పాపయ
 ముమ్మయ. పుత్తమీరాజు అనే బిలాధ్యులూ, తాబ్యంబాదూ, మురామి వేసాకా
 వచ్చి పంచలింగాల కొండవద్ద విడిచారు.

సిద్ధిరాజు రాయవారం పంపాడు. రాయవారం తచ్చిన రాయశృంగవళి
అనే భట్టు వాడం అంతా వినిపించి.

“బుద్ధిమాలియు పెట్టి బుద్ధులు పోక
పెద్దిరిగిల్ మాని పెట్టు పుల్లరిని” అని ముగిస్తాడు.

అతని వాడంలో గొల్లన్న గురించి తీసికట్టుగా చెప్పిన మాటలకు కాటమ
రాజు సభలోవారికి చిర్రెత్తుకొచ్చింది. వారిభట్టు గొల్లల పాముఖ్యాన్ని, ప్రశస్తి
నీ క్రిందివిధంగా కీర్తించాడు.

మాటిమాటకు గొల్ల గొల్లడనియేపు
మురముగా నీ ఘామి మోసెను గొల్ల
తరిగొండ లాగంగ తాదాయె గొల్ల
వేడుక వేవలై చెలదుల గూడి
కొల్లలాడిసవాడు గొల్లతడు కాడె.

అని కృష్ణుని లీలలను వివరించి.

మాకులంబున బుద్ధై మదన గురుండు
మా కులంబున బుద్ధై మరియు సూర్యుండు
అని దేవతలందరినీ గొల్లలని తేల్చి.

కాటమేశ్వరునిట్లు కారు లాడితిని
పరుల కెన్నీయని పాహుబలుండు
పరకాంత తల్లిగా భావించువాడు
ఇటువంటి రాజు కనుయెదుటను నిలచి
తాటోటు మాటలు తప్ప బల్కితివి.

అని రాజుని కీర్తించి.

వదలక పలుమారు వసుదేవు నెదుట
రథది రమ్మనుమి మీ కలవారినెల్ల.

అని యుద్ధనిశ్చయం చేశాడు.

యుద్ధం నిశ్చయం కాగానే శిద్ధిరాజు, శిద్ధన, తిక్కనలను పీఠవనంపీ తన
అనుచు వెళ్ళిపోయిరి. వారందరిలో తిరునామాల తిప్పరాజు,

శ్రీకంఠరాజు, పెదవేగి చుక్కరాజు, పెదవరదరాజు, అల్లుకొండ ఆప్పిరాజు, ఆదివన్నె మాదిరాజు, గయకొండ నేలే గంగరాజు, పులుగొండ సోమన్న, వుద యాద్రీ వుమ్మయ్య, చన్నపట్నం యేలే చంద్రశేఖరుడు, అనేవారున్నారు. మొత్తం మీద తెలుగు యాదవరాజులతో చోళసైన్యాలు ఓ కొన్నాయి. ఈ యుద్ధంలో ఖడ్గతిక్కన చూపిన పరాక్రమము ఖట్రాజుల కవితకుత్కృష్టత నాపాదించింది.

కరణాల దేవూరు ? కయ్యమేపూరు ?

పరికింప చదువను బాసలు చెలువ

పగతుల నిర్జింప పనిగాదు నీకు.

అన్న శిధిరాజు వేళాకోళం వ్యర్థవాక్యాలయేలా ఖడ్గతిక్కన చాగలకొండ దగ్గర అత్యంత బలులైన చల్లవారినికదిశాడు. యుద్ధం చిత్రభాను సంవత్సరంలో మాఘ బహుళ అమావాస్య పుంగళవారంనాడు మొదలైంది. కాటమరాజు తరపున తంబళ బ్రహ్మరుద్రయ్య నాయకత్వం వహించేడు. శిధిరాజు సైన్యం మొదటితాకి డిత్ యధాయధలైంది. తిక్కన్ననుచూచి-

చల్లపిన్నమనాయుడు సార్వభౌముండు

పోరు నిలుపుమోయి భూసురొత్తముడ

సరిగాదు మూలొను సమరంబుశాయ.

అగ్రజాలు మీరు షరి యాదవుల మేము

అని బ్రహ్మహత్యాపాతకానికి శంకించి పోరుచాలించవలసిందన్నాడు. తిరిగి సైన్యం చూర్చుకొద్దామనే ఉద్దేశంతో రణతిక్కన నెల్లూరువైపు తిరిగాడు. వెనుతిరిగిన తిక్కన్నకు పొరులిచ్చిన స్వాగతం ఎంత వ్యంగ్యంగా ఉందో చూడండి.

ఘనమైన బాణాలు గారెలుగావు

ఆర్చి నరికేకత్తు లరిసెలుగావు

పూని పొడుచు బల్లెలు పూర్తి కుడుములుగావు

బంటుతన మేపూరు బ్రాహ్మదేవూరు

ఇక ఇంట్లో బార్యా, తల్లి, స్నానందగ్గరా, భోజన విషయంలోనూ చేసిన పరిహాసం చాటుకవిత్యంలో మణిపూసల్లాంటివి. తెలుగుదేశంలో అబాలగోపాలం

వీరిగినవి. వాటిలోని భావాలే వీరగాధతో కూడా ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. ఈమధ్యాదంతో తిక్కన.

యతిపాశ్రీ కీతులు యెరుగని కవితేల :
 శ్రుతిగూర్చి పాడని సొగసు పడమేల ?
 యితరులు మెచ్చని యింతి శోభనమేల ?
 అరిచూచి మెచ్చని బంటుతనమేల ?

అని భావించి తిరిగి నైన్యం పూర్చుకొని రణరంగ విహారానికి పరకురాముడిలా తయారయ్యాడు. ఈ ఉగ్రమూర్తినిచూసి.

పుడమిలో యాదవులు పుణ్యాత్ములనగ
 కడసారి బ్రహ్మహత్య కట్టుగోరాడు.

అని భావించి, కాటమరాజు తంబళ్ బ్రహ్మరుద్రయ్యను పిలువనంపి, తిక్కన్నను ఎదుర్కొనవలసిందని అర్థించాడు. బ్రహ్మరుద్రయ్య శివపూజాధురంధరుడు.

హరహరాయని తనలింగము నచ్చోటనిలిపి,
 గంధ మక్షింతలు పునపూజచేసి,
 మారేడు పత్రియును, మల్లెపువ్వులును
 శిరమందు ధరియించి, శివలింగమనుచు
 వీరభోనము తనకు వేగ చెల్లించి.

తిక్కనతో ద్వంద్వయుద్ధానికి సిద్ధం అయినాడు. వారిరువురి హేరయుద్ధాన్ని పదకర్త చక్కగా వర్ణించాడు. తిక్కన బ్రహ్మరుద్రయ్య లిద్దరూ పరస్పర ఖడ్గహతులై నారు.

తర్వాత చల్లవారియుద్ధమూ, అవులయుద్ధమూ సాగాయి. అవులయుద్ధంలో బొల్లావుదే నాయకత్వం. నాయకుడు లేకపోయినా, పశువులే కళషేకదంతొక్తుతూ శత్రువులను దీక్కినడం వల్లాటి వీరచరిత్ర మందపోటులో లంకన్న ఒరిగిన తర్వాతనూ, ఈ బొల్లావుయుద్ధంలోనూ మాత్రమే కనిపిస్తోంది. ఈ ప్రత్యేకత ఒక్క తెలుగునాటనే, తెలుగు జానపద వాఙ్మయంలో మాత్రమే, ద్యోతకమవుతోంది అవులని జియించలేక శిద్దిరాజునైన్యం వాటిమీద తుపాకిగుండ్లు పోయోగించిందట!

చివరికి శిద్దిరాజు, కాటమరాజు, దఱుదూ, శంభుదూ తారసిల్లినట్లు తారసిల్లి పోరాడి ఇద్దరూ మడిశారు. రణరంగము ప్రమథగజాలతోడి శివునినాట్య రంగమైంది. ఈ యుద్ధరంగంలో 88వేల ఏరాంగ వీరులూ, 90వేల అశ్వాలు, 3వేల ఏనుగులూ, 15వేల లొట్టిపిట్టలూ, శిలక్షల తుపాకీ విలుమూరా బలిఅయినట్లు పదకర్త వర్ణించాడు. పాతపగలూ, పుల్లరితగపూ ఇలా ముగిశాయి. మనకి గొల్లభారతం మిగిలింది. కాటమరాజు.

నరజన్మ మెత్తుటచేనలనన్న
ఆవుల గాచుటచే ఆపులన్న
పశువుల పట్టము గట్టుటచే
కాట కోదేశ్వరుడు కాటమరాజు

కత్తేయుడై, వరములిచ్చు దేవుడై తెలుగు దేశంలో నిలిచాడు. వర్షాభావపు రోజుల్లో పర్షంకోసమూ, నిస్సంతులైన స్త్రీలు సంతానంకోసమూ, భజించే ఉపాస్య దైవమయ్యాడు. “కాటమరాయదా, కదిరీ నరసింహాడ” అని పాడే జాననదులూ “రామాండకతల్లె మేమెరుంగనివనా? కాటమరాజుకు కర్డుదోడె” అని తమ పాండిత్యాన్ని గురించి కోతలుకోనే మూర్ఖులూ, కాశ్మీరిని చీరకట్టి సంతానం కోసం వలపలాడే కాంతామణులూ నేటికీ నిలిచియున్న కాటమరాజు కీర్తిస్తంభాలనే ధాదించారి. అందుచేత కాటమరాజుకథ ముఖ్యమైందన్న విషయాన్ని గురించి ఎవరూ సంరేహించవలసిన పనిలేదు. ఇతే, ఈ కాటమరాజు రథలో చరిత్రోదేతలదృష్టికి కొన్ని అసందర్భాలు కనిపిస్తాయి. క్రీ॥ శ॥ 1170 ప్రాంతాన జరిగిన యుద్ధంలో చన్నపట్నం పాలించే చంద్రశేఖరుడు పాల్గొన్నాడనీ, లొట్టి పిట్టలబలము పాల్గొన్నదనీ, తుపాకీ విలుమూరల యుద్ధం జరిగిందనీ వర్ణించబడింది. ఇది ఒక లోపమే. ఎందుచేతనంటే ప్లాన్సిన్ రేకి చంద్రగిరిరాజులు పట్టా యిచ్చినతర్వాతనే చన్నపట్నం స్థాపన అయింది. ఈ యుద్ధం తర్వాత అభయం పండియేశ్వరి తర్వాతగాని పాశ్చాత్య దేశాల్లోనే తుపాకీలు, వాడుకలోకి రాలేదు. అలాంటిప్పుడు 1170 లోనే ఈ యుద్ధంలో తుపాకీలని చునవారు వాడే రసదం సంబర్హించబడలేదు. ఈ లోపాలు పదకర్త కాలంనాటికీ విషయాలు జరిగివుండడమో, లేక అసలు పదంలో, తర్వాతదాన్ని పాడిన నంచారిపాటకులు చేసిన చేర్పులవల్లనో కలిగి ఉండవచ్చును. అందుచేత వీటిని పెద్దలోపాలుగా ఎంచవలసిన పనిలేదు.

వీర రస ప్రధానమైన కథాకవనంలో పల్నాటి వీరచరిత్రకి ప్రత్యేకస్థానం ఇయ్యాలి దాన్ని రచించిన శ్రీనాథుడియాదేశంబనకుండా సమగ్ర అంధ్రావని మెట్టినాడనే అనాలి. ఆయనకి అంధ్రదేశమూ, త్రిలింగ శూర తేజస్సు, సమ గ్రంగా ప్రత్యక్షమై పులకరించేలా చేశాయి. అయిపిండంపంటి రాశిఖండాస్మి. విద్యదాషభంపంటి నైషధాన్నిచ్చాని కపసార్వభౌముడై, రసరాభిషేకాది గౌరవ ములంది, వీర శ్రీ నేమభూపతి వీట విద్యాధిరారీయైన శ్రీనాథుడు పామరజనామోద కరంగా వీరచరిత్రని “శాశ్వతంబై నట్టి సస్సంభవమే” నమ్మకంతో రాయడం ఎంతో హర్షించతగిన విషయం. సంస్కృతారణ్య సంచారివిద్యస్మతైభ యూధ ములే దేశంఅంతటా నిండియున్న కాలంలో పెన్నెలరాత్రులలో జననమూహాలరు విన్పించేటందుకు పిచ్చుకుంటుజాతి వారికోసం పనికట్టుకొని గ్రంథరచనచెయ్యడం గమనిస్తే, శ్రీనాథుడు వారూ పీటాఅనే తేడాలంచకుండా అన్ని తరహాలవారిలోనూ ఎన్నివిధాల వీలైతే అన్నివిధాల విద్యావ్యాప్తికై పాటుపడిన అస్వర్థ విద్యాధిరారి యనికూడా రుజువవుతోంది. పంబజోదూ, తిత్తి, సాయంతో వీరకథలను పిచ్చు కుంటుజాతివారు పాడతారు. కథకుడు చేత తిత్తిపట్టుకొని భావానికీ కథపట్టుకీ అను గుణంగా ఇటూ అటూ తిరుగుతూ ఆభినయస్తూ కథ సాగిస్తాడు, బహుశా యీ శ్రీవ్యక్త శ్రీవ్యక్తగా విధానమే భారతీయ రూపరానికి వీజంలాంటిదని విమర్శకు లంగీకరించతగిన విషయంఅని నా అభిప్రాయం.

స్వతంత్రదేశంలో స్వాతంత్ర్యంలంచే అభిమానమూ, దాన్ని రక్షించుకోవ లసిన బాధ్యతా ప్రజల జీవనాకాల్లో ప్రవహిస్తుండడం అపసరం. అపసరమైన పుడు స్వతహా రక్తంలో నిద్రాణమైఉన్న వీరగుణాన్ని ప్రజ్వరిల్లేలాచేసి ప్రజల్ని స్వాతంత్ర్య రక్షణ దీక్షితుల్ని చెయ్యడం వీరకథా ప్రచారంవల్లా, వీరారాధనవల్లా సాధ్యమవుతుంది. ప్రదీప్తిరాజు యశోగీతాల్ని, రాజపుత్రపీఠుల పరాకర్మాన్ని స్ఫులింగంవంటి గీతాల్ని ఉత్తరాదివారెగురుదురు. ఇకదక్షిణాదిని తెలుగుదేశంలో కాటమరాజుకథనీ, వీరచరిత్రనీ, బొబ్బిలికథనీ, చిన్నప్పరెడ్డికథనీ, అల్లూరి సీతారామరాజుకథనీ మనం ఎరుగుదుము.

తెలుగులోని వీరకథా వాఙ్మయం అంతటిలోనూ పల్నాటి వీరచరిత్రకే అగ్రస్థానం, అదే మంజురీ ద్వీపదలో వ్రాయబడిన మొదటి కావ్యమట! కథా

వస్తువుయొక్క ప్రాముఖ్యాన్ని బట్టికూడా అది తెలుగువారికి గర్వకారణమవుతోంది. సర్వమానవ సౌభాగ్యతృప్త్య సూచకమైన వీరమతం తెలుగునాటనే ఆవిర్భవించింది. వీరకథా సంవిదానంపల్ల వీరులపట్ల భక్తివిశేషం కలిగి, వారికి గుడులు కట్టి, తిరునాళ్ళు జరిపి, ఆరాధించడం ఆచారమైంది. జాతి మత కుల భేదాలతో శతధా విభాగింపబడిన జాతి, వీర గుణోపాసన మూలంగా ఏకమైంది. మాల కన్నమ మొదలు మలిదేవ భూపతివరకూ ఏక కార్యస్థులై ఏక పాత్రాశనమువంటిదైన చాపకూడు కుడుచుట వీరపద్ధతి నవలంబించిన వీరమతము వారికే చెల్లుతుంది. ఈమతానికి నాడున్నవ్యాప్తి. నేటికీ నిలిచిఉన్న పాంగ్యంనిబట్టి నునం ఊహించుకోవచ్చు. వీరగాధకి అనాటి వారిచ్చిన ఉత్కృష్టస్థానాన్నీ, మత గౌరవాన్నీ, మరొక విషయంకూడా రుజువు చేస్తుంది. ఈనాటికీకూడా కొందరు వీరకథా పఠనాన్ని వారి పితృదేవతలకు చేసే అపరక్రియలలో ముఖ్యమైన విధిఅని భావిస్తున్నారుట. నావిష్టః పృథివీపతిఃఅన్న వాక్యంలోనూ, రాముడు ప్రతిష్ఠించిన రామలింగేశ్వరుడూ, గణపతిదేవుడు ప్రతిష్ఠించిన గణపేశ్వరుడూ మొదలైన దేవతల ఆగాధనలోనూ, సూచనప్రాయంగా గర్భితమైఉన్న వీరాధానే వెల్లువయే వీరమతమనే పేర పొంగిపొర్లి తెలుగుదేశాన్ని వీరబండంగా మార్చిందనీ, ఇది జపాన్ దేశము నందలి షింటోమతాని కీడై నదనీ అనుకోవచ్చు.

దక్షిణాదిని అరువత్తి మూపురు (63) శివభక్తులుగా నవరరించిన ప్రమథ గణము, తెలుగునాట అరవై యైదుగురు (65) వీరులుగా నవతరించి వీరవిహార మొనర్చి, తెలుగుతల్లి తరతరముల వీరులకు నిత్యపంక ఆయేలా చేశారు. వారి ఈకథనూ, వారిఅమానుష శౌర్యపరాక్రమ స్ఫూర్తులనూ, భక్తి భావముతో వినినవారు కూడా వీరాపేశమెత్తి ఎదిరినీతమ్ము గుర్రెరుగక పొచుచుకొనడం జరిగిందట : ప్రళయమైన ఈ వీరకథను సంగ్రహముగా తెలుసుకొందాము.

పల్నాటి వీర చరిత్రాన్ని పల్నాటి వీర భారతం అనికూడా జనులు పేర్కొంటారు. భారతంలోలాగే ఇందులోకూడా అన్నదమ్ములు రాజ్య విభాగం కోసం చేసిన యుద్ధమే కథావిషయం. ఈ యుద్ధంలో రెండువైపులవారూ కక్షతో శాయశక్తు లన్నింటినీ సమీకరించి పాల్గొన్నారు. వీర శైవానికి, అప్పడే పల్నాటిలో కాలానికొని ప్రబలమవుతున్న వైష్ణవానికి. కలిగిన సంఘర్షణకూడా ఈ వీరభారతంలో ద్యోతకమవుతోంది. ఈ శైవ వైష్ణవ మత సంఘర్షణ వీర చరిత్రానికి మత ప్రాముఖ్యం కలిగేటందుకు కొంత కారణమేమోనని నా అభిప్రాయం.

కార్తవీర్యార్జునుని వంశంలోనివాడైన అనుగురాజు సైన్యంతోపాటా తన రాజధానియైన పాలమాచాపురిని (దానికి జంభనాపురి అనేది నామాంతరము) వధలి దక్షిణావధానికి వచ్చాడట! అతని యాత్రాకి కారణం అతని పూర్వీకుడైన కార్తవీర్యార్జునుడు చేసిన బ్రహ్మహత్యా (జమదగ్ని ఋషిని) పాతకము నెంటాడుమందుటయే. ఆ పాతక విముక్తికోసం సల్లజీడినూనె గుడ్డలరట్టి పుణ్య తీర్థాలలో మునిగేటందుకు అనుగురాజు దక్షిణాదికి వచ్చాడు. ప్రాచీనరాజుల రాజకీయ ప్రాబల్యం ఉత్తరావధంలో సన్నగిల్లడమువల్ల, సూత్రరాజ్య స్థాపన కోసం ఆ వంశపువాడైన అనుగురాజు దక్షిణావధానికి వచ్చాడనీ, యాత్రా అన్నది మిషన్, చరిత్రకారులంటారు. అతని రాకడకి కారణం ఏదయినా జీడినూనె గుడ్డలధరించి పుణ్యనదుల్లో మునిగి, మునిగి వచ్చిన అనుగురాజు బట్టలు కృష్ణా నదిలో స్నానం చేయగానే తెల్లని వయాయి. వెంటనే బ్రహ్మహత్యా పాతక విముక్తి ధైన్యతలతో అనిపించింది. దీనికిసాయం చంద్రవోడలో రాజ్యమేలు తూన్న రాజు ఇతనిని గౌరవించి, చూతునిచ్చి వివాహంచేసి, పల్నాడు అంటుంగా ఇచ్చి, పాలించుకొమ్మని కోరాడు. ఆరాజు కులోత్తుంగ చోడగౌరరాజు అయి పుండవచ్చునని ఊహించేటందుకు చరిత్రవల్ల పీలవుతోంది. అనుగురాజుకి పీర కామేంద్రుడనే పేరుగల నలగామరాజు, నరసింగరాజు, కుట్టిరాజు, పెరుమాళ్ళు రాజు, అనేవారూ పెదవల్ల, పినవల్ల, బాలవల్ల దేవాదులూ వేర్వేరు భార్యలవల్ల జన్మించారు. ఈ సవిత్ర అన్నదమ్ము లిరువురూ, జరిగిన యుద్ధమే ప్రఖ్యాత ఇతివృత్తము.

అనుగురాజుకి దొడ్డనాయుడు మంత్రి. దొడ్డనాయుడి పరోక్షంలో అతని కుమారుడు బ్రహ్మనాయుడు మంత్రి అయ్యాడు. అతను పల్నాటి కృష్ణుడని ప్రఖ్యాతి గాంచాడు. అతి పరాక్రమశాలి. ముందేవాదుల కేడుగడ పీరకామదేవేంద్రుడూ, దుర్యోధనసదృశుడూ అయిన నలగామరాజుకి అతని మంత్రియైన నాగమకి ప్రతిజ్ఞోడు. బ్రహ్మనాయని సత్యావస్థీతి, ప్రజలమీద నాతనిపన్న అధ్యాత్మిక ప్రభావమూ, వీరచరిత్రకి గౌరవం అపాదించాయి. మన కాలంలో గాంధీజీలాగ, ఆకాలంలో బ్రహ్మన్న సామాన్య జనుల్లోంచి వీరున్న సృష్టించి, తయారుచేసి లెక్కకుమించిన నైన్యాన్ని ఎదిరించే సాహసం చేశారాడు.

అనుగురాజు తర్వాత నలగామరాజు రాజ్యానికి వచ్చాడు. అతను సూటి ధైన్యవాడుకాక నాగమ్మ అనే ఆమెకు వశుడై ఆమె చేతిలోని కీలుబొమ్మ అయ్యాడు.

అమెకూడా బాలమలిదేవాదుల నెట్లయినా వంచింది పల్నాడంతటికీ నలగాముడే ఏకచ్ఛత్రాధిపతి కావాలని కోరింది. అమె జిట్టగామూలపాటులోని రామరెడ్డిహారు. పరాసుదేశంలోని జోన్ ఆఫ్ ఆర్క్ కన్యలా మాతృదేశ సేవాకంకణం ధరించింది. అన్నదమ్ముల పాలిపంపకాలవల్ల పల్నాడు చీలికలైపోయాడనీ, ఆనాట శైవమతంతప్ప మరొక మతానికి తావుండరాదనీ, కలయికన్నది. అందుచేతనే మృగయా విహారంకోసంవచ్చి అలిసిపోయిన నలగాముణ్ణి. పరివారాన్నీ, అతిథ్య మర్యాదలచే రంజింపజేసి, ఏడుగడియల పరిపాలనాధికారాన్ని వరంగాపొందింది. ఆ పరాన్ని వినియోగించుకొన్నప్పుడు ఆ ఏడుగడియలలోనే బొక్కసానికి అధిక ధనం చేర్చింది. దాంతో నలగామరాజు అమెను మెచ్చి మంత్రిగా గ్రేకోన్నాడు. అమెకూడా కానెకట్టి బ్రహ్మనాయనికి ప్రతిజ్ఞోదై బొడిపియూ, జోన్ కన్యలవలె నిలిచింది. ఈమెవీరగుణస్వరూపంలో రుద్రమనీ, మల్లమనీగన్న తెలుగుతల్లికన్న తొలివీర ప్రసూనము. ఈమె దీక్ష నాగువాము పగవంటిదని చింతపల్లిరెడ్డి నలగాముడి సభలో ప్రశంసించాడు. కార్య సాఫల్యంకోసం, ఎలాంటి వసూళ్ళమైనా వెనుతీయనిదనే అనాలి. అందుచేతనే బాలమలిదేవాదుల తరపున రాయబారానికి వచ్చిన అలరాజుకి, నలగాముని అల్లుడనియైనా వెనుదీయక, విషప్రయోగం చేసేటందుకు జంకలేదు. నాగమ మంత్రిత్వం వహించగానే బ్రహ్మనాయుడు మలిదేవాదుల సంరక్షణభారం వహించి, మాచెల్లను రాజధానిగా నిర్ణయించి, వారి పాలరాజ్యంతో పెళ్ళిపోయాడు. పెద్దమలిదేవుడు రాజుగా, బ్రహ్మన్న మంత్రిగా ఈ కొత్త రాజ్యం దినదినాభివృద్ధి సందసాగింది. పక్కలోని బల్లెముచలెనున్న వారిరాజ్యాన్ని దోచుకొనిరండని నాగమ్మ దొంగల్ని పురిగొల్పింది. బ్రహ్మనాయుడు పుత్ర ప్రేమతో లాలించే మాల కన్నమదాసు మాచెల్ల నగర సంరక్షకుడు. అతని కను మొరగుట ఎవరికీ సాధ్యంరాదు. కన్నమదాసు దొంగలను అరికట్టి, వారి దీపుల మీద ఇసుకతూర్చుకట్టి, గురజాల సరిహద్దులదాకా తరిమికొట్టాడు.

నాగమ మరోఎత్తు ఎత్తింది. బ్రహ్మనాయుడునీ, మలిదేవాదుల్నీ, కోడిపందా లకి పిలిపించింది. బ్రహ్మనాయుడుకి విషం పెట్టించింది, కాని, నిష్ఫలమయింది. కోడిపందాల్లో ఓడినవారు రాజ్యంవదలి వన్నెండేళ్ళు పలనలు పోవాలన్నషరతుతో పందాలాడారు. అందులోకూడా నాయకురాలు మోసంచేసి తమకోడిని నెగ్గింపించింది. మోసం జరిగిందని తెలిసికూడా రుజువు చెయ్యడానికి వీలుకానందున, మాట నిలుపుకోవాలనే వట్టుదలతో, మలిదేవాదులనుతీసుకొని బ్రహ్మన్న మండాది అడవులకు పలన బయలుదేరుతాడు. అతనితోపాటు మాచెల్ల ప్రజలంతా ఓరు

పాడుపెట్టి అనుసరిస్తారు. అదే బ్రహ్మనాయుడికి జనసామాన్యంమీదగల ప్రభావానికి తార్కాణం. అనుచరులతో కృష్ణదాటి మంచాది కానలకు వెళ్ళేటప్పుడు బ్రహ్మనాయుడు మొసలితో యుద్ధంచేసి, దాన్నిసరికి, కృష్ణానదిని నిష్క్రమించిం చేశాడు. మంచాది రానలో వీరమేడపలనే పట్నం లేచింది. బాలమలిదేవాదుల గోధనం లంకన్న పోషణలో వృద్ధిఅయింది. ఇవన్నీ వివరగానే నాయకురాలికి ఆసహసం హెచ్చింది. మలిదేవాదుల గోధనం అపహరించవలసిందని ఎరుకల వారిని పురిగొల్పింది. వారు హఠాత్తుగా బ్రహ్మన్న. మలిదేవాదులు మంద దాపున లేనిసమయం చినిపెట్టి, శౌంగపోటుగావచ్చి గోవుల్ని పొడిచి లంకన్నని చంపి మందని తోయకుపోబోతారు. లంకన్న చనిపోగానే గోవులు విజృంభించి కొందరి శత్రువుల్ని చంపాయి. మాల కన్నమదాసుకి మందపోటు సమాచారం తెలియగానే, వారిని వెంటాడి, చెల్లాచెదరుచేసి గోధనాన్ని మరలించాడు.

కోడిపందెపు నియమాల్ని పాటించి, వలసలు పూర్తిచేసుకొని, తమ రాజ్యం తమకిమ్మని మలిదేవాదులు నలగామరాజు దగ్గరికి అలరాజుని రాయబారిగా పంపారు. అలరాజు నలగామరాజు అల్లుడు. రత్నాల పేరిడేవి భర్త. తండ్రిని బట్టి మలిదేవాదులకు కుభాకాంక్షి. అందుచే ఉభయుల మేలుకోరి రాయదారం వెళ్ళాడు. నరసింగరాజుతో ఆలోచించి, నాగమ్మ అలరాజు రాయబారాన్ని విఫలం చేసింది. అలరాజు తిరిగిపోతున్నప్పుడు నేర్పుగా, దారిలో పూలతో విషప్రయోగం చేస్తుంది రత్నాల పేరిడేవి ఈ దుష్కర్మానికి తోపమూర్తితురాలైంది. తండ్రిని, నాయకు రాలిని శపించి అలరాజుతో అగ్నిప్రవేశం చేసింది.

రాయభారం విఫలంకాగానే అలరాజు పగ తీర్చుకొనేటందుకు మలిదేవాదుల వక్షం వహించిన వీరులంతా వీరకంకణం ధరించి యుద్ధానికి ప్రయారయారు. అల రాజు తండ్రి కొమ్మరాజు మలిదేవాదుల పక్షాన నిలిచాడు. కొమ్మరాజు సహజామ రాజు దగ్గరికి అలరాజుని రాయబారిగా పంపేటందుకు అంగీకరించలేదు. అయిన బ్రహ్మనాయుని ఉద్దేశ్యాన్ని శంకించాడు. అలరాజుపై బ్రహ్మనాయునికి పగ ఉండేటందుకు అవకాశం కలదని అతనికి తెలుసు. ఒకేపక్షాన ఉన్నప్పటికీ, కొమ్మరాజు అలరాజాదులకూ, బ్రహ్మనాయునికి అంతశ్శతాలున్నాయి. ఐనా, బ్రహ్మనాయుడివేమీ మనసులో లేవనియూ, అలరాజుని రాయబారిగా పంపడంలో తనకేమీ దురుద్దేశం లేదనీ, నచ్చచెప్పి తనకుమారుడైన బాలచంద్రుణ్ణి ఇల్లదగ్గా ఇచ్చాడు. ఆబాలచంద్రుణ్ణి పల్నాటి యుద్ధంలో వీరాగ్రేసరుడు, అభిమన్య సమానుడు.

చాలచంద్రుణ్ణి బ్రహ్మనాయని భార్య ఐతమ్మ ఎన్నోనోములు నోచి కన్నది. అతనితోపాటు బ్రాహ్మణ కుమారుడైన అనపోతునీ, కుమ్మరి చందునీ, రంసాలి మల్లనీ, ఇత్యాదిగా అన్ని కులాలకూ చెందిన పన్నెండుగురు కుమార పీఠల్ని పుత్ర నిర్విశేషంగా పెంచింది. యోధులంతా ఈ చాలచీయల్ని, పీఠ మేడపి రక్షణకు వదిలి రణరంగానికి కదలిపోయారు. ఆటల సరదాలో మునిగి పీఠందరూ బొంగరాలాట ఆడసాగారు. బొంగరం ఎగిరి కోమటి అన్నమ్మకాలికి తగిలి గాయంచేసింది. వెంటనే అన్నమ్మ బాలుణ్ణి ఫెళ్ళు ఫెళ్ళునలిట్టి “పొగ రెక్కిఉన్నావు. తండ్రులతో చార్యంపూడి రణరంగానికి పోరాడా ?” అని అడలించింది. బాలుడికి వెంటనే కనువిప్పింది. తమ్ములతో రణరంగానికి పోయేటందుకు నెలవిమ్మని తల్లినికోరాదు. వెంటనే ఐతమ్మ దుఃఖసరవళ అయింది. బాలునికి గండమున్నదని ఆమెకు తెలుసు. యుద్ధానికి పోకుండా బాలుణ్ణి తాను ఆపలేనని గ్రహించి “ నీభార్యదగ్గర నెలపు తీసుకొనిపో ” అంటుంది. భార్య సొందర్య మోహితుడై ఆగుతాడేమోనని ఆశపడింది. భార్య దీవనమొంది యుద్ధానికి పోవటం కర్తవ్యమని బాలుడికి బోధించి. తన ఉద్దేశాన్ని చాలచంద్రుని భార్య మాంచాలతో చెప్పేటందుకు ఆమె అంతఃపురానికి తొలసారిగా పయనమైంది.

చాలచంద్రుని భార్య మాంచాల. పివాహమైనతర్వాత ఆమెను చాలచంద్రుడు చూడనేలేదు. దుర్భేధలకులోనై సానినద్వాయి (శ్యామాంగి) తోడిదే లోకముగా పీఠ సోదరులతోడి ఆటపాటలే కాల్చేపముగ, గడిచాడు, అందుచేత భార్య నెలపు కోసం వస్తున్నానని తల్లినే ముందు పంపాడు. మాంచాల పీఠపనిత, తెలుగు కోడలు, తన్ను చేరవచ్చిన అత్తను అల్లంతనచూసి, ఆమెరాకకుగల చారణాన్ని గ్రహించింది. వెంటనే.

మాలత్త తనకొడ్డు మగటిమిచెలగ
ఆజిరంగంబున కరిగెచనన్న.
ఆలు దీవనగొని అరుగుమా అనెను
మొగము చెల్లమిరాక మొగిదలవంచె
పిలుపింపుమనివచ్చె వేగ నాకడకు
బ్రహ్మగూర్చెను మమ్ము బాల్యంబునందు
నమరాన ఆతడు సమసినచెనుక

పెంట నేగెడ అత్త చిడుపుమీమాట
పంపుమి పుత్య్ని బవరంబుసేయ.

అని వెటారమూ, రోషమూ స్ఫురించేలా ముందుగానే సమాధానం
ఇస్తుంది. ఐతాంబ చార్యవాది. అందుచేత రోషం పంపుకొని రోడలితో.

పరమ పాతిహృత్య పాపనమూర్తి.
పతిభక్తి గలిగిన పద్మాయతాక్షి.
నేనుపచ్చిన చార్యమీదెరింగియును.
ఇబ్బంగి బలుకుట యేటిర్యమంబు ?

అని బుజ్జగింప చూసింది. 'మాంచాలి రోషం అసలు ఐతాంబమీదనే.
కొడుకును మందలించి, నన్యార్థానికి త్రిప్పని దోషం ఆ తల్లిలోడింది. అదే
మాంచాలి.

ఇసుమంత నా సౌఖ్యమెరుగడు: నీదు
తనయుడో అత్తలో: దై వంబురెడక
పాపపుమాటలు పలుకంగ వలదు;
వెలయ భుజించుట వేళ్య గేహమున;
విడియంబుచేయుట, వెలయాలియింట;
పౌఖ్యంబులొందుట సానిధామమున
నానోము ఫలమేమొ? సరిగజునియతి
చేసినన్ విడిపింప జేసెనానాతి;
భోగంబు నొందెడు పొలతులుదారు
చావ నోచినయట్టి సకియసునేను
సరిజేసి యీమాట సభనెన్నరాదు
నీవుత్రు నడవడి నీచిత్త మెరుగు;
నీవు కర్త్తివి మాకు నేమి వాక్రుత్తు ?
ఆడవలయు మాట లాడితిగాక,

అని మర్మమెత్తి పొడిచే మాటలతో నిరూపించి, ఐతాంబను నిరుత్తరను
చేసి, మీ బాబుజ్ఞు పంపించమంటుంది.

ఘోంచాల బాలచంద్రుణ్ణి ఆపలేననీ, కాదలచినది కాకమానదనీ అను
కొన్నది. కర్తవ్యపాలనానికి పూనుకోవలెననీ, మానవ ప్రయత్న లోపం చేయ
కూడదనీ అనుకుంది. ఏది కర్తవ్యమో తెలియక, తొలిసారి భర్తృదర్శనలాఅనతో
ఊగులాడింది. అప్పుడామెతల్లి రేఖాంబ ఘోంచాల హితంకోరి పుత్రికా ప్రేమవశు
రాలుకాకుండా కర్తవ్యాన్ని ఉపదేశిస్తుంది. ఆ ఉపదేశంలో జీవిత పరమావధిని
గురించి తెలుగు శ్రీలక్ష్మీ వ్యాపించిన అభిప్రాయాలు ఇమిడి ఉన్నాయి.

జన్మ వృక్షమునకు చవిగలయట్టి
పటుతిర కషణీయ ఫలములు రెండు;
కెరలు భోగములొండు, కీర్తి రెండవది
తొలుపండు చవిచూచి తొలగు నొక్కండు
మలుపండు చవిచూచి మలగు నొక్కండు.
వీర లిద్దరికిని భేదంబుహెచ్చు
మొదటి ఫలంబున మొననెడు రసము
క్షణభంగురంబయి నమసిపోగలదు,
రెండవ ఫలమున రెక్కొనురసము
శాశ్వతంబొచు చిశల్ గలదాక
నవిత్పడు గలదాక శశిగలదాక
తారలు గలదాక ధర గలదాక
వారిధిగలదాక పరలుచునుండు
పగిలట ఫలద్వయ రసమునుగోరి
అనుభవించెడివార లరుదు భూస్థలిని
ప్రాకృత జనములు దృఢమ ఫలంబు
ప్రాప్తించి సంతృప్తి వడయంగగలరు
వీరాంశమునబుట్టి వెలయువారలకు
మొదటి ఫలంబిది ముఖ్యంబుగాదు
మహిమాన్వదంబయి మనసుజ్వలింప
పరుగెత్తుదురు రెండవ ఫలంబుకొరకు,
వెలదిరో నీభర్త పీఠశేఖరుడు
కీర్తి కాముకుడయి కేరుచున్నాడు
నీవు భోగములపై నిరతి త్యజించి

బాలచంద్రుని భద్ర భావంబెరింగి
 భావి మానవుల హృద్భవనంబులందు
 తావకీన యశో లతా వివర్జనము
 సేయంగ గోరుము చెలువరో యిప్పుడు.

అని సలహా ఇస్తుంది. రేఖాంబకి తగినరూతురు మాంచాలి, మాంచాలి
 తగినతల్లి రేఖాంబ. తెలుగు స్త్రీలకీ తల్లి. రూతుశ్శిద్ధరూ ధృవతారలవంటివారు.
 వీరమాతలు, వీరపత్నులు. ఐతాంబలోని వీరగుణం, మాతృత్వం చాలునమణిగి
 పోయింది. అందుచేతనే ఆమె బాలచంద్రుడిని యుద్ధానికి పోపించా ఆపాలనే
 బేలఅయింది. రేఖాంబ మాంచాలికి చేసిన కర్తవ్యతా ప్రబోధ వార్యాలకి గుడికి
 బారెడుమారలో, కుంతిదేవి ప్రబోధ వార్యలు భారతంలో మనకి కన్పిస్తాయి.
 ఐతే, ఆవి స్వలాభ, అవమాన రోష కషాయిత స్వాంతప్రేరితములు. రేఖాంబ
 వచనాల్లో వాటి వాసనేలేదు. శ్రీనాథుడుచూడా ఇది గుర్తించే భావి మానవుల
 హృద్భవనంబులందు రేఖాంబా మాంచాలల యశో లతావి వర్జనముయేలా ఈ
 ఘట్టాన్ని వర్ణించాడనిపిస్తోంది. తన్ను కదియపచ్చి మోహితుడై, తన భూర్వ
 ప్రవర్తనకు లజ్జితుడై, పశ్చాత్తాప తప్తహృదయుడైన, బాలచంద్రునికి కర్తవ్య
 ముపదేశిస్తూ మాంచాల చెప్పిన వార్యాలు ఈ ఘట్టంలో మణి కిరీటంలాంటివి.
 తెలుగు ఐతిహాసిక రచనల్లో సాటిలేనివి.

రతిరాజ సౌందర్య రణరంగధీర !
 కమల బాంధవతేజ కరుణాలవాల !
 వినతాత్మజునిలాపు వెన నీకుగలుగు;
 సామీరి నమమైన సాహసంబుబ్బు;
 కృష్ణనికెనయైన కీర్తిఘటిల్లు;
 రవికాంతియుతుడదై రంజిల్లుచుండి,
 అలరాజు పగదీర్చు మనుజులతోడ;
 నాతో బెనంగిన నయమేమిలేదు;
 కడువడి కలనికి కదలుడుమీరు;
 కుల గౌరవమునిల్చు గురుసాహసుండు;

పరికించిచూడ నెవ్వరు మీరుదక్కః
 పటుతర విక్రమ ప్రాధిమ్యమెరయ,
 శ్రీగిరి లింగంబు, చెన్నకేశవుడు,
 వరము లొసంగగ వర్ణిల్లగలరు;
 శాత్రువ విజయంబు సమకూరుమీకు;
 ఈ యాయుధము వడినిచ్చును జయము;
 కలియుగంబున మీకు ఘనపూజలమరు.

అని మాంచాల దీవించి కత్తి అందించింది. ఈ దీవనా బలమే బాలచం
 ద్రుణ్ణి నిశ్చింతగా రణరంగంలోకి దూకించి, వీరవిహారం చేసేటందుకుతోడైంది.
 బ్రాహ్మణుడైన అనపోతుని రణరంగానికి తోడ్కొనిపోవద్దనీ, బ్రహ్మహత్యకు
 శారకుడవు కావద్దనికూడా, మాంచాల బాలచంద్రుడుకి సలహా ఇచ్చింది. ఆ సల
 హను మన్నించి బాలచంద్రుడు మిషపెట్టి, అనపోతును దెనురుకుపంపి, వీర
 మేడపి రక్షణభారాన్ని అతనిమీద వేశాడు.

అనపోతు జన్మచే బ్రాహ్మణుడైనా పరశురామ, కృప, ద్రోణుల్నీ, అశ్వ
 త్థామనీ, ఆదర్శంగా గ్రహించినవాడు. యుద్ధరంగంలోనికురికి, ఎప్పుడు వీర
 విహారంచేద్దామాఅని ఊటలూరుతూన్నవాడు. ఎదురుచూడని మర్మాఘాతం తగిలే
 సరికి అపమానంతో, నిరాశతో, కింకర్తవ్యతా విమూఢచేతస్కుడై బాలచంద్రుని
 కలుసుకోవాలని హుటాహుటీగా పయనమయ్యాడు. దారిలో బాలచంద్రుడు దాటి
 రావద్దని పెట్టిన ఆనలనుచూసి, కత్తిమీదికొరిగి, ఆత్మహత్య చేసుకొని, తన
 బిరుదు నిశానీల్నీ, రక్తంతో జీరాడే ప్రేగుల్నీ, బాలచంద్రునికి కాన్కగా
 పంపించాడు.

రాయబారాలు జరుగుచున్న సమయంలో బాలచంద్రుడికి అనపోతు పంపిన
 కాన్కలందాయి. యుద్ధం జరిగితిరవలసిందే, అలరాజు మొదలైన వీరులపగలు
 తీర్చవలసిందేనని బాలుడు సింహాకిశోరంలా గడ్డించాడు. ఇతని విజృంభణచూసి,
 ఇరువాగులవారూ సంధివిషయం నిరాశ చేసుకొన్నారు. బాలచంద్రుడు అభిమన్యు
 డులా వీరవిహారం చేశాడు, నలసింగుని నరికాడు. శత్రువైనంత తల్లడిల్లింది,
 జీరాడే ప్రేగుల్ని ధట్టిలోబంధించి అలుగులమీదకి ఒరిగాడు ఇతని తర్వాత

కొమ్మరాజు, మరిదేవాదులూ యుద్ధానికి నాయకత్వం వహించి, శత్రువులను చేతి
కొద్దీ చంపి ఒరిగారు.

తమరాజు యుద్ధంలో మరచించినా, బ్రహ్మనాయకు పగకోసం యుద్ధం
సాగించాడు. ఇది మనదేశ చరిత్రలో అపూర్వం. ఇరుపైపులా పేరుగలవారంరా
పోగా బ్రహ్మనాయకుడూ, నాయకురాలూ, ముఖాముఖీ అయ్యారు. శ్రీతోపోరాడటం
ఉచితం కాదని బ్రహ్మన్న వెనుకాడగా, నాయకురాలే కత్తిదూసి బ్రహ్మన్నమీదికి
దూకింది. నాయకు శ్రీ హత్యాపాతకానికి ఇష్టపడక నాయకురాలెక్కిన గుర్రాన్ని
చంపేస్తాడు. ఆమె భయద్రాంతురాలై యుద్ధరంగాన్ని వదలి పారిపోయింది.
నలగామరాజులాడా బ్రహ్మన్న దాడికోర్వలేని పారిపోయి, బ్రహ్మణులను శంఖు
జొచ్చాడు. పల్నాటి వీరులవగ తీరింది. విప్రప్రార్థనపల్ల మనసుకరిగి నలగామ
రాజుకి హతశేషులకూ, బ్రహ్మనాయకు అభయమిచ్చి, నలగామరాజును గురి
జాల సింహాసనమెక్కించి, గుత్తికొండ బిలంలో ప్రవేశించి నిద్రిపొందాడట !

రసవంతమైన ఈ గాథని వివిధార్థ ప్రతిపాదకంగా శ్రీనాథుడు రచించాడు.
ఇతరభాషా గ్రంథములతో ముడిపడని తెలుగు స్వతంత్ర గ్రంథరచనల్లో ఇదే
మొదటిది. “ముదివిటులు, విధవలంజలు, పదకదితలు,” వాకతరహాపని
భావించిన కాలము నాటిదవడముచేత ఇది మాలదానదుల చేతులందుండిపోయి,
నోటిపాటగా పూర్తిగా నశించక నిలిచింది.

వీరగుణోపేతమైన ఈ కావ్యంలోనుంచి, వీర గుణ ప్రతిపాదకమైన
కొన్ని ఉదాహరణలనుమాత్రం ఇచ్చి, పూర్తిగా రసాస్వాదనకోసం ఉమారాంత
విద్యాశేఖరులు సేకరించి ప్రకటించిన గ్రంథాన్ని చదువవలసిందేనని మనవి
చేస్తున్నాను.

మాతృప్రేమచే సంఘటించిన ఐతాంబిక, జాలచంద్రుడు వీర ధర్మ ప్రభా
వాన్ని, వేదాంతంతో మేళవించి చక్కగాయెలా వివరించాడో చూడండి.

వీరెరుంగవి ధర్మమేనెరుంగుదునె;
ప్రాకృత భామలవగిది బల్కెదపు;
వెరిగితనంబేల వీరమానినికి
కాయమ నిత్యంబు; కలిమిహుళక్కి;

జలబుద్ధుడవిధంబు త్తణభంగురములు;
 షట్పక్రవర్తులు, సకల భూపతులు,
 చనిరి బ్రహ్మాంద్రాది సర్వ దేవతలు,
 భూతంబులై దును పొలియుచునుండు;
 శౌర్య సత్కిర్తులు సమయ వెన్నటికి;
 సకల పురాణముల్, సద్ధర్మ కథలు,
 నీతి శాస్త్రంబులు, నీ వెరుంగుదువు,
 పౌరుషాధికతచే బ్రతుకుటలెన్న;
 జనన మరణములు, జనులకునిక్క-
 మాలయంబుననున్న, అడవిలోనున్న,
 తప్పక తార్కొను తథ్యంబుగాను,
 పుణ్యలోకంబును బొందుమార్గముల,
 వినిపింతునేతల్లి విశదంబుగాను,
 సజ్జనసంగతి సంసారమెడల,
 గురువు బోధించిన గురిమీద మనసు
 నిలిపి మరణమొందు విశ్చలుందొకడు;
 ప్రాజ్య నామ్రాజ్య సంరక్షణమందు,
 ఘనరణమున లొమ్ము గాయాలనొంద
 మనసు చలింపక మరణమునొందు
 శౌర్య పరాక్రమ సంపన్నుడొకడు;
 వీరలిప్తురులెన్న వినుపీడ్మి కేగి,
 అదిత్యమండలం బరుదారజించి,
 పోయి పుణ్యంబులభూమి జెందుదురు.
 మొదటి కార్యముబూను ముఖ్యతలేదు
 శౌర్యంబుచే మాకు సంపాద్యమగును

* * *

వెలమలమైతిమి వీరజీవనత
 వికృమకృమరూఢి వెలయుటజేసి
 శత్రుధారులకెల్ల సమరంబుకూడు

శౌర్యంబుచాలించి సకల ధర్మములు
చేసిన సత్కీర్తి చెందదుమాకు.
చునుపు బోధించిన మార్గమేయిదియు.

* * * * *

జనులకు కష్టంబు సమరూపనపుడు
శ్రీపీఠ పీఠ్యంబు చెదరంగజేయు
దేశంబు పర నృపాధీనమౌనపుడు,
శ్రీపీఠసత్త్వంబు చిక్కంగబట్టు
సామ్రాజ్య తరువెండి చచ్చెడునపుడు
శ్రీవీరరక్తంబు చిగిరింపజేయు
రాజసేవకులకు రణమే సుఖంబు.

వగరాజుల బొజుంగై, అష్టదిక్కుల రాజులనూ ఆ రణగండ్ల యుద్ధంలో
ఓడించి, బలుపై నకుంతాన్ని విజయ చిహ్నంగా గ్రహించిన, అసహాయశూరుడు
బ్రహ్మన్న యుద్ధరంగ తత్వాన్ని, బాలచంద్రుడికెలా వర్ణించి చెప్పాడో చూడండి.

శౌర్యంబునకుదాడు, స్వర్గంపుతోలివ,
ఎల్ల సుఖంబులకిది పట్టుకొమ్మ,
ఇది ముక్తిసోపాన మిది మూలధనము,
ఆగర్భశూరుల చాట ప్రదేశ
మిది దేవవితతుల నెన్ననోమేలు,
హెచ్చైన పీఠులకిది పుట్టినిల్లు,
ధర్మ సంరక్షణార్థంబయి బుధులు
కదలక రక్తంబు కాదెడుచోటు,
పటుకీర్తి నొందించు బ్రహ్మాండమందు
ఇది సమరావని; ఇది పుణ్యభూమి.

వీరచరిత్ర సాహిత్య రస విపాసువుల దృష్టిలోనేకాకుండా, చారిత్రకుల
దృష్టిలోకూడా ముఖ్యమైందే. అలరాజు తాత, శివశింగురాజుమీదికి యుద్ధానికి
పోతూఉంటే—

వారితోడనె కూడివడియ జంగాలు
 నల్లబొంతలవారు నాలుగువేలు,
 ఎర్రబొంతలవారు ఎనుబదివేలు,

* * * * *

వారి పేరులు కొన్ని వరుసచెప్పెదను
 మేడయ్య, పడమటి మేటి బన్వయ్య,
 బోడ శివయ్య. బొబ్బోడి బుగ్గయ్య,
 కలుకంత లింగయ్య, కల్వజు బసువ,
 అక్కయ్య, కుక్కయ్య, అదిమల్లయ్య
 నిజలింగ చిక్కయ్య, నీలకంఠయ్య,
 ఉర్రమున లింగాలు మెలపెడివారు,
 గళమున యేద్రాక్ష గలిగినవారు,

బైలుదేవారట. ఈ వర్ణననిబట్టి పల్నాటి యుద్ధంనాటికి తెలుగుదేశంలో
 పీఠ శైవమతం బాగా వ్యాపించిందని తోస్తుంది. ఆయా విషయాల్నిబట్టి పల్నాటి
 యుద్ధం క్రీ॥ శ॥ సుమారు 1182 ప్రాంతంలో జరిగిందని నిర్ధారణయైంది.

పీఠచరిత్ర విద్వత్కవి రచన. అందుచేత ఇతర పీఠకథలతో పోల్చిచూస్తే
 ఇందులో విద్వత్తు ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. ఐనా, ఇందులోని విషయమూ, రీతి,
 జనరంజకమైనవవడంచేత, జంపె, త్రిపుట, రగడ, చంద్రిక మొదలైన దేశ్య
 గీతవైఖరులతో, అద్వోర్తులతో, సముదాయ గాన విధానంతో, నృత ప్రాముఖ్యం
 కలిగి వినోదం కలిగించే యక్షగాన ప్రయోగాలను కొంతపరకు అనుకరిస్తూ,
 పిచ్చుకుంటుపాడే విక్రమోత్తేజ కరమైన పీఠగీతంగా, నిలిచింది. అదీ, దాన్ని
 రచించిన శ్రీనాథుడూ, పరంపరాగతంగా నిలిపిన అజ్ఞాత కథకులూ, సేకరించి
 ప్రకటించిన ఉచారాంత విద్యాభేరులూ, ఆంధ్రజాతికి వందనీయులు,

(III) బొబ్బిలి కథ

బొబ్బిలి కథాసంగ్రహం తెలియనివారు తెలుగుదేశంలో ఉండరు. రంగా
 రాయ చరిత్ర పాటరూపంలోనేరారుండా. ప్రబంధరూపంలోరూడా తెలుగు వాఙ్మ

యంతో అభివర్ణింపబడింది. సాటూపం లో ఉన్నదే మనకు ప్రస్తుతం పరిశీలనాంశము. విజయనగర రాజులకీ, బొబ్బిలి పెలమచోరలకీ వంశక్రమానుగతంగా పగలున్నాయి. అవి కోడిపోరుల్లోనూ, నీటి వనరులదగ్గరూ, రాజుతూ ఉండటం ఆచారమైంది. ఇద్దరూ అభిజాత్య గుర్వంగలవారే. ఇద్దరూ నైజాము సామంతులే. ఫ్రెంచివారికి ఇనాముగా నైజాము ఉత్తర సర్కారులవ్వడమూ, అవి చూద్దామని వచ్చిన బుస్సీని లంచాలిచ్చి విజయరామ గజపతి వశంచేసుకొని, బొబ్బిలివారిమీదికి నడిపించి వారికోట కొట్టించడమూ, ఈ కథలోని ముఖ్యవిషయము. కోటలోఉన్న 250 మంది వీరులూ, 500 మంది స్త్రీ చాల పృథ్విలూ, శత్రువులకు తొంగిపోక, వీరోచిత ధురణాల్ని పొందడము, పీఠ కరుణాత్మక గాథ. బొబ్బిలిని ముట్టడించిన బుస్సీనైన్యము 750 మంది సోల్దానులు, వారిలో 250 మంది ఆళ్ళికులు, వీరి సాధన సంపత్తి నాలుగు మందుగుండు పటాలాలూ, విజయనగరపు నైన్యం 11 వేలు. వారూ వీరుకలసి బొబ్బిలిని 24 జనవరి 1757 నాటి ఉదయాన ముట్టడించారు. ఈజనమాన యుద్ధంలో బొబ్బిలివారి సాహసాన్ని చూసి, పరాసునాయకుడు లాలీ విస్తుపోయాడు. రంగయదొరగారు బురుజుని సంరక్షిస్తూ తుపాకీదెబ్బ తగిలి పీఠమరణం పొందాడు. అంతఃపుర స్త్రీలందరూ మాన సంరక్షణార్థం అంతకుముందే జోహారుచేశారు. హతశేషుల్లో బొబ్బిలివారి తరపున రంగారావుకొడుకు వెంకట్రాయుడుమాత్రమే మిగిలాడు. విజయమందిన విజయరామరాజుని రంగారాయని అనుచరులు చాటుపోటుగాపచ్చి చంపారని చరిత్రకారులంటారు. అలాచేసింది తాండ్ర పాపారాయుడనే వీరుడని పదకర్త అంటాడు. పదకర్త వర్ణనలు ప్రతిపద వీరరసోత్పర్నములు. బొబ్బిలివారు మానధనులని, అడుగడుగునా నిరూపితమవుతుంది. యుద్ధంకాకుండా సందరియదారానికి రంగారావుపక్షిన ధర్మారావు వచ్చాడు. అతనితో బుస్సీయొక్క దుదాసి లక్ష్యయ్యి-

రాజుమాటలూ ఫ్రాంచిమాటలూ ఒకటై యున్నాది;

రాజుగారికీ బొబ్బిలికోటలు ఫర్మానిచ్చేను;

చెప్పితేను తప్పేదిలేదు ఫ్రాంచిదొరగారు;

సంధికి వచ్చినందుకు యేమీ సారములేదయ్య;

వచ్చినదారూ వచ్చినట్టుగ కోటకు పొన్నంధి;

రాజుగారికి పట్టంగట్టి ఫ్రాంచిపోతాడు;

వెనుకవచ్చి చంపలగొట్టి కోటను తియ్యండి

అని లొక్కం ఉపదేశించాడు. వెంటనే.

యెక్కడలేని కోపమువచ్చే ధర్మారాయుడుకీ;
 పరాకుంచక వినుమునీవు దుబాని లక్ష్యయ్య;
 ఒకరిపట్లము ఒకరికి కట్టను యెవ్వరి కొడుకయ్య ?
 రాజమహేంద్రము జిల్లాలోనే పొందిచొరగారు,
 రాజుగారికి బొబ్బిలికోటలు ఫర్మానిచ్చేదే ?
 యేమిదైర్యము ? యెక్కడిపైర్యము ? పొందిచొరకి
 పుట్టినచోట చావడానికి బ్రహ్మచారియలేదు;
 బొబ్బిలిమీద చావడానికి బ్రహ్మచారివాడు.

అని బొబ్బరించాడు. రాయబారినికొచ్చిన వెలమదొర ధర్మారావులోనూ,
 కూరులైన ఇతర వెలమదొరల్లోనేకాదు మనకు పీఠత్వం కన్పించేది. పురుషులంతా
 వ్యాపారంకోసం పోవడంచేత పట్టు కోటలోఉన్న భేరి రామక్క సాటివారిని
 రూర్పుకొని బురుజుని సంరక్షించడానికి పూనుకొండి. పైశ్యస్త్రీలు యుద్ధంచేసి
 నల్లు వర్ణితమైనది ఈ ఒక్క పీఠావ్యంతలోనే అనాలి.

రామరామూ అనంతకాలము రాజ్యమేలుతామా ?
 యుగము జగము బున్నంతపరకు ఉండగపోతామా

అని ఒకరినొకరు హెచ్చరించుకొంటూ-

తక్కిడుగుండులు, పటాలగుండులు, వీపునగట్టిరి
 అలంకారము లెక్కినారుగా భేరి స్త్రీలంతా,
 వడిసెళ్ళల్లో రాళ్ళుచెక్కిరి భేరిస్త్రీలంతా,
 వడిగా అప్పుడు రువ్వినారుగా రాళ్ళుఅయితేను;
 వడిసెలకింద మూడువేలు మరణం అయినారు
 చావిడిబండలు దొర్లించారూ భేరిస్త్రీలంతా,
 యెద్దులకప్పుడు కాగుచున్నవి అంబటిబానలు,
 పల్పులువేసి పట్టినారూ అంబటిబానలు,
 బానఅంతయు దొర్లించారూ రాణువపైగాను
 బానలకింద రెండువేలకు మరణము జెందిరిగా
 సాగిలమాను తీసినారుగా భేరిస్త్రీలంతా;
 గిరగిరమని తిరిప్పినారుగా సాగిలమానులను

గండుమిదనే సాగిలమానూ తాయిగ వికివారు;
 మానులకిందా చూడువేలూ మరణము చెందిరిగా;
 మరుజులకిందికి చేరనివ్వరు భేరిస్త్రీలంతా;
 సింహాల్లాగు దిశబడినారు భేరిస్త్రీలంతా;
 చక్రములాగూ తిరిగినారు భేరిస్త్రీలంతా;
 వేటువేటుకే సరికినారూ యేసుగులగుంపుల్నీ
 వీరి యుద్ధాన్నిచూసి హైదరాబాద్‌గోటి గడబిడలాదేదు
 చూడునిమిషములలో దీసితినే ఆరణి, బళ్ళారి
 యిట్టజగడము నేనుయెక్కడ జూడలేదయ్య

అని బుస్సీ విస్తుపోయాడు. వల్లమందు (తుపాకిమందు) మాటొగ్గించి
 ఈ వీరనాడున్న సమయించేటందుకు వెలపులు ఇచ్చాడు. బొబ్బిలి పీరులందరికీ
 ఇదే ఒకవడి అయింది. ప్రతివారూ తనవారిని చూర్చుకొని, ఈ నిశ్చయంతోనే
 శత్రువుల్ని ఎదిరించి వీరస్వర్గం అందుకోవడమే. అందరినోటా ఒకచేమాట-

“రామరామా అసంతకాలము రాజ్యములేలామా
 యుగము జగము అన్నంతవరకూ ఓండగదోతామా”

అనే. ఈపదమంతటా నిండిన వీరనినాదాల్లో కరుణాత్మకమైంది. విజయ
 రామరాజు దుశ్చింతని మళ్ళించేటందుకు మల్లమ్మదేవి చేసిన యత్నమూ, దాని
 వైఫల్యమూ, అది మల్లమాదేవి అంధధీదేశ శ్రేయోపాక్షని వెల్లడిచేస్తుంది. ఆమె
 రాచకీయాల నధిగమించిన లక్ష్మిన్ని-

“విజయనగరమూ, బొబ్బిలికోటా, కావడికుండాలు;
 కావడికుండాలు తప్పించొద్దు కన్నతండ్రినివు”

అన్న మాటల్లో వెల్లడించింది. క్రిందైనా, మీదైనా ఈ దేశంలోనివారే
 పదాలిగాని పరాశ్రయం తగదని ఎంత మృదువుగా చెప్పింది; భాగ్యప్రేమని
 కదిలించేలా-

నల్లగాజులు, నల్లపూసలు, నాకు నిల్పండి;
 బొట్టుకాటుక, నిలుపుమయ్య ఓ విజయరామరాజు :

పసుపుకుంకుమ, నిలుపుమయ్య ఓ విజయరామరాజు !

పూసపాటివా రిల్లైనాకూ పుట్టిలనుకొంటి,

దామల్లవారి సంస్తానమే మరనిపోయినాను.

అంటూ నమస్కార పురస్కరంగా ఆపేక్ష ఉట్టిపడేలా కబురంసింది. ఈ రాయబారానికి విజయరామరాజు ఎంత మోటుగా జవాబిచ్చాడో చూడండి.

ముండమోసితే, మూడుపల్లెలే యినాములిస్తాను

ముండకోకను, ముందేయేతు దేవిగారికైనా.

ముందుచూడు, ముందుఅన్నము, నీవేనన్నాడు.

ఈ తిరస్కారంవల్ల కలిగిన అవమానం, ద్రోపది పరాభవానికి ఈడై, విజయరామరాజు రక్తంతో దాన్ని తుడిచినేయాలనే దీక్షని బొబ్బిలివారిలో కలిగించింది.

రసవంతమైన ఘట్టాల్ని ఎన్నింటినైనా ఈ పాటలోంచి ఉదహరించవచ్చు. కాని, గ్రంథ విస్తర భీతిచేత వాటిని ఆవలసవస్తోంది; పదకర్త వాక్యాల్లో అత్యుక్తి ఎంతో కన్పిస్తోంది. అది పదాలలో కన్పించే సహజలక్షణం. చరిత్రకారులు విజయరామరాజు సైన్యం || బేలని అంటే పదకర్త లక్షణం తొంద్రనాలుగు వేలంటాడు. అలాగే బుస్సీ 7500 సిపాయిల్ని, ఇరవైనాలుగువే లంటాడు. యుద్ధంజరిగింది. పొద్దున్నమొదలై సాయంత్రం పూర్తిఅయింది. తర్వాత, ఆగాళ పరంపరగా వ్యాప్తమయింది. అంతేకాని, చరిత్రకారులు తు. చ. తప్పకుండా చెప్పేది లోకంలో వ్యాప్తమయేటందుకు అవకాశం లేకపోయింది. అందుచేత “ ఇదుగో పులి అంటే అదిగో తోక ” అన్నట్లుండే ఆత్యక్తుని వ్యాపించాయి.

(IV) అల్లారి సీతారామరాజు కథ

ఇటీవల వీరకథా వాఙ్మయంలో కీర్తి సుంకర సత్యనారాయణ రచించిన అల్లారి సీతారామరాజుకథ ముఖ్యమైంది అనాలి. ఆరచయితా, ఇతరులూ, రచించిన నెహ్రూకథా, మొల్లకథా, మొదలైనవి మరికొన్నికూడా ఉన్నాయి. కాని తెలుగు సాహసిత వీరునికథ అవడంచేత, రసవంతమైన రచన కావడంచేత, ఇది

బహుజనాదరణీయమైంది. అయితే ఇందులో వర్గద్వేషం పురిగొల్పే వాక్యాలు
న్నాయి. చారిత్రక సాహిత్యంలో రాజకీయ అచసరానిను పురస్కరించుకొని
చారిత్రక పురుషులైనవారికి ఆనలు లేనిదిచేళాలను అంటగట్టడము, ఒకలోపమునే
అనాలి, ఈ లోపాన్ని పరిహరిస్తే ఈరచన మణిప్రాయమైంది. రచనపై దృష్టిని
పెల్లపించే ఘట్టాల్ని కొన్ని ఉపహరిస్తాను.

ఎత్తుగడలోనే

సంగు రంగ విహారా ! భీరా ! శాత్రువనంహారా !
ధీవిచారా ! ఆంధ్రీరుమారా ! దీనజనోద్ధారా !
అందచందముల నందనవనమీ యాంధ్రదేశమోయి.
వినరా యాంధ్రుడ ! మన్యసోదరుల విప్లవకవనేడు

అని ఆహ్వానించి.

శ్రీలలరారెడు తెనుగు దేశమున జీవనదులుగలవు;
మేలురకపై మైదానము లడవులు వేల గనులుగలవు;
మేదినిచరిత్ర ప్రసిద్ధికెక్కె మన గోదావరితల్లి.
గోదావరి తీరంబున అడవులు కొండలెన్నోగలవు;
భద్రాచలమా తీరప్రాంతమున భాసిల్లెడినగరు;
భద్రాచలకొండకు సమీపమున పాసికొండలందు,
రమణీయము లున్నతములు పృథ్వీ రమణిని సగలివిర;
అమితోత్సాహంబున గోదావరి యాకొండలనడుమ
నురుసులుగ్గక్కుచు శరవేగంబున పరుగులెత్తుచుండు;
నిరుపమానమై యందచందముల నిలయంబుగనుండు;
ఘోరారణ్యము కప్పివేసెనా కొండలనన్నిటిని,
శ్వారమృగములా మహారణ్యమున రారాడుచునుండు;

కథారంగస్థలాన్ని కళ్ళకుకట్టేలా వర్ణించాడు. తర్వాత, మన్నెపు ఆమా
యకప్రతిబింబి బాధిస్తున్న వాస్తవికతను మందలించేటందుకు దూకుడుగా వచ్చిన
కథానాయకుడు సీతారామరాజుని ప్రవేశపెట్టాడు. మన్నెపు రాజకీయాల్లో ఆయన
ప్రవేశంతో మన్యంవారికి క్రొత్త ఆశలు కలిగాయి. ఆయనను చూడగానే వారాయ

నకు వశులయ్యారు. అందుకు కారణమైన సీతారామరాజు అలౌకిక సౌందర్యాన్ని కవి ఎలా వర్ణించాడో చూడండి.

చాలసూర్య తేజస్సంపన్ను డపార బుద్ధిబలుడు,
చాలయోగి, ధవళాంబుజ నేత్రుడు, చాహుబలుడు, త్యాగి,
నిరుపమాన గుణ రూప వింశితుండరిజన భీకరుడు,
కరుణానర భరభరితస్వాంతుడు, కాషాయాంబుడు,
కొండకోనలంఘిగ తిరుగుచు కోదండముబూని
చెండాడుచు మారీచుల నీచుల జేమంకరుడైన
సీతారాముండేమోనన మన సీతరామరాజు
ఆతరుణంబున గోదావరి నదికరుగుచు యిగిచూచి
శరవేగంబునవచ్చి దాస్తియను నరహంతకుతోడ
గరుపేదల హింసించుచుంటివా ? నీచాత్మా తగున ?
ఏ దీనుల రక్షింపజైర్చిస్తా తానెక్కినాడో శిలువ,
ఆ దీనుల హింసించ జేమించునె ఆతడునిన్ను తులువ,
అను కాషాయాంబర ధారినిగని అధముడు దాస్తియను
చనెను సిగ్గుబడి మెలమెల్లన నాస్థలమువిడిచి....

వెంటనే గంటందొర.

చూ పరిసర పాఞ్చింతంబుల దిరిగెడి మహానీయుడనిన్ను
పాపికొండపై జవము చేసికొను తాపసిగానెంచి,
దూరదూరమున నుంటిమి దగ్గరచేరక బాబయ్య ;
చారిజూపి మమ్ముద్ధరించగల దైవమరావయ్య ;

అని తమరు నాయకత్వాన్ని వహించి స్వాతంత్ర్య పోరాటం నడిపించ మన్నాడు. అత్యాచారాలు మితిమీరడంచేత, చివరకు మన్నెపువ్వుజలు బ్రిటిషు ప్రభుత్వంమీద సాయుధవిప్లవం సాగించారు. చూడండి కవి ఎంత చకచకా చారి విప్లవ శరంజాము వర్ణించాడో.

నెత్తురుడికి అవమాన పీడనోన్ముత్తులైరి ప్రజలు
కత్తులు, కటార్లు, బల్లెము, లీబెలు, గరగర సూరారు.

అగ్నిపర్వతము పగిలె గుబిల్లన అమన్యములొన
 అగ్నిజ్వాలవలె, విప్లవధ్వజ మది ఆరసమునరెగిరె
 ధణధణ మోగిందంచీ రణభేరి యపుడు:
 ఘనుడా సీతారామరాజు తన ఖడ్గంబునుటాసె:
 దీక్షగ రాజున కిరుపార్వ్వంబుల దిగ్గంతులరీతి
 రక్షరథటులై గాముసోదరులు రయమున నిల్పారు:
 సాయుధులై శ్రీ పురుష సమూహము సాగెనువెన్వెంట.

తర్వాత రాజుపైన్యానికి, క్రమంగా మన్యంలో సమీకరణమైన బ్రిటిషు
 సైన్యానికి, గొరిల్లాయుద్ధం జరుగుతుంది. విప్లవనాయకుడు తమచరిత్రనుచిప్పి-

అన్నలార : వినుడో గెరిల్ల పీరాధిపన్యలార :
 యెన్ని దినంబులు బ్రతికిన చావనిదెప్పి రసములార :
 ఈ రంగంబున విజయములేదా వీరస్వర్గముంది :
 పోరాటంబున వీరులాంధులను పేరునిల్పవలయు.

అని హెచ్చరించాడు, వారి కృతనిశ్చయమూ, సాహసికతా, ఏలాటివో
 గంటందొర యుద్ధంపల్ల తెలుస్తాయి, కవి, గంటందొర యుద్ధాన్ని ఎలాపర్చించాడో
 చూడండి.

చండగినివ్వులై మెరయగ రన్నులు గండ్రగొడ్డతిత్తి
 తుండించగ వైరుల కంతంబులదూకి ముందురపుడు
 పరపడిజేయుచు గంటందొర తన పరాక్రమముజూపె
 గిర గిర గిర గిర గొడ్డలిత్తిప్పుడు తరిగెను పురైలను
 పొలో, పొలోయని రణరంగంబున తలపడి పైరులతో
 పులియన గాండ్రించుచు నానీచుల పురైల తెగజేసె
 జాతరకడ బలి దున్నలనరికిన చందంబున నరికె;
 మాతరులగు నా పైరులనెత్తురు కాల్యలుగట్టింది.

వ. ఈ వీరుని పరాక్రమానికి అదిరి శత్రుమూక దూరంగా పారిపోయి
 తుపాకులు కాల్చింది, గంటందొర ఎలాఉన్నాడు.

శరీరమంతట తుపాకిగుండ్లను పరచినట్లుగాగ
అరిభీకరుడా పీరునినెత్తురు వరదగ పృవహించె;
తలచుకొనుచు రాజును గంటందొర ధరణిపైనఁబరిగె;
తెలుగుతల్లి కన్నీటిచుక్కలను జలజలరాల్పింది.

ఇక మహాత్మాగీ, నాయకుడూఁబన రాజుకూడా ఎక్కడినుంచీ సాయం
రానందున విచారించి తనతో ఇలా అనుకున్నాడు.

కలియుగార్జునుడు మా గంటందొర కదనభూమి నొరిగె
బలమున కలియుగ ఖీముడు పట్టుబడెను మల్లు
మొగ్గరమున శాత్రువబలగాలను నుగ్గుజేసినట్టి,
అగ్గిరాజు నా వైరిపట్టె, హతుడాయె పడాలకట.

అని తెలుగుదేశాన్ని తలచుకొని తన్ను పట్టుకొనేటందుకు బ్రిటిషునైన్యం
చేతగాక గాఢమాలను భగభగ మండించి, ప్రజల్ని దాఢింపడంచూచి, విని,
ఉడుకెత్తి.

భగ్గునమందుచు దిగ్గునలేచెను తందాన
ప్రజలు పడెడియా చాఢలతలచెను ..
ప్రజలు ప్రజలు నాప్రజ లన్నాడు ..
ప్రజాద్రోహులను పడగూల్చెదనని ..
విడచినవాఁడం బోయనరివ్వున వెడలె నుగ్గురొడుచు ..
జెల్లెను పుట్టల చేలనుజూడడు తందాన
గట్లను, వాగుల కంపలజూడడు ..
పగతురజూడడు, మృగములజూడడు ..
ప్రజలారా భయపడకండంటూ ..
ప్రజలరు రక్షణ, రక్షణయంటూ ..
ఎగరగ రెక్కలు ఎగళ్వానంతో ..
దిగజారగ ముచ్చెమటలు, వీరుడు ..
ఖడ్గధారియై, కారడవినిబడి ..
కన్నుల నిప్పులు గ్రక్కుచుబోయెడి ..
ప్రజా రక్షకుని రామరాజునీ, ..

దారులుగాచెడి వనుజులు నీచుల పైరులుమాదారు
 అలిఖకరుడా రాజునుగడ్గొని అదరి గుండెచెదరి
 విరవిర కుపాకులెత్తి కార్చిరా పెరిగిడంచలంత
 స్థిరదులుగాచ్చెడి గుండెదెబ్బలను పీరుడు తట్టరాని
 పీరాచేశంబున నిట్లని యా శూరాగ్రజీవలరె
 ఆంధ్రదేశమా, పంచనమిదిగో అందుకొగదవమ్మ !
 ఆంధ్రులార ! గై కొనుడు నా విప్లవాభి పంచనముల,
 రాలినదొక నక్షత్రంబవనికీ రామరాజుబలిగె
 తలచి రాజు నామన్యసోదరులు వలవల యేడ్చారు
 జలజల కన్నీరాలకబోసె మన తెలుగుదేశమంత.

ఈ విప్లవకథకీ భరతవాక్యం చావ్యానుగుణమైందే. వీరగుడోత్కర్షలో
 ఈగాథ బొప్పిలిపాట, వీరచరిత్ర, రాటమరాజు కథలకేమాత్రం తీసిపోదు.
 బ్రిటిషు పాలనలో ఎంత అణగిడిన్నప్పటికీకూడా తెలుగుతల్లి తన సహజ వీర
 మాతృత్వాన్ని గోల్పోవలేదని ఈగాథ రుజువుచేసింది.

(V) చిన్న ప రె డ్డి ప ద ము

తెలుగునాట సామాన్య మానవుల్లోకూడా వీరగుణం ప్రజ్వలిల్లిఉందనీ, నమ
 యాన్నిబట్టి ఎదిర్చినవారి అసమాన బలాన్నికూడా లెక్కచేయకుండా ప్రస్తుతమౌ
 తుందనీ, అనేటందుకు కోటప్పకొండ పితూరీదారు చిన్నప్పరెడ్డిని గురించిన పదం
 తార్కాణం.

చిన్నప్పరెడ్డిఅంటే సాహస కృత్యాలకి “నై” అనేటటువంటివాడని పేరు
 పొందాడు. పుట్టింది రెడ్డిపాళెంలో. పెరిగింది చేబ్రోలులో. అశ్వరూఢ నైపుణ్య
 ముతో తెలుగునాట సాటిలేనివాడు. ఆత్మవిశ్వాసం కలవాడు. అశ్వహృదయంలో
 నలుదిక్కి దీటుఅని పదకర్త చప్పుగాచెప్పి ఉపమాలంకారం చాటున చాక్కోడు.
 అశ్వానికి నాలుగుభాషలు నేర్పావురా, అంటాడు, తనలాంటి వాళ్ళను చూర్చుకొని
 వీరాల పేరాల కొల్లగొట్టాడు. ఒంగోలు; దాపట్ల, పోతకమూరు, నెల్లూరు,
 వినుకొండ, గుంటూరు నగరాల్ని కొట్టాడు. ఉన్నచోటికి వెన్నెండామడ నిర్భూమ
 ధామం చెయ్యగలిగిన సాహసి. గోరంతు పంచెకట్టి, చిలకల, తలపాగాచుట్టి,

అయిదున్నర కీర్తనెప్పులతో వీధివెంబడి నడుస్తుంటే తనఊళ్ళోనేకాదు పొరుగుాళ్ళోకూడా పేరుమోసిన కమ్మవారంతా చిన్నపరెడ్డితో మనకెందుకు రగాదాఅనుకొనేలా ఉండేవాడు. ఉన్నంతలో రాజకీయవేత్త అనే అనిపిస్తాడు. నాజెళ్ళ కమ్మవారిని చూడగట్టుకొని చేత్రోలు కమ్మవారిని, పూరువచలి శంరగిరి మన్యాలు పట్టించగలననుకుంటాడు.

చిన్నపరెడ్డిలో కేవలం దుండగీడుతనమేరాదు. భక్తిభావంకూడా అనమానంఅనేఅనాలి. వృత్తిగా బందిపోట్లు నడిసినా అది ఏ ఆత్మాచారానికో విరుగుదేమో అనిపిస్తుంది. చిన్నపరెడ్డిలో ఆలగోడు అలించి పాలించే సాజన్యం లేకపోలేదు, వ్యవసాయం మన దేశానికి జీవగర్భ. ఆ ప్యవసాయానికి మనదేశంలో ఎదులే మన బంధుకోటి. అవే మనకి నందీశ్వరుడిలా అరాధ్యాలూ, అనురాగపాత్రలూ అయాయి. వాటిని అందంగా అలంకరించి, శీతకాలపు చలి శివశివా అని వదలిపోతూండగా ప్రభల కట్టుకొని ఒకరికంటే ఒకరు ముందుకు ఉరికలు చేస్తూ కోటప్పకొండ తిరునాళ్ళకు సాగిపోవడం కృష్ణా, గుంటూరు మండలాలవారికి నేటికాలంలోనే కాకుండా, పాతకాలంనుంచీ ఆచారమైనట్లు కన్పిస్తుంది. ఇదే దక్షిణాదిని మన తమిళ సోదరులు నేటికీ పాటిస్తున్న మాడ్పొంగల్ (గోపూజ సంక్రాంతి రినుమ)ని తలపించే ఆచారం.

చిన్నపరెడ్డి నాలుగ్గాళ్ళ యెద్దుల్నికట్టి, బండిమీద యాభైమూళ్ళ ప్రభని తయారుచేశాడు. దాని వెంబడినే తాను తనగుర్రంమీద పాతెగారిలో (జమీందారు) సమాసమైన వైభవంతో బయలుదేరాడు. ప్రత్తిపాడు గ్రామంమీదుగా ప్రభసాగింది. గుర్రందిగి తమ గ్రామ మర్యాద పాటించవలసిందని ఆహూరి కమ్మవారు చిన్నపరెడ్డికి చెప్పారు. తాను గుర్రందిగననీ అందరూ ఒక్కమ్మడిగా కలిసిఅయినాసరే తనమీదికి యుద్ధానిరీపచ్చి జయించి దింపవలసిందేనని చిన్నపరెడ్డి గర్జించాడు. “ఎందుకు చిన్నపరెడ్డితో విరోధం ? అతనితో చాలలేము” అని కమ్మవారు దారిపదిలారు. కాని, అందులో ఒక చమత్కారం చేశారు. చిన్నపరెడ్డి, కమ్మవారూ గుర్రం దిగననీ, గుర్రం దిగమనీ వాదులాడుతున్న సమయంలో ఎవరో ప్రభకి కట్టిన మోకుల్ని సడలించారు. ప్రభ ముందుకు ఒరిగింది. చిన్నపరెడ్డి గుర్రం దిగి దాన్ని సరిదిద్దుతాడు. తమమాట ఏలాగై తేనేం నెగ్గిందికదాఅని కమ్మవారు నవ్వుకున్నారు. కవి ఈ విషయాన్ని వాచ్యంగా చెప్పడు. “ప్రత్తిపాటి నడివీధిలో రెడ్డి పకనక నవ్విచినావురా :” అని అంటాడు. చిన్నపరెడ్డి, గుర్రం దిగగానే

శ్రమ గ్రామమర్యాద నిలిచిందని ఆ ఊరివాటా, తన అవసరంకొట్టి వానే గుర్తించి
దిగావని తన్నెవరూ బలవంతంగా దింపలేకపోయారని రెడ్డి తృప్తిపడ్డారు. ఒక్క
టూరి పట్టదలన్నీ, యుద్ధన్నీ కది రమ్యంగా చిత్రించారు. ఇది గ్రామము
జీవితంతో మధైర్యమైయున్నదాగితే సాధ్యమౌతుంది.

చిన్నపరెడ్డి యల్లమందల. గురువాయిపాలెంతనే గ్రామాల పొలిమేర
కట్టపలో కోటిశ్వర నిధిచేరాడు. జాగారంచేసేనాటికి ఎక్కడా సలపలేకుండా,
కోల్లకొద్ది శివభట్టలూ, గంటలూ, పీరాంగలూ, శంభాలూ, రాంబంతో ధోరు
కొలిపాయి. పృథలపోటీలు సాగుతున్నాయి. శాంతిభద్రతన్నీ కాపాడేటందుకు
మూడువందల జవానులూ (పోలీస్), కొంతమంది రిజర్వ్ జవానులూ (రిజర్వ్)
వచ్చారు. అప్పటికే రేనాటిరెడ్లెద్దులు బెదరి కొంచెం గత్తరిచేశాయి. అదిసాహసం
చేసికొని జవానులు చిన్నపరెడ్డిని ఎదుర్కొని నిలపమన్నారు. కాని, వారి అసలుచ్చేళం
వేరు. చిన్నపరెడ్డి అన్నా. అతనికికన్న పలుకుబడిచూసినా పోలీసు డిపార్టుమెంటుకి
కన్నెర్ర. చిన్నపరెడ్డి అంటే కృష్ణా. గోదావరి మండలాల్లోనూ, చెన్నపట్నం
గొల్కొండలదారానూ మరుటంలేని రాజ్యాధిపతిగా చెలామణి అవుతున్నవాడు.
అలాంటివాడు ఒంటిగా తిరునాళ్ళలో పీరికి బారనమయ్యాడు. అతనికి స్థానబలం
తక్కువైన సమయం చిక్కింది. అందుచేత ఏదోపన్నకనన్ని అతని పనిపట్టా
లనుకున్నారు. అంతకుముందు అతను చేసిన దోపిడి నేరాలకి రుజువులు గౌరవ
వాయె. ఎలాగైనా అతన్ని పదలగొట్టుకుంటేరాని పోలీస్ డిపార్టుమెంటుకి
శాంతిఉండదు. ఇలాంటి అవకాశం పదులుకొనాడటని పోలీసు అధికారులు
గూడుపులాటిచేసి, ఇద్దరు జవానుల్ని పిలిచి, చిన్నపరెడ్డికి ఇలా రుజువుపంపారు.
“నీయెద్దులు బహుభారీలయినవి. ఇప్పటికే తక్కిన ఎద్దులన్నీ బెదిరిఉన్నాయి.
చాలా తంటాచేశాయి. జనంతంతా భయపడుతున్నారు. అందుచేత నీ యెద్దుల్ని
నీవు నిలిపిఉంచు లేకపోతే తుపాకిని వేస్తాము.” చిన్నపరెడ్డి అంత అవమానం
మాటపడి పూరుకుంటాడా? కళ్ళెర్రజేసి “చింతయ్య జవానుమీరు, యెద్దుల్ని
నిల్వను, బండిని ఆపను, ముందు నన్ను తుపాకీవేసి, తర్వాత యెద్దుల్ని
చంపండి” అన్నాడు. వెంటనే పోలీసులు ఒకరిముఖం ఒకరు చూసుకున్నారు.
ఉపాయంగా రెడ్డిని పట్టాలనుకున్నారు. గుర్రంమీదనున్న రెడ్డి మెరపులా మెరసి
జనంమీదినుంచి దూకిపోయాడు. వెంటనే మూడువందల తుపాకులు పేలాయి.
రంగం భీభత్సమైంది.

మూడువందలా తుపాకి పొగలో,
 వొకరిముఖమును వొకరు గానకను,
 తమలోతామే గొట్టుకొనుచు
 తలగుడ్డలు పడిపోయినదెరుగరు,
 తల్లి పిల్లలు పోయినదెరుగరు,
 కాళ్ళు చేతులు విరిగినదెరుగరు.

ప్రజలస్థితి ఇలాకాగా అంతటాను యామిరాయి (?) వందే కలాయలన్నీ
 మంటలు మండాలు. ఆ అగ్నిచే పాకలుకాలాయి. ఆ పాకల్లో జనం కొందరు
 “హర, హర” అంటూ హతమైపోయారు. డేరాలు వరసగా కాలాయి. నల్లని
 పొగలు లేచాయి. జనులకొందరు పారిపోయారు. కొందరు జనులు చూస్తూ
 ఉన్నారు. తల్లి పిల్లలకు లేకుండా కాకికోరము అవుతావున్నది. అని కవి సహ
 జంగా కళ్ళకు కట్టినట్లు వర్ణించాడు. ఫెకఫెకరావాలూ, చటచటార్చటలు
 (అర్పించాని సంస్కృత పదజాలమూ,) ఈవర్ణనలో మనకు కన్పించవు. ఈ సంఘ
 ఉనకీడైన సంఘటన స్వాతంత్ర్య సమర రంగాల్లో జరిగిన పోలీసు కాల్పుల
 సమయాల్లో మనలో చాలామంది చూసివుంటారు. ఇలాంటి చీఢత్నమయరంగాన్ని
 తమ చిన్నతనంలో జరిగిన పార్క్ ఫెయిర్ అగ్నిప్రమాదాన్ని తమ చిన్ననాటి
 ముచ్చటలలో డార్టర్ రె. మున్. కేసరిగారు చక్కగా వర్ణించారు. వర్ణనా చాక
 చక్యంలో మన ప్రజాకవివారికి ఈడు.

ఇంత గలాటా జరిగితే చిన్నపరెడ్డి పోలీసువారికంటే ముందుగా తానే
 తాళిల్దాడు కబురు చేరేస్తాడు. ఆయన మరకొందరు జవాన్లను వెంటబెట్టుకొని
 కొండదగ్గరకేగి జనుల్ని విచారించాడు. ఈ సంఘటనకి కారణం చిన్నపరెడ్డి,
 తన ప్రభుని పోలీసులు అవమన్నా అవకుండా ముందుకు సాగించి, ఎడ్డుల్ని బెడర
 గొట్టి కాంతి చెదరగొట్టడమేనని నిర్ణయించాడు. రెడ్డిని వట్టమనీ, పట్టిఅప్పచెప్పిన
 వారికి గొప్పపనులు యిస్తామనీ ప్రకటించాడు. చిన్నపరెడ్డి ఇలా ప్రకటన జరుగ
 గానే మాయమయ్యాడు.

కోటప్పకొండదగ్గర అల్లరి జరిగిననాటి మధ్యాహ్నము రెడ్డి కొండగుహ
 లలో దాగిఉన్నాడు. తర్వాత రెడ్డిపాలెంపెళ్ళి మూడురోజులన్నాడు. ఎక్కడైనా
 నిలకడగా ఉండటం తనకు క్షేమం కాదనుకున్నాడు. తన అశ్వారోహణ సామ

ర్థంతో అతనికి నమ్మకం ఉంది. రాను అశ్వం మీదనుంటే, తన్నెవ్వరూ పట్టలే రనుకుంటాడు. ఐతే తన అశ్వం కొండచిగ్గర చుపాతే కాల్పులవల్ల నష్టమైంది. అందుచేత తిరిగి చురొర గుర్రాన్ని సంపాదించుకోవడం చిరస్థాయి ఉత్తన్నమని నిశ్చయించాడు.

చిన్నపరెడ్డి తనకు తగిన అశ్వాన్ని సంపాదించుకొనేటందుకు చెన్న పట్నమో, గోలుకొండో పోవాలనుకున్నాడు. రైలుకి చీట్లేటించా చెన్నపట్నం బయలుదేరాడు. పట్నంచేరి చీట్ అడిగిన జవాబుతో పొగాకు, మిరపకాయలు రవాణాచేసి అవి వచ్చాయేమో చూసేటందుకు చూత్రం వచ్చానని బురాయించి తప్పించుకొన్నాడు, తెల్లటి ఆఫారం, తెల్లకోటు, ఐదున్నర కిర్రుచెప్పులూ, చేతిలో బెత్తముగొడుగుతో ఉన్న ఇతని చేషంచూసి, వారు ఇంత పెద్దమనిషి అబద్ధమాడడని వదిలారు.

చిన్నపరెడ్డి పట్నంలో మరోపాదిర వేశాడు. బాదాసాహెబు బజారులో నరసింహారావుదగ్గర మంచి గుర్రముందని విన్నాడు. అగుర్రానికి డీసి. సాని పెట్టే ఇస్కాయల్ సాహెబుని దువ్వాటు. నరసింహారావు గుర్రాన్ని ఏడుపందల యాభై రూపాయలకు కొంటానని బేరం చేశాడు. దాన్ని పరీక్షించేటందుకు అలా తిప్పి సాయంత్రానికి వస్తాననీ, బేరం రైటుచేసుకొని హాయిస్తాననీచిప్పి రెడ్డి దొడాయిస్తాడు.

గుర్రంయెక్కి వెళ్ళిపోయిన చిన్నపరెడ్డి తిరిగి పట్నంరాలేడు. నరసింహారావు లబోదిబోమన్నాడు. సాయంత్రమైంది. రాత్రి పదిగంటలయింది. రెడ్డి చేబోలు జేరాడు, నరసింహారావు వారలు చేశాడు. రెడ్డిని గుర్రపుధర అడిగి తెమ్మని చేబోలు మనుష్యుల్ని పంపాడు. రెడ్డి మొండికెత్తాడు. గుర్రపుధర అప్పుడే ఇచ్చేశానని బురాయించాడు. మళ్ళి అడిగితే పొగిడాలమీద ఆశలు వదులుకోవాలన్నాడు. నరసింహారావు ఇకలాభంలేదని బోలీసుఫేషన్లకి తెలిగ్రాము కొట్టాడు. వారికి చిన్నపరెడ్డిఅంటే గడగడ. అందుచేత వారు తెలిగ్రాములు చించి బుట్టదాఖలు చేశారు.

ఇంతలేసి పనులు జరిగించినా చిన్నపరెడ్డికి చీరూ, చింతలేవు. చీట్లపేక అడుతుంటాడు. ముసద్దీలు, పేష్కార్లతోచూడి ఉన్నసభకి రావనిందని గుంటూరు

తహిసిర్దారువారు సగౌరవంగా పిలువనంపారు. చిన్నపరెడ్డి ఏనొక్కత్రమముడిందని అనుమానించలేదు. నిష్కళంక హృదయంతో, మొండినమ్మకంతో, గుంటూరు సర్కారు తనని సమానస్థాయిలో మర్యాదగా గౌరవించేటందుకు పిలిచారనుకున్నాడు రాబోయి. పాపం. తెల్లకోటు, నల్లదోటు తొడిగి ముస్తావైనాడు. గుంటూరి కచేరికి వెళ్లాడు. గుంటూరి సర్కారు బుజ్జగించి, ఇచ్చరాలుచెప్పి 'అబ్బ విసవోయి చిన్నపరెడ్డి కొండకాడ జరిగిన కేజీ యేమన్నా నీకు అంతు చెలుసునా?' అని అడిగారు. చిన్నపరెడ్డికి ఇంగ్లీషు న్యాయ చట్టపు మడతపేచీలు తెలియవు. రెవెన్యూ, అధికారులకి, నాయక్మూర్తుల అధికారాలున్నా యన్నది తెలియదు. నేరం ఒప్పుకొనే వాటూలంయొక్క స్వభావం తెలియదు. అతనికి తెలిసిందల్లా ఒకటే. అది అతని బాహాళిక్తి ప్రకటన. మర్మంవిడిచి చూటాడడము. ఆపదలంటే జంకులేకపోవడం. ఇవే అతని రక్తంలోనూ, నాడుల్లోనూ ప్రవహిస్తున్నవి. వెంటనే రెడ్డి నిర్లక్ష్యంగా 'నేనులేని ఆడ యెవ్వరితో జరిగింది' అన్నాడు. ఈ నిర్భీకతకి గుంటూరు సర్కారు గడగడవణికారు. చిన్నపరెడ్డిని వచలిలేలా భంలేదనుకున్నారు. చేబ్రోలు వెళ్ళనిస్తే మరి చిక్కడనుకున్నారు. అందుచేత వెంటనే రెడ్డిచేతులకు బొండవేశారు. రాళ్ళకు సంకెళ్లువేశారు. నడుముకు గొలుసు కట్టారు. చిన్నపరెడ్డి జవానులను కన్నులారా చూశాడు. మీరు నమ్మించినన్ను రెచ్చేరు. ఇంతమాత్రం రెడ్డిపాశెంలో చెప్పితే విసురు విసురుకి యిరవై శిరసులు క్రిందపడేవి అని బోనులో సంహంలా గర్జించాడు.

చిన్నపరెడ్డికి సంకెళ్లుపడినతర్వాత పోలీసు జవాన్లకి పైర్లం చిక్కింది. అతర్వాత ఇతనితో రుమ్మక్కైన పలకలూరు తిమ్మారెడ్డినీ, పడిదరము ముసనబు అప్పయ్యనీ, చూడిపళ్ల గోవిందునీ, వారివారి గామీమాల్లో పట్టుకొని వెంట బెట్టుకొని గుంటూరు తీసుకొచ్చారు. పీఠందరినీ ధర్మబల్ల (బోను) ఎక్కించారు. టిక్కినవారికి చిన్నపరెడ్డికున్న ధీమా, పాగొణాలమీద నిర్లక్ష్యమూలేవు.

'అన్నెం పున్నెం ఎరుగము

పాపాబంకము ఎరుగము:'

అని ఏ క వా క్యం గా అని శిక్ష తప్పించుకో జూచారు. విచారణ జరుగుతోంటే చిన్నపరెడ్డి ధార్య రత్నమ్మా, లంజ జానకమ్మా చూడవచ్చారు. చిన్నపరెడ్డి అపమానధారంతో కుంగిపోయాడు. చూడవచ్చిన రత్నమ్మతో ఇలాగన్నాడు. "గుంటూరికి చెన్నపట్నానికి గొర్రొంకట్టి డజాననీవు యెదలపెట్టినా చేబ్రోలు నేరానవిపల్కె" ఈ వాక్యంలో తప్పులు, దొర్లాయనీ

గుంటూరికి, చెన్నపట్నానికి, మధ్య అంచెలంచెలుగా గుర్తొల్ని నిలిపి. తాను తప్పించుకొనేటందుకు అవకాశాలు కల్పించినా, తప్పించుకొని చేబోయిచేలే ఉత్సాహం తనకులేదనీ, తన చుట్టూ తిరిపోయినట్లు కలచమనీ చెప్పినట్లుతోస్తుంది. జానపదరచనల్లోనూ గుడిప్రతుల్లోనూ, విస్పష్టంగా లేకపోవడం అక్కడక్కడ కన్పిస్తుంది. ఈ దోషం ఉంటుట విచారింపతగిందే. అపరేపరాక్రమంతో తెలుగు దేశాన్ని గడగడలాడించి, సంకెల పేయించుకొని అందరెదుటపడిన, పిదప, తిరిగి ఎలాతప్పించుకొని దొంగలాగనక్కి ఉండగలనని, మానుషం గల చిన్నవ రెడ్డి అనుకోవడం ఎంతోసహజంగా ఉంది.

ఈఒక్క వాక్యంలో పదకర్త ఎంతజీవితనైరాశ్యాని ఇమిడ్చాడు. ఇందులో “చతురంభోధి పరీతభూవలయ....” పద్యంలోని గంభీరభావాలు, సంస్కృతపదాల లో పెదవుల చివరలనుండి చూత్రమే వచ్చేవి లేవని తప్పు పట్టితే చెప్పేదేమిలేదు. పదకర్త భావాలు సూటిగా హృదయంలోంచి వచ్చేవేగాని గొంతుకు నర్తకాని, చుట్టుపక్కలనున్న వారికేసిచూసి, వారిని రంజింపజేద్దామనే ప్రయత్నాలుచేసి తయారుచేయించుకొన్న దుస్తులవంటివి గావని మాత్రం చెప్పవలసిఉంటుంది.

చిన్నవరెడ్డిని ‘యిడి కైదులో పుంచుతాము’ అని తాసిల్దారు అన్నారు. రెడ్డికి అదినచ్చలేదు. పీఠవిహారంచేస్తూ, స్వేచ్ఛగా బ్రతికిన తనకు దోసులో ఎలకలా పడివుండడము తగదనుకున్నాడు. సర్కారిసిమించి సర్కార్ చెలాయించిన తనకు పీఠోచితమైన శివ పదాలనుకున్నాడు. అందుచేత శివుని తుపాకిని వేయించవలసిందనీ, లేకపోతే, ఓరిమానుకు వెయ్యండనీ కోరాడు. ఇలా తుపాకిని వేయవలసిందనే రదా భగత్ సింగ్ ప్రభుత్వం కోరారు, నిర్భీతలో మన చిన్నవరెడ్డి వారికేమీ తీసిపోడు.

తర్వాత ధర్మపెద్దల తెప్పించి, కాగితాల చీటిల వ్రాసిపెట్టి, నేరస్థుల్ని ఏడుకొమ్మన్నారనీ, చిన్నవరెడ్డి గౌరవాగతం ఏడుకొన్నాడనీ, అందులో ఓరి మానుకి నెలవు వచ్చిందనీ, ఆప్రకారమే చిన్నవరెడ్డిని రాజమహేంద్రం జిల్లాలో పురీతీకారనీ చెప్పి, చిన్నవరెడ్డి కథని పదకర్త ముగించాడు.

చిన్నవరెడ్డి సాహసికత్వంలో రాబిన్ హుడ్ కి ఏమీతీసిపోడు. అశ్వాభూష ప్రపుణ్యంలో నా రాజ్యం అంతా ఒకయెత్తు. నా గుర్తిం ఒకయెత్తు అన్న రిభర్డుకి

లోచ్చుకాడు. తన కథానాయకుడు అచ్చుతీర్చినట్లు ధీరోదార్త. ధీరలలితుల్లో చేరడేయని పదకర్త బెంగపెట్టుకొనకుండా చిన్నప్పరెడ్డి కథని ఉన్నదాన్ని ఉన్నట్లుగా కవి వర్ణించాడు. అందుచేతనే అది పఠితల్ని, శ్రోతల్ని ఉబ్బాత లూగిస్తూ సామాన్య తెలుగు ప్రజల్లో రగుల్కొని ఒకనాడు ప్రజ్వరిల్లిన వీర గుణాగ్నిస్ఫులింగంగా నిలిచింది.

(VI) గుర్రాల గోపిరెడ్డి పదము

చిన్నప్పరెడ్డి లాంటివాడే అయిన గుర్రాలగోపిరెడ్డి అన్న మరోవీరకిశోరం జానపద గేయాల్లో మనకి ప్రత్యక్షమవుతాడు. అతన్ని గురించి మెరుపులాంటి ఒక్క పాట ముక్కతప్ప మనకి ఏమీ తెలియదు.

‘శేరు, శేరు యిండిమురుగుట్ చేతులాకు పెట్టుకొని
కట్టవ మీద వస్తావుంటే కలకటేరులా.....’

కన్పించేవాడట. ఎల్ల గుర్రం ఎక్కిపోతావుంటే, కట్టేది కాయపంచె (నీర్కాయ) అయినా, సుక్కవంటి సక్కదనంతో నూడ రెండు కన్నులూ చాలపన్నట్లుండేవాడట. ఏ జనకంట్రీకమైన పనులు చేశాడో కాని, ఈ గుర్రాల గోపిరెడ్డిని, దాచే పల్లిరెడ్డేదారిలో నలుగురూ బట్టి సేల మధ్యని సరికేశారట. ఇది తలచుకు తలచుకు తల్లిప్రాయం గుండెలు వీరేలా, సకరుణంగా విలపించే ఘట్టంలోని ముక్కలు చూత్రమే మనకి లభిస్తున్నాయి.

(VII) సర్వాయి పాపడి కథ

వీర గుణస్ఫూరకమైన జానపద రచనల్లో సర్వాయి పాపడికథ మరొకటి. సర్వాయి పాపడు పుట్టింది పులగాము. పెరిగింది తాటికొండ. తలమందు గవండ్ల వాడు. ఇంటిపేరు నాసనోళ్లు అసేన్, వుసేన్, తుర్కాహిమాన్, చూడేకుల పీరు, ముక్కలుగోసే నర్కల పెరుమాళ్ళు, నెల్లూరి హనుమంతు, చాకేలి సర్వస్సు, మంగల మాసస్సు, కుమ్మరి గోవిందు మొదలైనవాళ్ళితని నేస్తగాళ్ళు. ఇక పాపడు ఎలాంటివాడో చూడండి.

పాపడియొక్క పేరు చెప్పితే
పూరుపిచ్చర పొలం చేరదు

పొట్ట గిచ్చిన పూరు నేరగు
కొంజులూ కారాచుతూండు
నక్కలూ నాట్యము గ్రొక్క

నంటాలు పరుగెత్తిస్తాగుగా, చాచేటంటే
నందికొక్కు దోయకొచ్చాదో, ..
దొంతికుండలు గంతులేస్తాయి, ..
పసిబిడ్డలు పాలుతాగారు, ..
గుఱ్ఱాలు గుగ్గిళ్ళు తినవు, ..
యేనుగూలు మేరఅందాపూ, వాడిపేరంటే

ధిల్లి దర్బారొలురు; గోలకొండబిన్నరొలురు,
కడపజిల్లా లొలురురా; వాడిపేరంటే
కందనోలు మూలలొలురురా; వాడిపేరంటే
మైసూరు జిల్లాలొలురురా; వాడిపేరంటే
చెన్నాపట్టణము వొలురురా; వాడిపేరంటే

మొత్తంమీద విశాలాంధ్రం అంతా ఇతని పేరంటే దడ, దడే. పాపడు
'వినరా నర్దారిపాప, కరవిద్యలు యెన్ని అయినా, చలవిద్యకు సాటిరావురా
నర్దారి పాప,' అనిహితంచెప్పిన తల్లిమాట పెడచెవిని బెడతాడు. కాల్యంలో
జరిగిందనే ఈగాధనినమ్మాడు. ఒకనాడు అప్పల్నిమేపి, చెట్టునీడని నిద్రపోతుంటే
పన్నెండు శిరసులనాగు పాపయ్యే చూచి ఎండబొడ కాస్తోందని అతనికి వడగ
లెత్తి, గొడుగుపట్టిందట. ఈ సమాచారం భావిదైభవ సూచకంగా పాపడు
గ్రహించాడు. కాశీనుండి రామేశ్వరం యాత్రపోయే చాగ్గిహాయిలు పాపడి
జాతకంలో గోలకొండ యేడు గడియలు యేలడానికి సంతమున్నదని చెప్పారు.
పాపడి కబురూ నమ్మాడు.

పాపడు తననేస్తాంతో కలిసి "ఊరు కొట్టితే యేమిఫలము, వల్లెకొట్టితే
యేమిఫలము, కొద్దై గోలకొండ కొట్టాలని" నిశ్చయించుకున్నాడు. ఉషారు
కోసం మేదర యెంకన్న, కొత్తవలు మీరి సాహెబు ఇతర నేస్తాలూ, రేణు
గుంటకల్లు కన్నులెర్రజేసే మాత్రమే అయిపోయిందనీ, లాహిరియొక్క లేవనీ,
అందుకోసం మొయిలు గుంటకల్లు తాగాలనీ, వేషం వేసుకు బైబుదేరాడు.
సర్వాయి పాపడు ముస్తాబైన విధానం చూడండి.

పట్టాషరాయితొడిగి.

చుచ్చేల నడివట్టుగట్టి.

అందేలబల్లెం తీసెరా, ఆరాయడూ

ఇనుగుంట్లు చేతబట్టెనూ, ఆరాయడూ

వింటిలిబద్ద (వుండీల్ బద్ద ?) చేతబట్టెనూ, ఆరాయడూ

యాబకొడవలి చంకనేసెనే, ఆరాయడూ

సిగ్గుద పూపులుచుట్టెనే, ఆరాయడూ

ఒళ్ళు చక్కోలుపెట్టెనే, ఆరాయడూ

పై రీగడ్డం పొయిలుపావన్న, ఆరాయడూ

ఇలా అలంకరించుకొని బయలుదేరిన పాపడికి చిక్కుతీసి కొప్పు పెట్టుకొని, శ్రీగంధపు చుక్కబెట్టుకొని, హంసల, మొగ్గల రవికెని బేకుమీరతొడిగి, పండ్లరు దాసీనా వేసుకొని, బొంబెట్టి వేసుకొని దొమ్మించు చీరగట్టి, పిల్లవాణ్ణి చంకబెట్టి, కూటిబుట్టు యెత్తుకొని, యెదురుగుండా వచ్చిన చాకలి యుల్లమ్మ పెళ్ళ మనితుమ్మింది. సర్దారిపావడు మనసు వికలమై, “అరే ధూల్, థాంచోల్ యెదురుగుండా తుమ్ముతా శకునమొస్తాది. దీని ముక్కుచెన్నలు కోయ్యండి” అని ఆజ్ఞాపిస్తాడు. అది కుయ్యో, మొర్చొమనగానే “ఇప్పుడున్నబుద్ధి, అప్పుడేల లేకపోయేనే?” అని తిట్టి మొగిలికుంట, తోపు గడగడ వణిరేలా కల్లుకట్టే జిడెన్నదగ్గరకెళ్ళి “నరుకులాడేకల్లు” కావాలంటాడు. జిడెన్న అలా వీరావేశం ఎత్తించేకల్లు తన దగ్గర లేదన్నాడు. వెంటనే పాపడిజనం వసంఅంతాపెరికి, చర్చరేమనే ఏడు లొట్టెల కల్లుదింపించి, చెరుగుపట్టమని, దివిటీ మండినట్లుమండే ఆరల్లని (సారా) మూడుతుండ తుడకాకు సీసా సారానితాగి, గోల్కొండ చాయచూచి, మీనము గిరగిర దిప్పాడు.

చెడతాగి ఒళ్ళుమరచి వస్తున్న పాపడికి గద్దిచెప్పే నాంచారు ఎదురవుతుంది. వెంటనే “గద్దిచెప్పవే థాంచోల్” అని పాపడు ఆమెను బెదిరించాడు, నాంచారు—

గద్దెబుట్ట దించినాది; వినరా నర్దారిపావ

యేడుగురి పెండ్లాలతోను, వన్నెండుమంది లంజలతోను,

ఏనాదిపిల్లతోను, బోగమోరి కన్యతోను,

పాలరీనెక్కే పంతమున్నాది. ఓరాయడూ

లంజలుండే లక్ష్మీనమ్మరా, ఓరాయువా
గోలుకొండ ఏలవాన్ని పంతుమున్నాది,
ఓరాయువా, నీకు పంతుమున్నాది--

అని గద్దె చెప్పింది. ఈ పాపకురికి పాపడు పొంగిపోయి, నాంచాటనే
లంజగా పెరించి, యింటికి లాక్కొచ్చి, “నీ ముద్దుకోడలు ఇదుగోనే సర్వమ్మ
తల్లి” అని దాన్ని అప్పగించి, “గోలుకొండ జర్నాలు కొట్టేటందుకు భనం
కావాలనీ, కల్లుఅమ్మన పైకమెక్కడే, భనంపండి పోబిడెక్కడే?” అని
జబర్దస్తీగా అడుగుతాడు. సర్వమ్మకి పాపడి వేషాలూ, ప్లానాలూ సచ్చపు
అందుచేత.

డబ్బా దుగ్గాడియెరుగ
రువ్వ, అరదుట్టయెరుగ
దుట్టమీద దువ్వలేదురా ”

అని మాటుపెట్టిన ప్రైకం ఏమీలేదంటుంది. పాపడి మాటలు నమ్మకం,
అమెచేత నిజం పలికిద్దామని నూనెతెప్పించి, సలవకోకలుచించి, దివిటీలుచుట్టి,
సర్వమ్మని యెల్లకిల పండదోసి, రొమ్ముమీద కొలుపుటిరి, దివిటీలలో కాల్చి
వాతలు చేయిస్తాడు. సర్వమ్మనోరు, నొసలుకొట్టుకొని, చాదలను భరించలేక
తొంగి--

నీ యన్ముకదువు చాలిపోను
పుల్లనీళ్ళ చానరాడ పుట్టెదైనా పైకమున్నదిరా సర్దారిపాప

అని అంటుంది, పాపడికి ఆ ప్రైకంతో తప్పి కలగలేదు, సర్వమ్మ మాట
లపై నమ్మకమూ కలగలేదు. అందుచేత--

అరేఖాంచోల్ ఇంకాబాగా చెప్పమంటాడే
వత్తితోను చాలుస్తున్నాడు; సరదారి పాపడు
పత్తిచమురు పిండుతున్నాడే సరదారిపాపడు

ఈ బాదలకి సర్వమ్మ పూర్తిగా తొంగిపోయింది.

నీయమ్మరడుపు కాలిపోను:

ఇలదేల్పు యల్లమ్మ

యల్లమ్మ దేవళాన

యేడుకొప్పెల్ల ధనము ఉన్నది సరదారిపావ

అని తాను దాచిన ధనం ఎక్కడున్నదీ చెప్పేసింది వెంటనే రాయడు ఎల్లమ్మ దేవళానికే బయలుదేరాడు. చూకుడుగావచ్చే పాపణ్ణిచూచి, భయపడి యల్లమ్మ దేవళంవిడిచి వెళ్ళిపోబోయింది. అలా వెళ్ళిపోబోతున్న ఎల్లమ్మను పొంగడు ఇదపట్టుకొని యిచ్చుకొచ్చి,

“యేడుకొప్పెల్ల ధనమున్నదా. యెల్లమ్మా.

నీకు యేడుమన్నులు కావలెనా యెల్లమ్మా : ”

అని అడిగాడు. ఈ భోరనికి గ్రామదేవత గడగడలాడింది” ఏడుమన్నులూ వద్దు, ఏటపోతులూవద్దు” అని యేడుకొప్పెల్ల ధనముజూపెను ఆయెల్లమ్మ. వెంటనే పాపడు ఆ యేడుకొప్పెల్లధనం లేవదీసుకొని, పన్నెండుపేల రాణువను చూర్చు కొని గోలుకొండయిదికి యుద్ధానికి బయలుదేరాడు. తన రాకడని తెలియజేస్తూ నవాబుకి వర్తిజాబులంపాడు.

గోల్కొండ నవాబుదగ్గర ఐదులక్షలదండుంది. గోలుకొండ గవనికాద పాపడి చళానికీ. నవాబు సైన్యానికి యుద్ధం జరిగింది. పాపడియుద్ధం పదకర్త ఎలా పర్జించాడో చూడండి.

లెందుచేతులా పట్టాల్ దొడిగె సర్దారిపావడు

కార్యానికి చూకనాడుగా చండుమిదికేమి

గిరగిరమంటూ పట్టాకట్టులు తిరిగాయపుడేనూ

ఎగిరే చాక్కశిరస్సులాకు యెడానందులేదు

చాలేటి చో శిరస్సులాకు యెడానందులేదు

ఇలా వీరవిహారంచేసిన పాపడికి, గోల్కొండ గవని స్వాధీనం అయింది. తిరిగి నవాబు నిలదొక్కుకుని ఏడుగడియల తర్వాత అగవని స్వాధీనం చేసుకొని ఉంటాడు. పదకర్తచూత్రం నవాబు పాపడికి ఏడుగడియలు తఱ్ఱయిక్కే యోగ

ముందుని గ్రహించి. ఆరవార పాపగు నిర్వీర్యుడు కాగానే అంబుడుని రాత్రి-
లికంగా తప్పుకొని. ఆకాల వ్యవధానం తీరిపోగానే ద్విగుణవృత్తాహంతో
యిగా-

నీవు గోలుకొండమీది యుద్ధానికి సిద్దపడ్తా

అంటూ బొబ్బరించి-

మూడువేలపీ తుపాకిదారు అయారుపనించి

యుద్ధం సాగించాడు. ఆ సందలనమందిలో

మూడువేలకీ తుపాకీ రంజకమైనది

అసిదెబ్బ తగిలినదిగా పాపడికై తేను.

వెంటనే పాపడు ఇందర్నివంచి, ఒకగిచేతులో చావడమేమని చాడు యెగర
వేసి రామ్ముబ్బగ్గి గరగరమంటూ చాడు ఒగ్గగానే “రామా, రామా” అంటూ
ప్రాణంవాదిలి వీరస్వర్గానికి చెళ్ళాడు.

మొత్తంమీద పాపడికథలో పిండారీదండుల చాడుల్లో జరిగిన చర్యల్లాంటి
వి వర్ణితమయాయి. కేవలం ఉత్సాహంవల్ల నేస్తాల్నీ, అపరిమితమైన సైన్యాన్నీ
సమీకరించి, గోల్కొండ సవాలునే రాందిశికుణ్ణి చేయగలిగిన ఈతెలుగు పీరుడి
గాధ మనకు వినసొంపైనది. సొమ్ముకోసం తల్లినికూడా బాములుపెట్టడం, ఆత
నిలో గర్హించవలసిన లక్షణమే. కాని, పదరర్త తన పీరుణ్ణి యథాతథంగానే
వర్ణించాడుగాని తీర్చితిద్ది చెక్కిమరిచి ధీరగుణుణ్ణిగా చేయలేదు. అందుచేతనే
సర్వాయిపాపడు తెలుగు జనసామాన్యం లోనివాడుగా అన్నిరాలాలవారిలోనూ
గోచరిస్తాడు. అందువల్లనే తమలోనివాడుగా కన్పించే ఈతనికథ తెలుగు జాన
పదుల వాఙ్మయంలో నిలిచిఉంది.

ఈ సర్వాయి పాపడికథకి చరిత్రాత్మకములైన ఆధారాలు కన్పించవు.
పారంపర్య వాడుకలోఉన్న, ఈకథనీ, ఇలాంటి ఇతర రచనల్నీ సేకరించడమూ,
వాటికిచరిత్రదృష్టిలో ఏమైనానిలువఉందాఅని పరిశీలించడమూ, మంచిది. మనఆచార
వ్యవహారాలూ, వ్యాప్తిలోఉన్న కథలూ, కొన్నిమాత్రమే పాశ్చాత్య పరిణోధకుల
కృషివల్ల సేకరింపబడ్డాయి. అవిసమగ్రంగా చెయ్యవలసినబాధ్యత మనమీదఉంది.

4 సాహసిక కథా వాఙ్మయము.

సాహసికుల కథలూ, పీఠకథా వాఙ్మయమూ ఒకేచోటలోవి. ఈ విభాగం కేవలం సౌలభ్యంకోసం చేసిందిమాత్రమే, ఈ రకపు కథల్లో గాఢ సాహసికుడైన నాయకుణ్ణి అనుసరించి నడుస్తుంది. బంగారు తిమ్మరాజు కథ. ఆరెమరాటిల కథ, దేశింగురాజుకథ, చిన్నప్పరెడ్డికథ, నర్సాయి పాపడికథ, సీతారామరాజు కథ అలాంటివే. వీటిలో చిన్నపరెడ్డి, నర్సాయి పాపడికథలకి చరిత్రప్రసిద్ధిలేదు. ఈ కథల్లోకపోతే వారికి ఊరూ పేరూ ఉండవు. సీతారామరాజుకథలో అభూత కల్పనలులేవు. చరిత్ర రసవంతంగా వివరించబడింది. ఇవి మూడూ ఇంతకు పూర్వమే పరిశీలించాము. మిగిలిన మూడుకథలూ అలాటివికావు. పెనుగొండలో రాయల పరిపాలన, తెలుగుదేశంలో వసతులేర్పరచుకొన్న మరాటిలూ, చెంజీ పరిపాలించిన దేశింగూ ఇతర చౌదావల్లభులూ చరిత్రలో ముఖ్యపాత్రలు ధరించినవారే. వారినిగురించిన కథల్లో చారిత్రాత్మక సత్యాలు మెలికలుతిరిగి మెరుస్తాయి. వీటిలో చరిత్ర ప్రధానం కానేకాదు. నాయకులపేర్లు ఉచ్చారణ సౌలభ్యాన్ని సుసరించి మారి ప్రధానమౌతాయి. అపుత్రకుడైన రాయలవారు మొసళ్ళను పెంచుకోవడమూ, సరూప్సింగు, తేజసింగులు, శూరసింగు, దేసింగులుగా వ్యవహరింపబడడమూ వీటి కుదాహరణములు. కథారచయిత చారిత్రక విషయాల్ని ఇష్టంవచ్చినట్లు వాడుతాడు, మైదరాబాదు పురమనే గోల్కొండని ఢిల్లీ పాదుషా పిలవడమూ, సాదుల్లాఖాను ఢిల్లీపాదుషాకి అల్లడవడమూ, తోండ్రపల్లు అరసి దివానుకావడం అలాంటివే. ఇవి చరిత్రవారుల దృష్టిలో గర్హించతగినవి. వదకర్తకి రచనానాయకుడియ్యడంను గౌరవంవల్ల లేనిపోని గొప్పతనాలు అపాదించడం జరుగుతుంది. ఎంత వరప్రసాదియైనా, ఎలాంటి అవతారమూర్తియైనా బంగారు తిమ్మరాజు చైవాలను ప్రత్యక్షం కారపోతే నరకుతాననడం, వారు చూడ హడలెత్తి వెంటనే ప్రత్యక్షమై ఆతన్ని అనుసరించడం సంచారి కథా రచయితల రచనల్లోనే సాధ్యం. ఇక చెంజీరాజ్యం దేసింగు తండ్రినిబట్టించుకూడా ఆర్కాట్ నవాబులకి సామంతరాజ్యమే. ఆనలు సరూప్సింగ్ కి జుల్పికర్ఖాన్ దయవల్లనే రాజ్యంవచ్చింది. బారాహజారి గుర్రంకథ కేవలం కవికల్పనే.

ఎన్ని అభూత కల్పనలున్నా ఈ కథలు జనసామాన్యంయొక్క అభిమాన పాత్రములయాయి. చరిత్రలో, కేవలం సూత్రప్రాయంగాఉన్న విషయాల్ని వివ

రంగా మనకు ఈ కథలవల్ల తెలుస్తాయి. అందుచేత పీటీ పరిశీలన మనకెంతో
అవసరం. బంగారు తిమ్మరాజు కథలో-

చంద్రగుండముకు సూర్యగుండముకు తామెదెగ్గారు
పావుకోళ్ళనూ వొడ్డునవిడిచి పరికించిచూచె
చేలకొలదీ, కోట్లకొలదీ మొనళ్ళు గలవందీ
ముంగుముక్కెరలు, కర్ణ పుష్పములు, మొనిట్లుగలవందీ
కంతకోరలు కాలిఅందెలు మొనళ్ళు గలవందీ
మొనళ్ళచూచి చింతగున్నదు బాబుతిమ్మరాజు
దాసీ, ఖాసాజనములదిల్చె బాబుతిమ్మరాజు
నగ నాతెము యిన్నకారణమేమి నీటిపురుగులారు
రాయలవారికి పిల్లలులేకా మొనళ్ళపెంచారు
నల్లమేకలా నాలుగుచేయీ మేతలువేయించి

అని చెప్పారు. ఈ ఘట్టంలో రాయలవారి పెంపుడు మొనళ్ళనంగతి చెప్ప
బడింది. ఆ రాయలవారు కృష్ణదేవరాయలని జనసామాన్యంలో పుక్కిటిపురాణం
ఉన్నట్లు మెకంజీవొరవారు నేకరించిన గాథల్లో ఉందట! రాయలవారు పెను
గొండలో అప్పుడప్పుడుండేవారనీ, వారి రాణులలో ఒకామె పాశ్చాత్యదరిలో
అత్యంత సుందరుడైన బంగారు తిమ్మనాయుడిని మోహించిందనీ, చిఫలమనో
రథురాలై వగ, తీర్పుకొనేటందుకు ఆతనిమీద రాయలవారితో కొండేలు చెప్పిం
దనీ జనశ్రుతి. రాయలు ఆమాటలునమ్మి, తిమ్మనాయుడిమీద కోపంతో అతన్ని
ముక్కలు, ముక్కలుగా నరికించాడట! తిమ్మనాయుడిగోరి ఇదిగోనని క్రిందటి
శతాబ్దంవరకూ ఒకచోటు చూపించి జనం పరంపరగా చెప్పుకొనేవారట!
“యింటిని తిమ్మరాజుకథ, యింటిని యీర్లకథ ప్రసంగముల్....” అన్న చంద్ర
శేఖర శతకంలోని వాక్యంకూడా ఈ కథా ప్రచార బాహుళ్యాన్ని సూచిస్తోంది. లోక
వ్యాప్తమైఉన్న ఈ కథలో నిగ్గుదేల్చిఉన్న సత్యాన్ని వివరించవలసిన బాధ్యతని
చరిత్రకారులు వహించాలి.

(I) బంగారు తిమ్మరాజు కథ

ఈ కథ పెనుగొండను రాయలవారు ఏలుతున్ననాటిది. రాయలవారి అన్న
దమ్ములు ఏడుగురు. విఠలరాజు, వీరాజు, కళింగరాజు, కళింగరాజు, రఘు

పతిరాజు, భూపతిరాజు, చూర్మరాజు అన్నవారేవారు. రాయలవారు పెను గొండా బెల్లంకొండా యేలుతున్నారు. పదకొండుగురు పట్టపుదేవుల్ని పెళ్ళిళ్ళా దారు. కాని, ఒక్కరికీ సంతతిలేదు. కల్లాట (సంగీత) ఛరణ విద్యల్లో పగివీణ అయిన బోగంరంగసాని ఒకరై నుకూడా ఖామందుబంచారు. ఆమెకి ఏడుమేడలు కట్టించిఇచ్చారు. దాని మేడలసొంపు ఎలా ఉందంటే.

సూనెబోసి యెత్తవచ్చును రంగసానిమేడా

పాలుదోసి యెత్తవచ్చును రంగసాని మహాలు

అని ఇనులంతా అనేలాఉంది. దానితమ్ముడు సవరపు నారప్ప, వాడు చాడీకోరు. కొండముచ్చు నారాయుడు. శ్రీలను చెరబెట్టడము, పిల్లలనుచంపి పస్తువులను తీసుకోవడము, ఇళ్ళకు అగ్గిపెట్టడము, వాడు చేసేవనులు.

రఘుపతిరాజు శేషుపట్నంఏలుతున్నాడు. శేషుపట్నం, చెంగల్పట్టాఅయినవి. బంగారు తిమ్మరాజు ఆయన కుమారుడు. వరానబుట్టిన వరపగిసాది. రఘుపతిరాజు ఆయనభార్య మేనయ్యగారూ, తిరుమలకొండమీద ఏడునింపల్సరాలు నివాసంచేసి శిరస్సుకిందా, కాళ్ళపైకిఉంచి తపస్సుచేసి తిమ్మరాజుని కన్నారు. ఆ తర్వాత పూల రంగారావు, పృష్ఠంరాజూ కలిగారు. శేషుపట్నంలో శింహ్వళగిరి తఱుంది. ఆతఱుమీద పూలరంగారావు, పఱ్ఱాయిగూర్చిన తఱుమీద కృష్ణంరాజూ, బంగారు తఱుమీద బంగారు తిమ్మరాజూ చూర్చుండి ప్రజల్ని పాలిస్తున్నారు. తండ్రితాతలు, మునిషనుమలు అంతాకలిసి వారంతా అయిదుపండలమంది ఉన్నారు. నిత్య కల్యాణం పచ్చతోరణంగా వారు రాజ్యపాలనచేస్తూ స్వతంత్రంగా ఉన్నారు.

రఘుపతిరాజున్నా, బంగారు తిమ్మరాజున్నా సవరపు నారప్పరీ చుంట. దానిరీ కొంత పూర్వకథఉంది. నారప్పతండ్రి జవల గోవిందు, సూరత్తుగల కులంలో పుట్టాడు. రాయలవారి దివాను. రాయలవారతనిని ఒకసారి శేషుపట్నం దస్తుకోసం పంపారు. గోవిందు రాకడికి వారణం అతని తంపులమారితనమేనని రాజులు ఊహించి.

కోటయవతరీ సున్నపురాళ్ళూ తీసిరెళ్ళమనిరీ

బురుజుమీదిదీ అరిరగడ్డి పట్టురెళ్ళమనిరీ

దాలుకత్తిలో పైసాయున్నది తీసురెళ్ళమనిరీ

మాటలుపడనూ గోవిందైనా లిప్సినాడుకాదు
 గోవిందూని పట్టుకున్నటా ముట్టడేసినాటా
 కోటవెలుపం నల్లరాతికే బరీ నరికినారు

అందుచేత తండ్రిగారిని చంపిన వగలు తీర్చుకోవాలని నారప్ప తలపో
 కాడు. రఘుపతిరాజు కొడుకు బంగారు తిమ్మరాజుని ఎలాగైన యుద్ధి చేసి, కొట్టి
 పగ తీర్చుకోవాలని నిశ్చయించాడు. నారప్ప తన అప్ప రంగసాని మేడరు
 వెళ్లాడు. తండ్రిగారిని చంపిన వగలు తీర్చుకొనేటందుకు ఆనారమ్మని తోరాడు.
 ఎలాగైనా తిమ్మరాజుని పెనుగొంకకు పిలిపిస్తే తాను లదాయిల్పించి, చేసి,
 కొడతాననిఅంటాడు. రంగసానితో ప్రతీకారవాంఛపుట్టి రేకెత్తింది. ఇదెంతవని, అని

మచ్చెల తాళం పట్టుకరారా తమ్ముడనారప్ప

అని రాయలవారిని రంజింపడానికి నాట్యప్రదర్శనానికీ హంగుంచేయబడింది.
 అప్పా, తమ్ముడూ ముస్తాబయ్యారు. అప్ప రంగసాని-

నవరత్నాల పద్మములేసిన రవిక తొడిగినాదీ
 బంగారంపు యురీపువ్వలా చీరకట్టినాదీ
 యేడువారపూ సొమ్ములైనా తానేపెట్టిందీ
 కాళ్ళకునైనా గజ్జెలుకట్టెను పెదదోగవుసాని

తమ్ముడు నారప్ప—

బంగారంపు గళ్ళరుమాలు తలకు జుట్టినాడు
 భుజబిందూలు, భుజములనిండా తానేకట్టాడు
 పదివేళ్ళకు ఉంగరంబులూ తానేబెట్టాడు

ఇలా వారిద్దరూ అలంకరించుకొని రాయలవారి నభరేగారు. అక్కడ
 రంగసాని మోళీకట్టింది. ఆ మోళీకీ—

నల్లగ్గుండా కుమ్మరులనూ రాయలు పిలిపించె
 నాలుగువందల పచ్చిబానలే నేగమెలనించె
 బానమీదనే అరిటాకులు దొంతరగానిల్చి

ఆకుమీదనే వడ్లగింజలు వత్తుగానుబోసి
నూతిమీదనూ యేడుసూదులూ దొంతిదెట్టినాది.

ఆ తర్వాత మహారాజైన రాయలవానికి దండందెట్టి.

యేడుగడియలూ ఒంటికాలితో నాట్యంఆడిందీ,
నాట్యంలాడే రంగసాని మొగ్గేవారింది.

రంగసానినిమెచ్చి రాయలవారు.

కోరుకొనవే రంగసానిరొ వూళ్ళు కోరుకొనవే
తిరుపతినుండి శ్రీరంగండాచా జాగీరిస్తాను
గోలకొండా, చెన్నాపట్నం జాగీరిస్తాను.

అని వాగ్దానం చేశారు. రంగసాని “అర్చివాళ్ళము, (అర్చులం, అరిపేద
వాళ్ళము?) మాకు మొఖాసాలూ, గుర్రాలూ, మిద్దెలూ, మేడలూ, జవాహి
రీలూ ఎందుకు? బంగారు తిమ్మరాజుని చూడాలనిఉంది. ఒకసారి పిలిపించండి”
అని కోరింది. రాయలు రంగసాని ఉద్దేశాన్ని శంకించి ఘాతలమారివని నిందిం
చాడు. మరోకోరిక కోరుకొన్నట్టాడు. రంగసాని తనకీ.

భూమిదేవితో, ఆరాశంతో, వొట్టువున్నదండీ
తల్లిదండ్రితో, తమ్ముడిపైనా వొట్టువున్నదండీ
సపతులపైనా దేవుడిపైనా వొట్టువున్నదండీ.

అని చెప్పి పట్టుపట్టింది. మహారాజు తిమ్మరాజుకి వెంటనే ఇలా జాబులు
రాశాడు.

పద్దెనిమిదికోటల సరగజాలు నేనేలుతున్ననయ్య
ఆరుకోటలా పెనుగొండాకు పట్నంకడతాను;
పెనుగొండా పట్నముకై నా పెళ్ళికొడుకుచేతు;
పైనములయ్యా పెనుగొండకూ బేగినరావాలి;
పదకొండుగురూ పెద్దతల్లులూ చూడాలంటారు
చూడవలెననీ పెద్దతల్లులకు భ్రాంతలుకలిగాయి
యెనిమిదోనాటికి తిరుపతిలోనూ పాదములుంచాలి

ఆ జాబున్ని చీగీరావుఅచేత పంపించారు. చారుహాడా పెద్దాడ, యెగువ తిరుపతి, శివకంచి, అనంతగిరి, మంగవట్నం అనేచోట్ల మణిలీలుచూసి, శేష పట్నంచేరి రాయలవారి ఛర్మానాలు తిమ్మరాజు? అనిపించారు.

రాయలవారి ఛర్మానాలందుకోగానే తిమ్మరాజు ప్రయాణభేరి వేయించాడు. తలిదండ్రులను సెలవు అడిగాడు. భార్య మాణిర్యదేవిరడకు సెలవులందేటందుకు వెడదామనుకున్నాడు. ముందుగా ఆమెదగ్గరకి బేటి కుదుర్చుకొనిరమ్మని తన పాలతల్లి పల్లెరమణమ్మని పంపాడు. వీరందరూ ఏకవాక్యంగా-

“వద్దు, వద్దు పెనుగొండ ప్రియాణం” అనీ
చాడీకోరులు వున్నారయ్యా, పెనుగొండలోను,
ఝూటాకోరులు వున్నారయ్యా, పెనుగొండలోను.

అని చెప్పి వెనక్కి లాగజూచారు. ప్రియాణభేరిలో అపశబ్దం మ్రోగింది. జెండాకొయ్య విరిగిపడింది. మదపుపేనుగు నాలుగో గేటుదగ్గరకు చేరేసరికి చూరి పడింది. గుర్రం సింహద్వారం దగ్గరకు వచ్చేసరికి చచ్చింది. చూడర్యదేవి ఈ ప్రియాణం వార్తను వినేసరికి, ఆమె-

నుదుటనుడిన్నా కుంకుమబొట్టూ నేలనుచ్చాల్సింది
కాలినిడిన్నా వెండిమచ్చెలు బద్దలు అయినాయి
చేతినిఘన్నా గాజులుఅన్నీ చిట్టిపొయినాయి.

ఇక శకునాలుచూస్తే “ యుద్ధమనీ, మరణమనీ ” వచ్చింది. తిమ్మరాజు చలించలేదు. “వెళ్ళకమానము, వెళ్ళకమానము పెనుగొండాకు” అనినిశ్చయించి “బ్రితికే బ్రితుకూ సమ్మతిలేదా”అనీ, “ రాజ్యసంపదా వస్తేమీరూ రండ్లజూడలేరా” అనీ “దీవెన ఈయుడి, దీవెన ఈయుడి”అని అందరిదగ్గర సెలవులు కోరాడు. వారందరూకూడా ఏకవాక్యంగా-

దండం, దండం, దండం, నీకూ తిరుపతి వెంకన్నా :
వరానబుట్టిన వరప్రసాదీ పెనుగొండాస్తాడూ
వెన్నుదగిలీ వెంటనుండుమీ తిరుపతి వెంకన్నా :
దండం, దండం, దండం, నీకూ అలమేల్వంగమ్మా :

వరానబుట్టిన టరిప్రసాదీ పెనుగొంతుస్తాడు
వెన్నుతగిలీ వెంటనుండుమీ అలమేల్మంగమ్మా :

అని తమతమ రులదైవతాల్ని ప్రార్థించి సెలవులు ఇచ్చారు. ఇలా పేరు పేరు వరుసలా సెలవులు తీసుకోవడం, వారు సెలవులియ్యడం పదకర్త వివరంగా వర్ణించాడు. ఈ పట్టుల్లో చాక్యాలు పడేవడే అనువృత్తం కావడం కథా సరణికిసాంపునీ. శ్రోతలకి ముందు జరగబోయేదేమిటిఅని ఎదురుచూసే ఉత్సాహాన్ని కలిగిస్తాయి. ఎన్ని అడ్డంకులువచ్చినా, ఎన్ని అవశకునాలు కలిగినా నాయకుడు పెనుతీయకపోవడము అలనిమీద ప్రజలకి అభిమానం ఎక్కువయేటందుకూ, అతని కష్టాలుచూస్తే జాలి యెక్కువయేటందుకూ కారణం అవుతాయి. చికిష్ట జానపద రచనలన్నింటిలోనూ ఈ లక్షణం గోచరిస్తోంది. బంగారు తిమ్మరాజు కథలో అది పరిణతి జెందింది.

తిమ్మరాజు హాస్సేన్, హుస్సేన్ అనే కొలుపులోని తురుష్కబిడ్డలతోటీ తననుండి బలగంతోటి, పెనుగొండకి పయనమైనాడు, దారిలో అనంతపిట్టం మఱిలీలో మామ అయ్యవరాజు వీరిని కలిశాడు. శివకంచీలో కామాక్షినీ, విష్ణురంచిలో వరదరాజునీ, పెదతిరుపతిలో వెంకట్రామణునీ రాజులు సేవిస్తారు. అన్నిచోట్లా-

“నల్లరాళ్ళహా దండంబెడితే ఫలమేమిటి”

అని అదైవాలు రచనకు సాక్షాత్కరించాలని హాటం చేస్తాడు. వన్నెండేళ్ళ దాగ్రహాలు చాలిరలాగ కామాక్షీ, నందివారి వాలునిలాప రదరాజూ, పృత్యక్షమై,

పగటి యుద్ధముకు వరవాలేదు ఓయి తిమ్మరాజా :
చూపటిచేళను గుళ్ళనుందుమూ మేమురాము రాజా :

అని పరాలిచ్చారు. కామాక్షమ్మ,

యెచ్చట కష్టంకలిగితే రాజా అప్పుడు దలచామి
అచాళమూ విరిగిపడితే అడ్డంపడుతాను.

అని భరోసా ఇచ్చింది. ఇర వెంకట్రామణు మన తిమ్మరాజు దృష్టిలో వెంకటరెడ్డి: పృత్యక్షం కాకుండా జాలించేసిన అదై వాన్నికూడా “నరుకుదు నిన్నూ

నాలుగు ముక్కలుగా" అనీ, నిన్నుచంపి నే చస్తుననీ, గడగడ పయించాడు. దేవతలమీదకూడా ఇంత అధికారం చెలాయించిన భక్తుల్ని మనం ఏ వాఙ్మయం లోనూ, ఏనాడూ కానబోము. ఇలాంటిది దేవతలతో ఆత్మీయత సాధించిన తెలుగు జానపద వాఙ్మయంలో మాత్రమే పృథ్వీక్షమవడం జరుగుతోంది.

తిమ్మరాజులు పెనుగొండ చేరారు. రాయలవారు ఎదురుభేటీకి పైలు చేరబోతున్నారు. అప్పుడు వేశాడు సవరం నారప్ప ఒక మడతపేచీ. "తక్కువ వారి భేటీకి మీరు వెళ్ళుట తగవుకాదు. సెలవలయిస్తే నేనే వెళ్ళి వారిని తోడురు వస్తాను ?" అని సన్నాయి నొక్కులు నొక్కుతూ ఇచ్చుకాలాడాడు. రాయలవారు కొడుకు తండ్రిలకు యెక్కువ తక్కువలేమిటి అంటూనే "బావ" మాటలకు పొంగిపోయి, హవుదా వేసిన ఏనుగుపై అతనినే ఎక్కించి ఎదుర్కొంటుకి సంపాదు.

నారప్ప వేసిన పాచిక పారింది. తిమ్మరాజుకి దొంగజాబులు బనాయిం చాడు. అందుచేత రాజపుత్రులు రాయలవారే వస్తున్నారనుకొని ఎదుర్కొన్నారు.

పల్లకిదండె చేతబట్టుకూ, కూడానడిచారు,
వంగి, వంగి, సలాములెన్నో వారుచేసినారు.

ఇవన్నీ చూసి మీసాలలో నవ్వు నావుచేసుకొంటూ.

కోరమాషలే చూచాడయ్యా ఆ సంకరకొడుకూ,
కారుమాటలే పలికాడయ్యా ఆ సంకరకొడుకు.

నారప్ప మాటల వై ఖరితో రాజులు అగ్రహారేషరులై నారు. "ఏలవస్తీవీ, యెందుకొస్తీవీ, యెవడవురానీవు" అని విగ్గడిశారు. నారప్ప "నర్దాలైన గోవిం దూకి, కొడుకునంటు అనెను" రాజుకి నారప్పకుట్ర తెలిసింది. వాడు చేసిన అప మానానికి ఉగ్రుడై యేనుగు హవుదావిరిచి, ఏటగలిపి, వాడిని మైనంముద్దలా మర్దించి వదిలారు. చావుతప్పి నారప్ప రాయలవారితో కార్యములన్నీ, గడ్డలైన వనిచెప్పి, పూర్వంనుంచీవున్న పగలు వివరించి చెప్పాడు. అకొండేలమారి మ్హటలకు రాయలు కోపపడి, తలారులను పిలిపించి, నారప్పకు సంకెళ్ళు వేయించి, తానే యెదురుభేటీకి వెళ్ళాడు.

తిమ్మరాజు రాయలవారికి వారి సైన్యానికి “వెంకటేశ్వర్లు”నీ, అన్నపూర్ణనీ తలచి పంటదేయించి విందుచేశాడు. ఆ విందులో.

అన్నం, పప్పు చేతబట్టేనూ కంటికామాక్షీ
పప్పు, కూరలూ పిండివంటలతో వడ్డించినవయ్యా
నేతివడ్డనా, పెరుగువడ్డనా వెంకన్నేజేసే
పాలవర్షమూ కురిపించైనా అకులుతీయించె.

ఈ విందుమాన అంతా “నరుడుకాదు నారాయణమూర్తి, జాలతిమ్మరాజు” అనుకున్నారు. తర్వాత అంతా రాత్రిపూటకి పెనుగొండ వెళ్ళారు. రాజపుత్రులు పన్నెండామడ పట్నంచూశారు. పట్నంఅంతా తిరిగి మహాలుకెళ్ళారు. కోటపైలు పల వైదులో నారప్ప ఉన్నాడు. అది రంగసాని మనసులో మెదులుతోఉంది. రాజులవాడలు జూచింది, పట్నంఅంతా శృంగారింపబడి చునోహరంగాఉంది. కాని, రంగసానిమాత్రం.

ఇంటదీపమూ, కంటికాటురా పెట్టాలేనయ్య
రెల్లవత్తమూ, నల్లసికురులూ ముడువనెలేదయ్య
తల్లెజచ్చిరా శోకంపలెను ఏడుస్తున్నాది.

రాయలవారు దానింటికెళ్ళి ఏమీ రంగసాని ఎందుకిలా కోపంగా ఉన్నా వంటే తిమ్మరాజు తన అంతఃపుర దోహదం తలపెట్టాడని చిత్రాంగిలనం చూపించితిమ్మరాజుని చంపించమంది నారప్ప నిద్రాముద్రితుడై నరాజు తలమెక్కినా నిస్తానని ముందుకు వస్తాడు. రాయలు బోగందాని కపటం గ్రహించాడు. విసిగి కాయకష్టములతో మారేముటికి కాళికి బోతాముఅని ప్రయోచమైనాడు. పెళ్ళేముందు సవరం నారయ్యను కోటపైలుపలా బలిగొట్టండిఅని తలారులరాజు యిచ్చాడు. అంతటితో నారయ్యరథ ముగియవలసిందే. కాని, వాడు తలార్లకి లంచాలిచ్చి తప్పించుకున్నాడు. గొర్రెపోతుని సరికించి గుర్తులు చూపించమన్నాడు. రాయల వారిదిచూసి పీడపడలిందని ఆరుకోటల పెనుగొండరాజ్యం ఇంక దాగుపడుతుందని కాళికి వెళ్ళాడు.

రాయలవారు కాళికెళ్ళాడు. నారప్ప మారుదారిని అక్క నగరికి వెళ్ళాడు. అయిని తిమ్మరాజుమీదికి ఉసిగొల్పాడు పన్నెండువేల సైన్యంతో రంగసాని తిమ్మ

రాజమీదికి వందెత్తింది. తిమ్మరాజుకి శ్రీహత్యాపాతకం చగలకుంగా, అతని పాలకతల్లి వల్లెపు రమణమ్మ రంగసానికి ఎదురుపోటీగా సేనుల్ని పెట్టింది. రమణమ్మ యుద్ధాన్ని కవి ఎలా వర్ణించాడో చూడండి.

చెట్టి లాగూ రొడిగిందయ్యా వల్లెపు రమణమ్మా:
 పురుషవేషమే వేసినదయ్యా వల్లెపు రమణమ్మా:
 బాలు, కత్తులూ చేతనుబట్టెను వల్లెపు రమణమ్మా:
 మేఘరంజి గుర్రమునెక్కెను వల్లెపు రమణమ్మా:
 ఆరువేలనూ గడియలోపలా నిలుపున నరికిందీ:
 యేనుగులాను, గుర్రములాను, చేలకొద్దినరికే
 వడ్డ నైన్యమునుజూచి సానీ వరుగులు పెట్టింది
 యింటికివెళ్ళి రంగసానీ సేనలొవచ్చింది
 శ్రీవేషముతో యుద్ధముచేసెను వల్లెపు రమణమ్మా
 ముక్కముక్కలుగ నరికిందయ్య సానిదానిదండు
 రమణమ్మా కట్టినబట్ట కాళ్ళల్లోపడెను
 రమణనిజూచీ వేసెబల్లెమూ ఆ రంగసాని
 పరుగుపరుగున వచ్చాడయ్యా తిమ్మరాజుజూడ
 రక్తవరదలూజూచి రాజు గోలపెట్టినాడు
 బాలుడనిన్నూ పెంచినందుకే బల్లెముతియ్యాలి:
 గాయముమాన్చి కుదురుపరతునే తల్లిరమణమ్మా:
 పే్రిటువడ్డా ప్లాణంనాదీ యెంగిలిచీవమురా:
 నీచేతులతో దహనంచెయ్యి నాముద్దులకొడరా

రమణమ్మ మరణించిన తర్వాత తిమ్మరాజు “ అడదానితో యుద్ధంచేస్తే ఆసురయుద్ధమగును” అని రంగసానిని మాయజేత సాధించామని, పుడ్కువలల్ని మాబొగ్గి పట్టుకున్నాడు. పట్టుబడిన రంగసానికి అభయంఇచ్చి, శేషుపట్నం రన్నువీ, తల్లిలా మన్నిస్తాననీ చెప్పాడు, రంగసానికి ఆమాటలు రుచించలేదు. సిగ్గునిడిచి.

కాలంలోనూ పున్నానయ్యా: కాంతలందరికీ
 ఆందులోనూ.

వావివరుసలూ దోగంవాళ్ళకు తలపనేటికయ్య
పట్టుదేవిగ నన్నుంచితే నేనువస్తనయ్యా

అని తన దుశ్చింతని వెల్లడించింది. అరిష్టపు మాటలకీ. దాని పాపచింత
సలహా, అడదని దయ జూడవలసిన పనిలేదని తిష్టరాజు మరణశిక్ష విధించాడు.
నారప్ప కడసారిగా మళ్ళీ నాలుగు నేలదంటు కూర్చుకొని ఘోరంగీలతో, తుపాకీలతో,
మందుగుండుతో తిమ్మరాజుమీదికి వచ్చాడు. కాని, ఆ యుద్ధంలో ఆ వైద్యం
నశించింది. నారప్ప రాజుచేతికి చిక్కాడు. దాచిన మూలధనం చూపించవలసిం
దనీ రాజులు నారప్పని వేధించారు. నారప్ప తానుదాచిన ధనమున్న దిగుడుబావిని
చూపించి నరుణ్ణి బలియిచ్చి ధనలక్ష్మిని తీసుకొమ్మన్నాడు. నీవు సామంతుడవు;
అందుచేత శక్తి పీఠిగా నిన్నే బలియిస్తాము; అని నారప్పని రాజులు బలిచేశారు.
ఆ ధనాన్ని తీసుకొని యేనుగులమీదా, లొట్టియలమీదా పెనుగొండలో కాసురూడా
లేరుండా కట్టించి తిమ్మరాజు తిరుగుప్రయాణం అయ్యాడు.

తిమ్మరాజుకి కొత్త బెడద వచ్చింది. చేజిక్కిన సొమ్ములో వాచ మేఘపు
రాజు తనకి వాగం పెట్టమన్నాడు. తిమ్మరాజుకి అది నచ్చలేదు.

అన్యాయంపు సొమ్మునకేమీ జయముకాదు వావా
పెంకట్రమడకు సగలుజేతమూ ఓయీవావయ్యా

అన్నాడు. మేఘపురాజు కిదినచ్చలేదు—

నేఱుచితోనూ, చైవాలతోనూ, నాకేపనిలేదు;
పైరంయిచ్చీ, మమ్ముపంపుమీ, ఓయీ వావగారూ !

అంటూ రాయలవారలు సాగించాడు. ఒకవైపున ఇలాగంటూ, కాశీదేశము
రాయలవారికి జాబులువ్రాశాడు. అందులో, తిమ్మరాజు—

పెనుగొండా పట్టుపుధనము కొల్లగొట్టినాడు
నీపుపుంచినా రంగసానినీ తానేపుంచాడూ
పెంకట్రమనికీ నీధనమెల్లా వేలకొలిదియిచ్చె.

అని లేనిపోనిది కల్పించి రాయలకి ఉడుకెత్తేలా చేశాడు. ఈ జాబులు
చూడగానే, రాయలవారి మనసు విరిగింది. తిమ్మరాజును విడుదలచేసాడు.

మటుమాయమయాయి. “ తల్లి చావనీ తలచవైతివీ నా ముద్దులకొడుకా ” అని వాపోయారు. తిమ్మరాజుని శిక్షించాలని నిశ్చయించారు, యింటిదైవం రంగు నామని తలిచారు. కాశీనుంచి దండుతో శిష్యుగమనంతోవచ్చి ముఖ్య యోగిగై పోతున్న తిమ్మరాజుని పెద్దతిరుపతివగ్గర ఎదుర్కొన్నారు.

రాయలవారికీ, తిమ్మరాజుకీ యుద్ధం జరిగింది. తిమ్మరాజు వాణంబెట్టు తగిలి హతుడయ్యాడు. ఐనా, రాయలవారి కోపం తీరలేదు. రాజు శవాన్ని బండిమీదెక్కించి పట్నమంతా తిరిప్పారు. ప్రజలు విచారపరీత మనస్కురై-

పువ్వాత్ముడినీ చంపించాడు ఆరాయలవారూ;
మేమపురాజు చెప్పడుమాటలు చాలావిన్నాడు;
అన్యాయంగా ముద్దులనుతునీ హడలచంపినారు

అంటూ ఆనోటా, ఆనోటా చెప్పుకొన్నారు. ఈమాటల్ని విని రాయలు సభాత్తాపతప్తుడై వాడి కైజారుతో మేఘపురాజును ఒక పేలుదేసి చంపాడు. తిమ్మరాజు లేకపోయినతర్వాత మా కెందుకీ లోకమని ఏనవండులూ, బలగమూ తమ్ముతాము పొడుచుకు చచ్చారు. తిమ్మరాజు భార్య మాచిర్యదేవి ఈ వార్తలు విని మహలులో పొడుచుకు చచ్చింది. ఇంతపాపం కట్టుకొన్న ఏచాలింపల్ల రాయలు విరాగియై శ్రీరంగం చేరుకున్నాడు.

తిమ్మరాజు వెంకటేశ్వరునిలో ఐక్యం అయ్యాడు. మాచిర్యదేవి రంచి కామాక్షమ్మలో కలిసింది. తిమ్మరాజు ఆప్తమిత్రులు హుస్సేన్, హుస్సేన్లు పెనుగొండలో పీర్లుఅయి వెలిశారు. శేషుపట్నంలో రృష్టంరాజూ, పెనుగొండలో పూల రంగారావూ పరిపాలించసాగారు.

(II) ఆ రు * మ రా టీ ల క థ

పత్తికొండ తాలూకాలో మరాటీలు వన్నెండుకోబలు రష్ట్రకొని భారరై ఏలుతూండేవారు. అందులో భాయిభజేరావు ఒకడు. అతనికి నారాయణరావు, సిద్ధోజిరావు, కంఠేరాయడు ఆనే ముగ్గురు కొడుకులున్నారు. తండ్రి అనంత

(ఆరెకాపులు)

రము ఈ దాయాదులు భాగాలు పంచుకున్నారు. నారాయణరావు అన్నీపంచాడు; కాని వేటకుక్కల్ని పంచమనేటప్పటికి.

పీడు కుక్కలపేరు యెత్తి తే నై
అవకుండ గొంతులు కోసేను నై

అని బెదిరించాడు. పెంపుడు కుక్కలంటే మరాటీలకెంత ప్రీతియో దీన్ని బట్టి తెలుస్తోంది. ధనాన్నేనా తృణప్రాయంగా భావిస్తారు. కాని, ప్రాణముండగా తమకి విశ్వాసపాత్రమునైన కుక్కల్ని ఇతరుల కియ్యరు. వేటకుక్కల పంప కములో కలిగిన పగ, దాయాదిపగలూ అలవై యేండ్లపాలు రగిలింది. అందులో పెరిగిన ఒక స్ఫులింగమే ఆరుమరాటీల కథ.

సిద్ధోజీరావూ, కంటేరాయూ వారివారి దేశాలేలేటందుకు వెళ్ళిపోయాడు. వారికి సంతలేదు. నారాయణరావుకి ముగ్గురు సంతానం పెద్దవాడు సోమోజీ, రెండోవాడు చెపులపోగు ఫిరోజీ, మూడోవాడు చేతుల కడియాల సుబందిరావు. పెద్దవాడికి పడమటి దేశాస్తుంచి బంగిసింగిరావు కూతుర్నితెచ్చి పెండ్లిచేశారు. అతనికో కొడుకు పుట్టాడు. పీఠతా ఇలాగుండగా పాపిష్టిరవు వచ్చింది. సోమోజీ తాత ఫజీరావు చచ్చిపోయాడు. తండ్రి నారాయణరావూ, అక్క రుక్మిణి, చెల్లెలు ఇగ్గాబాయిటాదా కరువు బాధవల్ల చనిపోయారు. కష్టకాలంలో పినతండ్రి పట్నానికిపోతే లాయణులని అన్నదమ్ములు నిశ్చయించారు. బడే గాము పట్నానికి జాబు రాశాడు.

మన మరాటీల పినతండ్రి సిద్ధోజీకి జాబులు చేరాయి. జాలిపడేటందుకు బదులు, పాతపగలు తీర్చుకోవడాని కిది అదను అనుకున్నాడు. నచ్చిన ఉత్తరం ఎడమచేత అందుకున్నాడు. అన్నకొడుకులు నలుగుర్నీ, నాలుగుదోవలు చెయ్యా లనుకున్నాడు. అరవైవేల దండు కట్టుకొనిపచ్చి కరణకండిలో చేరాలు పేశాడు. అన్నకొడుకుల్ని పిలవనంపి చావిడి స్తంభాలకు విరిచి కట్టించాడు.

వాండ్రపట్నమంత కొల్లపెటెరా నై
కోటవాండ్రను కొల్లగొట్టె నై
వాండ్ర రంగుదేవిదీ కొల్లగొట్టె నై
వాండ్ర రాజవీధి కొల్లగొట్టె నై

ముంగరలు, ముక్కుపోగులు నై
 ఉంగరాలు, ముక్కుపోగులు నై
 మాడుబిండ్ల బరువుగట్టి నై
 ఆక్కడి వెండి బంగారము నై
 వాండ్లు యేనుగుల బరువులుగట్టి నై
 వాండ్లను యోగూలజేసేను నై
 సిద్ధోజీ వాండ్ల జోగూలజేసేను నై

ఇలా చీరంతా కొల్లగొట్టి పోతూంటే,

మేము యెట్లుబోదుము పిన్నయ్య హరిహరి
 మేము యెవ్వరిదేటికి పోదుము హరిహరి
 సేద్యముజేయ చేతకాదురా హరిహరి
 మాకు చుడకదున్నా చేతకాదురా హరిహరి

అసే వాపోయారు. సిద్ధోజీవారికి ఒకయేనుగు, ఒకబంటె, ఒక బయల్ గాడీ, బండి, రెండు నర్తావుల గిత్తల్ని, ఒకరోజుకి నరిపోయే బత్తెంమాత్రం దయదలచి వదిలాడు.

కొల్లబోయిన పట్నం పొడుపడింది. అన్నదమ్ములు అడవిపాలయారు, గొల్లపల్లె దోవపట్టారు. అక్కడి అయిదిళ్ళ గొల్లవారి పొడుగున నిలిచారు. ఒక సారి ఫిరోజీరాయడు అడివికి నేటకెళ్ళాడు. పాలకొండ పడమటిభాగంలా కల వాయిదగ్గర కుందేళ్ళు, అతని వేటకుక్కల్ని ఎదిరించాయి. అభూమి గట్టిదని తలచి కొత్త కరిణకల్లు కట్టాలనుకున్నారు. తినబోతే చూడులేదే ఏంబెట్టి కోట కట్టేదని పరిపరిచిబల యోచనచేయగా సుఖుడిరావు ఇలా అన్నాడు. “కొల్లబోయిన మన కోటలోఉన్న ఎల్లమ్మ దేవాలయంలో యేడుకోట్ల ధనంఉంది. అది తెచ్చి కోట కడదాము.” వెంటనే అంతా—

వోరుగంటి యెల్లమ్మ దండమే నై
 ఓనుకోటి యెల్లమ్మ దండమే నై
 వోరుగంటి దేవుడా దండమా నై

ఇంటిదేవుడా దండమూ సై
కామాంకా సీకుదండమూ సై

అంటూ చేడుకొంటూ, కావలసిన ధనం నొరికితే కొటలు పేటలుకట్టి, యెల్లమ్మ దేవళంకట్టి, దేవళానికి బంగారు రేకులతో మలామా చెయ్యాలనీ, నిశ్చయించారు. వెండి గరుడస్తంభం ఎత్తించాలనుకున్నారు. ఈ అన్నదమ్ములకి యెల్లమ్మ ధనంచిక్కింది. కొటలు, పేటలు లేచాయి. మా పట్నం చేరినవారు, యేడుయేండ్లు ఏ హద్దు పన్నులు యివ్వనక్కరలేదన్నారు. యెవరువచ్చి ఏ మేడ జేరితే ఆ మేడలు వారివన్నారు. దేశదేశాలా ఈ కలురు మోగింది. పట్నం పూటైంది. రైతులు బలవంతులైనారు. బందరుదేశాన్నుంచి ఆరుదేల దండుతో బోగంసుందరి కదిలివచ్చింది. మరాటీలు పుంజుకొన్నారు. పగలుచూచిన పట్నం మల్లె పూచినట్లూ, రేయిచూచిన పట్నం రేలపూచినట్లుగానూ ఉంది.

తిరిగి తేరుకున్న మరాటీలకి పాతపగలు మనసుకి వచ్చాయి, తమదేశం తమకిప్పుని పినతండ్రిని అడగాలనీ—

దాదావారు ఎవ్వరికి తండ్రి సై
మనం ధట్టిపొరలో చెయ్యివేతాము సై
మనము రొమ్ముమీద కాళ్ళుపెడతాము సై
తిరగవేసి గొంతుని గోతాము సై
వాడి బడేగాము పాడుచేతాము సై

అనీ, నిశ్చయించుకున్నారు. అక్కడ సిద్ధోజిగుర్రం వీరి నిశ్చయాన్ని పసి గట్టింది. అది పగబట్టింది. గుర్రపు భాషలు తెలిసిన యెల్లుగాడు, మరాటీల పగల రీతులు వివరించాడు. సిద్ధోజి మొదట నమ్మలేదు. కాని తర్వాత నమ్మి తానే ముందు దెబ్బతీయాలని తీర్మానించాడు, చెంచెగాడినీ, మండెగాడినీ, గిరజాల గిరుమోజిగాడినీ, మంత్రాలిల మహిమగాడినీ, వాళ్ళందరికీ పెద్దయిన ఆనరాలు దొంగనీ పెలవనంపాడు, వారిలో తన అన్నకొడుకుల తిరస్సులుతెచ్చి పగతీరిస్తే, ఒంటెబరుపు పైకం ఇస్తాననిచెప్పి వారికి ఆశ గొలిపాడు.

యుక్తిపన్ని. దొంగలు సోమోజీ కొటలో పగ్రవేశించారు. రాత్రి సోమోజీ ఒంటిగా కొటలోకి బహిష్కారకు రావడంచూసి, మీదపడ్డారు. సోమోజీ సమయం

తప్పివచ్చిందని గ్రహించి, చెందే చాలుగా, చేరులే కత్తులుగా, ఆ బడిగుడు దొంగల్ని ఎదిరించాడు. ఒకరిమీద ఒకర్ని వేశాడు. బొడ్డో చాకుతో గిరిగాల గిరుమోజీ కాలరాలు కోసాడు. కోబర్కాకి ఎగిరి చూచాడు. పాగా పెన్స్కి తోటలోకి వడింది. ప్రియంపోయినా మేలుగాని, పాగా పోయింది హాని, ఆని తావించి వెనక్కివచ్చి, మళ్ళీ దొంగలతో కలసకుమైనాడు. మంత్రాల మహిమ గాడు విభూతి వల్లాడు, సోమోజీ దానితో కాళ్ళు, చేతులు వడ్డువప్పి చాలి చిక్కాడు. వారీతనిని పురిడీసి, గొంతుకోసి, తల తీసుకొని పోయాడు.

చనిపోయిన సోమోజీ ప్రాణం బంగారుచిలరై స్వప్నంలో భార్యకి. రక్తపుడు ఫిరోజ్ కీ జరిగిన సంగతులు చెప్పింది. ఫిరోజ్ ఉలిక్కిపడి, సోమోజీని వెతకి దేహాన్నిచూసి, కుక్కల్ని ఉసిగొల్పి దొంగలను వెంటాడించాడు. దొంగలకి, కుక్కలకి ఘోరయుద్ధం జరిగింది. దొంగల గొంతుల్ని కుక్కలు కరకరమంటూ నమిలాయి. తర్వాత ఫిరోజ్ సోమోజీ శిరస్సునితెచ్చి, గంధపుష్పాలతో అలంకరించి దహనం చేశాడు. అన్న అనంతరం ఫిరోజ్ కరదేరుల్లా రాజ్యాన్ని పాలించాడు.

ఈ కథలో కవి మరాటీలదండు చాడుట్టి, మరాటీల చాయాది చగట్టి, గుర్రాలూ, కుక్కలూ చూపించే విశ్వాసాన్నీ, తెలివిలేటట్టి చక్కగా చిత్రించాడు. దేశాన్ని దోచుకొన్న మరాటీలదండులే క్రమంగా మన దేశంలో స్థిరపడి ఆరెకాపులయారేమోనని అనుకుంటున్నాను. ఇందులోఉన్న కథ మూడుమరాటీలదే, అందుచేత దీన్ని అరుమరాటీల కథ అనడంకంటే ఆరెమరాటీల కథ అనడం సబబేమో అనిపిస్తోంది.

(III) దేశింగురాజు కథ

1718 లో చెంటీరాజ్యాన్ని పాలించిన దేశింగురాజుకథ. వారాహజారి గుర్రాన్ని గురించిన ఒక ఆభూత కల్పనతో, జనసామాన్యంలో ప్రచారంలో ఉంది. ఇది చరిత్రాత్మకమైన వీరగాథ. మహాబర్రానుడికి, దేశింగురాజుకీడున్న అన్యోన్యం హిందూ మహమ్మదీయ సభ్యానికి నిదర్శనంగా, ఆదర్శపాత్రయ్యిందని, వారిద్దరూ చేయిచేయికలిపి ఫరంగీలనీ, వారి చెప్పుచేతల్లోని అరాకట సహాయనీ, ఎదిరించారు. దేశభక్తి ప్రేరకమైనవారి చేతలు జానపద కవుల నాకర్చించాయన ధంలో వింతలేదు. కవి నెల్లూర్పురవాసి, ఆతనిపేరు మనకి తెలియదు. పాతకథ

కథనపద్ధతి ననుసరించి దేశింగురాజుకథని నారదుడు దేవేంద్రునికి చెప్పినట్లుగా రచించాడు. ఇందులోకూడా జానపద కవుల రచనలన్నింటికొనూ కన్పించేమాట సూటిదనమూ, "సరళ పద వై చిత్రి అంతటా కన్పిస్తాయి. అనుపు చిక్కినప్పుడు అర్ధాంతరన్యాసాలంకారాన్ని గుచ్చెత్తుతూ, కవి ప్రబోధం చెయ్యడంకూడా జాన పద కథా వాఙ్మయంలో విరివిగా ఉంది. దేశింగురాజు వీరగాధలో ఇది సరిమతంగా వాడబడింది.

భువిలో యేదైయారుచేళాల్లోనూ, "హైదరాబాదు పురమనే గోల్కొండ"ని ఛిల్లిపాడుషా యేలుతున్నాడు. మంత్ర తంత్రాలు తెలిసి సిద్ధుడైన గోగుభక్తుడు చారాహజారిఅనే ఒక బొగరుమోతు గుర్రాన్ని తెచ్చి పాడుషాకు బహూకరించాడు. మేఘమండలంలోపోయే ఆ గుర్రాన్ని ఫకీర్ మంత్రజలంవల్ల చళం చేసు తున్నాడు—

“తొమ్మిది మేఘములొక్క గర్జన. లోకిబడ తేసినది
ఇమ్మహిగలుగు సముద్రమురెల్లను ఇటఘోషించినదో,
అనేలా నడుస్తుంది ఆదివ్యహాయం”

అని దాని మహిమాతిశయాన్ని పాడుషావారి దివాండీ రాజలింగబాబు వర్ణిం చాడు. అలాంటి ఉత్తమాశ్వం తన లాయంలో ఉంచాలని పాడుషా నిశ్చయించి, ఫకీర్ కి ధనం బహూకరించి ఆ గుర్రాన్ని రీసుకున్నాడు. అది ఎవరికీ లొంగదు. నవాబు వెంటనే అన పాశాగొండ్రోందరికి చారాహజారిని స్వాధీ చేసినవారికి ఎక్కు వైన బహుమతులిస్తానని రమరు చేశాడు.

చెండికోటని ఏలే ధరణిసింగురాజు ఈవార్త విన్నాడు. అతనికి శూర సింగు, ధరణిసింగులనే వారిద్దరు కొడుకులు. వారు సాటిలేని వీరులు. వారికి కూడా రాజలింగబాబు పెద్దకరణం రంగపిళ్ళచే రాయించిన జాబులు చేరాయి. ఆజాబులు హర్కార్ పావయ్య, తపాలిమార్గంగా వేగం తీసుకెళ్ళి. సలాంచేసి శూరసింగుకి నిండుకొలుపులో ఇచ్చాడు. జాబులుచూసి శూరసింగూ, ధరణిసింగూ ఢిల్లీకి ప్రయాణమైనారు. శూరసింగు అంతఃపురంలోకి. సెలఘకోసం వెళ్లాడు. శూరసింగుభార్య రాంభాయికి ప్రసవ సమయం. ఆమె చింతనొంది తన నాథుని ఢిల్లీకి వెళ్ళవద్దంటుంది. కాని, శూరసింగు కలకలనవ్వి, నీకేంలక్కువ వాడుల తోటి భద్రంగా ఉండమని సెలఘ తీసుకొని వెళ్ళాడు. ఢిల్లీపాడుషా పాశా గొండ్ర నందరినీ గౌరవించి—

విశుదో దేశాచీకులార యొక వివరము నిప్పుడును
 చనివడి మిము పిలిపించిన కార్యము వాగుగదెప్పెదము
 దేవలోక గుఱ్ఱంబొకటిక్కడ తేజరిల్లుచుండు
 ఈ వసుధనుగల గుర్రంబులలో నిది యెక్కువైనదందీ
 ఉన్నవారు దీన్నెక్కినవారికి వుచితంబుగ నిపుడు
 చున్ననచేసి వారిపాశమును మఱియిచ్చెదనేడు
 కొన్నియినాములతో డనువారికి గుర్రము నిచ్చెదను.

దేకపోతే ఢిల్లీలో తైదుచేసి ఐదుసంవత్సరాలకొకసారి ఇంటికి ఉత్తరం
 రాసుకొనేటందుకు అనుజ్ఞ నిస్తానంటాడు. వచ్చిన రాజులంతా—

అచ్చట బారాహ జారి గనుగొని అతిభీకరముగను
 అంతట బారాహజారి గర్జిలనపై దిగులుజెంది
 గంతులు వేసినమాత్రములోనే కడుభీతియునొంది
 మిన్నువిరిగి పైబడిసటు రాజులు మేదినిపైబడిరి.
 కన్నులుచెదరగ తలలువంచుకొని కడువడి చింతిరి.
 గడగడవణుకుచు మూర్ఛలతేలుచు కాళ్ళను కడువడిగ
 తడబడనందరు ఏమియుతెలియక తారుమారుకాగా
 దేవలోక గుర్రముపైనెక్కగ దేవతలేగాని
 ఈ వసుధనుగలవారికి తగునా ఈ గుర్రముపూని
 ఎక్కలేము ఈ గుర్రముపైనా నిక్కముగామేము.

అని తైదులో నుండేటందుకు ఒప్పుకున్నారు. పాదుషా నవ్వి వారిని దిక్కు
 లేని పాడూరికి నక్కపోతు రాజులవంటివారని నిండావాక్యములాడి తైదుచేశాడు.

ఇక్కడ చెంజీబో రాంభాయి షుత్రుణ్ణీకన్నది. అబిడ్డ గోత్ర రక్షకుడు
 కావాలని కోరింది రాంభాయి.

శూరసింగుడూ ఖయిదులో వడ్డ సొబగులుతలపోసి
 పురుషుడులేనీ యిల్లేటికి ఈకాపుర మికనేమిటికి ?
 పురుషుడులేనీ సొబగేమిటికి మోహందేమిటికి ?
 పురుషుడులేనీ విభవంబేటికి భోగంబేమిటికి ?

పురుషుడులేనీ పురమేమిటికి పుత్రుండేమిటికి ?
 పురుషుడులేనీ జీవనమేమిటి భువిబ్రతుకేమిటికి ?
 పురుషునిదాసిన జన్మమేమిటికి నిరులుండేమిటికి

అని ఎంతో చింతించింది. దేశింగుని పెంచి పెద్దచేసింది. దేశింగు పెరిగి పెద్దవాడై మహాబత్తునుతో నేస్తంకట్టి, గుర్రపుస్వారిలో, నీతివిద్యలో పేరు పొందాడు. ఒకరోజున తల్లిని మా తండ్రియేడి ? అని అడిగాడు. రాంభాయి బారాహజారి వృత్తాంతాన్నీ, కూరసింగు, ధరణిసింగుల ఖయిదున పడడమూ వివరించి చెప్పింది. వెంటనే దేశింగు—

పండ్లు పెటపెటని కొరికెనప్పుడు బాలుడుదేసింగు
 కండ్లుపురుముచును కోవముచేసెను ఘనుడగు దేసింగు
 రెండుగడియలకులోపల ఢిల్లీని పిండిగజేసెదను
 దండియైన ఆగుర్రమునెక్కి దౌడాయించెదను.

అని నిశ్చయించుకొని తల్లికి దండంబెట్టి అమ్మా ఇప్పుడు నాకు “జల్దీజల్దీ పుత్తరువిమ్ము జల్దీగానుతల్లి” అని దేసింగు కోరాడు. తల్లి వ్యసనం చెందింది—

వినరా ముద్దులతనయా, తనయా నీవిటుబల్కితె
 కని పెంచిన నాగర్బం చల్లగ గొంచుపెట్టులింర
 నిన్నువిడిచి ఆరగడియైనా, నేనెట్టులుండగలను
 అనుచు చేతులూ పిసుకుకొనుచు తానంత మూర్ఖుడెందె.

దేసింగు తల్లినిఓడార్చి. శంకరాభరణమేటిలో స్నానంచేసి, శ్రీరంగేశుని అర్చించి—

రంగనాయకా నేనుధీల్లికి రయమున పోవలెను
 సంగతిమీరగ ఢిల్లీలోనే గుర్రపుస్వారి చేయవలెను
 తండ్రుల ఖయిదులొ నున్నవారిని తడయక తేవలెను
 తండ్రివీవని నమ్మితిన్నాపై దయయుంచగవలెను
 నమ్మతిమీరగ నాకుసహాయము నరగున రావలెను
 నమ్మి మిమ్మునే ఢిల్లీకి పోయెదననుచు పేడుకొనెను.

శ్రీరంగస్వామి. దేసింగునిమెచ్చి సాక్షాత్కరించి--

అయ్యాదినరా దేసింగా నీకట సహాయముగను
నచ్చెద పోయిరమ్మని చెప్పిన ముచ్చటతోడుతను

దేసింగు మహాబద్ధుడుతోడురాగా ఢిల్లీకివెళ్ళాడు. పాచ్చా కొలుపుకిపోయి
సలాంచేసి తాను వచ్చినవని చెప్పాడు. పాచ్చా దేసింగు వయసునీ, మాటపోలి
కనీమాసి దోలాయమాన మానసుడై ఇలాగనుకున్నాడు--

* పిల్లమాటగా దోచలేదు, మరి పెద్దమాటగాదు
కల్లమాటగా దోచలేదు, నిక్కమ్ముదోచలేదు.

అని చర్చించి వారాహజారిని తెప్పించి దేసింగుకి చూపించాడు. వెంటనే
తన్ను వారించవచ్చిన తండ్రి పినతండ్రిలతో--

మించిమనంబున చింతవలదు మీకుతండ్రిలారా;
మంచిసవారీ జేయగవలెనే నెంచితండ్రులారా;
పుట్టినపుడే చావు నిజంబని పొసగతండ్రిలారా
దిట్టముగా మీమనమున నమ్ముడు తెలిసితండ్రిలారా !

అని వారించి సింగమువలె ఎగిరి వారాహజారిపై కెక్కాడు. తండ్రి, పిన
తండ్రులకూ, పాచ్చాకూ సలామ్మచేసి “గోవిందా”యని తేజీని అడలించి జల్దీఅని
దొడాయించాడు. వెంటనే ఆగుర్రా.

ఉరవడిగలిగిన వాయువువలెనే వాపుగాను పరచెన్
కొండలనెల్లను మెండుగదాటుచు దొరకొని యెగయుచును
చెండుగనరుగుచు గంతులువేయుచు చెలగిముడుంగుచును
అడవులదిరుగుచు మ్రోకులదోయుచు కడువడి దాటుచును
తడవుగ తిరుగుచు తలకిందుగ బల్దాటిగ పరచుచును

వారాహజారి నాలుగుదిక్కులా ఐదుదినములపాటు తిరిగింది. దేసింగు
కన్నులు గిరగిరతిరిగి శోషచే కడు వీలినంది రంగనాథస్వామిని ధ్యానించాడు,
భక్తవత్సలుడైన శ్రీరంగనాథుడు దేసింగుకి ప్రత్యక్షమై వారాహజారిని అడలించి

ధిల్లీకి పోమ్మన్నాడు. వారాహజారి మచ్చిక అయింది. పాదుషా దేశింగు అశ్వా రోహణ సామర్థ్యాన్ని మెచ్చి, బహూకరించి, రాజులందరినీవదలి, చెంజీని దేసింగుకి ఇనాముగా ఇచ్చాడు. ఈ వారాహజారి గాధనాటికి దేసింగు బదేంట్ల చాడట : ఈ విషయం ఒక్కటేచాలు మనకీకదల్లో కన్పించే అత్యుత్తీ, అమా సుష క్రియా వర్ణనలూ, తెలియజేసేటందుకు.

దేసింగు వారాహజారితో, తండ్రి, పినతండ్రిలతో చెంజీ వచ్చాడు. యువరాజు పట్టం కట్టుకున్నాడు. పెండ్లిఅయింది, పదకర్త పెండ్లిహతురు పేరుని గాని, దేసింగు మామపేరుగాని చెప్పలేదు, అదివింటే అగస్త్యభ్రాతలాగ ఈ కథలో దేసింగు మామఅనేపేరు కన్పిస్తోంది. దేసింగు కాలక్రిమాన రాజయ్యాడు. ధిల్లీ పాదుషాహూదా తన కుమార్తెను సాదుల్లాఖానుకిచ్చి పెండ్లిచేసి ఆర్కాటు యిలాఖాకు రాజుచేసి, యేదులక్షల పతాచీలతో నూట యెనుబది పాళాలను ఏలుకో మని పంపాడు. సాదుల్లాఖానుడు తన పరగణాల లెక్కల్ని తనిఖీచేయమని తోండ్రిమల్లోడికి చెప్పాడు. తోండ్రిమల్లోడి పన్నెండేళ్ళనుంచి దేసింగు మహా రాజునుండి పన్ను రావటంలేదని తేల్చాడు. సాదుల్లాఖానుడు తోండ్రిమల్లోడిని నైన్యమేతంగా చెంజీ కోటమీదికిపోయి మూడురోజుల్లో పాతపాతీలన్నీ వసూలు చేసుకొని రమ్మంటాడు. పాదుషా తాను దేసింగు అశ్వారోహణ చాతచర్యాన్ని మెచ్చుకొని చెంజీ రాష్ట్రాన్ని ఇనాముగా ఇచ్చినపై నం మరచిపోయి,

అల్లునికి నూట యెనుబది పాళెములు
మచ్చికతో ఫర్మానాచ్చాసి మరియునిచ్చేమేల
ధర్మమునెంచక తటుకుననప్పుడు తనమది మూఢతను
ఫర్మానాలోజేర్చెను చెంజీని పదపడి చూడగను
గరిమతో సాదుల్లానుడు పైరము కట్టలేనటంచు
అరయగ దేసింగుని అడుగుట రాదరుదినయె

అదే ఈ వీరగాధకి చారణమైంది. తోడర్ మల్ తిమిరిహాట షేర్ మహమ్మ దునీ, ఆరణి వెంకట్రావునీ, మధ్యేమార్గంలో చూచాడు, వారిద్దరినీ దేసింగు మహారాజు ప్రభావాన్ని తెలుసుకున్నాడు, చారుహూదా అతనికి.

రసికుడయిన యా దేసింగుతోమనకు రచ్చలు పలదన్న
ప్రత్యక్షంబున రంగనాయకుడు పలుకుచుండునన్న

నిత్యము తిరుమణి దారులగన్న నీతివినయుడన్న

అని దేసింగుటక్తి నీ, అ లౌకిక శక్తి సంపన్నతనీ నివరించి అతనితో యుద్ధం
వలదని సలహా ఇచ్చాడు.

“ఉసురువున్న పుష్పమృవచ్చు నుహ్మారికి పోవన్నా” అని ఉపదేశించారు.
కాని, తోడర్మత్ తిరుమణి ధరించి, దేసింగుని మోసగించి, చెంజీని జయించి
మట్టుపెట్టాలనే నిశ్చయంతో కదిలిపోయాడు.

చెంజీకోటచూచి తోండ్రమల్లు విస్మృతి చెందాడు. రణభేరి వేయించాడు.
ధరణిసింగు, తోండ్రమల్లోజి తమ కోటమీదికి దండువచ్చిన సమాచారం రంగ
నాథుని పూజలోమునిగి తన్మయుడై ఉన్న దేసింగుకి చెప్పి-

పనిమాలియు ఈ పూజలేమిటికి బాలుడ దేసింగూ;

మనము ఏమరిఉండినందునను తనయా దేసింగూ;

మనకోటకు నిపుడావదవచ్చెను తనయా దేసింగూ;

అని ముందుపని చూడమన్నాడు. నవాబుదండు నాలుగుదిక్కులా ముట్టడి
వేసింది. దేసింగు చెక్కుచెదరలేదు. రంగేళుని కృపకలిగుండగా బెదరవలసిన
పనిలేదన్నాడు—

రామరామ ఆనంతకాలము రాజ్యమేలుతామా :

ఓ మహారాజ కులగ్రామి భారతనిపుడు హెచ్చినాము:

తగువుకు నవాబు దండుతీసుకొని తానువచ్చినాడా ?

తగువుబెట్టుకొని నన్నెదిరించెడి మొగవాడైనాడా ?

పోదగువాని పరాక్రమమెల్లను భూమిపాలుగాను

వంతుజేసెదను తక్షణమున మీరందరు జూడగను

అని వీరోచితంగా మాట్లాడి, హక్కారాలద్వారా తోండ్రమల్లోజీని
పిలిపించి—

రంగుమీర మాకోటమీదికి రానేల మదించి ?

యెన్నడునీవీ దారియెరుగ విపుడెల వచ్చినావు ?

నిన్నెవ్వడు బంపించినాడు మరి సేరగ నెవ్వడవు ?
నవాబుదండిటు రానేమిటికి ? నాడు కోటపైకి.

అని గర్జించాడు. పన్ను బాకీసంగతి యెత్తగానే కోపించి—

కోటకు వెలుపటి గుండురాళ్ళను ఎంచుక పొమ్మనుము
ఏటి యిసుకవున్నది వొంటెలపై యెత్తుక పొమ్మనుము
వరద వచ్చినపుడీ యేటిలో బురద నిలిచెమెందుగాను
పరువునక విరగనెండి చెక్కలై యున్నవిగొనిపొందు
పరుసగయెడలను గోనెలమోపుల నొప్పుగగొనిపొందు

అని అంతటితో ఆగక—

“కినిసిన చేపలనమ్మెడి లచ్చెకు కిన్నీ కట్టవలెనా ? ”

అని ఉపాలంభించి జాబురాసి, సాదుల్లాఖాను కిమ్మన్నాడు. తోంద్రీడులు
ఆర్కాటుకి తిరిగిపోయి, దేసింగు ఇచ్చినజాబు నవాబుకిచ్చాడు. వెంటనే సాదుల్లా
ఖానుడు మండిపడి బంగార్నాయనితో పాకెగార్లకు జాబులు రాయమన్నాడు. సేన
లను రస్తులను తయారుచేయించి చెంజీమీదికి దండు సమిపుమని అన్నాడు.
బంగార్నాయని నాయకత్వాన దండు దేవనూరి యేటిగట్టున ఏడిసింది. వారికి
సాయంగా తిరుజామలయేలే సుఖంగిదొర వచ్చాడు. దేవనూరు కొల్లగొట్టారు.
ఆవూరి కాపులు దేసింగుదగ్గరకు పరుగెత్తిపోయి ఇలా మొరపెట్టుకున్నారు.

రాంరాం, రాంరాం, రాంరాం, రాంరాం, రాజా దేసింగూ
రాంరాం మనవిని వినగదవయ్యా రాజా దేసింగూ;
దేవా వినుమిదొ నవాబుదండూ దేవనూరిలోన
యావత్తును తగకొల్లగొట్టిరి అరయకునికి తగున ?
కొండవంటి ధనరాసులు రత్నాల్ కొల్లగొట్టినారు;
శంకలేక భూషణ వస్త్రాదులనెన్నో సంగ్రహించినారు;
పట్టిరిప్రీలను పురుషుల నెల్లరపెట్టిరిచెల్లోన
ఇట్టుటకదలక కొందరిపట్టుక సేలేరాగాను
ఏమని చెప్పుదుమయ్యా మేమూ యిప్పుడు దేసింగూ ?
నేనుము వూజలసల్పును సమయంబిప్పుడా దేసింగూ ?

కన్నులు మూసుకు పూజలు చేయను కాలముగా వయ్యా :

ఎన్నగపూజలు రాజ్యగములిగితె యెన్నో కలవయ్య

అని గోలపెట్టారు. చారిత్రా తో దేసింగు జపియకండని, రంగనాథుని పూడించి, నవాబు సైన్యాలను ఎదుర్కోవాలనుకున్నాడు. ధనసింగు దేసింగు దాయాది. తురకలు కోట ముట్టడివేయగా పూజలోనుండుట తగదని హెచ్చరించాడు. దేసింగుకూడా తురకల్ని జయించే రంగని పూజించాలని నిశ్చయించి సరదార్లందరినీ ఆయితం చేశాడు. మలకనూరిలోనున్న మహబల్లానుడికి కబురం పాడు. పెళ్ళిపీటలమీద కూర్చున్న మహబల్లానుడు “ఈకంఠణము పెండ్లికిరాదు, యెగ్నకదనమునకు” అని ఖావించి, నీలదేవతనే తన గుర్రాన్ని ఎక్కి చెంజికి కదిలాడు.

మహబల్లానుణ్ణి నవాబు సైన్యం ఆడ్డగించింది. ఖాను వీరవిహారంచేసి సైన్యంలోంచి దూసుకొని చెంజీ చేరుకుని, రాజామహాలులో ఉన్న దేసింగు సమ జైనికి వెళ్ళాడు. దేసింగుకూడా భార్యదగ్గర నెలవదిసుకొని యుద్ధానికి వెళ్ళ నిశ్చయించాడు. ధరణిసింగు అప్పుడు శుభసమయంకాదని వారించాడు. కాని దేసింగు రాణికి, తనకూ మధ్య తెరగట్టించమని చెప్పి ముఖావలోకనం చెయ్య కుండా శలవులదుగుతాడు. రాణి దేసింగుని కోటవెలుపలికి యుద్ధానికి పోవద్దని సలహా ఇచ్చింది. దేసింగు భార్యతో వీరపురుషోచితంబుగా—

పటుతరముగ నే దండున జొరబడి పరుల జయించినను

తటుకునవచ్చి నిన్నేలెదనే తప్పక యిప్పుడును

చటులపై ర్యమున శత్రులడుగించెద నత్యంతంబుగనేను

రాచదండులో నీల్గిన స్వర్ణము ప్రాకటముగగలదు.

చేగొని జయమును చెందివచ్చెదను చిరకీర్తియు గలుగ

అని పలికాడు. ఇలాచెప్పి వెలవడిగిన దేసింగుతోరాణి స్పార్ధను వీర వనితలాగ—

ముందునరుకునను పుడమినిబడినను ముఖ్యంబుగనేను

సందేహములేకను జేసెదవిను సహగమనమును

పెన్నుపోటుచే ధరగూలిన మిమ్ము కన్నులతోగనను
పన్నుగాను నే కట్టిడ్పించును పాతచెండితోన

అని చలికింది. దేసింగు ఈయె పీఠానికి హుచ్చించాడు. రాణీ విజయ
తాంబూలముఇస్తూ దేసింగు చేతిమీది రేఖలు చూచింది. సాముదిక్కళాస్త్రం తెలి
సినదవటంచేత తనకూ అతనికి యోగంలేదనీ, పీఠాగ్రహిణి అనీ గుర్తించింది—

దేసింగు రాణిని వీడ్కొని, చారాహజారని హెచ్చరించి, రంగనాథుని
సెలవడిగి యుద్ధానికి ఉద్యమించాడు. అతనికి అపశకునము లెదురయ్యాయి.
దేసింగు లోషంతో—

ఏమిరంగా నీవిప్పుడు నన్నిట్లు సేయనగునా ?
స్వామియనుచు నిను నమ్మినందుకిటు చేయనీకుతగునా ?

అని నిష్ఠూరములాడాడు. రంగనాథుడు—

పెనుదీయకను వైరులగెలుపుము వేగమెదే సింగూ

అని ఆశీర్వదించాడు. దేసింగు రాండజూచి బంగారాయుడు బెదిరాడు.
రొప్పుచువచ్చే పులీ, మదించిన ఏనుగూ, కదిసిన కృష్ణనర్మమూ లా దేసింగు
శత్రువులను ఎదుర్కొన్నాడు. అతనిచాటి శగ్గిద్దానుని శత్రువులు మలయసూరి
చెరువునీ, తామసూరి చెరువునీ కట్టలుకొట్టి శంకరాధరణ మేటిలోకి మళ్ళించాడు.
సేన వచ్చేవడి లగ్గింది. నవాబునైన్యం పూహం పన్నుకుంది. సింగు సేనతో
30 గుర్రాలతో అవలిబడ్డుకి చేరాడు. రెండుగడియలుఅగి ఈ అరాలపు ఏటిపెల్లవ
తీసినతర్వాత సేనని దాటించవలసిందని ధరణిసింగిచ్చిన సలహా దేసింగుకి రుచిం
చలేదు. అందుచే ఏటిలో కొట్టుకొనిపోయి కాంతనైన్యం నష్టమైంది. శత్రు
నైన్యాన్ని రది గుగానే దేసింగు అనుజ్ఞపొంది, మహాబిత్తానుడు ముందు కలపట
మయాడు. సుభంగిగొర చెయనరకి, శరణనిపించి, పేకు మహమ్మదునీ ఓడిం
చాడు. ఇలా పీఠవిహారంచేస్తున్న మహాబిత్తానుణ్ణి బంగారాయుడు తాకాడు.
పిరంగీలు తుపాకీల దారుచేశాడు. గుండుబెల్లపరగిలి ఖానుడు వీరస్వర్గం అలంక
రించాడు. అతని గుర్రాన్ని చెరవట్టండని నవాబు ఆజ్ఞవేశాడు. కాని, అది వారికి
అలవికాలేదు నీలవేణి శత్రువులకందకుండా దేసింగుదగ్గరకేగింది.

దేసింగు మీదకి మృతి చెందినాడు. దాస్తానుమీదికి కలపటమే నాదు. దాస్తానుమీదికి దేసింగుమీదికి మదపుతేసుగుల సమూహాన్ని దీకొలిపాడు. వాడే నవాబుని దేసింగుబ్రహ్మదేది. అతనికేందాలన్నింటినీ పెటపెట్రుంచి.

బహుగనెత్తురు చొలుపుచుపులను కడైనంతజూచి
 శంకరాధరయ నవిలోపలనే స్నానంచేయుటకు

మరలినాడు. అప్పుడతనిదగ్గరకు భనసింగువచ్చి దేసింగుచేతిలో చచ్చింది నవాబుకాదని తెలిపాడు.

దేసింగు రోషంతో మళ్ళీ యుద్ధానికి కదిలాడు. అలసిపోలిన దేసింగుతో మరునాటిపరకూ యుద్ధమాపమని శ్రీరంగనాథుడు చెప్పాడు. దేసింగు వేడిగా ఉన్నప్పుడే యుద్ధం చెయ్యడానికి నిశ్చయించాడు.

“కీరులై నవారికి, పొలిములపై దృష్టిగలుగదయ్య”

అని రంగనాథుని నెలవందాడు

దేసింగు తన నైన్యమీదికివచ్చే చాటిమాచి నవాబు తోండ్రుమల్లుతో రాజీమాటలు చెప్పమని. అర్కాటురాజ్యాన్ని దేసింగుకిచ్చి. తానే అతని సద్దారుగా పుంటాననీ రాయచారం పంపిస్తాడు. దేసింగుకి రాయచారం రుచించలేదు. తన ప్నేహితుడైన మహబత్తునుని మరణానికి దేసింగు ఘూర్ణిల్లుతున్నాడు. పగ తీర్చుకొనాలనే నిశ్చయంతో ఉన్నాడు. అందుచేత.

“ ఇద్దరుకూరులు తెగినవెనుక మాకింక మాటలేల ? ”

అని రాజీ షరతులు నిరాకరించి యుద్ధం జరిగి తీరవలసిందేననీ, నవాబో, తానో చావలసిందేననీ, జవాబిచ్చాడు.

దేసింగుమీదికి మొదట కవిసిన అరణి వెంకటాపు పలాయనమంత్రం పఠించాడు. తన్ను విడువవలసిందని వేడిన నవాబుని వదలక చాటిగా “చెంజీ రూకలు తక్కువై వసూలచేసుకోడానికి వచ్చావుగదా - నా కత్తి మొననిఉన్న రూకలు తీసుకో” అని ఉపాలంభించాడు. ఏనుగుమీద నవాబూ. గుర్రంఎక్కిన దేసింగూ దీక్కొన్నారు. ఏనుగు కడుపుకింద కట్టిన తొట్టిలోనున్న మాష్టిడు

దేసింగు గుర్రపు వెనుకకాళ్ళను తెగవేశాడు. ఈమోసంమూలాన దేసింగు పాద చారియై, గజారూడుడైన నవాబుతో అసమయద్ధం చేయవలసివచ్చింది. అలాగే వీరవిహారంచేసి, తన పరివారమంతా నశించడంచూసి, విచారంతో, యోగాన నస్తుడై కత్తి నెగురపేసి, ఎదురు రామ్ముబడ్డె. దేసింగు ప్రాణం వదిలాడు.

దేసింగు మరణవార్త విని నవాబు-

పాపపునందల పడితిని భువిలో బాలుడదేసింగూ
లక్షయేనుగలు నీచేమడిసెను యీక్షణంబులోనూ
లక్షణమగు గుర్రంబులు నాలుగులక్షలు నీచేనూ
సుముని కోట్లసంఖ్యజనములు సరగున నరికితివే

అని పలచించి, బంగారపు పల్లకిలో దేసింగు దేహాన్ని సగౌరవంగా చెంజీకి పంపాడు. రాణి దేసింగుతో సహగమనం చేసింది, వీరచంపయ్యిచ్చూ విమానారూడులై స్వర్గానికి వెళ్ళారు.

రాణి జ్ఞాపకార్థం సాదుల్లాఖానుడు ఒక పట్నం కట్టించాడట. అదే నేటి రాణిపేట.

చరిత్రదృష్ట్యా జుల్పికీర్ఖాను చెంజీకోటలో తనప్రతినిధిగా సరూప్సింగ్ అనే రాజపుత్రుణ్ణి నియమించాడు. ఆతనికి ఇంగ్లీషువారికి 1710 లో రావా దేవీలు జరిగాయి ఇంగ్లీషు కంపెనీలో ఉద్యోగస్తులు సరూప్సింగ్ కట్టిన కప్పంతో పరాకీ అనూడట! దానికి బాధ్యత నమ్మనర్హం కానివారికి ఉద్యోగమిచ్చిన కంపెనీవారిదేనని సరూప్సింగ్ నిశ్చయించాడు. ఈ వ్యవహారం వారు తొందరగా పరిష్కరింపాలనికోరి, ఇద్దరు తెల్లవారిని హామీగా చెరబట్టాడట, దానికి ఇంగ్లీషు వారు 1711 ఫిబ్రవరిలో చెంజీమీదికి దండెత్తి, ఊళ్ళను కొల్లగొట్టి, 50 . 60 వేల పెగోడాల విలువైన ధాన్యాన్ని స్వాధీనం చేసుకొని కొందరు నాయకుల్ని చెరబెట్టారు, చెంజీవారు ఇంగ్లీషువారి కోటకి సరఫరాచేసి అందకుండా అరికట్ట సాగారు. ఇలాగ 1713 వరకూ జరిగింది. అప్పుడు రాజ్యానికి వచ్చిన తేజసింగు ఆర్కాటు నవాబుకి తాను సామంతుడైనానని ధిక్కరించి స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించాడు. అ తేజసింగే మన పాటలోని దేసింగు. ఆ సందర్భంలో ఇంగ్లీషు వారితోద్వాటుతో ఆర్కాటు నవాబు దేసింగుమీదికి దండెత్తాడు. వారిద్దరికీ 17

జనవరి 1718 నాడు యుద్ధము జరిగింది. అదే ఈపదంలో సహజమైన అత్యుక్తులతోచేరి వర్ణితమైంది.

మొత్తంమీద సాహసిక కథా వాఙ్మయంలో చారిత్రాత్మక విషయాలు వరక వాడుగా కన్పిస్తున్నాయి. జనా కథకుడు చెప్పిందంతా అక్షరాలా నిజమనిగాని, అన్ని విషయాలూ ఆ నాయకుడికే సంబంధించినవని నమ్మడానికిగాని వీల్లేదు, జన శ్రుతి రూపకములైన ఈ కథల్నిఓడ్చి, వడపోసి వాటిలోఉన్న చారిత్రక సత్యాల్ని తేల్చి, అందియ్యవలసిన దాద్యత చరిత్రకారులు వహించాలి. వారిశ్రమకి తగిన ఫలం లభించకపోదు.

5 కరుణ రసాత్మక కథా వాఙ్మయము

జానపద వాఙ్మయంలో కరుణ రసాత్మక కథలోక ముఖ్యమైన విభాగము, గృహచ్ఛిద్రాలకులోనై అష్టకష్టములువడు అత్తింటి కోడళ్ళూ, పత్నైక జీవనలై సహాగమనంచేసిన సాధ్వీమణులూ, చెడి పుట్టింటికీచేరి అవమానపీడితలై మనః శ్లేశములపాలై ఆత్మహత్యకు పాల్పడు ఆడబడుచుయూ, మానసంరక్షణార్థమై వీర రసావేశం పొందిన వీరనాకీమణులూ, మొదలైనవారి కథలు కరుణ రసాత్మక ములై. జానపద జీవితాన్ని ప్రతిబింబించేవై ఉంటాయి, అలాంటి కథలు అన్ని దేశాల్లోనూ, అన్ని భాషల్లోనూ ఆదరణీయములై ఉంటాయనడంలో సందేహం లేదు. “ ఏకోరనఃకరుణఏవ ” అని భావించిన భవభూతి దేశంలో కరుణ రస ప్రధాన గాధలు ప్రచారంలో ఉన్నాయనడంలో వింత ఏమీలేదు, ఇలాంటి జాన పద గాధల్లోనే జాతియొక్క సహజ సంస్కృతీరూపాన్ని తెలుసుకోవడానికి వీల వుతోంది. వ్యవహారానుగుణమైన ఆచారాలెన్నిఉన్నా, ఆ జాతికి లక్ష్యమై, ప్రియ ములయిన ఆచారాలేవో అలాంటి కథల్లోనే వ్యక్తమౌతాయి. మనదేశంలో సామాన్యజనుల్లో పుట్టి పెరిగిన సాధ్యులకథలలో కొన్ని ప్రచారంలో ఉన్నాయి. కొమమ్మకథ, సన్యాసమ్మకథ, వీరరాజమ్మకథ, లక్ష్మమ్మకథ, సల్లతంగాకథ అలాంటివే. వీటిని స్థూలంగా పరిశీలించడమే ఈఅధ్యాయంయొక్క ప్రయోజనం

సన్యాసమ్మకథ విశాఖపట్నంలోని ఒక పేరంటాలుకథ. ఆ మండలంలో నేటికీ సన్యాసమ్మ మొక్కుబడులందుకొనే దేవతగా ప్రఖ్యాతిగాంచి వున్నది. ఈ సాంసారిక కథకికూడా అత్తకి కోడలిమీద కలిగిన ద్వేషనూ, తోడికోడళ్ళ

అనురా, అన్నతమ్మల జ్ఞాతికలహమూ, సన్యాసమ్మ జీవితాన్ని దుఃఖాంత
గాఢచేశాయి. అబ్బి, అమ్మలనుకోల్పోయిన చెల్లెలిమీద అన్న చూపిన అనురాగమూ
అష్టకష్టాల్లోకూడా చెదరని మనసుగల సన్యాసమ్మకు పతిమీదగల ప్రేమూ, తల్లిని
దిక్కురించిచియైన పదినయెడ భక్తి జూపిన అప్పన్న లక్ష్మణుని భర్తమూ ఈవిషయ
గాఢలో తళుక్కుమనే మెరపులు. సన్యాసమ్మకి మేనత్తా, అత్తాఅయిన దాండ్లమ్మ
సన్యాసమ్మని కోడలిగా చేసుకొనేవరకూ వలపలాడడమూ, తర్వాత తక్కిన
కోడళ్ళ ఇచ్చకాలమాటలకూ, లేనిపోని అనుమానాలకూలోనపడమూకథ వక్రగతిని
నడిచేటందుకు కారణమైంది. ఇతివృత్తం ముఖ్యంగా సాంసారికమైనా, భర్త
వీరాన్నీ, అద్భుత సంఘటనలనీ వ్యక్తంచేస్తోంది, కామమ్మకథకీ, ఈ కథకీ
ఎన్నో పోలికలున్నాయి. రెండు కథల్లోనూకూడా కథనాయికలు వుట్టించి గారంగా
పెరిగినవారే. ఇద్దరి భర్తలుకూడా భార్యల్నివదలి కొలుపుకోసం భూరదేశాలు
వెళ్ళారు. అందుచేత రెండుకథల్లోనూ ఈస్టిండియా కంపెనీ నౌకలదగ్గర చిన్న
ఉద్యోగాల్లో కుదురుకొన్న జానపదుల జీవితమూ, ఆశలూ వర్ణితమైనాయి. అమా
యికలైన వారి భార్యల చిత్తస్థయిర్యమూ, మారుమనసువు యన్నప్పటికీ భర్తమీద
గల ప్రేమచే అనుగమించి వేరంటాళ్ళవాలనే నిశ్చయమూ వెల్లడి అవుతాయి.
చిన్న సంఘటనలు వారికా నిశ్చయాన్ని రలిగించాయి. కామమ్మ చిన్ననాడు గంగి
రెడ్డివాళ్ళు ఆడుతూంటే చూడటోయింది. అలామామూర్తి కాలయాపనచేయగా పెత్తల్లి
కామమ్మని “గుండెనవది యేటి పేరంటాలు” అంది ఆమాటలనే సాగుమాను
చేస్తూ కామమ్మ.

అప్పుడబిడ్డమే, బిప్పుడు నిబిడ్డి పెదదాటు

తనయొక్క- ముచ్చటలు తీరినవనిచెప్పు పెదదాటు

తనయొక్క- యత్నము సరిపోయెననిచెప్పు పెదదాటు

అని కడసారి కబురుగా ముదలకించింది. సత్యవతి సన్యాసమ్మనిచూడ
అలాగే మారుటితల్లి పిన్నమ్మ గంగిరెడ్లట చూసేటందుకు వెళ్ళిన సందర్భంలో—

ముండా నీతాడని యెంచితిట్టి

నీగాజు పూస తీసిన కబురెప్పుడువిందు సన్యాసి

నీ మొగుడు చెల్లిన సాపు కబురెప్పుడువిందు సన్యాసి

నీ ముండచీరలు ఎన్నడంపేది సన్యాసి

అవి కొండచీపురుతో సదేవదే వాడింది. గాల్యంలో పీరిద్దరూ వడిన నిండా వాక్యాలే వారి మనసుకిపట్టి వారికివై ధవ్యం సహించరానిదయింది. జీవం తృణంగా అర్పించేటందుకు వెనుతీయకుండాఉండే మనఃస్థితి కలిగించింది. ఇద్దరికీ పాతివ్రత్య పరిభాషంవల్ల అమానుష శక్తులు లభించాయి. కామమ్మ కట్టుమోతు వెంకడికి విడియంఇచ్చి పక్కరాలేలా చెయ్యడం, సాగుమానం చూడవచ్చిన మంచాల వెంకమ్మ పొరదేసుకొన్న నాను కథచెప్పి, దాన్ని ముత్యాల రాజన్న (అతనికి అనాను దొరికింది) చేత ఇప్పించడమూ, సాగుమానానికి దొరలను నమ్మించి అనుజ్ఞ తెచ్చుకోవడమూ, దీవెనలూ, వరాలూ ఇవ్వడమూ చేయగలిగింది, సత్యవతి సన్యాసమ్మ అన్నాహారాలు లేకుండా పట్టుదలవల్ల పుట్టింటా, కోడంట్రికం వల్ల అత్తింటా నెలలతరబడి ఉండటం, చచ్చిపోయిన భర్తచేత మాట్లాడించటం మొదలైన పనులు చేసింది.

కామమ్మకథ శ్రీ బసవరాజు అప్పారావుగారి దృష్టిని ఆకర్షించింది. వారు జానపద వాఙ్మయాభిమాను లవడంచేతనే వాయు సందేశంలో కామమ్మని—

“రావుకోడలు కామమ్మ కలియుగాన
సాగుమానము చేసిన సవ్యరిత్ర”

అని కీర్తించి, ఆమెపై మలయానిలుణ్ణి మెల్లగా చల్లగా వీచుతూ పొమ్మ న్నారు. విద్యావిహీనులైన జానపద స్త్రీలలోంచికూడా సీతా, సావిత్రి సతులలాంటి పతిభక్తి మండితలైనవారు మనదేశంలో ఉద్భవించినట్లు కామమ్మకథా, సన్యాసమ్మ కథా రుజువు చేస్తున్నాయి. అందుచేతనే అవి పరిజాభిమానానికి పాత్రమయ్యాయి. వాటిలోని సులభశైలి, భావ పుష్టి మెచ్చుకోదగినవి.

కామమ్మకథని మాదాసు వెంకయ్య రచించాడని కథలో ఆధారాలవల్ల తెలుస్తోంది. అందుకోసం కామమ్మ అతనికి పాతిక వరహాలూ, మగని మారయ్య నగలూ కాస్కగా ఇచ్చింది. సన్యాసమ్మ చరిత్ర రాసిన కవి ఎవరోమాత్రం మనకి తెలియదు. ఐనా, ఇద్దరుకవులూ జానపద వాఙ్మయానికి అర్పించిన ముఖ్య లంకారాలకి మెచ్చదగినవారనే అనాలి. ఈ కథలకైతే, బాణీ తెలిపేటందుకు వాటిలోనుంచి కొన్ని వాక్యాల్ని ఉదహరిస్తాను.

సన్యాసమ్మని అత్తగారు దాదమ్మ ఎలావీలుతోందో చూడండి—

పరమాన్న మొండినవేల సున్నమిస్తాదీ దాలమ్మ
 అన్నమొండినవేళ అరికజాచ యిస్తాదీ దాలమ్మ
 కుడుము లొండినవేళ తవిటికుద్దులిస్తాదీ దాలమ్మ
 అరిసె లొండినవేళ పొయిరొట్టె లిస్తాదీ దాలమ్మ
 కాలు కంకణమేసి యేలుచున్నాదీ దాలమ్మ
 చేతి కంకణమేసి యేలుచున్నాదీ దాలమ్మ

మరో ఘట్టంలో—

మాటిమాటికి నాతో వాదించుతావా సన్యాసీ
 యిష్టములేని మనువు యాలంటావు సన్యాసీ
 కష్టబెట్టిన మొగుడిని వదులుకోరాదా సన్యాసీ

అంటే; సన్యాసమ్మ—

హరిహరీ యన్నాది ధరనిపైనివరిగే అబాల
 శివశివాయన్నాది నొష్టగుద్దెనుగా అబాల
 ఆబోలీలొ అంబాలి చేతబిట్టెనుగా సన్యాసీ
 యికను యెవరితోచెప్పివా పరువు పోతుంద దైవామ
 అత్తయిచ్చిన హారతి నాదె యన్నాది సన్యాసీ
 తన పయ్యోదచెంగు చేబాటుబెట్టింది అబాల.

కామమ్మ భర్త మారయ్య మరణించాడు. కామమ్మ సహాగమనం చేసేటం
 కు అనుజ్ఞకోసం కాకినాడ బయలుదేరుతోంది—

రావోయి రెడ్డన్న. నా చిన్నమరది రెడ్డన్న
 కట్టండి పైనాలు కాకినాడకుగా రెడ్డన్న
 పెత్తంటి రామన్న పైనమన్నాది కామమ్మా
 పినతంటి గురవన్న పైనమన్నాది కామమ్మా
 అంతాకట్టండి పైనాలు కాకినాడకుగా మీదంతా
 కాకినాడకు యట్లుబోతావే కామమ్మా
 అట్ల పెద్దవాన మహాకురిసెనమ్మా కామమ్మా

యేరుబాను కొలువలు యేకమైనది
 పుంకాలుపలన్ని తల్లివచ్చె కామమ్మా
 భీమవరపుకాలువ నిండియున్నది కామమ్మా
 యాదెసేసిగని నాటకున్నది ఆకాలువ
 తాళ్ళుచేసినగాని పారియ్యదమ్మా కామమ్మా
 వడ్డుమీదా గంగ పొర్లుచున్నది కామమ్మా
 చోనెల్లులేవమ్మ గంగలాలేపూ కామమ్మా
 బ్రితికేపొండ్లుగనుక భయముమీకు రెడ్డన్న
 చచ్చేవాండ్రకు మాకు భయముయేమి రెడ్డన్న ?

వీరరాజమ్మ కథ

సాంసారిక విషయాలే పగ్గిరాన కథ విషయమైనది వీర రాజమ్మ కథ. ఇది
 సన్యాసమ్మకథ వరసలోనే రచించబడింది. దీని రచయిత యం. అప్పలనరసయ్య.
 కథకి రంగస్థలం వీరాధిపీరులనూ, శూరులనూగన్న పల్నాటిసీమ. దాలచంద్రుని,
 బ్రహ్మనాయనీ కని పేర గన్న ఆ సీమలో రెంటిచింతలలోని రెడ్డికుటుంబంలోని
 అత్తకోడళ్ళ వైషమ్యమూ, తల్లికొడుకుల తగవులూ, ఇంటికోడలు వీరరాజమ్మ
 కష్ట నిష్టారాలూ ఈ కథకి ఇతివృత్తాలయ్యాయి. కవి, వాటిని జానజడ కథా
 గేయాల సహజభావంతో వివరంగా వర్ణించాడు, కరుణ రసస్ఫూర్తి కలిగిస్తూన్న
 ఈ కథలో అత్తకోడండ్రకు పరస్పర వైషమ్య లేర్పడిన సందర్భంలో ఎంత
 ఉత్తమురాలైన కోడలైనా, ఎంతఓర్పు వహించిందైనా, వీర రాజమ్మ ఇల్లువదలి
 కన్నబిడ్డని, మానమర్యాదలకోసం ఎలా వదులుకోవలసి వచ్చిందో వర్ణింపబడింది.

రెండచింతలలో నాగిరెడ్డి రెడ్డికులస్తులకు మొనగాడై యున్నాడు. సంత
 కొరకు అనేకవృత్తాలూ, దానధర్మాలూ జరుపుతుండేవాడు, కాని, అతని భార్య
 సూరమ్మరాగ. ఇరుగు పొరుగువారితో కాట్లాడుతూ, వారిని అనరాని మాటలంటూ
 ధనగర్వంతో మదించిఉండేది. ఊరిలోని అమ్మలక్కలు అమెమనసుని ఆర్పిం
 చెయ్యడానికో ఏమో ఒకసారి—

వినుము, వినుము సూరమ్మా వినుము మామాట
 అదిగర్భేశ్వరివి, అన్నపూర్ణవు మాతల్లి

నీరి సంపదలతోడ తులతూగినావు సూరమ్మ
 ఎంత భాగ్యంబున్న రాణించదమ్మా ! సూరమ్మ
 నలుసంత బిడ్డయినా కలుగదాయెనుగా సూరమ్మ
 పిల్లలున్నయిల్లు కలరలలాడూ సూరమ్మ
 పాపలులేనిల్లు పాపారుచుండు మాయమ్మ
 దీపమ్మలేనిల్లు యెట్టులుండునో ఓయమ్మ
 చంద్రుడులేనట్టి యాకాశమట్లు మాయమ్మ
 పెద్దలులేనట్టి యిల్లెట్టులుండు ఓయమ్మ
 ఐదవతనములేని యతివ యెట్టుండు మాయమ్మ
 బిడ్డలులేనిల్లు యట్లులేయుండు సూరమ్మ
 ముండా దేవునిదయకు దూరమైనామా సూరమ్మ
 పేదవారికిచూడ పిల్లలెందరో సూరమ్మ
 కలుగుచుండురుకాదె కడుపుచల్లగా మాయమ్మ
 భాగ్యవంతులరైతె బ్రహ్మదేవుండు సూరమ్మ
 సంతానమీయర చింతిల్లజేయు మాయమ్మ

అని విపులంగాచెప్పి సంతానవాంఛ కలిగించారు. శానిఫలితంగా కొంత
 కాలానికి సూరమ్మ పేరెడ్డిని కన్నది. ముద్దుబిడ్డనిగాంచి మురిసిపోయింది
 సూరమ్మ. బిడ్డానికి 16 సంవత్సరాలు రాగానే ఆషాఢమాసంలో..

పచ్చని గడ్డెల్ల భగ్గుమనుచుండె ఎండకు
 పజులన్ని చెట్లమొదల జేరిలాడె బాచకు
 చెరువులో చేపలు చచ్చితేలెను ఎండకు

వడగాడ్పులతూ, జబ్బుచేసీ, మంచుమాతూ వేసినా పగయోజనం ఏమీ
 లేక నాగిరెడ్డి గతించాడు. పేరెడ్డినీ, సూరమ్మనీ బంధుగు లోదార్చారు. తిరిగి
 యథాప్రకారంగా సూరమ్మ, గయ్యాళి సూరమ్మ అయింది. పేరెడ్డి యింటికి
 మొనగాడై సంసారం త్రిప్పుతూ ఆదర్శప్రాయమైన వ్యవసాయ దారుడయ్యాడు.

పేరెడ్డికి వీరెడ్డి స్నేహితుడు. వీరెడ్డి నిశితమైన బుద్ధిమంతుడు. ఆపరిస్తే
 పేగులు రెక్కపెట్టగలవాడు. అందుచేత పేరెడ్డి అతన్ని సలహాచేయండి ఏవిష

యమూ నిశ్చయం చేసేవాడుకాదు. పేరెడ్డికి పెళ్ళిచు వచ్చింది. వారూ, పీరూ సాటికులస్తులు, పిల్లనిస్తామనీ రాసాగారు. సూరమ్మకి బేతిరెడ్డిపిల్ల కామాక్షిని (ఊరిలోఉన్న సంబంధం) కోడలుగా చేసుకోవాలనిపించింది.

నాయన పేరయ్య నామాటవినుము నాతండ్రి
తలకట్టినావయ్య, తండ్రివలె, నీవు పేరయ్య
పెండ్లియాడువచ్చె నీవు పెండ్లాడు పేరయ్య

అని అయలుగా తన మనసులోని కోరిక వెళ్ళగొక్కింది, కామాక్షి నోటి చురుకుదని పేరెడ్డికి తెలుసు.

వలదు వలదునాకు అపిల్లవలదు మాయమ్మ
ఉన్న గౌరవమెంతో ? ఊడిపోవునుగా మాయమ్మ
నాపెండ్లిసంగతి నే చూచుకొందునోయమ్మ

అని చెప్పేస్తాడు. ఇలా కొడుకు తన సలహాని వినడా చెయ్యడానికి, పేరెడ్డి కారణం అయివుంటాడని సూరమ్మ అనుకుంది. కొడుకుని ఏమీచే మలేక.

“ఈబుద్ధి నీకెవరు చెప్పారు పేరయ్య”

అని పడవడా తిట్టింది. మనసుకిరాని మనువువల్ల లాభమేమమ్మాఅని అడ్డువచ్చిన వీరారెడ్డికికూడా అప్రకాశాలు తగిలాయి. అవి పడి ఊరుకొనేటందుకు వీరారెడ్డి సూరమ్మకి దగ్గరచుట్టమూకాదు, చప్పిడి తింటున్నవాడూకాదు.

అదిశక్తివమ్మా, మహంకాళివమ్మా సూరమ్మా
సిగ్గులజ్జలులేక చిందులాడెదవూ సూరమ్మా
నీనోటిహాటికి ఊరివారెల్లా సూరమ్మా
భయపడుచుందురు మాటాడలేక సూరమ్మా
ఎంతభాగ్యంబున్న ఎంతబలమున్నా సూరమ్మా
పెట్టినతిందురు సంతోషముననో సూరమ్మా
తిట్టినవడుదుర ఎవరైన భువిని సూరమ్మా
బేతిరెడ్డి కూతుపెండ్లి చేసెదవా సూరమ్మా

సరిపోవు వియ్యమ్ము నీకు వారికిని సూరమ్ము
 అత్త కోడళ్ళిద్దరేకమైతేను సూరమ్మా
 పట్టపగలేదోచు చుక్కలోయమ్మా సూరమ్మా
 మీయింటి సంగతులు నాకెందుకమ్మా సూరమ్మా
 నీతిట్లు నేనింక చడదోనునుమ్మా సూరమ్మా

అంటూ వీర్రెడ్డి సూరమ్మకి వడ్డీతో మృదువు తప్పకుండా సమాధానం ఇచ్చాడు. ఇలాగన్నా వీర్రెడ్డికి పేరెడ్డి పెళ్లితో జోక్యం కలిగించుకోక తప్పలేదు. తనకు లగిన పిల్లని చూడమనీ, గుణవంతురాల్ని ఎంచవలసిందనీ, పేరెడ్డి మిత్రుణ్ణి కోరాడు. వీర్రెడ్డి లోకజ్ఞుడు, వాకబు తెలిసినవాడు. వలనాటి నీచు లోనే ఒక వల్లెటూళ్ళో, ఒక బీదఇంట్లో పుట్టి పెరుగుచూపున్న వీరరాజమ్మ అనే గుణవంతురాలు పేరెడ్డికి తగినభార్య కాగలదని అనుకున్నాడు. వీర రాజమ్మ కూడా పేరెడ్డి అందచందాల్నీ, గుణగణాల్నీ విని వరించింది. అమె అన్నలు అదియెరిగి ఆమెకది అందరాని పండని భావించి తాము భాగ్యభోగ్యములలో తూగగలిగిన మరొకనిని ఎంచుకొనమని కోరారు. కాదోయే అత్తి సూరమ్మ నోటికీ, ఆమె భనగర్వానికి భయపడాలన్నారు. కాని, రాజమ్మ వీర్రెడ్డినితిప్ప మరొకరిని పెండ్లాడనంది. కులగోత్రములలో సాటివారమనీ అందుచే భోగభాగ్య ములలో కొంచెం తగ్గినా తన్ను గుణవంతుడైన పేరెడ్డి స్వీకరించవచ్చుననీ అన్నది. ఇక గయ్యాళిగంపయైన సూరమ్మ విషయంలో—

అన్నిసమయాచేయ ఆత్తేమి మనుసు రమ్మాడ
 ఆత్తేమియన్నాను ఊరుకుంచూను రమ్మాడ

అని సమాధానం చెప్పింది. రాజమ్మ తలచినట్లే పేరెడ్డి ఆమెను గ్రహించాడు. అన్నదమ్ములు దై భవంగా సారె చీరలతో ఆమెను అత్తింటికి పంపారు.

ఆ వెంటనే రాజమ్మ కష్టాలకూ, అత్తపెట్టే రంపంకోశకూ అంకురార్పణ అయింది. నించుంటేతప్పు హించుంటేతప్పు పనివాళ్ళు తగ్గారు. రాజమ్మ చెయ్య వలసిన ఇంటిపనులు క్రిమంగా హెచ్చాయి. రాజమ్మ తాను పడుతున్న కష్టాలు మాటమాత్రంగానైనా చెప్పలేదు. అమ్మలక్కల ప్రసంగాలనుంచి రాజమ్మ పడు తున్న రాయిడిని పేరెడ్డి చూచాయగా గ్రహించాడు. తల్లిమీద కోపం చూపిం చాడు. దాంతో సూరమ్మ అగ్రహం మరింత హెచ్చింది.

రాజమ్మ గర్భం ధరించింది. మనమలనెత్తే సంతోషంలో సూరమ్మ మెత్త బువచ్చునని పేరెడ్డి అనుకున్నాడు. తల్లిని పిలిచి—

అమ్మా నీకోడలు ఉత్తాదిరాడు యిటుపైని

ఏసనినైనాను చేయించకమ్మా మాయమ్మ

అని, రాజమ్మ కిక్మీద బలుపువనులు పురసూయించవద్దంటాడు. దానితో సూరమ్మ తన కోడల్ని, ఊరివారిని, పీరెడ్డిని నోరుచేసుకొని తిడుతుంది. రాజమ్మని పురుడికి పుట్టింటికి పంపించటం శ్రేయస్కరమనీ, ఆమెకి అత్తగారి కత్తికోత తప్పదానికి అదే దారిఅనీ పీరెడ్డి సలహా ఇస్తాడు. రాజమ్మ అన్నలు వచ్చి, సూదిదలిచ్చి, రాజమ్మని తమ ఇంటికి పంపవలసిందని కోరారు. కాని, రాజమ్మ భర్తనువదలి వెళ్ళనంటుంది. ఇవన్నీ చూడగానే సూరమ్మకి కళ్ళు పుట్టాయి. ఆమె ఏదయినాఅంటే భకాధళీ అనేది కామాక్షి ఒక్కరే. అందుచేత ఆమె బేతిరెడ్డి ఇంటికిపోయి, రాజసూయానంతరం దుర్యోధనుడు శకునియెదర వాపోయినట్లు వాపోతుంది. అలా వాపోవడంలో రౌక్యవ్రజ్జ చూపించింది. కామాక్షికి ఆశ గల్పుతూ ఆమెకికూడా రాజమ్మమీద కసిగలిగేలా చేసేటందుకు ఇలాగంది—

“నంగనాచిముండ నాకునొరికింది కామాక్షీ,
మగనితలపైకెక్కి నాట్యమాడింది రాజమ్మ,
లేనిపోని మాటలెన్నో కల్పించి రాజమ్మ;
పేరయ్యతోచెప్ప, వాడు నామీదకోపాన
కనరి పొమ్మన్నాడు యింటిలోనుండి యీవేళ
సూయలమారి యారాజమ్మయైతే మగనీకి;
మందు మాకులుపెట్టి మతినివిరచింది కామాక్షీ
ఆయింటనేనికను ఉండలేనమ్మా కామాక్షీ
నీవు కోడలివైతే కనులకద్దాడు నాతల్లి
ఎంతచెప్పినకాని మావాడునిన్ను కామాక్షీ
పెండ్లియాడుట కిష్టపడలేదమ్మా నాయమ్మ
సూయలమల్లిగాడా వీరిగాడు నాతల్లి
మావాని మతిచెరచి ఆటలాడేడు పేరయ్య

వానిచేతిలో కీలుబొమ్మయైనాడు నాతల్లి
 వానిపెద్దరికము సాగుచున్నాది మాయింట
 వారేమిచేతువో నేనుచూతును మాయమ్మ
 ఎన్నటికైనాను నీవు కోడలిని కామాక్షి
 కావాలందు నేను దేవులకెప్పుడు ముడుపులు గడుదు”

అని శ్రీ సహజమైన అసూయని రేపేలా చెప్పింది. అంతటితో అగ్నిదేవుడికి వాయుదేవుడూ, ఈర్ష్యకి క్రోధమూ సాయమైనట్లు, రాజమ్మకు కామాక్షి తోడయింది.

రాజమ్మ కొడుకుని కన్నది. పేరెడ్డి పుత్రోత్సాహంతో పొంగిపోయాడు. సూరమ్మ కొరకొరలాడింది. ఇరుగు పొరుగులు ఇంటికి రాకుండా భయపడిపోయింది. కోడల్ని సాదించడం హెచ్చించింది. ఇలా ఉండగా పేరెడ్డికి పెళ్ళి సంబంధం వచ్చింది. పేరెడ్డినికూడా తనతో పిల్లని చూసేటందుకు రోడురమ్మ న్నాడు. ముహూర్త నిశ్చయంకూడా చేసుకొందామనుకున్నాడు. పేరెడ్డి సరే నన్నాడు.

సమయంకోసం కాచుకొనివున్న సూరమ్మకి అదును చిక్కింది. కామాక్షిని ఇంటికి పిలిచింది. ఇద్దరూకలిసి బాహులుగా మనసులోని అక్కసు వెళ్ళబుచ్చి రాజమ్మని రాత్రివేళ దైటికి గెంపేశారు. రాజమ్మ చంటిబిడ్డని చంకపై చుకొని పీఠిలో నిలబడింది. తనకు సవతిగా కామాక్షిని తెద్దామని తలపోసే అత్తగారి ఆలోచనని ఆమె ఎరుగును. తన భర్తను పెండ్లాడాలని కామాక్షి కాంక్షించిందని ఆమె ముందువిన్నది. అంతకు ముందెప్పుడో తనకి సవతి పోరున్నదని ఎరుక లది ఎప్పుడోచెప్పిన ఎరుక జ్ఞాపకం తెచ్చుకొన్నది. ఇవన్నీ కలబోసి ఆలోచించి భర్తనుబట్టి కోరుతూ, తాను కొంతకాలమేనా ఎడగలిగివుంటే తల్లిమాటల ప్రకారం కామాక్షిని పరిణయమాడి పేరెడ్డి మనఃస్థాంతి పొందగలడని అనుకుంది. ఇలా తలపోసి రాజమ్మ చిమ్మచీకటి రాత్రిలో పుట్టింటిదారి బట్టింది.

నిస్సహాయయై చీకటిలో పోతూఉన్న రాజమ్మ కష్టా లినుచుడించేలా, జడి వాన కురియసాగింది, తల దాచుకొనేటందుకు ఇటూ అటూచూసి మెరుపుల వెలుతురులో పూరికావల ఒంటరిగా కన్పించిన ఒక పెంకుటింటి పంచకి చేరింది. అది

పాముపడిన సర్పం. దొంగలగుంపుయొక్క ఉనికిపట్టు. రాజమ్మకి పాపం ఇదేమీ తెలియదు. విచిత్రాన అక్కడికి చేరిన రాజమ్మ దొంగల అలికిడివిని అది ఆడ తోడుదొరికే ఇల్లని భ్రమించింది. ఈమె నవ్వుడివిని ఒకదొంగ పైకివచ్చాడు. అతనికిమెకన దుగ్గతిచెప్పి జడివానలో తలదాచుకొనేటందుకు చోటీయమంటుంది. ఆదొంగ మెరుపుకాంతిలో రాజమ్మని చూచాడు. అతనిమనసు చెదిరింది. దురుద్దేశం కలిగింది. తోపల ఆడవారున్నారని నమ్మించి ఇంటిలోకి రమ్మన్నాడు. ఆమె ఆ తీయని మాటలనునమ్మి దొంగలమధ్య చిక్కింది. వారంతా ఆమెకు మొరటుగా తమ దురుద్దేశం తెలిపారు, ఆమె భయభ్రాంత అయింది. అన్నలారా నామానం కాయండిఅని బతిమాలింది. కాని, వారికామాటలు రుచించలేదు. ఇంక యుక్తి చేసి బయటపడవలసిందేనని రాజమ్మ నిశ్చయించుకొంది. కాలకృత్యాల కోసం బయటికి వెళ్ళవలసి ఉన్నదంది. దొంగలకు నమ్మిక కలగలేదు. వారికి నమ్మిక కలిగేటందుకోసం పసికందయిన కొడుకుని అక్కడే వదలింది. బయట పడగానే వారినందరినీ తలుపు గొళ్ళెంవేసి, ఆగదిలోనే బంధించింది. కొంచెం నేచిఉంటే దారిపోయేవారెవరై నా సాయం దొంగకరా అనేఆతో ఎదురుమాడ సాగింది.

దొంగలు తాము పన్నినవలలో తామే పడినట్లు గుర్తించారు. వారు రాజమ్మని ఎంతో బతిమాలారు. రాజమ్మ వారిమాటలు నమ్మక ససేమిరా గొళ్ళెం తీయనంది. నీ కొడుకుని కండకండలుగా చేస్తామని దొంగలామెని బెదిరించారు. రాజమ్మ కొడుకు ప్రాణంకంటెకూడా తనమానం ముఖ్యమనుకొంది. దొంగలను ఏమైనాసరే నమ్మి వదలగూడదనుకొంది. నిస్పృహతో దొంగలు తమదగ్గరనున్న రాజమ్మ కొడుకుని ఖండించారు. తుండెములను కిటికీలోంచి ఆమెమీదికి విసిరేశారు.

రాజమ్మకి వెంటనే మనసు చెదిరింది, దొంగలకు తగినశిక్ష చేయించాలని నిశ్చయించింది, దారే ఎవరు వస్తారాఅని ఎదురుచూచింది. ఇలా చూడగా, చూడగా కొంతపేపటికి బండ్లను—

తోటాకవచ్చేరు పదిమందియైతే నాతో౪వ
రాజమ్మ బండ్లనుచూచి పిలిచింది అప్పుడు
బండ్లతోలువారి కామాటలైతే వినపడక

పాటాల పాడూచు బండ్లవారై తే గబగాబ
 బండ్లాతోలూచుండ రాజమ్మతల్లీ యప్పుడు
 బండ్లాకెదురుగపోయి నిలిపివేసింది వారాల

విచారంతో, కోపంతో, అలసటతో, భీతిగొలిపే అమె రూపంచూసి
 బండ్లవారు మాటరాక కొయ్యైపోయారు. అమె ఏడుస్తూ తన కథనంతా వివరంగా
 చెప్పింది. వెంటనే వారి మనసుకరిగి తమ ప్రాణాలనై నాశిచ్చి అమెను రక్షిం
 చాలనీ, దొంగల్ని శిక్షించాలనీ నిశ్చయించారు. అమె చూపినదారినే వారు అమె
 వెంట నడిచారు, రాజమ్మకూడా వీరావతారిణి అయింది.

శౌర్యంబు, బలమూను, దుఃఖంబులోనా గలుగాగ
 వెంటవచ్చినవాని చేతిలోనున్నా కత్తిని
 లాగి చేతనుబట్టి హుంకరించింది రాజమ్మ
 పైటా కొంగునైతే నడుమూకు చుట్టింది రాజమ్మ
 చీర కుచ్చెళ్ళాను వెనుకాకు విరిచికట్టింది.
 జుత్తు విరియబోసి కనులెర్రజేసి రాజమ్మ
 శక్తిరూపమైతే దాల్చియున్నాది రాజమ్మ
 చొరబడి కత్తిని అప్పచున్నాది యప్పుడు
 దొంగ లామెనుజూచి దద్దరిల్లేరు వెంటానే
 పారీపోవుటకైతే యత్నించినారు ద్వారాస
 కాపుగానున్నట్టి వారిజూచేరు దొంగాలు
 చావూ తప్పదుమనకు అనుకొనివారూ ఏకమై
 రాజమ్మమీదాకు కత్తులుదూసా రందారూ
 కొడుకూను దలచూచు కోపముప్పొంగగా రాజమ్మ
 కొడుకు చంపినవగకు మారుచేయగనొకొక్క
 దెబ్బను దొంగాల కొట్టాచునుండా వారూను
 చిన్నకత్తులతోడ నామెనుగూడా పొడిచీరి
 దేహమంతయు రక్తమయమయ్యె నప్పుడు రాజమ్మ
 కన్నులనిప్పులు గ్రక్కుచునున్నాది రాజమ్మ
 వీరావతారిణి వీరాజమ్మ, దెబ్బకు
 ఒక్కొక్క దొంగాను నరికింది....

ఇలా పీరినిహారం చేసిన విరరాజమ్మలో మరేకి రవి మహిషాసుర మర్దని అంటే, కన్నాటి నాయకులది అంటే ద్వైతకం చేశాడు. ఇలా పొంగల్ని కండకండలుగా చెందిన వీరావతారికలో, కొడుకు రిక్తపుమడుగు కంటపడగానే, మాతృత్వము ఒక్కొక్కటిగా పొంగి పొర్లి అమెను మూర్ఛిలో ముంచేసింది. ఆ మూర్ఛిలోంచి అమె చురి తేరుకోలేదు. అమెకు తోడుగావచ్చిన బండినాయులకి దుఃఖం. ఆస్పర్శం, ఆమెపట్ల భక్తి కలిగాయి. అమె అక్కడ పేరంటాలై చెరిసింది. వీరావతారిక పేరందిన పల్నాటిలో అది నింతకాదుకదా !

పాపం పేరెడ్డి స్నేహితుడి పెండ్లిచేయించి తిరిగి ఇంటికి వచ్చాడు. సూరమ్మ, రాజమ్మ ఇల్లువీడి పోదానికి కారణాలన్నో కథలల్ని చెప్పింది. పేరెడ్డి కాబోలనుకున్నాడు. కాని, పేరెడ్డికి అనుమానం కలిగింది. అతను పక్కపూరికొ జరిగిన కథ విన్నాడు. అక్కడ పతివ్రతా మాతృత్వప్రేమలు రూపొంది చెలసిన పేరంటాలుకథ విన్నాడు, ఆపేరంటాలు వెలసినరోజూ రాజమ్మ ఇల్లు వెడలిపోయినరోజూ ఒకతేనని గ్రహించాడు. మరికొంత చర్చచేసి ఆపేరంటాలే రాజమ్మ అని గుర్తించాడు. అమె గతిమాలిన స్థితికి సూరమ్మా, కామాక్షికలిసి చేసిన కుక్కే కారణమని నిరూపించడానికి అతనేమీ సందేహించలేదు. వెంటనే అతను కలరూపు పేరెడ్డికి తెలిపాడు. కాని, ఏమిలాభం. చేతులు కాలినతర్వాత ఆకులు పట్టుకోవడం. తల్లిని పరమ రాకాసివని నిందించి నీయింటనొక్క నిముషమైనా ఉండననీ, కామాక్షితో నీవు కులుకుతూ ఉండమనిచెప్పి, అన్నీవిడిచి రాజమ్మనే తలచుకొంటూ ఎక్కడికో పోయాడు. అంతప్రేమా, అంతసౌశీల్యమూ గల భార్యగతికి కోకించి మనసు చలించకుండా పేరెడ్డి ఎట్లామనగలడు ? ఈ విషాదగాధకి అంతకంటె సబబైన ముగింపు మరేమివుంటుంది ?

మొత్తంమీద కవి ఈ సాంసారిక కథని చక్కగా నడిపి జానపద మానసిక తత్వాన్ని ఉన్నదున్నట్లుగా చిత్రించాడు. “ఇంటిలోపోరు మంచిదికాదు, సిరి తొలగిపోవు, నలుగురూ నవ్వుదురు. నగుబాట్లుగలుగు, లోకాన ఆసక్తిర్తివచ్చు, అన్నీచెడిపోవు, కోడండొక్కముమాని అత్తలు కోడళ్ళలాలించి పాలించునుండ వలెనని” నీతి బోధించాడు. పెళ్ళివర్ణించినా, ఎరుకత చెప్పించినా, అమ్మలక్కల మాటల వర్ణించినా, కవి జాతీయపు నుడికారం ఒప్పించాడు. అన్ని జానపద రచనల్లోనూ కల్పించే వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగాలుతప్ప ఇందులో మరేరోపాలూ కన్పించవు.

సాంసారిక కథ వాఙ్మయంలో లక్ష్మమ్మకథ గుంటూరు మండలంలో ఎక్కువ ప్రచారంలో ఉంది. ఈ కథని గురించి ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులు చూచానాడారు.

“ఒకప్పుడు మహావీరులకు తేత్రిమైన పల్నాడు ఈ మధ్యకాలంలో లక్ష్మి అమ్మవారి మహాత్మాన్ని ప్రదర్శించగలిగింది. కటికి కుటుంబపు కోడలి క్షేతాలన్నీ అనుభవించి ప్రాణాలు విడిచేసమయంలోకూడా చంపుతున్న భర్త హస్తస్పర్శను ఆధిలించిన యీ సాధ్వీ స్థానం దుర్గి. ఈమె కమ్మవంశానికి చెందింది. తండ్రి దిగుమర్తి ముసలప్పనాయుడు. అంగ్లకవి ఓధెల్లోను న్యరింపజేసే చిరుమామిళ్ళ వెంకానాయుడు, లింగాపురవాసి, ఈమెభర్త. ధర్మవరతంత్రయైన ఉదాత్త భారతీయ గృహిణికి సర్వకాలాల్లోనూ ఉదాహరణగా ఉండగలిగిన ఈమె ఇప్పటికీ పూజిత అవుతున్నది. ఈమె ఇతిహాసాన్ని సంచారి కథకులు ఇప్పటికీ కీర్తిస్తున్నారు” వారి వాక్యాలు లక్ష్మమ్మ కథకేకాక అలాంటి బావాలతోకూడిన వీర రాజమ్మ, సన్యాసమ్మ, కౌమమ్మ, నల్లతంగాళ్ కథలకుకూడా అన్వయిస్తాయి. జానపద కథ వాఙ్మయం తమకోసం చాదసుకునే విద్యాధికులకు విద్యాశేఖరులవారి వాక్యాలు కనువిప్పు కలిగిస్తాయి.

లక్ష్మమ్మ కథని కాకర్లరాజు పుటిగంటి పీరయ్యదేవదాసు రచించాడు. కథలో ఏమీ అనందర్పాలుగాని అసామాన్య విషయాలుగాని లేవు. భక్తిపరులైనమ్మదానికి అనుగుణంగా లక్ష్మమ్మ విగ్రహరూపంలో పుట్టుకలగా వెలిసిందన్న సూత్రమాత్రం కవి సమయంగా గ్రహించాలి. ఇల్లరకపు అల్లుడితనం వెంకయ్య లోనూ, అత్తగారితనం వెంకమ్మలోనూ, ఆడబిడ్డతనం పిచ్చమ్మలోనూ మూర్తీ భవించాయి. ఓర్పులో భూదేవికీ, పాతివ్రత్యంలో సీతాది సాధ్వీలకీ సమానమై లక్ష్మమ్మ నూటవొక్కగుడులలో పల్నాటిసీమఅంతటా పూజలందుకుంటున్నది. అది ఆమె దివ్యస్మృతికి, పీఠారాధనకు పేరుగాంచిన పల్నాటిసీమ వారేర్పరచిన కట్టుబాటు. ఈర్వావళుడైన భర్తని మన కావ్య వాఙ్మయంలో ఏకపీ చిత్రించలేదు. కాని నిత్య జీవితంలో అలాటివారెందరో ప్రత్యక్ష మవుతూనే ఉంటారు. జాతి జీవితాన్ని ప్రతిబింబించే వాఙ్మయంలో అనునిత్యం మన కళ్ళబడే పాత్రలను చిత్రించకపోవడం ఒక లోపమే. ఆలోచన లక్ష్మమ్మ కథపల్ల తీరింది.

లింగాలపురంలో గోహరిగిన కమ్మవారి సంస్థానం చిరుమామిళ్ళవారిది. వారిలో పెద్దవాడు సుబ్బారాయుడు, రెండోవాడు కోటయ్య, మూడోవాడు వెంకయ్య. పెద్దవారిద్దరికీ పెళ్ళిళ్ళయ్యాయి. మూడోవాడు వెంకయ్యకి పెండ్లికాలేదు. ఈముగ్గురు అన్నదమ్ముల తల్లిపేరూ వెంకమ్మ. పిచ్చమ్మ వారి తోడబుట్టింది.

వెంకయ్యనాయుడు మరిద్దరు కమ్మవారలతో కలిసి ఎద్దులచేరంకోసం, లింగాలపురం వెళ్ళాడు. అక్కడ దిగుమర్తివారి సంస్థానంలో ముసలప్పనాయుడి ఇంటికి వెళ్ళాడు. ముసలప్పనాయుడుకి రామయ్య, కోటయ్య, అనే ఇద్దరు మగ పిల్లలూ లక్ష్మమ్మ అనే ఆడపిల్లా ఉన్నారు. ముందు తానొక జన్మంలో నాగకన్యగా లక్ష్మమ్మ జన్మమెత్తవలసి నరజన్మమెత్తించా అన్నట్లు, బంగారంపు పృథిమ చందంగానూడింది. వెంకయ్య ఆమెనుజూచి పెండ్లాడాలని ముచ్చటపడ్డాడు. అతను మనసులోని మాటను తన స్నేహితులతో చెప్పాడు. వారుకూడా ముసలప్పనాయుడుతో తాము పప్పుఅన్నాలకు వచ్చామని ప్రస్తావించి సంబంధం సంగతి ఎత్తారు. ముసలప్పనాయుడు పెద్దవారిని రావలసిందనీ లక్ష్మమ్మని పరాయియింటికి పంపించదలచుకోలేదనీ అల్లుడు తమఇంటికి ఇల్లరికం రావాలనీ చెప్పాడు.

లక్ష్మమ్మకీ, వెంకయ్యకీ పెండ్లిమాటలు జరిగాయి. పెండ్లి వైభవంగా జరిగింది. కవి వివరంగా పెండ్లివేడుకలు వర్ణించాడు. సుబ్బారాయుడు తమ్ముడితో అత్తమామల్ని రలిదండ్రులతో సమానంగా చూసుకోమనిచెప్పి ఇల్లరికం పంపాడు. ముసలయ్యనాయుడుకూడా అల్లుడని భేదమెంచక పుత్రనిర్విరేషంగా చూసుకోసాగాడు. దావమరుదులుకూడా తమ దావని చూడందే ఒక నిమిషమైనా ఉండలేదు—

అల్లిదామర అల్లిన చందముగాను

మల్లపుష్పము వికసించినట్లుగానూ

వెంకయ్య, లక్ష్మమ్మలు హాయిగా ఉన్నారు. వరహాలపెట్టై బీగమూ, ఇంటిలోలెక్కలూ, భేరసారములూ ముసలప్ప వెంకయ్యచేతికే ఇచ్చాడు. లక్ష్మమ్మలో వతిభక్తితోపాటు, భక్తిరసంకూడా ఒకపాయగా వెల్లివిరిసింది. ఇలా కొంతకాలం హాయిగా జరిగింది. లక్ష్మమ్మ గర్భవతియైంది. ఆమెకు ఆరవనెల వచ్చింది. వెంకయ్యనాయుడిలో రూపలోభం పొటమరించింది. అది అతనిని తప్పు

దారి పట్టించింది. భోగండాన్ని మరిగాడు. భార్యను కన్నులమీదనే పోచబుచ్చుకుని చూచినట్లు చూడసాగాడు. భార్యచేతి అన్నంతినడు. తాంటూలం అంచును, లక్ష మమ్మ ఈసంగతి ఎవరితోనూ చెప్పదు. తనలోతానే కుమిలిపోతుంది. నెలలు నిండినతర్వాత ఆడబాలను కన్నది, పార్వతమ్మలను పేరుపెట్టుకొంది. గారంగా పెంచసాగింది. ఒకరాత్రి అంతా నిద్రపోతూఉండగా వెంకయ్య పీడిలోకి పోచో తున్నాడు. లక్షమ్మ భర్తని చేయిపట్టుకొని ఆపి తనపల్ల దోషమేమని అడిగింది. వెంకయ్య, పాదాలమీద పడిన భార్యనొక చెంపపెట్టు పెట్టాడు. ఆమె అవమాన భారంచేత వివశయై ధరణికోరిగి మూర్చిల్లింది. వెంకయ్య వెంటనే సస్త్రాయించాడు తాను చేసినపని ముసలయ్యకీ, పుత్రులకీ, ఆగ్రహ కారణమౌతుందనీ. తానిక అక్కడనుండుట క్షేమకరం గాదనీ ఎవరితోనూ చెప్పకుండా, ఏమీ పీనుకోకుండా లింగాలపురం దారిబట్టాడు.

వెంకయ్యని తల్లి ఆప్పచెల్లెలు ఏంవచ్చావన్నారు. ఎన్నాళ్ళక్కడఉన్నా. తన ఇంటిపేరు వాసికెక్కడని వచ్చేశానని సమాధానం ఇచ్చాడు. పెళ్ళినాడనుకున్న మాట తాడోటు అయిందని సుప్పారాయుడు చింతించాడు. అక్కడ ముసలయ్య మొదలైనవారు వెంకయ్య ఏమయాడోఅని కంగారుపడ్డారు. లక్షమ్మ తనంతట తాను మూర్ఛనుండి తేరుకొంది. తనరూ భర్తరూ మధ్యజరిగిన విషయమేమీ తల్లితోడుతో చెప్పలేదు. రామయ్య వెతుక్కుంటూ లింగాలపురంవచ్చి వావ గారినిచూసి వచ్చేవారు చెప్పి రాకూడదా అన్నాడు. సుప్పారాయుడితో మీ మరదలిని త్వరగా పిలిపించుకోండని చెప్పాడు. లక్షమ్మ చీరెసారెలతో అత్తింటికి చేరింది. వారింట తులసి బృందావనానికి గొప్ప తవ్వించడం మొదలుపెట్టింది. గడ్డపార వేసీవేయగానే ఐదు లంకెబించెలు బైటపడ్డాయి. లక్షమ్మ ఇంటికి రాగానే లక్ష్మి వచ్చిందని అంతా పొంగిపోయారు. ఆమెను కావలసిన నగలు చేయించుకొమ్మన్నారు. కాని. ఆమె “నా పెనిమిటి నాతో పలుకుతూ, నచ్చుతూ, పేలుతూఉంటే అదే నాకు సొమ్ము” అని సగలేచి వద్దంది.

అత్తవారింట్లో లక్షమ్మకు పతినిరాదరణవల్ల కలిగిన విచారానికి, అత్త ఆడుబిడ్డల కత్తికోత తోడయింది. పార్వతమ్మని ఆడబిడ్డ పిచ్చమ్మకొడుక్కిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యాలని వారికోరిక. కాని, పార్వతమ్మని సోచరుడు రామయ్యకిచ్చి చేయాలని లక్షమ్మా, చేసుకోవాలని ఆమె పట్టంటిదారూ ఆబిడ్డ పట్టినప్పుడే అనుకొన్నారు. తమ ఉద్దేశానికి విఘాతం కనిపించగానే వెంకమ్మా, పిచ్చమ్మా వెంక

య్యతో పుచ్చింగాలు చెప్పసాగారు. నాకు ఆమె పోటీల్య లోపాన్ని గురించి నీలాగున
నిందలు వేయసాగారు. వెంకయ్య ఎంతచెడినా, భార్యకీలాన్ని అనుమానించేటంత
నీచుడుకాలేదు. ప్రత్యక్ష ప్రమాణంలేనిదే కాను వారి మాటలనువేనినీ నమ్మనని
అంతికితంగా చెప్పాడు. కత్తిత వాళ్ళాలవల్ల పని జరగలేదని, వెంకమ్మ కపటపు
పన్నికపన్ని పారిపోయి, లక్ష్మమ్మని లక్ష్మమ్మ పడకగదిలోచేర్చి వెంకయ్యని పిలి
చించి ఆచరణాన్ని చూపించింది. వెంకయ్య అవిమృశ్యరారియై వెంటనే లక్ష్మమ్మని
కత్తితో పొడిచి పొడిచి చంపాడు.

పతివ్రతయైన భార్యను చంపినపాపంతో వెంయ్య రెండుకండ్లు పోయాయి.
తడుములాడుకోసాగాడు. మరణానన్నయైన సాధ్వి లక్ష్మమ్మ “ తన పురుషుడి
చాయకండ్లజూచి, చేతులుయెత్తి దండముపెట్టి ” సెలవు తీసుకొంది.

లక్ష్మమ్మ మరణంవల్ల తమకు పేదీరాకుండా ఆమె అత్తింటివారు—

కుంకుడుకాయలు వూటదీసి
నోరికై ననూ పూసినారుతండ్రి
నాగుబాము కరచిందంటానే
పండబెట్టిగా వుంటారమ్మయ్యా

కాని వారి దాయాదులు లక్ష్మమ్మని అన్యాయంచేసి చంపివేశారని ఎత్తుబళ్ళు
చెయ్యకుండా అటకాయించారు. లక్ష్మమ్మ వారిలో ఒకరినిపూని—

నన్ను పరాయివారు చంపలేదు
నా పురుషుడే నన్ను చంపినాడు
మీరు భాయివా అయినావరచువద్దు తండ్రి

అని చెప్పి వారిని వారింబింది.

లక్ష్మమ్మని సగౌరవంగా దహనం చేశారు, మరునాడు కాష్టంమీద 12
కావిళ్ళ పాలు పోశారు. వెంటనే నాగలోకమ్ములో తిరుమురు (తిమ్మిరి ?) పెట్టి
నల్లయి పుట్టుకలయై లక్ష్మమ్మ లేచివచ్చింది, అది చాతబడి లక్షణమని కొందరు
శంకించారు. వారికీ, ఈ విషాదగాధకి భారకులైన అత్త, అడుబిడ్డలకూ కండ్లు
పోయాయి.

లక్ష్మమ్మ పేరంటాలై పూజించుకొంటూ, సంతలేనివారికి సంతా. కండ్లలేనివారికి కండ్లు వరాలుగా ఇయ్యసాగింది. రామయ్యా, తమ్ముడూపగ దీర్చుకోవాలని పీఠభద్రుడిలా ఉగ్రరూపంతో లింగాలపురంమీదికి వచ్చారు. లక్ష్మమ్మ గజాచారికిపూని ఒకరిమీద కోడం చెయ్యవలసిన కార్యంలేదని వారినిఆపి పార్వతిమ్మని దుర్గికి కొనిపోయి వివాహం చేయమని కోరింది.

ఇలా మానవిగాపుట్టి, ఆదర్శ గృహలక్ష్మిగా జీవించిన లక్ష్మమ్మ, పేరం టాలై దేవతలలో కలిసింది. మన జానపదులకు స్మరణీయయై, పూజనీయమై వెలిసింది. ఆంగ్ల వాఙ్మయంలోని ఒచ్చెల్లో విషాదాంత నాటక గాధతో తులతూగే గాధ మన వాఙ్మయంలో సృష్టియైంది, వెంకయ్య ఒచ్చెల్లోకి, అత్త ఆడబిడ్డలు మొత్తంగా కుచ్చిబుడయిన ఇయాగోకి ఉజ్జీలయారు. ఈ కథని చేయితిరిగిన రచయితలు సానదీర్చినట్లయితే మన సాహిత్యానికిక ముఖ్యాలంకారం లభిస్తుంది.

నల్లతంగాళ్ళో కథ

నల్లతంగాళ్ళోకథ అనేపేరితో ఒకకథ దక్షిణాంధ్రంలో ప్రచారంలోఉంది. ఈకథకి రంగస్థలం మధుర. అందుచేత తెలుగుప్రజలూ, తెలుగు సంస్కృతి మధురవరకూ చొచ్చుకొనిపోయి ఈకథకి కారణమైనాయి.

మధురాపురాన్ని మనుసీతి ప్రకారం రామలింగంఅనే రాజు, భార్య ఇంద్రాణితో పాలిస్తూ ఉండేవాడట. సంతానంలేక శివునిగురించి తపస్సుచేసి నల్లతంబి, నల్లతంగాళ్ళో అనేవారిని కన్నాడు. నల్లతంబి విద్యావంతుడై వయసురాగానే కుంతలరాజు కూతురయిన మూళియలంగారిని పెండ్లాడాడు. కోడలి గృహప్రవేశం, అత్త గంగాప్రవేశమూ జరిగాయి. రాజు తపస్సులో ఉండిపోయి నీతి నల్లతంగాళ్ళని యెల్లప్పుడు పంటపండే దేశంనో మంచి శ్రీధనంఇచ్చి పెండ్లిచేయమని చెప్పాడు.

కాశీమహారాజు నల్లతంగాని పెండ్లిదొలసుకున్నాడు. పదిలక్షల బంగారం ఇచ్చాడు. నల్లతంబి వారిద్దరికీ వివాహం చేశాడు. నల్లతంబి చెల్లెలికూ

చేబిగట్టున నిండియుండు బర్రెగొట్టులు * శ్రీధనము
 అడవియందు నిండియుండు అపుమేక శ్రీధనము
 సైరుగల భూములున్ను పంటభూములు శ్రీధనము
 గొంతుకు బంగారు గోధుమ పూసలున్ను
 ముఖమున గట్టుటకు ముత్యపు పూసలును
 బంగారు కడియములు, పగడాల కడియములు
 హుర్పుండి పెరుగు చిలుకుటకు అనుపీటలు బంగారుతో
 చేపట్టి పాల్పితుక చేత్రాడు బంగారుతో
 అనుకొని పాల్పితుక అనుత్రాడు బంగారుతో
 శ్రీధనము లేదేయని చెప్పనేల చెల్లెలకు
 ఆరులక్ష దానస్త్రీలనప్పుడు తానుపొందె
 వక్కాకు మడిచియివ్వ వనితల తానుపొందె
 దక్షిణపు పక్కనుండు పెంకాయ తోటలున్ను
 ఉత్తర దిక్కుననుండు ఉత్తలున్ను
 ఇన్నిన్ని శ్రీధనము తానుపొందె నల్లతంగ

తర్వాత నల్లతంబి,

పాలునందు తక్కువనా భాగ్యమందు తక్కువనా
 పూవునందు తక్కువనా బంగారు బొమ్మనీకు
 యెక్కుమమ్మా పల్లకిలో యెరుకగల నాడుచెల్లి

అని వీడ్కొలిపి తంగని అత్తవారింటికి పంపాడు.

తంగ అత్తవారింట రచ్చలేకుండా పోరులేకుండా సుఖంగాఉంది. ఏడుగురు
 బిడ్డల్ని కన్నది. ఇలా కొంతకాలం గడిచింది. కాని, తర్వాత పండ్రెండుసంవత్స
 రాలు వానబలేక కరువు వచ్చింది. అన్నీ అమ్ముకులింది, చివరకి తంగ ఆకలికి
 తాళలేక భర్తతో తన అన్నయింటికి పోదామంది. ఆమెభర్త ఆమాటని ఆమో
 దించక—

* శ్రీ ధనము.

ఓ.సి యిప్పుడుపోవ ఉత్తమము కాదబల
బ్రితికి చెడి పోరాదుకాల యొకరింటికిని

అని అన్నాడు. పిదకలుతట్టి, కూలిపనిచేసి, కట్టెలు కొట్టియైనా కాలం
స్వతంత్రంగా గడవడం భావ్యమన్నాడు. తాను రానన్నాడు. నల్లతంగ భర్తమాట
వినలేదు. బిడ్డలతోకూడా తల్లితోడుమీద నమ్మకంతో అన్నగారింటికేగింది.
ఆమెభర్త బిడ్డలను భద్రంగా చూచుకొమ్మని హెచ్చరించి తాను తనచోటనే ఆగి
పోయాడు,

పుట్టింటికి బయలుదేరిన రంగకి అన్నీ అవశకునాలే ఎదురయ్యాయి. మార్గ
మధ్యంలో అడవిలో దారితెలియక ఏడుపసాగింది. అక్కడ నల్లతంబికి చెల్లెల్లి
మీద కలలువచ్చాయి. అతనికి మనసు సరివడక పేటకోసం అడవికి బయలు
దేరాడు. అతనికి అక్కడ దారితప్పి ఏడుస్తున్న నల్లతంగ ఎదురయింది. ఆమె
బికారిజేషంవల్ల చూచికూడా గుర్తుపట్టక ఎవరివమ్మా నీవు అనిఅడిగాడు, నల్లతంబి
ఏనుగునీ, గుర్రాన్నిదిగి విచారపరీత మనస్కుడై -

ఏనుగు లెందుబోయే నీవేయిమన్న రాజ్యంలో ?
పల్లకీలు కరవాయెనా పణతినీడు దేశమూన ?
దానీలేమైరి భర్మగుణ నల్లతంగా ?
పాలునందు తక్కువనా, భాగ్యమందు తక్కువనా
ఏమీ తక్కువవచ్చె ఈ యడవి నీవురాగాను
తాటాకులేదో నీకు ధరణియందు వ్రాయుటకు

అని చెల్లెలి దుర్గతికి వాపోయాడు. ఇలా కొంతసేపు వాపోసి తనయింటి
గుర్తులచెప్పి పిల్లలకు తినేటందుకు రుద్యమైన ఫలాలూ, ఆడుకొనేటందుకు పిల్ల
శింకలనూ తెస్తాననిచెప్పి వెళ్ళమన్నాడు. తంగ ఒంటరిగా అన్నయింటికి తానున్న
దీనస్థితిలో పోయేటందుకు తటపటాయించింది. అన్నతో-

అన్నా : ఓయన్నా నాకాశాయిన అన్నావిను
తల్లికలిగిఉంటే తాబిలమ ఆశతోను
తల్లిలేని బాలనేను తాచెడెను సిరీనాకు
తండ్రిలేని బాలనేను ధరణిలో మంచిలేదు

మూఁకాయలంగారి మూడేవి చూడవలెను
 రమ్మని ఏలుచునో రచ్చచేసి పొమ్మనునో
 తోబుట్టువు సేపువుంటె సొంతమెంతో అదికమగును
 నీవుజేని యింటికొక నేను బోవజాలనన్నా

అని నోరుతెరిచి చెప్పింది. తంబి పరవారేదని అమెకి ధైర్యం కలిగేలా చిన్నబ్బటినుంచి పెంచిన దాచిఉంచని చెప్పి పంపించాడు.

అన్న మాటలతో తేడుకొని తంగ అతని ఇంటికేగింది. తంగ రాకడ చూచి అమెవదిన, సొమ్ములన్నీ దాచింది. తలుపులు మూయించింది. మురికి బట్టలకట్టి మూలుగుతూ వండుకొంది. తంగవచ్చి తలుపుదగ్గర అరచింది. మూడేవి తన నోటి ముత్యాలు రాలినేమో అన్నట్లు మాటలునా ఆడలేదు. నల్లతంగ తల్లి యింటికొకటి తెరచుకొనవలెనని ఆకోరించింది. ఆ పతివ్రత వాక్యం మూలాన ఇంటితలుపులు విడివడ్డాయి. తంగ లోపలికివెళ్ళి. అకొన్న తన పిల్లలకు పెంకాయ మామిడికాయలుతీసి ఈయబోయింది. వాటిని మూఁకాయలంగారి పిల్లలు తినబోయే కాయల్ని వారి చేతులలోనుంచి లాగేసింది. తంగ గోడుగోడుమని మఃఖించింది. చదివెకంత కష్టమేలనిపించి—

ధర్మపత్ని నేనైన తగిలి రగులవలెను నిష్ఠ
 అంబలిచట కాగవలెను. ఆశబిడ్డ రాగవలెను

అన్నది. అమె పాతివ్రత్య మహిమవల్ల నిష్ఠ కల్పించి. తగిల్చి, అంబలికాచి, ఆకలితో అలసిన తన బిడ్డలకా అంబలి పోయమంది. అమె వదిన దానికి ఒప్పులేదు. ఇరుగు పొరుగులవారితో తనఅన్న ఇంటికి తిరిగిరాగానే తనకు వదినె జరిగించిన పరాభవాన్నీ, వారు చూసిన సంగతులనూ చెప్పండనికోరి పిల్లలతో తిరిగి అడవిదారిపి పట్టింది. తాను వెళ్ళినదారినే గుర్తుగా తంగేడుతుకుల్ని చెదజల్లుతూపోయి, ఒకచోట తనచేతి ఉంగరాన్నికూడా వదలింది.

తిరిగి అడవికి చేరిన తంగకి ఏమిచేయడానికి పాఠం పోలేదు. ధర్మ మాట మీరిన పాపినని యేడ్చించింది. సతీదేవి జ్ఞాపకానికి వచ్చిందోయేమో తనకిక జీవించేటందుకు హక్కు లేదనుకుంది. మరణించవలెనని నిశ్చయించి కన్పించిన గొల్లవారిని అడవిలో పాడువాని లేదాయని వాకబుచేసింది. పాడువాని యీగడ

తెలుసుకొని అక్కడికిచేరి తన మాంగల్యమే పర్యవసానం బయటగాకయని ఆ ఉత్తమ ఒకర్ని వదలకుండా పిల్లల్ని దానిలోవిసిరి వారివెంట తానుకూడా చూసింది.

అదనిలో వేచాడుతున్న నల్లతంబి దుష్టశకునములు తోచాయి. తంగ ఎక్కడ? అని పలవరిస్తూ ఇంటికి వచ్చాడు. మాయలమారి భర్తకుపచారములు చేసింది. తాను అడవిడ్డనీ, పిల్లల్ని అదరించితిన్ననీ మంచిసీరు తేవడానికి తాను వెడలిన దోసందుచూసుకొని పిల్లలతో తంగ యెక్కడికో పోయిందనీ, తాను వారికోసం వెతికి సేసారితననీ, వగలుపోయింది. ఇరుగుపొరుగువారు తంగ రావడం, అలమయించిపోయి, తిరిగి అడవికి పోవడం జరిగింది జరిగినట్లుగా తంబికి చెప్పారు. వెంటనే తంగను వెతికి తీసుకొని వద్దామని తంబిచూడా అడవికి వెళ్ళాడు.

అడివిలో తంగ వదిలిన అనదాళ్ళనుచూచీ, గొల్లలసాయంతోటి తంబి పాడు వావిదగ్గరకు చేరాడు. అందులో చచ్చిపడివున్న అభిమానవరినీ, ఆమె పిల్లల్ని చూచాడు. శోకించి. శోకించి వారందరినీ “తూకివెత్తి” దహనం చేయ దోయాడు. చితి మండలేదు, వెంటనే తంబి చనిపోయిన చెల్లెలనుద్దేశించి—

ఏమమ్మా చెల్లీ నీకు యింత కోపమేలవచ్చె ?
మంటలు లేచేనేని మళ్ళి పగదీర్చెదను
నిప్పులేని మండేనేని నీదుపగ దీర్చెదను

అని దానచేశాడు. మంట రిగిలింది.

తంబి నగరుకు చేరాడు. ఎవరితోటి చూటాడకుండా ఎనిమిది దినములున్నాడు. విచారంతో, ఏమిచెయ్యడానికి తోచక, పగ తీర్చేటందుకు ఏదాటి నిశ్చయించుకోలేక ముసుగు బిగదన్ని పండుకున్నాడు. మూళియలంకారి భర్తను చూచి, అతను చెల్లెలిపోదిడి తెలియక విచారిస్తున్నాడనుకొని—

ఏమయ్యా రాజశత్రు యేలకోపము నాపై
పోకిరి చెల్లెయది పోతేపోనిమ్ముగాని
వేటాడివచ్చినట్టి వివరమేమొ చెప్పుమయ్యా.

అని లాలించబోయింది. నల్లతంబి ఏమీ చూటాడకుండా—

ఆరునెలల వ్యతయొకటి అదివ యున్నది నాకు
ఆవ్యతము కాగానే అదిల నేనుందునీతో

అని, నీకూ నాకూ మధ్యన ఒకదివ్వు ఉన్నాడు; ముందు వాడికి పేరంటం చెయ్యాలి అని నిశ్చయించాడు. చిట్టల్నిపిలిచి భార్య తన చెల్లెలికి చేసిన అపచారం వివరించి చెప్పి, పాపియైన భార్యని దాని బంధువర్గాన్ని ఒకేసారి చంపాలనే తన నిశ్చయాన్ని వారికి తెలిపి, అందుకోసం రాతిస్థంబాలతో సూత్రపందిరి నొక దానిని నిర్మించవలసిందని కోరాడు

నల్లతంది కొడుకుపెళ్ళికి మూడేవి నేనలన్నీ వచ్చాయి. అమె బంధుకోటి అంతావచ్చి చేరారు. తంది తనవైపువారెవరూ పెళ్ళి పందిరిలోకి రాకుండాచేశాడు. వారందరికీ తంగ మరణవార్తలు వంపాడు. ఇక పెండ్లిపందిరిలో చేరిన నొర బురా పెండ్లికొడుకుకి కట్నాలు చదివించాడు. వారంతా మూళియలంగారి తరపు వారే. ఇదిచూసి మనసాపలేక తందికొడుకు—

అయ్యా, ఓఅయ్యా ఆడిగెదె నేనొకటి
నీయొక్క తోబుట్టువు నెలత నల్లతంగా
పణతియొక రాజ్యమును పాలించు చున్నదిగా
అక్రొల్లంటి పేరునందు కట్టుమొక పట్టమునె
అత్త పట్టమొకటి కట్ను అందవలెను నాకిప్పుడు

అని మేనత్త మీది మమకారాన్ని, అమె రానందుకు తానుపడే చింతనీ వ్యక్తంచేశాడు. కొడుకిలా మేనత్తపేరు తలవగానే నల్లతంది కోపమూ, విచారమూ పైకుబికాయి. వెంటనే కొడుకుతో ఒడలుమరచి—

“ అత్తను చంపినదోయి అధికపాపి నీతల్లి ”

యని ఖడ్గంచూసి పగతీర్చుకొనేటందుకు వేసిన పథకంమరచి మూళియం గారిని చంపడానికి పోబోతాడు. కొడుకు ఇంగితజ్ఞుడు. తండ్రి చెప్పకపోయినా జరిగిన సంగతు లాతడంతకుముందే గ్రహించాడు. సూత్రపందిరి రహస్యాన్ని, ప్రియోజనాన్ని అతడెరుగను, అందుచేత పెండ్లివాకిట కోపం చెయ్యవద్దని తండ్రిని వారించి, తన అత్తపగ తీరడం తన అభిమతమనీ, మూళియొక్క

సేనలకూ బంధుకోటికీ ఒకేసారి మోక్షమిప్పించాలనీ, చేసినట్లాను చెడనీకుమనీ తండ్రిని శాంతింపజేశాడు. పెండ్లి యధాక్రమంగా సాగింది. భోజనాలకి లేచారు. మూః బంధువర్గమూ, సేనా సూత్ర పందిరిలో కూర్చున్నారు. వారికి చాలాని శత్రు నాలు కాసాగాయి. వారంతా విందుభోజనం హడావిడిలో నిమగ్నులై యుండిగా తండ్రి శిబ్బుల్నిపిచి సూత్రపందిరి పడేలాగ సూత్రం లాగమన్నాడు. ఉదంతో పందిరి కిగిందికి ఒరిగింది. సేనా, బంధుకోటి మూలముట్టుగా నశించాయి. మూడేవి అదిచూచి చేతులు పిసుకుకొంటూ ఒంటిగొంతుతో ఏడువసాగింది. అది చూచిన తండ్రికి ఆగ్రహం కట్టతెగింది. అతడు పనవి పనవి—

యెనమండ్రినూ జువిన హీనజాతి యిందురావె
తంగకు భంగముల నీవు తలచి చేసినావు ఆని
సిగపట్టి యీడ్చి దాని చేతనుండు కత్తిచేత
నాబుకకోసె మూఃని నాగవల్లి పందిరిలో
కొప్పుకోసి గొంతువదలి.....

గాడినమీద నెక్కించి ఊరేగించి కాల్చి చంపి తంగపగ తీర్చాడు.

ఇంత జరిగింతర్వాత అక్కడ కాశీరాజుదేశంలో వర్షాలు కురిశాయి. చేశం తిరిగి సుఖిక్షమైంది. ఆరాజు భార్యా బిడ్డలకోసం మధురకు వచ్చాడు. చెప్పలేక చెప్పలేక తండ్రి జరిగిన కథంతా చెప్పాడు. బిడ్డలులేన తనకిక రాజ్యం ఎందుకని ఆరాజు అత్యహత్య చేసుకొన్నాడు. తంబిహూడా తంగలేని రాజ్యం తనలేలని దేహం వదిలాడు. పీఠందర్శి శివ పార్వతులు రైలాసానికి కొనిపోయారు.

ఈ కథలో రవి మధురానగరాన్నీ, ఆన్నా, చెల్లెళ్ళ సౌహార్దాన్నీ మాయల మారి మూడేవి చాతుర్యాన్నీ సహజోక్తులతో వర్ణించాడు. సూత్రపందిరి నిర్మించి దానిద్వారా పగ తీర్చుకొనడం మిల్టన్ కవి కావ్యంలోని కథానాయకుడు సామ్సున్, ఫిలిప్సేన్ లమీద పగ తీర్చుకొన్న విధానాన్ని జ్ఞాపరం చేసేదిలాగుంది. కథలో ఆనందర్పాలు లేకపోతే ఇది చాలా చక్కనికథ అనడానికి పీలయేది. అవి యీ పదకర్త అనుభవజ్ఞుడూ, సిద్ధహస్తుడూ కాని జానపద రచయిత కావడంవల్లనే కలిగాయి. అందుచేత ఈరచన కేవలం పుట్టు రత్నంలాంటిది. ఆరు యోజనాల దూరంలోనున్న నల్లతంగ రాజ్యంలో చాటకమూ, మధురలో సుఖిక్షమూ ఎలా

సాధ్యమయ్యాయో మనం ఊహించుకోవలసిందే. ఏనుగుమీద, గుర్రాలతో పైని కులతో వేటకెళ్ళిన తండ్రి నిస్సహాయుడై దీనస్థితిలోనున్న తంగని చూశాడు. ఆమెన నన ఇంటికి పొమ్మని తన ఇంటిగుర్తులు (అక్కడే పుట్టి పెరిగిన ఆమె కవి తెలియవా) చెప్పి పంపాడు. కాని, సేనలో ఏ ఒకరిద్దర్నో తోడుంచి పంపాలనేనా అతనికి ఎందుకు తోచలేదో. ఈ లోపమే కథని ఇలా నడిపించింది. విషాదాంతం చేసింది. ఈ లోపాల్ని పరిహరించి రసవంతమైనట్లు దిద్ది తీర్చినట్లయితే చాగుంటుంది. ఈ లోపాలతో కథకు కాళ్ళు చేతులూ ఏమిటన్న సామెతకీ రచన లక్ష్యంగా ఉంది.

6. అద్భుత రస ప్రధాన కథా వాఙ్మయము

అద్భుత రస ప్రధానమైన కథలు అన్ని భాషల్లోనూ శ్రీలనూ, బాల బాలికలనూ, జానపదుల్నీ ముగ్ధుల్నీ చేస్తాయి. అందుచేతనే అలాంటి కథలు అన్ని వాఙ్మయాల్లోనూ విరివిగా కనిపిస్తాయి. వాటికి ఒక ప్రత్యేకస్థానం ఉంది. ఈ రకపు రచనల్లో మనసుయొక్క విశృంఖల విహారావధులు సూచితమౌతాయి. రచయిత కల్పనా చాకచక్యం నిత్యమై ముక్కాకలు తీరుతుంది. అలాటికథలు చిన్న జనసామాన్యానికి కష్టాలు కాపురం ఉండవనీ ఎలాంటి కష్టాలయినా దైవాను గ్రహంపల్ల మంచుతెర విడినట్లుంపోయేటందుకు అవకాశం అంటాయనే ఆధి ప్రియాన్ని కలిగించి జీవితాన్ని ఆశాజ్యోతులతో వెలిగిస్తాయి. జాతిలో ఈదురో మనే మనుష్యులుతగ్గి ఉత్సాహవంతులై కలకలలాడుతూ ఉండేవారెక్కువయేటం దుకు ఇలాంటి వాఙ్మయమే సహాయకారి. అందువల్ల జాతి కష్టనిష్టారాల కోర్కు నట్టిదై, సుదృఢమైన వెన్నెముకకలదై, కీర్తి సంపదలకాకరము కాగలదు. తెలుగు కథా వాఙ్మయంలో అద్భుత రసాత్మకమైన కథరెన్నో ఉన్నాయి. వచన రీతిని కాశీమణిలీల కథలలో మధిర సుబ్బన్న దీక్షితులవారెన్నో మనోహరమైన కథల్ని కల్పించి, ఏరినవాటిని రచించి హృదయాహ్లాదము కలిగించినారు. సంచా రిని, కథకులు బాలనాగమ్మ కథనీ, కాంభోజరాజు కథనీ, ధర్మాంగద చరిత్రనీ, పాముపాటనీ, చిన్నమ్మకథనీ. పాడి, వినిపించి పొట్టబోసుకొంటున్నారు. గాంధారి కథఅనే మరోకథకూడా జానగద వాఙ్మయంలో ప్రచారంలో ఉంది. వాటిని స్థూలంగా పరిశీలిద్దాము.

(1) బాలనాగమ్మ కథ

తెలుగుదేశంలో బాలనాగమ్మకథ విననివారుగాని, నీనీమాని చూడనివారు గాని ఉండరనడం అతిశయోక్తి కాదు. ఈ కథని రచించినదెవరో మనకి తెలియదు. కథ రెండుభాగాలుగా విభజించబడింది. మొదటిభాగంలో కాకి పడవట మున్నూ రామడల యారానఉన్న భూవక్రపట్నం ఏలే నవాభోజరాజుతో కథ మొదలవుతుంది. అతని ఇల్లాలు లక్ష్మీదేవమ్మ సంతలేక వృతాలూ నోముయానోచి చివరికి—

గొడ్డుబోతనే బ్రతుకూ బ్రతకలేను కనిపెంచని జన్మమెందుకేమి
బాలలులేని బ్రతుకులెందుకేమి సంతలేనివారింట్లు భోజరాజా
కందులుకొట్టిన కళ్ళమందురేమి కాయలుకొట్టిన మానులందురేమి

అని పనవి పనవి భర్త సెలవంది నల్లకొండకు చేరవచ్చి అక్కడ తపస్సు చేసుకొంటున్న జటంగమహామునిని సేవించింది, ఆ మునీశ్వరుని సలహాప్రకారం ఆ కొండకు ఈశాన్యపు గట్టనఉన్న నాగమునీండుని గట్టుకేగి నాగేండుని వరములందింది. సంతానం కలిగితే ప్రతిఫలంగా రొట్టుదెలలతర్వాత తన ప్రియం ఇస్తానని ఒప్పింది. లక్ష్మీదేవమ్మ ఏడుగురి బాలల్ని కన్నది. వారిలో కడగొట్టుది బాలనాగమ్మ. తాను నాగేంద్రునికిచ్చిన వాగ్దానం సంగతి భర్తతో చెప్పింది. సెలవిమ్మంది, కాని నవాభోజరాజుకి నాగేంద్రుడి గండమునుంచి భార్యను తప్పించాలనే ఉద్దేశం కలిగింది. అందుకోసం పరీక్షిత మహారాజు చేసినంతపని చేశాడు. కాని ఫలించలేదు. నాగేంద్రుడి పగ మరింత హెచ్చింది. వీరి ప్రయత్నాల సమాచారంనిని.

పన్నెండు శిరసుల ఆదిశేషుడైన—

కోపముచేత పుట్టవిడిచివచ్చి భూవక్రపట్నం పచ్చిచేరినాడు
ముందు ఆరాజుల తానుచూచినాడు విచ్చుకత్తుల పారాచూచాడు
తుపాకీలదారు చూచెను యెంతఅంతకురాలవే లక్ష్మీదేవమ్మ
నాకే నీవు యత్నంపెట్టినావా ? అప్పటిమాటలు యిప్పుడులేవమ్మ
రక్షించినవారిని నీవేమి భక్షించను తలచుకొన్నవమ్మా
అయితే మంచిది కానియ్యమనెను. అక్కడ నాగేంద్రుడు మాయమైనాడు.
స్తంభములమొదటను పుట్టెనునాగన్న యెంతసాహసురాలవే లక్ష్మీదేవమ్మ?

ఈమంట్రోను నేమాదిపోమనని ఇట్లనాకు యత్నంచేశావా?
 అక్కడ నాగేంద్రుడు మాయమయ్యెనయ్య. యేడునిలుపుల తొట్టలోనవుట్టే.
 అన్నమాట నీవు తప్పవద్దుభావా, అడిగనమాట. దప్పవద్దునీవు
 ఆకలిగాని నేనువచ్చినాను. అయ్యోస్వామి నాగయ్యనీవు
 నన్ను పాపకర్మలు యిటులుపుంచిరయ్య. నినుచంపవలెనని యత్నంచేసిరి.
 నీవెటుల వచ్చితివి నాతండ్రి? నాతోవలు వేరెవున్నవమ్మ
 నేను చచ్చేదాన్ని చావనె చచ్చేను. నీకడుపు నిండుగ ఆరగించుస్వామి.

అని లక్ష్మీదేవి తన్నుతాను నాగేంద్రుని కర్పించుకొన్నది. గండంతప్పిం
 దని మురుస్తూ దగ్గరకు వచ్చిన రాజుకి రిక్తమండలములోనున్న లక్ష్మీదేవి కన్పిం
 చింది. రాజు విచారంతో బొడచుకొని చావణోయాడు. మంత్రులు ధైర్యంచెప్పి,
 మంత్రవేత్తల్నిపిల్చి లక్ష్మీదేవిని విషనిర్విముక్తును చేయమని కోరారు. వారుకూడా-

“నాగదిగురా, నాగదిగురా నామనవి చేకొని నాగదిగురా”

అని పేరుపేరు వరుసలా నాగుల్ని పిలుస్తూ మంత్రించారు. లక్ష్మీదేవి
 పిల్లల్ని రాజుకి అప్పగింతలు పెట్టింది. పాలు అన్నం తెప్పించి దాన్నిముట్టి మారు
 పెండ్లాడనని వానలు చేయించింది. కావాలంటే, ఆడపిల్లలను అత్తింటికంపిన
 తర్వాత పెండ్లాడమంది. పిల్లలనుచూస్తూ లక్ష్మీదేవి అందరి సెలవులనంది ప్రాణం
 వదిలింది.

తల్లిలేని ఆడపిల్లల్ని రాజు సరిగా పెంచలేకపోయాడు. మంత్రులు మొగ
 మోటం పెట్టారు. చివరకు మల్లుమాతంగి ప్రభావంవల్ల రాజు లొంగి, రెండో
 పెళ్ళి ఆడాడు. రాజు రెండోభార్యపేరు మాణిక్యదేవి. ఆమెతల్లి మండులమాదేవి.
 ఆమె అత్తింటి కాలు పెట్టగానే ఎన్నో అపశకునాలయాయి. అవి చూడగానే
 రాజుకి మనసు విరిగింది. ఆమెను చేరేశించాడు. మూడుసోలల మొక్కజొన్నలు
 రోజుభత్యం ఈయసాగాడు.

ఇలాగుండగా నవాబోజురాజు జమాబుదికి ఢిల్లీ వెళ్ళవలసినపని తగిలింది.
 పిల్లలనంగతి ఏమాఅని అలోచించాడు. చాల్యాచావల్యంచేత వారంతా మారుటితల్లి
 పిన్నమ్మదగ్గర ఉంటామని అన్నారు. రాజు సరేనని మాణిక్యంబకు పిల్లల నప్ప
 గించి ఖర్చులకు వేయరూపాయలిచ్చి ఢిల్లీవెళ్ళాడు. మూలమూణికర్ణం మాయలు

పన్నింది. నానాభాటలు పెట్టింది. వారికి, స్వర్గలోకంలోనున్న వారితల్లి లక్ష్మీదేవమ్మ సాయమైంది. విషంపెట్టినా పిల్లలు చావకపోవడంచూసి మాయల మాణిక్యం ఆశ్చర్యపడింది. మిషపెట్టి వారిని ఊరివైట పాడుగుడికితీసుకొనిపోయి అందులో వేసి తాళంపెట్టి ఆకటిచిమ్ముకి మాడి చావండని తన ఇంటికి తాను చేరింది. బాలలకు తల్లి మల్లిసాయమైంది. పుట్టతేనెల కల్పించి ఆమె వారిని సాకింది. ఆమె నవాభోజరాజుకి కలలో కవ్వించి—

లేవయ్య: లేవయ్య నవాభోజరాజా! నీకు కడిపెడు బాలలనప్పగించినాను.
ఆదాలలనీపూ అడవిపాలు చేసినావా ?

అని వీపువరిచి చెప్పింది. రాజు తుగ్గిపడి, హుటాహుటీగా బాలలు, బాలలుఅని పలకరిస్తూ భూదకృపట్నం చేరుకొన్నాడు. అలా చేరిన రాజుతో మాణిక్యదేవి తన నవతి దొంతికుండలను పగులకొట్టి, తన శరీరమంతా గీచి, నా బిడ్డలను పెంచుటకు నీవెవరేఅని నిందించి ఆమె బిడ్డలను వెంటతోడ్కొని పోయిందని చెప్పింది. రాజుమె మాటల్ని నమ్ములేదు. పట్నంసంతా వెదకి చివరకు పాడుగుడిలో మరణానన్తలైన బాలలను కలుసుకొని కలరూపు గ్రహించాడు. ఇక మాణిక్యాలదేవితో మాటూచా అడరూడవని చూడనయినా చూడరూడదనీ నిశ్చయించుకున్నాడు. మాణిక్యాలదేవితల్లి మందులమూదేవి. ఆమెకి మాణిక్యాలదేవి తన స్థితిగతులను తెలిపింది. మందులమూదేవి మందులను ప్రయోగించడంలో అందెవేసినచేయి. ఆమె మందులనుపంపి, భోజరాజుపై ప్రయోగించమని సలహా ఇచ్చింది. మాణిక్యదేవి అలాగే చేసింది, మందు పారింది. వెంటనే మాణిక్యదేవిమీద మరులుగొని నవాభోజరాజు ఆమె మేడకి వచ్చాడు. పిల్లల తగులాటం వదిలించుకొని మరీ తనమేడకు రావలసిందని మాణిక్యదేవి షరతుపెట్టింది. నవాభోజరాజు అలాగే చేదాచునుకొని పిల్లలతో మీ మేనమామలయింట దిగవిడిచి వస్తానని మభ్యపెట్టి వారిని ప్రయాణం చేశాడు. మద్యేమార్గంలో అడివిలో బాలలనువదలి. తన బదులుగా ఒక కర్రమొద్దును నిలిపి, తాను మాణిక్యదేవి అంతః పురానికి చేరుకొన్నాడు.

అడవిలో బాలలు నిద్రలేచి తమతండ్రి మరణించాడని తలచి గోడు గోడున దుఃఖించారు. వారికి, అడవిలోనే శాపవశం,చేత పగటివేళ మనిషి, రాత్రి వేళ పురీతయే వంగపట్నపురాజు, అసరాఅయ్యాడు. ఇలాకొన్ని రోజులు గడవ

గానే పాసుగంటి వద్దిరాజులు చేయకై ఆ ఆరణ్యానికివచ్చి ఈ బాలలను చూశారు. వారు తమ మేనమామ దిడ్డలని తెలుసుకొని చదుతో తీసుకొనిపోయి వివాహం చేశారు. అంతా సుఖంగా ఉన్నారు.

అక్కడ నవాభోజరాజు దిడ్లవచ్చినాడా అనడంపైనే చేసుకోలేదని సుల్తాను కోపించాడు. దండునిపంపి కోటలు, పేటలు లాక్కొని వికారిని చేశాడు. ఎందరుచెప్పినా వినలేదు. నవాభోజరాజు మాణిక్యదేవితో అడవులపాలై దేశాలన్నీ తిరిగి తిరిగి చివరకు పాసుగంటిపట్నంలో కర్ణైలమ్మకొని జీవించేటందుకు చేరాడు. కర్ణైలమ్మతూ ఒకరోజున భోజరాజు వేసినకేకని బాలనాగమ్మ విన్నది. తండ్రిని గుర్తించింది. ఇంటికొనికి రప్పించింది. అప్పడెల్లెక్కంతా తండ్రిని గుర్తించి ఆయన చేసిన మోసాన్ని గ్రహించి—

ఓరి పాపఖర్చుదా నవాభోజరాజా ! ఓరి కులదోహ నవాభోజరాజా !

అని నిందించారు. కాని, వీరినిచూసి పశ్చాత్తాపతప్పుడై కుప్పటంబుపలెకూలి కండ్లనీళ్ళుకార్చే రాజుని చూడగానే వారిలో పితృ భక్తిభావం పొంగింది. వారితన్ని గౌరవించి తమదగ్గర నిలిపికొన్నారు, వరొక వీధికి కర్ణైలమ్మకొనిదోయిన మాణిక్యదేవి ఈయన జాడలనెరుగక తిరిగి అడవులపాలయింది. పశ్చాత్తాపతప్పుడైన మామగారి తరపున వద్దిరాజులు ఫిల్లి రాయదారంవెళ్ళి సుల్తానుదగ్గరనుంచి అతనిరాజ్యం అతకిని తిరిగి ఇప్పించారు.

కొంతకాలం గడిచింది. వద్దిరాజులికి ఘండికోట కార్యానికి (యుద్ధానికి) వెళ్ళవలసిన అవసరం కలిగింది. వారి మామ నవాభోజరాజు అంతకుముందే మాణిక్యదేవి పెట్టిన మందులు వికటించి తీసుకొని మరణించాడు, రాజుల ఘండి కోటకుపోతూ, పట్నం కాపాడవలసిన బాధ్యతని తలారిరాముడిమీద వేశారు. అరిదేసికీ, రసదేసికీ సేరుబియ్యం, పాపుసేరు పప్పు, ఒకడబ్బూఇచ్చి పంపించ వలసినదేననీ కోటలోకి వదలవద్దనీ అజ్ఞచేశారు. కార్యవద్దిరాజు పగనవాసన్నయైన బాలనాగు మేడచుట్టూ ఏడుగిరులుగీసి, దానరి, ఇంగంభట్టు, ద్రాహ్మణులెవరు వచ్చినా గిరులుదాటి భిక్ష వేయవద్దనీ అనవెట్టాడు; ఇలా జాగ్రత్తలాపడీ వద్ది రాజులు గండికోటకి వెళ్ళారు. ఇలాగ రాజులు వెళ్ళినతర్వాతనే ఆనలుకథ మొదలయింది.

వద్దిరాజులు యేలేభూమిలో సాగళ్ళపూడి గట్టువుంది. గట్టుతో ఫకీరు పుట్టాడు. వాడికి ఒక కోటవుంది. అందులో వన్నెండు స్తంభాల మసీదువుంది. మసీదులోనే మాయలఫకీరు కాపురం. వాడు ఆరుపుట్ల అర్వం, ఏడుపుట్ల యేదాంతం, మూడు పుట్ల ఖరానూ చదివాడు. వాడు మంత్రగాడు. బల్ మాయలగాడు. వానికి యేడు వందల యెర్రభూతాలూ, మూడువందల ముక్కిడిభూతాలూ దాసులు. వాడికి చాకలివయ్యం దివిటీపడుతుంది. మంగలిదయ్యం అద్దం చూపిస్తుంది. కుమ్మరి చెయ్యం కూడువండుతుంది. ఇలాగ వాడు దయ్యాల సేవలను పొందుతూ, గాండ్లసంగు లంజగా, మాయలమరాటియై ఉన్నాడు. నాలుగుతోకములలో అందగత్తె యెవరా అని అంజనం వేసి చూశాడు. అతని దృష్టిలో చాలనాగు పడింది. వెంటనే ఆమెని చెరదెట్టే నిశ్చయంతో బయలుదేరాడు. శివరాత్రి జంగంవేషం ధరించి, పానుగంటి దర్వాజాదగ్గరకొచ్చి వోరుగంటివో శంభుడు నాపేరు, పానుగంటివారి కులదైవాన్ని, బిడ్డలులేనివారికి ఓడ్డలనిచ్చే బీదజంగాన్ని కొడుకులు లేనివారికి కొడుకులనిచ్చే కొమరజంగమని అని శంఖం పూరించాడు. రావలి రాముడికి సంతానంలేదు. అతని బులువుదీరేలా మాయజంగం మంత్రించిన విభూతిచ్చిచ్చాడు. ఇచ్చి ఆ ప్రసాదానికి ప్రత్యామ్నాగా కోటలోకి పోయేటందుకు సెలపు సంపాదించాడు. మాయలఫకీరు విభూతి మహిమని పదకర్త వ్యంగ్య హాస్య మర్యాదలో ఎలా వర్ణించాడో చూడండి—

తలారిరాముడు పరుగున వచ్చేను
 ఏడుగురి భార్యల పిలిచెను
 ఆపదలేని సంభయచ్చె భామా
 ఏడుగురికి నొప్పని బెట్టినాడు
 ఏడుగురికి నోటిలోవేసెను.
 మేడబ్బిగను చల్లుకున్నదేమి
 చేతున్నా విభూతి నలుపుచున్నదేమి
 తలన బద్దగ అడుముకొన్నదేమి
 తన సాధిముని జుట్టులో అమ్మయ్య,
 మీందుకు తొమ్మిదిమంది బుట్టినారు,
 మీనుకూడా డతానే బువ్వడుగుతారు
 మాకు బుసాదాలుదేర

నాయనమాకు పప్పులు పెట్టుమురా
 ఓరి యెక్కడవిల్లలు, యేడపిల్లలోతిః
 వుడుకూనే వీరు బువ్వడుగుతారు.
 జుట్టులొకొంచెం గులగులపుట్టె రాముడికి
 నెత్తిగుడ్డతీసి నేలగొట్టెను
 పరుగుపరుగున యింటికివస్తుంటె,
 మూడువందలూ ముందుగవస్తారు.
 చాబూ మాకూ పప్పులుతెస్తేవా
 బిడ్డలు కలవారికి యిట్లాగెకాబోలు
 సంతలేకుంటె సుఖమేన నాయనా
 పరుగుపరుగున యింటికొచ్చేనేమి
 యేడుగూరివో భార్యలచెంతాను
 మూడు నాలుగూ, వందలున్నరయ్య
 ఆమ్మామాకూ అన్నంబెట్టావె
 చాబూ మాకు పప్పులు పెట్టుమురా
 అవతల రాముడు యివతలరాగా
 పన్నెండుపుట్ల శనగలు తెచ్చేను
 నదివీడిలో పోగుబోసినాడు.
 మనిషికివాక్కా గింజరాలేదు.

అలా ఎక్కడచూసినా బిడ్డలే తలారి రాముడిబిల్లు కులకులలాడింది—

దేశంతిరిగే జంగందేవరా
 నాకొంపకు యేమో వేదనతెస్తేవి
 నాకొంపకు యేమో పంపులుతగిలేను
 చావనివ్వరూ బ్రతుకనివ్వరోరి

అని మరోదారిలేక జంగమదేవర చివకి అత్తగారు మాకునేటందుకు వెళ్ళి
 నాడు. అప్పుడా మాయజంగం—

అబ్బీ యేరా తలారి రామూడా
 నీకేమైనా సంత కలిగినాదా ?
 చాబూ :

అని సున్నితమైన వెటకారం చేశాడు. తలారి రాముడిపని హాస్యంగాలేదు.
ఈ మాయ సంతానంతో విసిగి ఉన్నాడేమో—

ఈసంతు మరి కొల్లబోసుతంద్రి
ఒక్కనాటికే దూసుకుతిన్నారు.
నీబిడ్డలు గెడ్డలుజేరా
బిడ్డలువద్దో జంగందేవరా
నీకు కోటలోకె సెల్వలిస్తాను
ఈ సంతముచ్చట వాలించుముతంద్రి.

అసే బ్రతిమాలుకున్నాడు. ఫకీరు మంత్రించిన విఘాతియిచ్చి మాయ
సంతానాన్ని ఎక్కడనాన్ని అక్కడ మాయంచేశాడు. తర్వాత ఫకీరు కోటలో
ప్రవేశించాడు.

ఇక కోటలో బాలనాగమ్మ బాలవద్దిరాజునికన్నది. సూర్యజంగం బెదిరించి,
ఆమెను గిరులుదాటించి, కుక్కగామార్చి చెరబట్టి తన మకాముకి కొనిపోయాడు.
ఆమె తన శీలం కాపాడుకొనేటందుకోసం పందెండు సంవత్సరాల వ్రతం
పూనింది బాలనాగు చెరబోయిన సమాచారం వద్దిరాజులకి కబురుచేశారు. వారు
ఆగ్రహవిష్ట మనస్కులై మాయలమరాటిమీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళారు. వారందరినీ
వాడు తన మంత్రబలంచేత రాళ్లుగా మార్చాడు. బాలనాగమ్మ అప్పలందరూ
తమ గొడుగులుకూడా పడిపోయాయని ఎంతో పలవించారు. వారందరూ బాల
వద్దిరాజుమీదనే ప్రాణాలు పెట్టుకొని పెంచుతున్నారు.

బాలవద్దిరాజు వరప్రసాది, విద్యాభ్యాసంలో, గరడిసాములో, ధమర్విద్యలో
ఆరితేరాడు. తంద్రి, తాతలు సాధించలేనివి సాధించాడు. దై పీ శక్తిసంపన్ను
డనే నమ్మకం కలిగించాడు. తల్లిదండ్రులు మాయలఫకీరు చెరలలో మృగ్గు
చున్నట్లు తెలుసుకొన్నాడు. వారిని విడిపించుట తన ధర్మమనుకున్నాడు. పెడ
తల్లుల సెలవులంది బయలుదేరాడు. దారిలో పులిరాజుపట్నంలో పులిని చంపాడు.
తాను తనకార్యం సాధించుకొని తిరిగి వచ్చేటప్పుడు ఆ రాజుకూతురుని పెండ్లాడు
తాననిచెప్పి ముందుకుసాగాడు. గంగవాదిపట్నంలో రాజుకూతురి వ్రణం నయం
చేశాడు. ఆమెనుకూడా తిరిగి వచ్చేటప్పుడే పెండ్లాడుతాననిచెప్పి నాగళ్ళపూడిగట్టు

ఈ కథలో చిలుకవాదిపట్నం, నయనవాదిపట్నం, గంగవాదిపట్నం పేర్కొనబడ్డాయి. ఈ పట్నాలే ఇతర కథల్లోకూడా కనిపిస్తున్నాయి. జానపద కథా రచయితలకి ఈ నగరాల పేర్లు ప్రీతిపాత్రమైనవేమో అనిపిస్తోంది.

ఈ బాలనాగమ్మ కథలో చిన్న నెరసులు లేకపోలేదు. కవి సామాన్య డవడంచేత రాజరికపు దర్బారెరుగడు. అందుచేతనే నవాబోజరాజు రెండోపెళ్ళి ఖచ్చు నాలుగునందల రూపాయలతో ముగించాడు. ఏడుగురుబాలల్ని మేనమామ లింబికి ప్రయాణంచేసి, మధ్యదారిలో తినేటందుకు ముంతకూడులాగ రొట్టెలు మూటకట్టించాడు. గ్రామకరిణాలు జమాబందీకి వెళ్ళినట్లుగా జమీందారు ఢిల్లీ పాదుషాచగ్గర కెళ్ళాడట! మొత్తంమీద రచనలోని సొంపుతో పోలిస్తే ఈ నెర సుల్ని లెక్కచేయనక్కరలేదు. జనరంజకమైన లక్షణాలుండటంచేతనే ఈ కథ సంచారికథకుల మూలంగానూ, సినిమా రూపంగానూ, విశేష ప్రచారం గాంచింది.

(II) ధర్మాంగద చరిత్ర - పాము పాట

ఈ పాటకూడా ఎక్కువ ప్రచారంలోనున్న వాటిలో ఒకటి. దీన్ని యీషూరి రామచంద్రరాజు సోదరుడు నారాయణరాజు అనేకవి రచించాడు. ఇది ఆశ్చర్యకథ (అద్భుత రస ప్రధాన కథ)అనీ, అందరికీ తెలిసేలా పదముగా చెపుతాననీ నిర్వచించాడు. ద్రౌపది, సీతా, మొదలైన సాధ్యులమించెడి పరివ్రత కథను తెల్పుమని కోరిన అహల్యకు గౌతముడీ కథచెప్పాడట.

కాశ్మీరరాజైన ధర్మాంగదుడు భార్యయైన అర్మిరీదేవితో సంతానంలేదని తపించి దైవయోగంవల్ల రెండు నాలుకలతో నిండుపడగతో చిరుబుస్సుమనే నాగరాజుని కన్నాడట! ఇదేమిపాపం! విశ్వంలోలేని వింత కలిగిందిఅని చింతించి, సుంతిరి సలహామేరకు చిత్రాంగుడనే తనయుడు కలిగినట్లు ప్రకటించాడు. రహస్యం ఎవరికీ తెలియకుండా రక్షించి, చప్పన్నదేశాలలోనూ ప్రసిద్ధి గాంచిన సౌరాష్ట్రరాజైన రత్నాంగుని కూతురుత్తైలోక్క సుందరినిచ్చి పెండ్లి చేయించాడు. కత్తికి బాపికంకట్టి పెండ్లిచేశారు. అదికాగానే త్రైలోక్కసుందరి అత్తింటికి వచ్చింది. భర్తృదర్శనంకోసం వేచి, వేచి చివరకు సిగ్గువిడచి అత్తగారిని—

నేను వచ్చినదిమొదలు నేటిపర్యంతమూ

చేరాడు. అక్కడ పొలిమేర శక్తిని రంజింపజేసి ఆమె సలహాప్రకారం ఫకీరుకి పూలదండలుకట్టే తంబళ్ళపెద్దు మనుమడనసి పేరుపెట్టుకొని ముందుపథకం ఆలోచించాలని నిశ్చయించాడు. ఆవేశంతోనే ఫకీరుని మెప్పించి, బాలనాగమ్మకు తనరాకతెల్పి ఫకీరు జీవితపు కిటుకు గ్రహించి, తలిదండ్రుల చెరివిడిపించి, ఫకీరుని తన వాసునిగా జేసుకొని, వాని మాయమర్మములన్నీ వశంచేసుకొని చివరకు వానిని నాశం చేశాడు.

ఎన్నో అద్భుత చర్యలతో నిండిన ఈకథని కవి చక్కగా రచించాడు. కథానిందిచానంతోగాని, రసప్రకర్షతోగాని లోపాలులేవు. వైవిధ్యంకోసం కవి తలారి రాముడి సంభాసం కథా, నాగందొట్లుకథా, చాకలి తిప్పడికథా చేర్చి హాస్య రసం చిలికాడు. బాలనాగమ్మని సీతాదేవికి ప్రతిగా, మాయలఫకీరుని రావణునికి ఉజ్జీగా, బాలవద్దిరాజులో శ్రీరాముడూ, కుశలపులూ మూర్తిభవించినట్లు కవి చిత్రించాడు. నాగపూజలూ, జంగమారాధనలూ గాగ్రీమీణ జీవితంలో ముఖ్యం శాలయన కాలంనాటిదీ కథ అసీ తర్వాత కాలానుసారమైన చేర్పులూ మార్పులూ జరిగిఉంటాయనీ మనం అనుకోవచ్చు. 1542-43 లో గండికోటవద్ద తిరుమల రాయలికీ, పెమ్మసాని తిమ్మానాయుడుకీ యుద్ధం జరిగింది. ఈ కథలో వద్ది రాజులు పాల్గొన్న గండికోటకార్యం అదేనిని కవి భావనయేమో. నాగలాపురి చెరువుని కృష్ణదేవరాయలు తనతల్లి నాగమాంబికపేరిట తవ్వించాడట. అది 1538 ప్రాంతంలో జరిగింది. అంతకుముందు అచోటు పర్వతారణ్యమయమే. బాల నాగమ్మ కథలోకూడా లక్ష్మీదేవమ్మ తపసుచేసిననాడు నాగమునీంద్రునిగట్టు పాముల కిరపు. వద్దిరాజులు గండికోట కార్యానికి వెళ్ళారు—

రాజుయేలే భూమిలోపలాను

నాగళ్ళపూడి గట్టువులైను

గట్టుపుట్టగ ఫకీరువులైను

అని రాయబడింది. ఈవాక్యాలు నాగలాపురి నిర్మాణాన్నిగురించేమోనని కూడా అనుకోవచ్చు. ఈ వర్ణనలు చారిత్రక విషయాలకు సూచనలేమోననటం కేవలం అనుమానమూ, ఊహాగానమూఅనే అనాలి, వాటిని రుజువు చేయడం సాధ్యంకాదు.

ఈ కథలో చిలుకవాదిపట్నం, నయనవాదిపట్నం, గంగవాదిపట్నం పేర్కొనబడ్డాయి. ఈ పట్నాలే ఇతర కథల్లోకూడా కనిపిస్తున్నాయి. జానపద కథా రచయితలకి ఈ నగరాలపేర్లు ప్రీతిపాత్రమైనవేమో అనిపిస్తోంది.

ఈ చాలనాగమ్మ కథలో చిన్న నెరసులు లేకపోలేదు. కవి సామాన్య డవడంచేత రాజరికపు దౌర్జాలెరుగడు. అందుచేతనే నవాబోజరాజు రెండోపెళ్ళి ఖర్చు నాలుగువందల రూపాయలతో ముగించాడు. ఏడుగురుబాలల్ని మేనమామ లింటికి ప్రయాణంచేసి, మధ్యదారిలో తినేటందుకు ముంతకూడులాగ రొట్టెలు మూటకట్టించాడు. గ్రామకరణాలు జమాబందీకి వెళ్ళినట్లుగా జమీందారు ఢిల్లీ పాడుషాదగ్గర కెళ్ళాడట! మొత్తంమీద రచనలోని సొంపుతో పోలిస్తే ఈ నెర సుల్ని లెక్కచేయనక్కరలేదు. జనరంజకమైన లక్షణాలుండటంచేతనే ఈ కథ సంచారికథకుల మూలంగానూ, సినిమా రూపంగానూ, విశేష ప్రచారం గాంచింది.

(II) ధర్మాంగద చరిత్ర - పాము పాట

ఈ పాటకూడా ఎక్కువ ప్రచారంలోనున్న చాటిలో ఒకటి. దీన్ని యీషూరి రామచంద్రరాజు సోదరుడు నారాయణరాజు అనేకవి రచించాడు. ఇది ఆశ్చర్యకథ (అద్భుత రస ప్రధాన కథ)అనీ, అందరికీ తెలిసేలా పదముగా చెప్తున్నాననీ నిర్వచించాడు. ద్రౌపది, సీతా, మొదలైన సాధ్వ్యులమించెడి పరివ్రత కథను తెల్పుమని కోరిన అహల్యకు గౌతముడీ కథచెప్పాడట.

కాశ్మీరరాజైన ధర్మాంగదుడు భార్యయైన అర్మిలీదేవితో సంతానంలేదని తపించి దైవయోగంవల్ల రెండు నాలుకలతో నిండువడగతో చిరుబుసుమునే నాగరాజుని కన్నాడట! ఇదేమిపాపం! విశ్వంలోలేని వింత కలిగిందిఅని చింతించి, మంత్రీ సలహామేరకు చిత్రాంగుడనే తనయుడు కలిగినట్లు ప్రకటించాడు. రహస్యం ఎవరికీ తెలియకుండా రక్షించి, చప్పన్నదేశాలలోనూ ప్రసిద్ధి గాంచిన సౌరాష్ట్రరాజైన రత్నాంగుని కూతురుత్తైలోక్య సుందరినిచ్చి పెండ్లి చేయించాడు. కత్తికి భాషకంకట్టి పెండ్లిచేశారు. అదికాగానే తైలోక్యసుందరి అత్తింటికి వచ్చింది. భర్తృదర్శనంకోసం వేచి, వేచి చివరకు సిగ్గువిడచి అత్తగారిని—

నేను వచ్చినదిమొదలు నేటివర్యంతమూ

నా విభుని కవలేదు నాభాగ్యమేమో
తల్లిదండ్రులు మీరు తలచరెన్నడు సుతుని
దానదాసీలును తలచరెన్నడును
వరదేశములకైన పంపించియుండిరో
యేమామెనో నాధు దెక్కడున్నాడో

అనిఅడిగింది. అర్మిలీదేవి కోడలిని కొగలించుకొని మూర్ఛిల్లి కొంతసే
వయినతర్వాత తెలివంది—

చెప్పిన నేమగునా చెప్పకుంటేమవునా
యికనేమి సేతునని యింతి చింతించె

చివరకు కోడలికామె కలరూపు తెలిపి—

కాంతరో నీవిభుడు ఫణిరాజు చూడుమని
దాని సుందరియెదుట ధరణిపైడించె

ఈ వార్త తెలియగానే సుందరి గగ్గోలు వడినిది, గుండెలు కొట్టుకొంది—

అత్తరో మాయత్త అర్మిలీదేవనుచు పేరు జగతినిగలదు పృథ్విగాను
సీవంటిపాపిష్టి యేలోకమునలేదు; పాముకయి నన్నిటకు పట్టితెప్పించినాపు
ధర్మాంగరాక్షస తగదనక యీలాగు పాపిష్టిపనికేల పాలుపడెనమ్మ

అని చూపించి—

నాలుగూ యుగమూల నడవళ్లవినినను ఈరీతిలేదుగాయెందైనగాని
బుధులు పండితులైన భువిలోన నిదివరకు ఈవింతజెప్పుటను యెప్పుడు
విసలేదు

ఏజాతిగర్భమున అజంతువేపుట్టు ఇతరజంతువు పుట్టుటిలలోనలేదు
నాయుసురుమీవెంట నాతిరో వదలకను పదునాలుజన్మముల పట్టితీరునుగా
యిది ఘోరపాపంభు, యిదివద్దు, తగదనుచు పురమునందొకరైన పలుక
లేదటవే

పట్నంబులోనున్న ప్రజలంత నొకబుద్ధి పట్టివ్రాసినయట్టి బ్రహ్మననవలెను
పంచమహాపాతకుల పట్నముని జెప్పుటకు ఈపట్నమేగాని వేరొకటిగలదా

అని పనవి, పనవి

నాకు విభుడయినట్టి నాగరాజునితోడ దివ్యతిరుపతులెల్ల తిరిగివచ్చెదను

అని నిశ్చయించింది. అర్మిలీదేవి కంటసీరు దుడిచికొని—

కోడలానీవిటులు గొప్పగాపలికెదవు నాకేమితోచదే నాతల్లివినుము
కొడుకువైననునీవె కోడలైననునీవె నినునమ్ముకొంటిమి ఈవరకుమేము
తిరుపతులు తిరుగంగ తరుణులకు వశమగున కొండలును ఆడవులు
గొప్ప నదులుండు
మోరమ్మగములుకలవు చోరులునుకలరమ్మ అడువారికి యాత్రలదివట్టిమాట

అని బెదిరించింది. అక్కడికి కోడలు తన నిశ్చయం మానకపోగా—

ఈపేరుపెట్టుకొని యిల్లువెడలుదువిపుడు పామునొకబుట్టలో పారంగద్రోలి
వ్యభిచారివైనను వర్తించుటకునిపుడు ఈబొంకుదొంకితివి ఇదినిజముకాద

అని నిందించి మాట్లాడింది. ఆకతినవాక్యాలకు సుందరి మూర్ఛిల్లింది. తేరు
కొని తన మదితీరు—

పంచభూతములెరుగ, పరమేశుడెరుగును నెలతరోనామనసు నీకేమితెలియు
ఫణి విభుండైనట్టి పతితోడ నేగూడి లోకమందున తిరుగ నాకు తప్పేమి
పతినిదైవముగాగ పాలించునటువంటి పడతులకు తప్పున్నె పరగభువిలోన

అని నమ్మబలికి ధర్మాంగదుని సెలపులుకూడ పొంది, విరాగియై. యాత్రలె
న్నింటినో సేవించి. నైమిశారణ్యంలో మునులగాంచి. తన కర్మగతికి కారణ
మడిగింది. వారు జాలిపడి ఫణిరాజు బ్రాహ్మణశాపవల్ల పాముజన్మమందిన రాజు
కుమారుడని యాతని పూర్వజన్మ వృత్తాంతాన్ని వివరించి, బ్రాహ్మకుండంలో
స్నానంచేస్తే శాపవిమోచనమగునని సుందరికి చెప్పారు. సుందరికూడా అట్లే
చేసింది. రాజకుమారుడైన నాగేంద్రుడొకమెను శంకించాడు. కాని. ఆకాశవాణి
పలుకులవల్ల అతడు సందేహంతిరి. ఆమెను స్వీకరించాడు. తర్వాత వారిద్దరూ
స్వదేశమునకేగి సుఖించి తలిదండ్రుల కానందదాయకులయ్యారు.

యేమేమి గండమనగా ఈ బాలుడు తన కండ్రిగారికి రణములేచియుంటే
నిర్మలమనే మందుకు పోతాడు, రాక్షసపురియందు

బాలునికయినా ప్రాణముపోతుందీ తందానేతందానా
ఆగండమునూ నేనుగాతునమ్మా తందానేతందానా

అచటినుండి మేఘమండలానికి దక్షదై పోతావుండగ కుసుమరాజు
కుమార్తెయను కుసుమగంధి చేతులో

బాలునికయినా ప్రాణముపోతుందీ తందానేతందానా
అట్టిగండము గాతునునేనమ్మా తందానేతందానా
ఏదేడు నముద్రాలనడుమను తందానేతందానా
యోజనగంధి మేడలోపలాను తందానేతంగానా
బాలునికైనా ప్రాణముపోతుంది తందానేతందానా

తానేపురి పట్నంబున భోగము రంగసానినోడించి అర్గురన్నలనుతోడ్కొని
నలుగురు శ్రీలను పిలుచుకొని శాంబపురిపట్నానికొచ్చేటపుడు జంగాలిమరికాడ

బాలునికైనా ప్రాణముపోతుంది తందానేతందానా
యేడు మండలాలు యేలపోతాడు తందానేతందానా
శాంబపురిపట్నం యేలపోతాడు తందానేతందానా
మూడుదినములు పురుడువెల్లినాది తందానేతందానా
యేడుదినములు పురుడువెల్లినాది తందానేతందానా
తొమ్మిదిదినములు పురుడువెల్లినాది తందానేతందానా

నామకరణమునాడు శరాబందిరాజు అని దేవతలందరూ చెప్పుకొన్నారు.

ఈ ఘట్టంలో కవి గ్రీకు వాఙ్మయంలో ముగ్గురుదేవతలు తమ అభిమాన
పుత్రునికి వరాలిచ్చిన ఘట్టాన్ని జ్ఞాపకంచేస్తున్నాడు. రచనా విధానంలో ఈఘట్టం
అతి పరిణతమైంది. త్రిమూర్తులదేవులిట్టిపాత్ర వహించినఘట్టం మరొకటి మన
సారస్వతంలో లేదు. త్రిమూర్తులదేవుల కథిమాన పుత్రుడైన శరాబందిరాజు
అద్భుతకృత్యాలు చేశాడన్నా వింత ఏమీలేదు. అందుచేత ఈకల్పన చాలా ఉచితంగా
ఉండి కథకి వన్నె తెచ్చింది.

కాని ఈకథలో ప్రశస్త మైన తీర్థయాత్రల్ని వర్ణించాడు. రచనాపాశ్చర్యస్థాయినికొందురహరించిన వాక్యాలే సాక్షిభూతములు.

(III) కాంభోజరాజు కథ

కాంభోజరాజుకథని జంగం సుబ్బయ్యదేవర రచించాడు. అందులో సవతుల ఈర్ష్యావేశమూ, అన్నదమ్ముల అసూయలూ, బోగం రంగసాని టక్కుటమార విద్యలూ, గచ్చాకు ఫచ్చాకు వైద్యుల చట్కూవైద్యాలూ ఆధారంగాగల చక్కని కల్పితకథ చిత్రించబడింది. వీరభద్రుడికి ఉత్సవాలూ, జంగమార్చనలూ, మాట్లాడే నిర్మలమందూ, సముద్రాలు దాటించే కీలుగుర్రమూ, సంతనిచ్చే వ్రతాలూ, ఉపవాసాలూ ఈకథలో సూచించబడ్డాయి. రచనావిధానంలోకూడా ఒక ప్రత్యేకత కన్పిస్తోంది. కథ జరగడంలో నాన్నుడులేడు. పాత్రలు సజీవాలు, కథలో రక్తి, ఉత్సాహం నిలిపి కవి కథనినడిపిస్తాడు. చూడండి కథని చురుకుగా సంగ్రహంగా చెప్పతూ, రక్తి చెడకుండా ఎలా కాపాడుతూ శరాబందిరాజు కథని కవి చెప్పాడో.

శరాబందిలోవున్న మాణిక్యాలదేవి త్రిమూర్తుల సతులకు మర్యాదలు చేసింది—

కుచ్చీమీద కొలువుతీరింది తందానేతందానా
తొమ్మిదవ ఘడియకులోగాను తందానేతందానా
బాలుడే ప్రసవమౌతున్నాడు తందానేతందానా
లక్ష్మీదేవి దొడ్డుగోసెను తందానేతందానా
సరస్వతీ లాలలుపోసె తందానేతందానా
పార్వతిదేవి చాపపరచెనయ్యా తందానేతందానా
చాపమీదను బాలుడుపండె తందానేతందానా
రావమ్మా ఓపార్వతిదేవి తందానేతందానా
జాతకములు వ్రాయుమన్నది తందానేతందానా
పొంతనాలుమరి చూడమన్నది తందానేతందానా
నాలుగైదు గండాలువ్రాస్తే తందానేతందానా

యేమేమి గండమనగా ఈ బాలుడు తన తండ్రిగారికి రణములేచియుంటే
నిర్మలమనే మందుకు పోతాడు, రాక్షసపురియందు

బాలునికయినా ప్రాణముపోతుందీ తందానేతందానా
ఆగండమునూ నేనుగాతునమ్మా తందానేతందానా

అచటినుండి మేఘమండలానికి దక్షడై పోతూవుండగ కుసుమరాజు
కుమార్తెయను కుసుమగంధి చేతులో

బాలునికయినా ప్రాణముపోతుందీ తందానేతందానా
అట్టిగండము గాతునునేనమ్మా తందానేతందానా
ఏడేడు నముద్రాలనడుమను తందానేతందానా
యోజనగంధి మేడలోపలాను తందానేతందానా
బాలునికైనా ప్రాణముపోతుంది తందానేతందానా

తానేపురి పట్నంబున భోగము రంగసానినోడించి అర్చనన్నలనుతోడ్కొని
నలుగురు స్త్రీలను పిలుచుకొని శాంబపురిపట్నానికొచ్చేటపుడు జంగాలిమరికాద

బాలునికైనా ప్రాణముపోతుంది తందానేతందానా
యేడు మండలాలు యేలపోతాడు తందానేతందానా
శాంబపురిపట్నం యేలపోతాడు తందానేతందానా
మూడుదినములు పురుడువెల్లినాది తందానేతందానా
యేడుదినములు పురుడువెల్లినాది తందానేతందానా
తొమ్మిదిదినములు పురుడువెల్లినాది తందానేతందానా

నామకరణమునాడు శరాబందిరాజు అని దేవతలందరూ చెప్పుకొన్నారు.

ఈ ఘట్టంలో కవి గ్రీకు వాఙ్మయంలో ముగ్గురుదేవతలు తమ అభిమాన
పుత్రునికి వరాలిచ్చిన ఘట్టాన్ని జ్ఞాపకంచేస్తున్నాడు. రచనా విధానంలో ఈఘట్టం
అతి పరిణతమైంది. త్రిమూర్తులదేవులిట్టిపాత్ర వహించినఘట్టం మరొకటి మన
సారస్వతంలో లేదు. త్రిమూర్తులదేవుల కభిమాన పుత్రుడైన శరాబందిరాజు
అద్భుతకృత్యాలు చేశాడన్నా వింత ఏమీలేదు. అందుచేత ఈకల్పన చాలా ఉచితంగా
ఉండి కథకి వన్నె తెచ్చింది.

అద్భుత రసాత్మక కథల్లో గాంధారికధ ఒకటి. కథా విషయాన్నిబట్టి చూస్తే ఇదే అత్యంత ప్రాచీనమైందనాలి. ఇతర జానపదకథలవిషయంలాగే దీని నందర్బంలోకూడా రచనాకాలాన్ని నిర్ణయించడం సాధ్యంకాదు. అతి ప్రాచీనమైందేమోననిపించేదవటంచేత, కథ యింపునీబట్టి కథావాఙ్మయాభిమానులంతా భదవవలసిందే. యందులో కొన్ని వాక్యాలు యథాతథంగా బాలనాగమ్మకథలో ప్రత్యక్షమవుతున్నాయి. అదికూడా జానపదవాఙ్మయంలో విరివిగా కన్పించే విషయమే. ఈ గాంధారికథలో తాంత్రిక విధానాలకు ప్రాముఖ్యం ఎక్కువ. మంత్ర తంత్ర శక్తుల్లో జనసామాన్యానికి నమ్మకం ఎక్కువ. అందుచేతనే ఈ కథా, అమానుష శక్తుల్ని తమ పాతివ్రత్య మహిమవల్లా దైవీ సంపత్తివల్లా వ్యక్తంచేసిని కామమ్మ, సన్యాసమ్మ, చిన్నమ్మ కథలూ జనుల అభిమానానికి పాత్రం అయ్యాయి. ♀

హంపి విరూపాక్ష ఆనెగొందెభూమిలో కెంపిలీగంగావతి ఆనేగ్రామంలో దేవరామపీరుడనే రాజు. దేవళిరోమణి అనే అతిని ఇల్లాలూ పరిపాలిస్తున్నారు. వారి రాజధానికి తారశీలపట్నంఅనే మరోపేరుకూడాఉంది. దేవళిరోమణి ఘట్టి పన్నెండేళ్ళూ, పెరిగి పన్నెండేళ్ళూ మొత్తం ఇరవై నాలుగేండ్ల పయనుపచ్చినా సంతలేదు. ఎన్నో నోములు నోచింది—

కాశీర్థం గంగకు నోమెను
 గంగాతీర్థం కాశికినోమెను
 రాతిరాతికి మొక్కిక్కెను
 గుంటగుంటలో మురిగెను
 పెండ్లిండ్లులేని బ్రాహ్మలకు
 పెండ్లిండ్లు చేయించెను
 వడుగులులేని పేదబ్రాహ్మలకు
 వడుగులు చేయించెను
 అడుగడుగున అన్నపందిలి వేయించెను
 ఉగ్గులేనిబాలురకు ఉగ్గుదానం చేయించెను
 పాలులేని బాలురకు పాలుదానం చేయించెను

చివరకు శ్రీశైలపర్వతమువెళ్ళి శివుణ్నిగురించి శిరసుక్రిందుగా, శ్రీపాదములు మీదుగా తపసుచేసి సంతానఫలం తెద్దామని నిశ్చయించింది. భర్తను సెలవు అడిగింది. ఆమెస్వామి మూడుసెలవులు ఇచ్చాడు వాటిప్రకారం ఆమె ముద్దు టుంగరం వ్రేలధరించింది, దండుదళవాయి బసవన్నకి, ఆజ్ఞలిచ్చింది. చండు ధం ధం ధం ధణమని కదిలింది. పచ్చలపల్లకిలో రాణి పర్వతాల మల్లికార్జున స్వామిని సేవించేటందుకు పూజా సంబరాలతో బయలుదేరింది. సూర్య సోమ వీధులదాటి; నాగులేరుదాటి, నల్లగొండదాటి, వెదురువనములూ వెలిగొండలూ దాటి శ్రీశైలపర్వతంచేరి పాతాళ గంగవొడ్డున నవనందుల దేరావేయించింది. పాతాళగంగలో స్నానంచేసి, తడికోకతో పిడిగంటల పర్వతాల మల్లయ్యను దర్శించింది. స్వామివారికి అభిషేకం చేయించి, ధూప దీప నైవేద్యములిచ్చి దేవళంముందున్న ఏడునిలువుల సూది గుండుపైకెగవ్రాకి, పులిచర్మమూ, జింక చర్మమూ, దర్భాసనమూ ఒకదానిమీద ఒకటిపరచి వాటిమీద భద్రాక్షీలూ, రుద్రాక్షీలూ, ఏడు సన్నసూదులూ, వాటిమీద ఆవగింజా పోకచెక్కి కృమంగానిలిపి ఆపైని తలక్రిందుగానిల్చి తపసు చేయసాగింది. ఆమె ఘోరతపస్సుకి—

కొండ కొండ దీక్షానెన్
మండలంబు దూపెట్టె
సూర్య చంద్రాదులు తోవదప్పిరావేళ
అకాశమడలెను
నెలతప్పి పొడిచింది; నీళ్ళకు చెదలంబెను
అగ్నికి ఈగలు ముసిరెను

హంసవాహనంమీద బ్రహ్మ, నందివాహనంమీద సాంబమూర్తి, వారి వెంట ఇతర దేవతలూ ప్రత్యక్షమైవచ్చి, ఆమెనుమెచ్చి “పట్టపుదేవీ ఆయుస్సు లేని మొగ బాలను యిచ్చేదా? ఆయుస్సుగలిగి అయిదవతనం గలిగిన ఆడబాలను యిచ్చేదా?” అని అడిగాడు. రాణి ఆడబాలనే కోరింది. వాడు సరేఅని నాగ మల్లె పుష్పమూ, ఫలమూ, కక్షపాలలోని విఘాతీ, కమండలోదకమూ దయచేసి పుట్టబోయే ఆడబాలకు—

పీపున వింజామర
అరికాలున తామరపద్మం

బొమ్మన మాణిక్యం
 కన్నుల చింతామణి
 పండ్ల పరుసవేదియున్
 నొసట చిత్రవన్నె విభూతిరేఖ
 ఒకజడా అమరివుంటాయనీ
 శివగాంధారి నామం కరుణించవమ్మ

అని పీడ్కొలిపాడు. రాణి తారశీలపట్నంచేరి వైవప్రసాదం సేవించి, తొమ్మిదిగడియలు గర్భంధరించి, శివప్రసాద ఫలంగా గాంధారిని కన్నది. ఆతన్వ జన్మవేళనుబట్టి మేనమామల గండంఅని జ్యోతిష్కులు చెప్పారు. రాజు అయ్యయ్యా వాకొండ యేలేవాడు మాంధాతరాజు కుమారుడు, గనగంటలరాజు ఘనుడు, సుహితాడు, తల్లికి పెద్దవాడు. చిన్నదానికి ఒకేఒక మేనమామ. అలానిగండాన బుట్టించాఅని చింతిల్లాడు. జ్యోతిష్కులు ఉన్నమాట నిర్దమయ్యా స్వామీ అన్నారు. రాజు ధైర్యంలేచుకొని కానున్నది కాకమానదుఅని ఆసంగతి మరచాడు.

గాంధారి ఎదిగి పెద్దదికా సాగింది. తనకుతానే ఓనమాలు దిద్దింది పర్వతాల చుల్లికార్డునస్వామే ఆమెకు చదువు చెప్పతున్నాడనితలచి, విద్యాభ్యాసకాలం వచ్చిందని తలచిందంగులు ఆమెకొక గురువుని ఏర్పరచారు. కొండగుహలలో నిర్లిప్తుడుగా తపసు చేసుకొంటున్న తపసిని రప్పించి తమకూతురుకి గురువు కమ్మని కోరారు. గాంధారి గురువు నిమిత్తమాతృడుగా చరచరా విద్యనేర్పింది. తొమ్మిది ఘడియలలో కావ్యనాటకాలూ, భరతశాస్త్రమూ, వేదాలూ నేర్పింది. ఆటవిడుపు నెలపులుబిచ్చి బ్రాహ్మణుడు తిరిగి తపస్సుక వేశాడు. గాంధారి కేమీ తోచక తనతో చదువుకొనేటందుకు ఎవరైనా జోడుకావాలంటుంది. తల్లిదండ్రీ యోచనచేశాగు. రాజు తన బావమరదికొడుకు బాలరాజుని రప్పిద్దామనుకున్నారు. గాండీవరాజు పశ్చిమభూమిలో సుందరగిరిపట్నం యేలేవాడు. దేవరాయ వీరరాజు చెల్లెలు వేడుక రామకృభర్త. కాని, తాను చెప్పినమాట విననందున రాజాతనిని పదభృష్టుణ్నిచేసి, సోలెడుబియ్యం, తోటకూరకట్ట, పాతికెకాసులూ గ్రాసంగా ఏర్పాటుచేశాడు. కష్టాలలో ములిగిఉన్నవారికి యాగంటి ఈశ్వరుడివరాన బాలరాజు అనే కుమారుడు కలిగాడు. రాజు ఏర్పాటుచేసిన గ్రాసంతో జరిగి జరగకుండా వారు కాలం గడుపుతున్నారు. గాంధారికి చదువు తోడుకావాలనేసరికి రాజుకి

చెయిపోవయిన మేనల్లుడు, బాలరాజుని రప్పించాలనే ఆలోచనకలిగింది. రాణికిది సచ్చలేదు. బాలరాజు గాంధారీ తారసవడితే వారికి పరస్పరానురాగం కలుగవచ్చునని భయపడింది. రాజు, అలాభయపడేటందుకు చారణంలేదని వయసువచ్చేనాటికి వారిని ఎడమెడదామని సర్దిచెప్పాడు.

బాలరాజుని తోడ్కొని రావలసిందని రాజు మనుష్యులను పంపాడు. బాలరాజు రాకపోతే కట్టి, కొట్టి మోకాటితో కుంది కుంట తేవలసిందని ఆజ్ఞాపించాడు. ఆఆజ్ఞని తలదాల్చి చినరంభు, పెదరంతు, చందమామ, గాలిపోయడు మొదలైన 11గురు జెట్టిలు సుందరగిరిపట్నం వెళ్ళారు. బాలరాజు గరిడీసాములో నేర్పరి. చాణాకర్మల సాములోనూ కుస్తీపట్టుకుంటూ కుశలుడు. తన్ను కొనిపోవచ్చిన జెట్టిలను తనతో ఒకచెయ్యి కలవవలసిందన్నాడు. చాళ్ళజేచేసి ఓడి. హడలి సామంగానే ఇతనిని కొనిపోవాలనుకున్నారు. బాలునికి శరణని జెట్టిలుఅని తనని మేనమామల పట్నానికి రమ్మని పోరాడు. బాలరాజు అలంకరించుకొని, తలిదండ్రుల సెలవులంది, గుర్రంమీద తారశీలపట్నానికి బయలుదేరాడు.

రాజు, వచ్చే మేనల్లుడికి ఎదురేగాడు. ఎదురువచ్చేమామలిచూచి బాలరాజు గుర్రందిగి వినయంగా ఎదురు ఏడడుగులు వేశాడు. బాలరాజు రాకడచూసి అతని మేనమామ “ చక్కనివాడే రాజు . సరసుడేను బాలరాజు ” అని తలచి “రావయ్యబాలుడ వల్లకినెక్కుబాలుడ”అని ఆహ్వానించాడు. బాలరాజు “పాలకివద్దో మామ, పేదరాజు బిడ్డాను, బీదరాజు కొడుకూను, నీ గ్రానగాని బిడ్డాను ” అని తనమనసులోనున్న ఉక్రోషాన్ని వెళ్ళగ్రచ్చాడు. రాజు తానంతకుముందు చేసిన అవమానాన్ని కడిగేయాలని “అర్థంఇస్తాను, అర్థరాజ్యం ఇస్తాను, ఇంట ఎదుగుతున్న గాంధారినిచ్చి పెండ్లిచేస్తాను” అని అన్నాడు. ఈ వాగ్దానాలతో బాలరాజు తృప్తి పడలేదు “పుత్రమోహం అంతాఒకటే, మా తలిదండ్రులు నాకోసం బెంగపడి వుంటారు పోతాను” అన్నాడు. “మాతల్లి దుఃఖపడితే నేకు జయప్రదమేనా, మామయ్య ?” అనిఅడిగాడు. “ఇంటఉన్న మాటేనోయి, ఇంటనున్న అడపడుసు దుఃఖపడితే యేడుదండ్యాల కోకలు కాలిపోవునన్నారు” అని ముదలకించాడు. బాలరాజూ, మేనమామా ఇలా అన్యోన్యంగా రావడం గాంధారితల్లి పద్మగుంది చూచింది. బాలరాజు అందవందాలు చూచింది. గాంధారి అతనినికనక చూచిందంటే తప్పక మరులుకొంటుందని తలచింది. అది ఆమెకిష్టంలేదు అందుచేత వెంటనే బాలరాజుని తిరుగుమొఖం వట్టించాలనుకుంది, వెంటనే బాలరాజుని పిలువనంపింది. వచ్చే బాలరాజుని దాదీనంగ చూడనేచూచింది. గాంధారితో వర్ణించి

చెప్పనేచెప్పింది. గాంధారి తల్లి మేడలకువచ్చే బాలరాజుని చూసింది. చూడగానే అతనిమీద మనసు నిలిపింది. రాణి తలచినదంతా వృథా అయిపోయింది. గాంధారి బాలరాజులమధ్య తెరలుగట్టించి పరస్పరావలోకనం లేకుండా విద్యాభ్యాసం జరిగించాలని తర్వాత మెల్లిగా గాంధారి పెద్దచైన తర్వాత మనసు మారుదారి వట్టింప వచ్చునని అనుకొన్నది. కాని, ఆవిషయంలోకూడా ఆమెతలపు నిరుపయోగమైంది. బాలరాజూ, గాంధారి బాసలిచ్చుకొన్నారు. గాంధారి పర్వతాల మల్లయ్య సాక్షిగా నిన్నుతప్ప ఇతరుల నేను పెండ్లాడనని బాలరాజుకీ, బాలరాజు పుస్తకాలనుముట్టి వీరభద్రుడుసాక్షిగా, దేతాకుడుసాక్షిగా నిన్నుతప్ప ఇతరుల పెండ్లాడనే భామాలని గాంధారికీ బాసలిచ్చుకొన్నారు.

గాంధారి, బాలరాజూ పరస్పరానురాగంతో చదువులు చదివారు. గాంధారి చదువులపాఠ్యాడి మంత్రాలపుస్తకం చూసింది, చూసి శక్తివంపు, శాంభవివంపు, హనుమంతవంపు, వీరభద్రుడివంపు, భేరాళవంపు, శైరవివంపు ఆకళించు కొన్నది. ముగ్గులన్నీ నేర్పింది. ఉచ్చాటనా, ప్రయోగమూ నేర్పింది. ఇక తననూ బాలరాజుని ఎవరూ చేరుచేయలేరని అనుకొన్నది. బాలరాజుతో మరికొంత చనువుగా చొరవగాఉంది. బాలరాజు కివేమీతెలియవు. గాంధారి బాలరాజుల లీలలను చదువులపాఠ్యాడు గ్రహించాడు, అవిమించితే తనమీది కేనేరం వచ్చివడుతుందోనని గాంధారి తల్లి వద్యగంధిచెవిలో జరుగుతున్న విషయము ఊదాడు. వద్యగంధి ఇక అలసిస్తే అదునుతప్పి పదును చెడుతుందనుకున్నది. తన అన్నగారిని తరలి రమ్మనీ, గాంధారినిచ్చి పెళ్ళిచేస్తామనీ రాసింది. ఆనాటినుంచి గాంధారికీ, తల్లికీ తాంత్రికకృత్యాల్లో పోటీయనడువసాగాయి. మాంత్రికకృత్యాలలోనెగ్గి చివరకి గాంధారి బాలరాజుని పెండ్లాడింది. తల్లికూతుళ్ళ పోటీల ఫలితంగా గనగంటల రాజు, ఘనుడు, పెళ్ళికని తరలివచ్చినవాడు, నశించాడు. గాంధారి జన్మకాలజ్యోతిషము ఫలించింది.

ఈ గాంధారికథలో మాంత్రిక తాంత్రిక కృత్యాల వర్ణనలెక్కువ. చందస్సు కూడా ఇతర కథలతోని చందస్సులకంటె విలక్షణమైందే. దీని రచనాకాలంగాని, గ్రంథకర్తగాని, మనకి తెలియవచ్చే దారితోడు. ద్విపదలతోటీ, దరువులతోటీ, వచనాలతోటీ కథ సాగింది. పదకర్త జానపదుడన్నది నిశ్చయం. రాజకుమారి గాంధారి మూడు పిన్నమూడలిచ్చి—

“వకపిన్నమాడకు అత్తరు సంపెంగ దండలు
 వకపిన్నమాడకు పూలచండల పరిమళ గంధాలూ
 వకపిన్నమాడకు ఆరుమూళ్ళ నిడివి మూడుమూళ్ళ
 చెడల్పు నిల్వటద్దమూ”

తెమ్మంటుంది. ఈమాటల్లో దమ్మిడీబేరాలుచేసే మన జానపదవ్యవహారం
 ధ్వనిస్తోంది. ఇందులో సూచించబడిన వస్తువులు కారుచౌకగా నున్నకాలం
 స్ఫురిస్తోంది.

తాంత్రిక కృత్యాల వర్ణనకి మచ్చుగా ఈ ఒక్క వర్ణనని చూడండి :
 “మానెడు నలుపూ, మానెడు యెరుపూ, మానెడు తెలుపూ, మానెడు వచ్చముగ్గా
 నేసి, రంగవల్లి ముగ్గులేసి. హోమందేల్చి శక్తిని లేపుతూఉన్నది.

రంగవల్లిముగ్గు రమ్యముగ విరిసెన్
 రంగవల్లి ముగ్గులొ శక్తిముగ్గు నడుమను
 రూపాకారం యేర్పరించింది - ఓం శక్తిని లేపుతున్నదీ
 ఓం అమ్మవారు రాజు, వేణి, నాగారపుశక్తి లేస్తేలేచినావు

లేపకపోతివా యెదురుమేకులు చెక్కించి నీతలకొట్టెంతును. నాగలోకంలో
 నడుమె విరుగ పడగొట్టుదు. దేవలోకంతా తెగి పడగొట్టుదు బ్రహ్మలోకంలో
 పటపట పగలగొట్టుదులేవె - అమ్మవారా నీకు ఆహారం పెట్టుతాయన్నాను. ఇది
 గోనే ఆహారం,

తల్లివైనానీవే. తండ్రివై నానీవే. తోడువై నానీవే. నిన్నునమ్మినానే.
 అమ్మవారా వోం, వోం, వోం, ల, ల, ల, లి, లి, లి, లి, లు, లు, లు, లు,
 వోం వోం వోం వోం,

శక్తిపుట్టెరా వోరి హోవకుండములోను; పంటికి మింటికియేమో వెక్క
 నముగ పెరిగెను.

ఆహారమేదీ నాకు - నన్నెందుకు లేసినావు ? యేకోటమీదికి పోయేది,
 యెవరిని సాధించేది, యెవరిని తెచ్చేది ?

నిన్ను యింగుతానె నన్నేడ పంపుతావు.

పంపు అహరమేదె నాకు :

ఇలాంటి తాంత్రిక వ్యవహారాల వర్తనలెన్నో ఈగ్రంథంలో ఉన్నాయి. అవి ఈనాడు పరిపాటికాదు. అందుచేత ఈ కథారచన పర్వతాల మల్లయ్యభక్తులు తాంత్రిక విఘ్నాలలో నిమగ్నులైన 11-12 శతాబ్దాలలో జరిగిందేమోననీ, తర్వాత దీనిలో మార్పులూ, చేర్పులూ, జానపదవాఙ్మయాలనికుండే సహజ గుణానుసారంగా జరిగాయేమోననీ ఊహించవలసి వస్తోంది.

(V) ప న ల దాల రా జు క థ

కడియము గాగ్రమవాసియైన కిన్నెర నాగయ్య కొడుకు, పీరాస్వామి, కమ్మ వారిపదతి పసుల దాలరాజు కథలనే అద్భుత రస ప్రధానమైన కథనోకదాన్ని రచించాడు.

మహానందికొండ పాలించే కలికిరాజు భూమి దున్నిస్తుంటే నాగేటిచాలులో ఒక పసిపాల లభించింది. అదాల దేవేంద్రుని కన్యకలనీ, శాపవశంవల్ల భూమికి దిగివచ్చిందనీ కవి చివర తెలిపాడు. అదాలకి కలికిరాజు సీతలని పేరుపెట్టి గారంగా పెంచాడు. అదాల యుక్తవయస్కుయైంది. పసులనుగాచే వెలమదొర బిడ్డ దాలరాజు గానంవింది. అతనిని మోహించి తన్ను పెండ్లాడవలసిందని కోరింది. దాలుడు అదిరిపడ్డాడు.

కన్యకా నీవెవర వీరీతి నొంటిగా రానేరె నీవగు రాజవాసమును

వవలివచ్చుటనీకు పొంకమేళామ నిన్నెవరయిన జూచిన నేమి

చెప్పుదురు ?

నీకిదిసరిగాదు పోపొమ్ము నన్వదలి పెండ్లికిప్పుడు నేనుచేసారలేమి

అని ఆమెను వదలించుకోజూశాడు. కాని, కమ్మవారి పణతిదాలుని వదలక ఆనుసరించసాగింది. ఆమెను వదలించుకోవాలని దాలుడు ఆసాధ్యమైన పనులెన్నో చెప్పాడు. ఆమె ఆ అద్భుత కృత్యాలన్నీ చేసింది. అలమానుష మహిమల్ని చూసినకొద్దీ దాలుడు అది కట్టుబోతుల ప్రభావమని అనుమానించి ఆమెకి మరింత దూరంగా పోబోశాడు. దాలుడికామెని వదలగొట్టుకోనడం సావ్యంకాలేదు. కమ్మ

వారి పణతిదగ్గర హారాలు తీసుకొని సంచారములకోసం కోమటింటికి బాలరాజు వెళ్ళాడు కోమటి దురాశాపరుడై బాలరాజు చేతిని ఖండించాడు. బాలుడాదాప కోర్వలేక దగ్గరి అకుతోటలో చెరాడు. అతోట కాపు లితనిని దొంగయనిభానించి ఖండించారు. నాలరాజుని వెదకికొంటూ వచ్చిన కమ్మవారి పణతి సహగమనంచేసి శాపవిమోచనమును పొందింది.

మొత్తంమీద ఈ కథ, రచనలో ఇతర కథలకెంతోలాచ్చే గాంధారికథకి కొంతవరకు ఇమిటేషను. తలాతోకాలేని అద్భుత కార్యాల సాధన తలనొప్పి, విసుగునీ కల్పిస్తుంది. ఐనా, ఈ కథ సినీమా ప్రొడ్యూసర్ల నాకర్పించింది. అందుచే తెరమీదికెక్కి మరింత ప్రచారాన్ని పొందింది.

(VII) చిన్న మ్మ కథ

చిన్నమ్మ కథని చెంగల్యరాజు రచించాడు. చిన్నమ్మ మద్దులేటిస్వామి అనుగ్రహంవల్ల చేసిన అద్భుత కృత్యాలు అందులో వివరించబడ్డాయి. చిన్నమ్మ పాకనాటి రెడ్డికులస్తురాలు. మద్దులేటిస్వామి భక్తురాలు. అందుచేత ఈకథని భక్తి ప్రధాన కథా కావ్యంఅని అన్నాఅనవచ్చు.

చిన్నమ్మ శీలంవారింట్లో మద్దులేటిస్వామి వరంవల్ల పుట్టింది. రాఘవరెడ్డి కొడుకైన వెంగళరెడ్డిని వివాహమాడింది. చిన్నమ్మ అత్తవారు వీరమాహేశ్వరులు; జంగమారాధనపరులు. చిన్నమ్మను విష్ణుభక్తి నివదలి శివభక్తులాలవు కమ్మని వారన్నారు. ఆమాట ఆమెకు నచ్చలేదు. అది కొరణంగా ఆమెను అత్తమామలూ, బావమరదులూ, భర్తా దాసీకన్న కనిష్టంగా చూడసాగారు. వారు—

“చిన్నమ్మను చెప్పలేనిగా హింగలుబెట్టిరి
యే నూరుదొడ్ల యెరువు యెత్తమన్నారు
పూటకు పుట్టెడు జొన్నలు దంచమన్నారు
బర్బరికంతకు పచ్చిక మోయమన్నారు

అలాచేసి—

వాకిళ్ళుపూడ్చి కళ్ళాపుచల్లెను చిన్నమ్మతల్లి

ఇంతచేసినా చిన్నమ్మ ఎద్దులదొడ్డిలోని గుడిసెలోనే కాపురం ఉండవలసి వచ్చింది. ముక్కిన జొన్నలఅంబలితాగి ప్రాణం నిలుపుకోవలసి వచ్చింది. అందులో నంజుకోవటానికి ఆమెకు తిట్లూ, కొట్లూ, తన్నులూమాత్రమే లభించేవి. కలిగినంతలో వైష్ణవదాసరుల నాదరించి చిన్నమ్మ మరింత కష్టాలపాలయింది. కాని, అన్నింటికీ మద్దులేటయ్యనే నమ్మింది. చివరికి మద్దులేటయ్య వైష్ణవదాసరిలావచ్చి జంగమారాధన చేస్తున్న రాఘవరెడ్డి ఇంటికి వెళ్ళాడు. అతనిచే అనమానితుడై చిన్నమ్మ ఇంటికి వెళ్ళాడు. ఆమె తన మామూలుప్రకారం ఈ దాసరిని ఆదరించింది. మద్దులేటయ్య రాఘవరెడ్డిమీదా తన్నునారించిన అడిగి మీదా కోపగించి ఆవూరు దగ్ధంకావాలని శపించాడు. చిన్నమ్మ నివసించే పూరిల్లు తప్ప తక్కినదంతా దగ్ధమైంది. రెడ్లంతా ఈ వివాదానికి హడలిపోయారు. ఎరుక అడిగారు. మద్దులేటయ్య ఎరుకత వేషంలోవచ్చి వారియింటికి వచ్చిన వైష్ణవ దాసరి మద్దులేటయ్య అనీ. అతనిని అగౌరవించినందువల్ల కలిగిన శాపఫలితమే వారనుభవించారనీ చెప్పి కదిరికొండకు యాత్రవెడలి చేసినపాపం చెల్లగట్టుకోమని సలహా ఇచ్చాడు.

రెడ్లకు ఇంతజరిగినా, బుద్ధిరాలేదు. వారు చిన్నమ్మను ఇంటికావలాకు నియమించి, బలగముతో కదిరికొండకి, బయలుదేరారు. దారిలో వారిబండ్లు విరిగాయి. మద్దులేటయ్య వారితో తన భక్తురాలయిన చిన్నమ్మని తోడ్కొని మరీ తన కొండకు రమ్మన్నాడు. వారు బుద్ధితెచ్చుకొని చిన్నమ్మను రప్పించి కదిరి యాత్ర చేసికొన్నారు. మద్దులేటయ్య చిన్నమ్మకూ, ఆమెనుబట్టి ఆమె భర్తకీ అత్తమామలకూ వైకుంఠం ఇచ్చాడు.

చిన్నమ్మ కథారచన బాగానేఉంది. కాని, మాటతీరు కొంచెంమోటుగా ఉందనిపిస్తుంది. చిన్నమ్మ భర్త, బావగార్లకని తెప్రోన్న అన్నం వైష్ణవదాసరికి పెట్టింది. తర్వాత విష్ణుమహిమవల్ల కల్పితమైన పంచభక్త్య పరమాన్నాలనూ బావగార్లకూ భర్తకీ వడ్డించబోయింది. అప్పుడు జరిగిన రగడచూడండి కవి ఎలా వర్ణించాడో—

అప్పుడు తమ్ముణ్ని కూతేసి పిలవమన్నరూ

అన్నగారికూత విన్నాడమ్మ వెంగళరెడ్డి

తాకు తాకు తాకురా వోరన్నావో అరగడియతాకు

ఇది మనకు తెచ్చిన కూడుకూదురా యీగుండాముండా
 మాదిగవాడు, మాలవాడు, ఆలంజికొడుకూ
 చాసరివానిది విష్ణుకులమూ, మనది శివకులమూ
 పాలవంటి కులమునుగనుక పాడుచేసింది
 చాసరివాని యెంగిలన్నమూ మనకు తెట్టింది
 ఇటువంటి అన్నముగనుక మనకు దెచ్చింది
 కొట్టుకొట్టురా గుండాదాన్ని బాగకొట్టుమనిరి

ఈ కథలో అక్కడక్కడ ఉన్న మోటుపదాలని పరిహరిస్తే, సహజ పద సారళ్యంతో ఒప్పే, సూటిమాటలలో వివరించబడిన జానపద వాఙ్మయాలంకారం అని దీన్ని అనేందుకేమీ సందేహించనక్కరలేదు. ఇది రాయలసీమకు చెందిన కథ అవడంచేతకూడా అక్కడి మాటతీరు తెలుసుకొనేటందు కువయోగిస్తుంది. అక్కడ ప్రచారంలోనున్న కథల్ని సేకరించవలసిన ఆవశ్యకతని ఇది మనకి అనుక్షణమూ విశదీకరిస్తుంది.

7. శై వ క థా వా జ్ఞ యం

దేశీ వాఙ్మయ ప్రాశస్త్యాన్ని గుర్తించి గౌరవించినవారితో పాల్కుటికి సోమనాథుడు మొదటివాడు—

ఆ రూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ
 పూరిత సంస్కృత భూయిష్ట రచన
 మానుగా సర్వ సామాన్యంబుగామి
 జాను తెనుగు విశేషము ప్రసన్నతకును

అని నిశ్చయించి తేటతెనుగున ద్వీపద రచింతునని బసవపురాణాన్నీ, పండితారాధ్య చగిత్రానీ, రచించాడు. శైవ కథలన్నిటికీ అవే మూలాధారం. వీర శైవుల కని పారాయణ గ్రంథములు. ఈ గ్రంథ రచనాకాలం నాటినుంచీ, జాను తెనుగు వాఙ్మయం ప్రజా సామాన్యంలో కథారూపంగా వ్యాప్తి గాంచింది. ఈ రెండు ఉత్తమ గ్రంథాల్నీ పరిష్కరించి, వాటి ప్రాశస్త్యాల్ని శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగార్లు వివరించిన పేరికలతో,

అంధ్రగ్రంథమాలవారు ప్రకటించేరు. జానపద వాఙ్మయానికి చేందినవై నా ఇవి నేడు జానపదులకు కొంచెం ధారమవడంచేత, వాటినిగురించి సమర్థులు వివరముగా చెప్పివుండటంచేత వాటిని వివరంగా చర్చించడము మానుకుంటున్నాను. శైవసిద్ధులైన నవనాథుల చరిత్ర మరో ద్విపద కావ్యము. దీన్నీ, హరిశ్చంద్ర కథనూ గౌరవ రచించాడు. ఆయన 15వ శతాబ్ది ప్రాంతంవాడు. ఈ గ్రంథాన్ని శ్రీకైల జంగమ మహాద్విశ్వరుడైన శాంత భిక్షవృత్తినాయని కోరికపై మల్లికార్జునునిపేర రచించినాడనీ తెలుస్తోంది.

ఇందు మీననాథుడు, చౌరంగియైన సారంగధరుడు, గోరక్షసిద్ధుడు, మేషు నాథసిద్ధుడు, నాగార్జున సిద్ధుడు, ఖణికాభ్యసిద్ధుడు మొదలైన నవారి కథలు వివరించబడ్డాయి.

సారంగధరుడు మీననాథుని పరంపలన మాళవ దేశాధిపతియైన రాజమహేంద్రునికి కలిగిన పుత్రుడు. అతని కథని నామసామ్యంచేత దోనేరు కోనేరు నాథకవీ, తర్వాత అప్పకవీ మన తెలుగుదేశంలోని రాజమహేంద్రవరానికి ముడి పెట్టి ప్రచారం చేశారు.

నవనాథ చరిత్రలో నాగార్జున సిద్ధుని కథ మణిపూసలాంటిది. నాగార్జునుడు, వివిదౌషధముల మణిమంత్ర యోగాది మర్మకర్మలను, అణిమాది సిద్ధులను, రస వాద సార శాస్త్రములను తెలిసిన అంధుడు. మల్లికార్జున శివలింగ దివ్య ధామమైన శ్రీనగాన్ని హాటకమయం చేయ తలపెట్టినవాడు. వయఃస్థంభవాదము దుర్లభమనే పలుకులన్నీ పూర్వపక్షంచేసి మూలికలను అక్కడ ఇక్కడ ననకుండా శోధించి—

రసములైదును, నువరసము లెన్నిదియు,
పసరులు, మందులు, పాషాణములును,
కలువంబులును జాలగా నమకూర్చి,
నలయు మంత్రౌషధావళులకు బలియు
జేసి మనోజయసిద్ధి పెంపొంది,
యాసీనుడై లాలాయాజిన రచిత
గురు భస్మికల, నిన్పక్కోవులు నిలిపి,

సరములు పొందుగా సంధించి భక్తి
 గురునాథు దలచి తద్గురువు భజించి,
 వరభైషజాది దై వములకు మొక్కి,
 నేర్చిన మందులన్నియు పైచి యగ్ని
 గూర్చి పుటంబు గ్రొక్కన బెట్టినపుడు
 వెసనూడువారును, విసువకరము
 పసరులు గలిపి పాల్పడ నూడువారు,
 ఆనువొందగా మూస లమరించువారు,
 మొనసి కృష్ణుర పుటంబులు పెట్టువారు,
 కలయంగ నూదిన కనకంబు దివిసి
 యెలవి మై పెనుదోవు నీడెడువారు,
 నై సంభ్రమించుచు నయ్యయిపనుల
 ఆనన్నులై శిష్యులందరు మెలగ
 పొలివోక తా జేయబూనిన కార్య
 మలవడ ఫలసిద్ధినందిన హృదయ
 నలినంబు వికసింప నాగార్జునుండు
 కలయంగ వారల కనుగొని పలికె.

సిద్ధనాగార్జునుడు రసవాద తంత్రంలో నిష్ణాతుడు. మహాయాన బౌద్ధ
 సాంప్రదాయ నిర్ణేత, ఆంధ్రుడు. అతని రచనలన్నీ మన దేశంలో బుద్ధమ
 యాయి. టిబెటన్, చైనీయ భాషల్లో పరికల్పితమైనవిమాత్రం ఉన్నాయని తెలు
 స్తోంది. అలాంటి స్థితిలో నాగార్జునుని చరిత్రనే రసయోగశాలనీ వివరించే నవ
 నాధ చరిత్రలోని ఘట్టాలు తెలుగు సారస్వత, సంస్కృతీ ప్రియుల కభిమాన
 పాత్రములు; అమూల్యములు. దానిని రచించిన గౌరవ తెలుగువారిని కృతఘ్నతా
 పాపంనుంచి తప్పించాడనే అనాలి.

తెలుగులో పద్య ప్రబంధ రచనకి పోషణ అదరమూ ఎక్కువగానున్న
 కాలంలో దేశీయభందంలో గౌరవ వ్రాసిన ఈ వాక్యం ఇతని దేశభాషా ప్రీతిని
 కూడా వెల్లడిస్తోంది. ఆ కాలంలో—

ఒప్పుదు ద్విపద కావ్యోక్తినా వలదు
 లిట్టునుగాక కావ్యము ప్రౌఢిపేర్పి

నెట్టన రచియింప నేర్చిన జాలు
 నుపమింప గద్య పద్యోదాత్త కృతులు
 ద్విపదలు సమమభావింప

అని చెప్పగలిగిన సాహసం. మనసులో ఇతనికి ద్విపదలే పద్యాలకంటె ఎక్కువ అనేభావం ఉండేమో ననిపించేలా ఉన్నవి.

తెలుగు వాఙ్మయంలో వీర శైవ వాఙ్మయానికి ప్రత్యేక స్థానం ఉంది. ఆ విషయాన్ని గుర్తించి విజ్ఞుల దృష్టిలో దాని ప్రాముఖ్యతని రుజువు చేసినవారిలో శ్రీయుత నిడదవోలు వెంకటరావుగారు ముఖ్యులు. వీర శైవ వాఙ్మయం ప్రజా వాఙ్మయానికి మూలవిరాట్టు. జైన బౌద్ధుల మత ప్రచారం తెలుగుభాషలో జరిగిందని నిర్ధారణగా చెప్పలేము. కాని, వీర శైవ వాఙ్మయం తెలుగు జనసామాన్యంలో మతాభినివేశాన్ని రేకెత్తించి, తెలుగు వాఙ్మయంలో నూతన చైతన్యాన్ని పులకెత్తించి తర్వాత హరిహరాత్మక మతోత్తుంగ కెరటాలలో ఇమిడిపోయిన జీవస్వపరిణామ వాఙ్మయంలో నిలిచింది. నాడు మతప్రచారానికై ఉపయోగపడిన జంగంకథలు, ప్రజా వాఙ్మయంలో స్థిరమైన టాపు ఓద్ది తీర్చిన రేఖలయాయి. ఆ రీతినే నేడు ప్రజాభాషాభ్యాసంలో రాజకీయ ప్రభోధాన్ని కల్పించేటందుకూ, వారిని తమవైపు తిప్పుకొనేటందుకూ, తెలుగుదేశంలో వివిధ రాజకీయ కక్షలవారుపయోగిస్తున్నారు. కించిద్దేదంతో గొల్లసుద్దులు, యక్షగానాలు, బుర్రకథలు, శివకథలు, కీర్తనలు శైవ మత ప్రచార కాలంనాటినుండి ఉన్నవనే అనిపిస్తుంది. శివరాత్రి జాగరణ సమయంబున—

ప్రమథ పురాతన పటచరిత్రములు,
 శ్రీమమొంద బహు నాటకములాడువారు
 భాగవతాదికథల జీరమరుగుల
 నారంగబొమ్మల నాడించువారు,
 అదట గంధర్వ యక్ష విద్యాధ
 రాదులై పాడెడు, నాడెడువారు,
 పురములుగాల్చిన బోల్కొయాడుచును,
 యతులు గొల్వగనున్న యందమాడుచును,
 గంధగజాసురు గడపుటాడుచును,

జన్మంబుద్రొంచిన బాళినాడుచును,
 వెన్నుండు గన్నిచ్చువేళ నాడుచును,
 గరళంబుదాల్చిన కరణియాడుచును,
 కాలక్షేపం చేసేవారూ,

శతకంబు శివతత్త్వసారంబు, దీపకళిక, ఉహానాటకము, ఉదాహరణ
 ములు, రుద్రమహిమయు, ముక్తకావళులు గీతసూక్తకములు, భృంగీస్తవంబులు
 పురాతనముని ముఖ్య రచితపుష్పకములు ఆరుదంద జదువుచు సంకించువారు,
 ఎల్లకడలను కాననయ్యెడి వారనేతనాలి. పండితారాధ్యుడు, వెలనాటి చోడుని
 బౌద్ధగురువుతో వాదించుట కారాజునభకు పోయేటప్పుడు ఆతనివెంట నాయన
 శిష్యులూ, భక్తులూ,—

పదములు, తుమ్మెద పదముల్, పృథిత
 పదములు, శంకరపదముల్, నివాళి
 పదములు, తాతేళు పదములు, గొల్బి
 పదములు, వెన్నెలపదములు, సంజ
 వర్ణన; మణిగణ వర్ణన పదములు
 చాడుచు నాడుచు.....వెళ్ళిరట.

ఈ వర్ణన వీర శైవకాలంనాటి ప్రజా వాఙ్మయ స్వరూపాన్ని సూచిస్తుంది.
 నాటి ప్రజా వాఙ్మయ శక్తవళికలు తెలుసుకోవాలంటే నేటికీ మన జానపద వాఙ్మ
 యంలో నశించక నిలిచిఉన్న శివభక్త ప్రతిపాదకములూ, శైవకథా సంనిధానం
 కలవీ ఐన రచనల్ని పరిశీలించాలి.

నేను చేసిన ఈ ప్రతిపాదనని విమర్శించేటందుకూ నిరాకరించేటందుకూ
 అవకాశంఉందని గుర్తిస్తున్నాను. నా సూచనయొక్క ప్రయోజనాన్ని శంకించే
 వారిని బ్రిటిష్ వైజ్ఞానిక సర్వస్వంలో ప్రజా వాఙ్మయంమీద రచింపబడిన
 వ్యాసాన్ని చదువవలసిందని కోరుతున్నాను. అందులో సందర్భోచితమైన
 సారాంశాన్నిమాత్రం ఇక్కడ పొందుపరుప నిశ్చయించాను. “జానపద గేయాల్ని
 సేకరించేవారికి ఆగేయం ఏకాలంనాటిది అనేప్రశ్న సామాన్యంగా కొరకరాని
 సమస్యఅయి కూర్చుంటుంది, ఐతే, అసృశ్న అంత ముఖ్యమైంది కాదనేతనాలి

కొందరు జానపద గేయాల్ని సేకరించినవారే వాటిని రచించారనీ, తోటపాట్లు భర్తీచేశారనీకూడ ఆపోహ పడవచ్చు. ఇందువల్ల అగేయంయొక్క రమ్యతకేమీ కొరతరాదు. జానపదగేయాల విషయంలో ముఖ్యమైనది వాటికాలమూ, రచయిత ఎవరుఅన్న విషయాలు కానేకావు. వాటిలో వ్యక్తమయే అందమూ, సహజమైన ఛారా, అనేఅనాలి. జానపద గేయాల్లో కొత్తనీరువచ్చి పాతనీటిని వరద కొట్టి వేసినట్లు కొత్తభావాలూ, కొత్తభాషా నిత్యప్రవాహినీ దేశ్యాలన్న నుడికి అనుగుణంగా పాతపాటమీద అరోహించి, తీర్చిదిద్దుతాయి. అందుచేత మెట్టుకి మనకి నేడు లభించే జానపద గేయాలు పాత జానపద గేయాలనే వృజలనుంచీ, తీగెల నుంచీ అంట్లు తొక్కి పెంచినవనే భావించాలి. అందుచేతనే అవి నిత్య నూతనత్వంతో వికసిస్తూ గుఱాళిస్తాయి. సారస్వత వృక్షంలో, ప్రతిసారస్వత యుగ నవ వసంతంలో పుష్పించే కుసుమములే, జానపద గేయములు”

ఈ అభిప్రాయముతో జానపద వాఙ్మయంలో శివభక్తి ప్రతిపాదక రచనలను పరిశీలించాలి. ఆ రచనలనుబట్టి ఆ కథల రచనాకాలాన్ని నిర్ణయించడం సాధ్యంకాదు. భాషాస్వరూపం నిశ్చితముకాదు. కాని అక్కడక్కడ మెరుపుల్లా వాటి విషయాలు ద్యోతకమవుతాయనీ, అవి నిస్సందేహంగా రుజువైన సత్యాలనానికి పీల్చేదనీ, చుసం గుర్తించాలి.

అసంఖ్యాకమైన వీర శైవ యుగంనాటి జానపద రచనలన్నింటిలోనూ, కొన్నిమాత్రమే నేటికీ ఎన్నో వరదల తాకిడికి తట్టుకొని నిలిచాయి. వాటిని అన్నింటినీకూడా పరిశీలించడం సాధ్యంకాదు. అందుకని కొన్నింటినిమాత్రమే స్థానీయాలాక న్యాయంగా స్పృశించదలచుకొన్నాను.

వీర శైవ వాఙ్మయం ఆంధ్రంలోనూ బసవేశ్వరుని జీవితం ముఖ్యమైన ఇతివృత్తం. ఆదేదానికి పట్టుకొమ్మ. మనకి మెకంజీదొర సేకరించిన బసవేశ్వర జీవితం కనిపిస్తోంది. అది వచనరీతి నున్నది. అందుబాటులోఉంది. అందులో శిలాదరుషి శ్రీశైలంలో తపస్సుచేసి, శివుని మెప్పించి వరం పొందడమూ, బసవని అవతారమూ, గొప్పదనమూ, ఇతర శివభక్తుల మహిమలూ, మనోహరంగా పెర్చించబడ్డాయి. చాంగుభల్లఅనే శబ్దంతో ఆనంద శంకరాభరణ గీతాలతో ఖ్యాతిగా రుద్రమహిమలు పాడేవారు” అని అందులో సూచించబడింది. అది వచనంఅని నిర్వచించబడినా కదా ప్రసంగరీతిని గొల్లసుద్దుల్లా చెప్పడానికి అను

వయిందనే నా ఆభిప్రాయము. వచనాన్నీ అర్థజ్ఞానం, భావానుగుణమైన వాగ్వి
లాసమూ, ప్రచ్ఛక్తసమాధాన రీతులతో “అ” “అహ” లమికాపుతో ఇద్దరు
ముగ్గురు సహ జోక్తులతో దానిని చెప్పినట్లయితే, సరస కథా కాలక్షేపం అవు
తుంటుంది. అందుకు ఉదాహరణంగా బసవేశ్వరుని జీవిత చరిత్రలోంచి కొన్ని
పంక్తుల్నిస్తాను.

పూర్వ యుగాంతరమున యందు	అ
శిలాదరుషి అనే మునిశ్రేష్ఠుండు	అ
పరమ శ్రేష్ఠమైన శ్రీగిరియందు	అ
దానవదికా భాగమందువుండి	అ
శివుని చరణా ధ్యానంతో	అ
కందమూల ఫల పట్టాంబులనో	అ
మరుత్తు భాస్కర తేజాలో ఇటువంటివా	అ
నేవించుకొంటూ	అహా
తపస్సుఅనే తప్తాంగముతోవుండి	అ
ప్రత్యక్షమైన శివునితో	అహా
దేవదేవా	అ
నిరతికయ భవభక్తి సుధారస పాత్రం	అ
శివసమయ,	అ
శివ వీర శైవం అనే కమలాన్ని	అ
మిత్రం సూర్యునివంటివాడవు	అహా
మీవంటి కుమారుడు	అ
నాకు పుడయించ వలెనుఅని	అ
యిచ్చయించి తపస్సుచేస్తాని	అ
మీకు సమానమైన	అ
తనయుణ్ణి కరణించి ఇయ్యమని	అ
మీయందు భక్తివఖటిలేకుంటే	అ
అటువంటి కుమారుడు నాకు శత్రుడు	అ
అప్రకారం భక్తివిరహితుడైన కుమారుణ్ణి	అ
వధచేసేది నిశ్చయం	అ
పురమథనా! సాంబమూర్తి!	అహా

అని ఈప్రకారం అడిగిన శిలాదరుడి భక్తిభావానికి మెచ్చినవాడై -

సాంబమూర్తి దుషితో	అహో
నందీశ్వరుని ప్రభావం	ఆ
చెప్పినవాడాయెను,	అహో
నందీశ్వరుడు యెటువంటివాడుఅంటే	ఆ
అదికారణం అయినవాడు	అహో
అనాదికి సదాదితయినపువంటివాడు	అహో
మరీంన్ని మతాచేంశభరితుడైనపు వంటివాడు	అహో
నాయొక్క చిత్పరమధర్మం అనే భర్తమునకు	ఆ
నిజాంగం శరీరంవంటివాడు	ఆ
ఆవతుర్మగములనుంచీ కప్పబడిన	ఆ
సుధర్మపాదం, ధర్మపాలన చేసినవారు	ఆ
అపార కృపా కరుణం	ఆ
అపారమైన నాకృపకు ఆశ్రయమైనపు వంటివాడు	అహో
యిదిగో రెండోశంకరాడని తలచవలసింది	ఆ
అని వృషభేశ్వరుని పిలిచి	అహో
ప్రమథగణాలలో ముఖ్యమైనవాడవు నీవే	ఆ
చరాచరములకు రక్షకారం అయినవాడవు	అహో
అప్రమేయ మహిమ కల్గినవాడవు	అహో
ఇదిగాక నీయొక్క ప్రాణరూపము	ఆ
జగదురు సత్యంకల్గినవాడవుంన్ను	అహో
గన్న నీకు అనాదియందు దృఢమైన భక్తి	అహో
అనే శక్తిని నీకు యిచ్చివుంటినిగదా	అహో
నీవే శిలాదరుషికి కుమారుడవై	అహో
నంది నామాఖ్యతో వుదయించవలసింది	అహో

అని చెప్పాడు. ఆ తరువాతి బసవన కథావృత్తాంతంఅంతా ఈ ధోరణి లోనే నడిచింది.

ఇందులో వర్ణితమైన శైవకథల్లో మడి వాళయ్య మాదయ్యగారి కథా వృత్తాంతం ఒకటి రమ్యమయింది.

హిర్వరిగిఅనే పురముయందు	ఆ
మడి వాళయ్య మాదయ్యగారు	ఆ
రిజకలాయరంనుంచి	ఆ
జంగముల దాసోహం చేస్తూవుండగా	ఆ
కళ్యాణానికి బసవన్న మొదలయిన	ఆ
ప్రమథగణాలు వచ్చిరని వార్తయు	ఆ
వీని తనభక్తికి వృత్తమమైనా	ఆ
వారి సేవ చేతునుఆని	ఆ
భక్తితో జంగముల దరిశేనం చెయ్యవలెనుఅని	ఆ
పుద్యుక్తులయి కళ్యాణానికి	ఆ
వస్తావుండగా మార్గంయందు	ఆ
భీమరథీ అనేనది అడ్డగించెను	ఆ
అప్పుడు హరిగోలు లేకుండా	ఆ
శివుణ్ని ధ్యానం చేసినంతటా	ఆహా
నదియు రెండు భాగాలుగాఅయినందు	ఆహా
మడివాళయ్య మాదయ్యగారు	ఆహా
నదివాటి పోతావుండగా	ఆ
అక్కడ వుండిన నరులు	ఆ
స్తోత్రం చేస్తావుండిరి అప్పుడు	ఆహా
మడివాళయ్య మాదయ్యగారు	ఆ
కళ్యాణానికిపట్టి	ఆహా
బసవన్న మొదలయిన పురాతనుల ధర్మనంచేసి	ఆహా
అక్కడ తన కులకాయకంతో	ఆ
జంగములను అర్పిస్తూ	ఆ
బిజ్జలరాయని కవట కృత్యములు	ఆ
అన్నిజయించి రాజుతో	ఆ
స్తోత్రం చేయించుక	ఆహా
మడివాళయ్య మాదయ్యగారు	ఆ
శివభక్తి ప్రతాపం మెరుస్తువుండినరు	ఆహా

ఇతర శివభక్తుల కథల్లో కూనపాండ్యరాయని కథ రసవంతమయింది.

కూన పాండ్యరాజు పట్టు గూని. చోళరాజు. జై నుడు: కాని అయనభార్య జంగ
మారాధనపరురాలు, ఆమె శివాలయానికి వెళ్ళిందని విని కోపగించి రాజు అలయా
నికి చిచ్చుపెట్టిస్తాడు. పిళ్ళనాయనారు జ్ఞానసంబంధను మహిమవల్ల అచిచ్చు చోళ
రాజు హృదయమందు ప్రిపేరించి పేదిన కలిగిస్తుంది. అలయమూ, రాణీ.
జంగమదేవరలూ చెక్కుచెదరరు. ప్రజలకూ రాజుకీ ఆస్పర్యం కలుగుతుంది.
రాజు వేదనకు తాళలేక రాణినీ, శివభక్తులనూ, శరణని భాదావిముక్తి పొందు
తాడు. శ్రమణకులకు జంగమ మహిమలలో నమ్మకం కలగలేదు. ఆ జన్మసిద్ధ
మయిన కూన పాండ్యరాయని గూనిపోయేలా మహిమవలన చక్కజేసిన యెడల
తాము ఒప్పుకొందుమనిరి, సంబంధరు సరేయని, శివునితలచి కూనపాండ్యరా
యని గూనుమీద తన్నాడు. వెంటనే అతనినడ్డి సావయింది. నాటినుండి అతడు
సుందర పాండ్యుడయినాడు.

భక్తులలో పీఠ శైవ మతాధినిదేశాన్ని కక్కయ్య కథ సూచిస్తుంది.
కక్కయ్య తోళ్ళభక్తులు కూర్చేవాడు. మహాభక్తుడు. అతనిదీన శివప్రసాదం
విలువ భక్తుల దృష్టిలోను బసవేశ్వరుని దృష్టిలోనూ, ఎంతో ఒకవిషయం
తెలుపుతోంది. కక్కయ్య ఇచ్చిన శివప్రసాదంలో పిపీలికా ప్రసాద సంబంధ
మైన ఒక మెతుకుని బసవేశ్వరుడు తనఅక్క నాగలాంబికకు ఇస్తాడు. ఆమె
దాన్ని సేసింది, చెన్నబసవేశ్వరుని కన్నదట !

కక్కయ్య ఒకసారి విష్ణుపురాణం చదివే విపురు విష్ణు నాదికృతను
గురించి చెప్పుతుండగా విన్నాడట. వెంటనే, సహించలేక శివుని ఆధిర్యాన్ని
వివరిస్తూ, ఈతెతో ఆ విపురిణ్ని పొడిచేశాడట. బసవేశ్వరునితో మొదలైన పీఠ
శైవం క్రమంగా ఎంత వెర్రితలలువేసిందో, విష్ణుద్వేషం ఎంతబలించిందో వరహావ
తారచరిత్ర అన్నపదంలో కోటయ్య లింగానికి. పరకురామాంశవల్ల అవతార
మెత్తిన వరాహమూర్తికీ జరిగిన యుద్ధకలాపంలో వివరించబడింది.

ని జ లింగ చి క్క య్య క థ

శైవకథా వాఙ్మయంలో నిజలింగ చిక్కయ్య కథకూడా ముఖ్యమైందే.
దాన్ని యక్షగాన సరణిలో నెరయనాడును రచించాడు.

కళ్యాణపురంలో నిజలింగ చిక్కయ్యఅనే మున్నూటి కులజుడు జాశరకై

కల ధనమెల్ల వెచ్చించి, చోరులగూడి చోరుడయ్యాడు. అతనికి ఎక్కిల్లినీలి, పలనాటిపీరులు, దొనకొండ గంగాదేవి, ఇలవేల్పులయారు. ఒకనాడు చిక్కయ్య బసవేశ్వరుని శివపూజా విధారంలో కన్నంత్రవ్వి ప్రవేశించి, వీర శైవారూఢ ఛక్రిగోష్ఠిలోనున్న వారినిచూచి అజ్ఞాననాశమై బసవనితో.

సామి నే మున్నూరు జాతివాడను జార
కామివీ వ్రయమునకు గతిలేకపోయెన్
కాన వచ్చితిని మీన గర్వస్తు నెత్తుక పోవచ్చునని
కన్నం బుచ్చుకొని యిటపూజలో మిము నాడు పూర్వకర్తాన అరసి
నాకు లింగము గట్టుమనుచు దండంబు బెట్టినాను

అని—

“శరణయ్య లోకేశ, శరణు బసవేశ”

అన్నాడు. “శివకరుణ” అని బసవడాతనికి లింగమహిమ, జంగంబు మహిమ, పంచాక్షరీ, విభూతి, రుద్రాక్షల నుహిమలు మొదలైనవానిని వివరించి బోధించి బొక్కన మయ గారిచే చిక్కనికి వెయ్యివరహాలు యిప్పించి ముత్యాలు, పగడాలుకొని, అమ్మి లాభంతో జంగమారాధనంచేస్తూ బుద్ధిగా జితక వలసిందని సెలవిచ్చాడు. చిక్కన అలాగేచేస్తూ, కొండపీడులోని లింగధకేశీ పురములో నిలిచాడు. ఒకసారి కర్నాటకదేశం వెళ్ళాడు. అక్కడ తలవరి రామ లింగయ్య లింగకేశపురాణశ్రవణంలోనూ, జంగమారాధన వ్రతంలోను, ఆసక్తి గలవాడు. చిక్కయను రామలింగయ్య ఆహ్వానించి, భార్యమణి లింగమాంబను విభూతి తెమ్మని అర్పించాడు, లింగమాంబ—

“నవమన్మథాకారునగ జేకుమారు
నవతారుడైన చిక్కయ చక్కదనము”చూచి
చలించిన మనసుగలదైంది. పోడశోప
చారములతో దేవపూజ కావించి,
భోజనములు వడ్డించింది.
కర్మపదముల దొలగి గంగాళముల బెళిగి
పరమాన్నమును, పెసలపప్పు దీప్తులనూ
చాల బెల్లముబెట్టి చమురుతో గావించి

తుమ్మిపువ్వులు, సన్నజాజులును
 మెదలాడు యెమ్మెగను సన్నవరి యన్న మొట్టిచెన్
 తగిన పరిపక్వమగు తాలింపు వంకాయ
 జిగి గుజ్జువులునైన చేమ కూరయును
 మరి పుల్లకూర, గుమ్మడికాయ, కమ్మనగు
 తిరుగబోసిన చారు, అరటికాయయునూ
 ఘమఘమాళించు మక్కువ సూరగాయలను
 అమలచుగు వెన్నకాయించి నెయ్యించున్
 వారిముందరనుంచె వారిజాక్షియు నపుడు
 గాఢతరమైన చొక్కపు గట్టిపెరుగూ.

వారరగించినపిదప, తాంబూలంబు లొసంగి రామయ్య నగరు కాయ
 బోయెను. చిక్కయ విశ్రమించెను. లింగమాంబ అదను దొరికినదని అతనివరి
 చేరి తగవలపు తెలిపెను చిక్కయ హరహరాయని నిరాకరించి తనసంచికూడ
 అచటవదలి పారిపోయెను. లింగమాంబ మనసున ద్రోహచింతతో తనమెడలోని
 లింగమునుత్రెంచి, చిక్కయ సంచిలోనుంచి యాతనివై పు విసరెను. చిక్కయ
 మోసము నూహించక, దానిని గ్రహించి, శివాలయమున విశ్రమించి బసవా
 యంచు శివ మంత్ర జప నిరతుడయ్యాడు.

రామయ్య రాగానే లింగమాంబ చెనటి జంగమువాడు చేసిన చేష్టలని నేర
 ములు కల్పించి చెప్పింది. వెంటనే అతడు మరవాల్వంబునకేగి వారికివృత్తాంతం
 ఏరుకచేశాడు. వారిలో సర్వజ్ఞుడు లింగమాంబనే శంకించాడు. కాని దూర్జుటి అనే
 వాడు “ఆరగించిన సదాచారికి భక్తుల బిడారమున పవళించ కారణంబేమి ? చావడి
 యైన నొక దేవళంబునకయిన పోవలెను. అతడు చిత్పరుషుడై తేను” అని
 చిక్కయను అనుమానిస్తాడు.

ఇలా తర్జన భర్జనలుచేసి చివరికి—

అలివేణి లింగంబు అతనిదగ్గరను

యెలమితోనుండిన అన్నియు నిజము

అని నిశ్చయించి వీరముష్టులను చిక్కయను వెతకి, నిజానిజాలు పరిశీ
లింపవలసిందని పంపారు. వారుకూడా—

ఘల్లుఘల్లున వారి గండ పెండములు
వలనయిన మంచి సవరపు జల్లులును
మొలచుట్టు నసురుల ముప్పిరితలలు
తనరుచు తలచుట్టు లింగములపేర్లు
కావి జారల వీరకావి రుద్రాక్ష
నేవళంబునను పన్నెన విభూతి
పూతల కొలిపాక బొడ్డుమంటలను
భ్రాంతియాడే వీర పలకలందరికి
గిలుకుపాదాలు మిక్కిలి చాయలమర
తకుకు ఫిరంగికత్తులు జకుపుకొనుచు

నార్పటించుచు వారేగి చిక్కయ్యనుజూచి చుట్టముట్టి పెదకి లింగమాంబ
మెడ లింగము నాతని సంచిలోగాంచి అది యెట్లువచ్చినదో తానెరుగననియు
“అయమను నను మీరు ముఖ కళసేయరయ్యా, నేరము - నాయెడ గలిగినను
ఆజ్ఞ సేయరయ్యా” అనెను. వారు చిక్కయ్య పలుకులు పెడచెవినిడి మనకు
సీ దుర్మార్గునితో మొగహేటమేలా శిరము నరుక - ననుచు నరుక శిరంబు—

బనవాయనుచు నెగసెన్
యెగసి యా బ్రహ్మాండ భండమెల్లలుదాటి
యంతటను మగుడి బొందికి రెండు
నిలువుల మాత్రనిలిచెన్

అలానిలిచి జగదాశ్చర్యకరంగా బొంది పడవదండని వీరముష్టులకు చెయ్యి
వినరింపి. శిరము యేలలుపాడుతూ వారివెంట పభాస్థలికేగెను. అక్కడ మాయ
గప్పి భయభ్రాంతులై యున్న వారినందరిని—

పేరుపేర్వ రుసలను పిలిచి యందరికి, శిర
మా రూఢితోను శరణార్థియని, బలికెన్
బొందియును. దానికటముండే హస్తయుగంబు

అందముగ శరణార్థియంచు జోడించెన్
 పిలిచి యయ్యలనెల్ల నేర్పుతో జూచి తను
 విలుచు పనియేమనుచు వేర్వేర నడిగెన్

సభవారును భయభ్రాంతులై జరిగినది వీరముష్టులవలననిని చిక్కన్ననే
 దేవరమీరానతియ్యడని కోరారు. చిక్కన్న లింగమాంబ చర్యల వివరించి
 “యితరమే నెరుగ సర్వేశ్వరుండెరుగుననెను” అకాశవాణి శిరంబాడు వాక్యములు
 నిజమనెను. ఆ శివగణము జంగమస్వామికిట్లు ద్రోహము చేసినందుకు పృతిగా
 తమ శిరంబులు ద్రెళ్ళనేయ నిశ్చయించుచుండిరి—

పటు వీర శైవ సంపన్నులుగండ
 కత్తైరలందరు కరములబూని
 కత్తిరించిరి మస్తకము లెట్టులనిన
 కరుకు కరుక్కున కరికరుక్కునను
 గిరుగిరుక్కున గిరిగిరి రుక్కునను
 ధరబడు తలలు మొత్తపు గుంపుగూడి
 శరణును తలలును జయపెట్టు తలలు

కాగా, లోకములన్నీ—

విపులతరావోప విభ్రమంబెనగ
 తిరిగె కుమ్మరిసాన తిరిగెడు ఖాతి
 ధరణీధరంబులు తలక్రిందులయ్యె;
 జలజలరాలె నక్షత్ర సంఘములు;
 ఇలరాసులింకె; భాస్కరుడండజంకె;
 బలభేది మూర్ఖులై పణిపతిద్రెళ్ళే;
 ప్రళయకాలా భీల పాలాక్ష భక్తు
 లలరనట్లున్న రామయ్య నీక్షించి
 వనితనుండియెఇంత వచ్చెనటంచు
 తన వధూటికదెచ్చి తాతెంపునేయ
 ననను కత్తినిబూనె నాక్షణంబునను,
 వెనగజెల్లని రంకెనేసి కుప్పించు

నందిపై నెక్కి పన్నగ కంకణుండు,
 బృందారకేత్రేణి పృణతులుగొల్వ
 వీరభద్రవతార విఘ్నేశ శృంగి
 భృంగి ధైరవుడాది ప్రమదులతోడ
 నచ్చోట శివుడు ప్రత్యక్షమయి నిలచె
 బెచ్చెర భక్తుల శిరములన్నియును
 తమతమ బొందెలతద్దయునంటి
 గనుపించె దిగ్గున లేచివచ్చి
 అభవునకవుడు సాష్టాంగదండములు
 విభవ మొప్పగబెట్టి వినతులొనర్చి
 శివుడంత నిజలింగ చిక్కయ్యబలిచి
 బాపురే : నిజలింగ భక్తప్రసంగ :
 బాపురే : నిజలింగ పరమాత్మరంగ :
 బాపురే : నిజలింగ పరమయోగాంగ :
 బాపురే : విజలింగ పటుతారాపాంగ :

అని కొనియాడి వరమడుగుమనెను. చిక్కయ్య కన్నులార శివుని చూడ
 గల్గినందుకు హర్షించి, శరణుగణమునెల్లా రజతగిరికి తోడుకొని పొమ్మనెను.
 శివుడు అంగనకు కయిలాసంబివ్వ చిక్కయనెను. ఆ వనితనుండియే శివుని పద
 పద్మములు సేవింపగలిగెననియు, నందుచేత నింతికుముందు కైలాసమిచ్చి
 పిదపనే తనకిమ్మనియు చిక్కయ కోరెను. భక్తిమతియౌటచే లింగవతి చిక్కనతో
 నీవేమనినను కాదనలేను గదరాయని యద్రకన్నెలు ధవళములుబాడ, చిక్కన
 మొదలైన శివ భక్తవరుల పుష్పకములమీద నెక్కించికొని కైలాసగిరికేగెను.

శివభక్తుని మార విజయి సూచకమైన యీగాథ శైవ వాఙ్మయంలో
 ముఖ్యమైనది. ఏలలతోటి, జంపె, త్రిపుట, ఏకతాళ, ద్విపదలతోటి ఈ యక్ష
 గానం రసవంతంగా రచింపబడింది.

(II) సా ర ం గ ధ రు డి క థ

“కొండమీద వెండిగిన్నె, కొక్కిరాజు కాలువరిగె” అన్నపదం అబాల
 గోపాలానీతి తెలుగుదేశంలో తెలిసిందే. అందులో కొక్కిరాజు సారంగధరుడని

కొందరు చరిత్రకారులూహించారు. సారంగధరుడు అనేకొడుకు రాజరాజనేంద్రుడికి కలగనేలేదనీ, రాజరాజు మాశవదేశపురాజునీ కొందరు ఐతిహాసికులూ, కవులూ. వక్కాణించారు. చరిత్రాధారం శూన్యమైనా, జనసామాన్యంలోమాత్రం పాటరూపంగా పదంరూపంగా, నాటకరూపంగా వ్యాపించింది. రాజమహేంద్ర వరంలోని మెట్టఒకటి, రెండు మేడలూ సారంగుడితోటి, రత్నాంగి చిత్రాంగులతోటి ముడిపడ్డాయి. నవనాధసిద్ధులలోనివాడైన సారంగునికథ ప్రజాసామాన్యానికి అత్యంత ప్రీతిపాత్రమయింది. మారహరుడైన శివుని వరంపల్లపుట్టి మారుని జయించి అనశ్వరమైన కీర్తికి సారంగధరుడు తావలమైనాడు. శివకపుల కిలాంటి కథలు అత్యంత ప్రీతిపాత్రములని మనకు నిజలింగ చిక్కయ్య కథవల్లకూడా తెలుస్తోంది.

సారంగధర చరిత్రాన్ని పాటగా రాసిందెవరో మనకు తెలియదు. కాని, కవి. అందులో వర్ణనలతో కథకి అడ్డుగట్టులు లేకుండా చరచరా నడిపిస్తాడు. పాట ఎత్తుగడలోనే ప్రఖ్యాత కవుల్లోకూడ కన్పించని రచనా చమత్కారాన్ని చూపించాడు. ఒక్కమాటలో కొండంతభావాన్నీ, ఒక వాక్యంలో బ్రహ్మాండమంతటి అభిప్రాయాన్నీ సూచించగల సమర్థుడనిపించాడు.

“పర్వతాల మల్లన్న భమిడిమేడలమీద మెరిపించె జోగిరూపు
పులితోలు వస్త్రమ్ము పునుక గవములపేరు చంక జోలెయుగట్టుకా
ముఖమునా వీభాతి మెడనిండ రుద్రాక్ష తావళంబులు మెరయగా
బంగారు కిన్నెరా, రత్నంపుమెట్లదీ. వాయింపుచుండగానూ

అని నాలుగుపాదాల్లో శ్రీశైల మల్లేశ్వరుణ్ణి సాక్షాత్కరించేలా చేశాడు.

సారంగధరుణ్ణి తన మేడకు రప్పించిన చిత్రాంగి-

బాలురాకలజూచి పణతి తా యెదురుకొని యేకనివ్వాళులిచ్చె
పన్నీరు అత్తరు, ఫలములూ, మొదలుగూ బాలునకు కాన్కలిచ్చె
అమ్మ కట్నంబివ్వ అన్యులమామేము కొమ్మ నీ సుతుడగానా

అని సారంగుడు సడ్డిస్తాడు. మారపిళాచా విష్ణయై ఎప్పుడెప్పుడని సమయముకోసం వేచియున్న చిత్రాంగి తనభావం ఉట్టిపడేలా-

“అమ్మన్ననోటికే కమ్మన్నిభాజాలు కాముడా నేబెడుదును
 పెంచెనే మీతండ్రి పెద్దవానిసిచేసె పెండ్లిచే యాడాయెనా :
 భోగాలవారింటి కొత్తువో పోదువో బొంకకా నాకుదెల్పు”
 కన్నునైగలుచేసి కాంతలా బిల్చుటకు కాలమిప్పుడు వచ్చెను :
 తల్లి పిల్లగనెంచి అల్లబిల్లాడుదము కల్లలూగాదునుమ్మి :
 ఛప్పన్నదేకాల చిత్రపటములజూచి చిన్నపు కె వరియిస్తాని

అనిఅంటూ—

“మాటికిమాటికి మారుప్రశ్నలుపన్ని మగువ తల్పులువేసెనూ”
 చక్కనీ ఓబాల చేత చిక్కితివనుచు రెక్కలాతల్పువేసె :
 వేడికిన్నాచోట వెన్నకరుగవలెను వన్నెకాడా వింటివా

అని తన మనోభావాన్ని సూచిస్తుంది. ఈ రచనే తరువాతి రచయితలకు
 ఒరవడియైంది. దీన్నే ధర్మవరంవారు సానదీర్చి తమ నాటక చిత్రాంగినోట
 చొప్పించారు.

విఫలమనోరథయైన చిత్రాంగి రాజుతో సారంగధరునిమీద ఫిర్యాదు చేయ
 డంలోకూడా ధర్మవరంవారు పదకర్త ఒరవడినే పాటించారు—

ముట్టకుమి ఓరాజ మామవయ్యెద వీవు మమ్ము నంటకుమానెనూ
 కోడలూ కూతురితొ నెన్నంగదగునని వేదశాస్త్రము పల్కునే :
 గవ్యముడితావిప్పి గబ్బిగుబ్బలుజూపి గోరువాటులు జూపెను
 కోకముడివిడిచి నీకొడుకు జేసినవిధము నాథయిటుచూడమనెనూ!

అంతటితో ఆవేశంపొంది సారంగధరుని నేరం విచారించేటందుకు ధర్మ
 స్థానానికి పోతున్న రాజుతో రత్నాంగి ఆశ్రం పనికిరాదనీ—

సారంగధాలుడు చక్కనీ సుగుణుండు వేదవేదాంతపరుడూ
 దేవతాభక్తుండు దిననాథ తేజుండు ధీరసేవ్యుండునుమ్మి
 తరుణులను తల్లిగా తలపులోభావించు తత్తరాపడనేరడు

అని రెండు చక్కనీ ఇతిహాసాలను చెప్పుతుంది. అవి రెండూకూడ నిజం
 ఎంత విలకడగా తెలుస్తుందో తెలియజేసేవే. నిజం తెలుసుకోవడం ఒక్కొక్క

క్కప్పుడు ఎంతజటిలమవుతుందో రెండోకథ తెలుపుతుంది. మొదటికథ బ్రాహ్మణుడు, ముంగిరని దొందరపడి చంపినకథ. అది చాలమందికి తెలిసిందే. పామునిచంపి కొడుకుని కాపాడి రక్తపుసురకలతో ఎదుటపడిన ముంగిరని కొడుకుని చంపిందని ప్రాచీనమే బ్రాహ్మణుడు తలమీదమోది చంపుతాడు. తన పొరపాటుని వెంటనే ఇంట్లోకి పోగానే గృహించి విచారిస్తాడు. ఇక రెండో కథలో ఇంత తేలికగా కల నిజం బయటపడదు చోళదేశంలోని నిరుపాధురిలో చిత్రకేతుడనే రాజు ఒక రామచిలుకను పెంచుతాడు. దాని నేస్తాలన్నీ పయనమై పోతూ దీన్ని దేవతావనములకు పోదాము రావలసిందని పిలుస్తాయి—

‘పార్థ (పార్థివు:) నానతిలేక పైనమైపోవుటకు ప్రాణంబుబప్పదని’

అది ధరణి పాలకునిపిలిచి తనగనిచ్చి తిరిగివత్తునని మాటయిచ్చి నెలవంది—

చక్కనీ చిలుకలతో, గుమిగూడి యాపక్షి అంలరిక్షముకేగెను
నడులు నగరులుదాటి సాగరంబులుదాటి నందనావనముచేరె
చిగురులను గొరుకుచు కాయలనుగొట్టుచూ కొమ్మలాకెగురుచును
బ్రాక్షలా దినుచునూ దబ్బలా కొరుకుచూ కేరిగంతులువైచుచూ
పచ్చిమామిడిపండ్లు పక్షిలారగించి పసిజాలకూలయ్యెను
తోటిపక్షులతోటి సాటిగానేనును బాలుడయి పడియుంటినా
యెచ్చటి నిరుపాధురి యెచ్చటి చోళరాజేగుటా యెల్లునేను
మళ్ళివచ్చెదనని మహారాజుతో ‘బల్కి’ మోసముచేయ తగునా
అనుచు నాలోచించి చక్కని చూతఫలము ముక్కునకబచికొనెను

ఆ పండుతెచ్చి దాని మహిమనిచెప్పి, రాజుకిచ్చింద. ఆరాజు దాన్ని తన ఉద్యానవనంలో నాటాడు. అది మొక్కమొలిచి, మానై పండింది. ఆ పండు నేలమీదపడి సర్పదష్టమైంది, తర్వాత దాన్ని వనపాలకులు సర్పదష్టమైందని ఎరుగక రాజుకిచ్చారు. రాజు తొలిపండు, భక్తితో వృద్ధ విప్రులకిచ్చాడు ఆపండు తిన్న బ్రాహ్మణుడు వెంటనే విషగ్రస్తుడై పరలోకగతుడయ్యాడు. రాజు బ్రహ్మ హత్యాపాతకం వచ్చిపడిందని చింతించి దానికి చిలుక కారణమని దానిని గొంతు పిసికి చంపాడు. తరువాత కొంతకాలానికి పట్నంలో ఒకనేత్య పుత్రికతోపోరాడి విషఫలంఅని పర్యవ్యాతిగన్న చెట్టు పండుతిని “చచ్చి సాధింతునని చొచ్చి తోటలు

తిరిగి చెట్టుక్రింద జేరెను. చేరి అక్కడపడియున్న పండుతిని పణతి పన్నెండేండ్ల బాలకన్యక ఆయెను.

ఈవంత అంతయును అచేత నున్నట్టి చారులూ దెల్పుగాను
వారకాంతనుబిల్వ వైఖరంతయుదెల్పు నివ్వెరాపొందె రాజు
దూరంబు చూడగా దురుసుతనమూచేత కీరంబు జంపితీని

అని తన అవిమృత్య కౌతిత్వానికి వగఁబొగిలాడు. ఐతేం, చేతులు
కాలింతర్వాత ఆకులు పట్టినట్లయింది. రత్నాంగిచే ఈ రెండుకథల్ని ఎన్నిరాజుకి
చెప్పించడంలో రచయిత గొప్ప ఉపజ్ఞ చూపించాడు.

“నా ప్రాణనాథుడా, నానుతునిజంపుటా న్యాయంబు కాదునుమ్మీ”

అని నిజం ఎంతోకాలానికి తేలకపోయేటట్లుందనీఅన్న రత్నాంగి మాటలకి
రాజు కాలదుగ్రిదై మెడపట్టి గెంటుచూ ద్వారాలు దాటించాడు.

“తనయుణ్నిబిల్పించి తలవరులకొప్పించి కట్టించె సారంగునీ”

మరణశిక్షని అమలు జరుపవలసిన తలవరుల మనసుకూడా కరిగింది. వారి
కతనిని చంపడానికి చేతులురాక “పరభూములకువెళ్ళి ప్రాణంబు దాచుకొని బ్రతు
కుమీ పాలకుండా” అనిఅంటారు. కాని,

“దొంగనై నేనెట్లు పరభూములకుడోదు ధరణి జనములునవ్వరా!”

అనీ,

తండ్రి దై వంబనీ ధర్మశాస్త్రముబల్కు తప్పియెటుల నడువవగును

అని తలవరులను వారిపని వారిని తీర్చుకొమ్మంటాడు. వారుకూడా—

పరుపుకొండలమీద రుద్రవృక్షముక్రింద బాలునీ పడవేసరి
కత్తులనునూరియూ కాళ్ళుచేతులుగోసి కుండనూతెగగొట్టిరి
డిక్కులూకదలెను చుక్కలూరాలెను సురలెల్ల ఘోషలిడగా,

తమపని కానిచ్చి తర్వాత కరచరణాదులను రాజనరేందుగిని కానవాలుగా
ఇచ్చారు. అచ్చట సారంగుడు బాధకు తాళలేక

“అకాశవాణి యో మా అమ్మ భూదేవి పార్వతీ పరమేశ్వరా
ఓ సూర్య చంద్రుడా ఓ బ్రహ్మదేవుడా నన్ను కాపాడరయ్యా

అని పేరు పేరు వదునలా దైవాల్ని పిలుస్తూ పలవిస్తాడు. అదటి ఋషిసంఘ
మా పలవంతలువిని వచ్చి చీమలుదూరని చిట్టడవిలో చింతయేటికి కల్గెననుచూ
పరిచారకులబంపి యాతని దెప్పించిరి. వారు జాలినడి సమాచారమడుగగా నన్య
సులనుజూచి సారంగుడడలుచూ సాధులగా జంపుడి అనికోరాడు. సిద్ధులతనిని
రుదీయకుమని చేతదువ్వి, అకాశవాణివల్ల కల నిజంతెలిసి సారంగునికి కాళ్ళు
చేతులు తిరిగి అమర్చి తమలో కలుపుకొనిరి. అంతటితో ఆ చంద్రతారకం యీ
చంద్రవంశజుడు జోగులతో కూడియుండెను. రాజనరేంద్రుడు, కుమారుని నేర
గాడని శిక్షించినా పితృపేమ లేనివాడుకాడు, అడవిలో జరిగిన సమాచారం విన
గానే “నావంశవర్ధనా, నాముద్దులాపుత్ర. నాతిమాటలు నమ్మియూ భూత భేతాకు
లకు బలిగాను కట్టిస్తే యెంత పాపినో” యనుచు.

ఆలాపించి గద్దెపయిమూర్ఖిల్లి గిర్రునా క్రిందపడెనూ
చిత్రాంగి పాపం పండేవేళ రావడంచేత చీరెత్తెలో
నుంచినచ్చి తలవర్లదిట్టి “అడవిలో వల్కిన అకాశ
వాణి అవనీకునిలోపల నిజం చెప్పరాదు”

అంటుంది. వెంటనే అకాశవాణి రాజు రచ్చనునిలిపి మూర్ఖమునిగిన
రాజనరేంద్రుని

మండలాపతివయ్య, మహనీయ గుణదైర్య, మహారాజు లేవవయ్యా!
ప్రహ్లాదునీ వంటి పరమభక్తుడు వీడు పాతకంబనక గొట్టా
చిన్నిబాలునిజంప చేతులెటువచ్చెను జాలియెంతయులేకనూ
శ్రీబుద్ధిప్రళయమని కృతులు బల్కుచునుండ శ్రీలచెయిజిక్కితీపీ,
కాలనర్పమువంటి కాంతచేతిలొజిక్కి కొడుకూను జంపితీపీ
చిన్నభార్యవలన యెనలేనిదోషంబు క్రన్ననా గలిగెనయ్య

అని ప్రబోధిస్తుంది. ఈ ప్రబోధంతో ఆగ్రహంకలిగి చిత్రాంగిని నరి
కించి. జోగులలో కలసిన రాజపుత్రుని జాడలతీసి రత్నాంగీ, “రారమాకుల
దీపకా మావంశరక్షకా పుత్రరత్నమ రావయా” అని ఆహ్వానించారు. దానికి
సారంగుడు—

తలిదండ్రులాయేల ధనసంపదలుయేల చెల్లిపొయ్యేవారికి
ధర్మమే తలిదండ్రు. ధర్మమే తోడుసుమి ధర్మమే పట్టుకొమ్ము

అని—

“ ధర్మం శరణమ్ గచ్ఛామి ”

అంటాడు.

రాజ్యంబులాయేల రచ్చలూనికేల రత్నంపుసొమ్ములేల :

అని వారి కోరిక నిరాకరించి చిత్రాంగి చిన్నెలడుగుతాడు. చిత్రాంగి గతివిని, “హరహరా” యని దేవాదేవతల్ని, కులదై వాల్ని. సిద్ధుల్ని ప్రార్థించి విశల్యకరణి సంగతిచే చిత్రాంగికి పునరుజ్జీవం కలిగిస్తాడు. చిత్రాంగి లేచి “అయ్యో నా పుత్రుడా ఆపకీర్తి పాలైతినిని తప్పులను మన్నించి మమ్ము రక్షించి మహియంత యేలవయ్యా” అని కోరుతుంది. కాని, సారంగధరుడు ఎవరి మాటలనీ పాటిసేయక తైరాగిగానే నిలిచిపోయి, శివపూజా తత్పరుడయ్యాడు.

సారంగధరుడి కథలాంటి కథలు ప్రపంచ వాఙ్మయంలో అనేకము లున్నాయి. మారవిజయాన్ని సూచించే ఈ కథని సూటిగా ఉద్వేగంతో నడిపి ప్రతిపదం అర్థవంతముగా పదకర్త రాశాడు. రచనా విధానాన్నిబట్టి ఇది జానపద వాఙ్మయంలో అత్యంత శ్రేష్టమైందని భావించాలి. ఒక వాక్యంతో గంపెడు వర్ణన వల్ల కల్పించగల దృశ్యాన్ని చిత్రించగలిగిన సామర్థ్యం ఇతనిలోనే గోచరిస్తుంది ఆ “ఇతను” అజ్ఞాతకవి కావడంకూడా జానపద వాఙ్మయ లక్షణాల్లో ముఖ్య మైనదే. అందుచేత అజ్ఞాత కవియైన ఆ ప్రజ్ఞాశాలికి జోహార్లు. సారంగధరుడి కథని సోమయాజుల రామజోగిశాస్త్రి అనే ఆయనకూడా కీర్తనలరూపంగా రచించాడు. అందులో ఈ కథ శివభక్తి ప్రతిపాదకమన్న సంగతి స్పష్టంగా తెలుపబడింది. రాజనరేంద్రుడు శివపూజచేసి, స్వప్న సాక్షాత్కారముపొంది, సారంగధరుణ్ణి కన్నాడు. సారంగధరుడికి సూర్యరాజ్యాధికారం ఇచ్చాడు. గోరీపూజా విరతమైన మంజువాణినిచ్చి పరిణయంచేశాడు. ఈ కథలో చిత్రాంగి వారకామిని. రాజరాజు ఆమెవశంపడుడు. తక్కినకథ పాటలోలాగే సాగుతుంది. పాటలో చెప్పినరీతికిది వివరణప్రాయంగా ఉంది, మునుల సాంగత్యంవల్ల కర చరణాదులందిన సారంగధరుడికి వారు

శ్రై వతంత్రముల సిరియొసగినారు

భస్మలేపనము చేయించినారు

చీమరుద్రాక్ష పేరులిడినాడు
 ప్రజావసంచాక్షరియు చెలిపినాడు
 మంత్రవర్ణాములు జెప్పినాడు
 ఉగ్రదేవతల లోపల నుంచినాడు

.....

అప్పుడు హఠయోగవిధిదెల్పినాడు

రాజయోగియై తీర్థయాత్రల దిరుగుతూ కాశీలో నివశించి నిత్య కృష్ణుడై తనకథలెచట జరిగిన నచటికి సూక్ష్మరూపధారియైయుండునని ప్రఖ్యాతినొందాడు. ఇతివృత్తాన్నిబట్టి తెలుగువారి మనసుల్ని మారగొన్నదవదంచేతనే ఇతర జానపద రచనయితలు యక్షగానంగానూ, చేమకూర వెంకటకవి ప్రబంధరూపంగానూ, ధర్మవరం కృష్ణమాచార్యులవారు నాటకంగానూ దీన్ని రచించారు. ఈ అన్ని రచనల్లోనూ అంతో ఇంతో పాటల్లోని ఛాయలుకనిపిస్తూ దాని ప్రాశస్త్యాన్ని చెప్పక చెప్పుతున్నాయి.

సారంగధరుడి కథని రాజమహేంద్రవరంలో ముడిపెట్టింది. 1560 ప్రాంతంవాడైన దోనేరుకోనేరునాథకవిఅనీ వ్యాప్తంచేసింది, అప్పకవిఅనీ, విద్వాంసులలో ఒక అభిప్రాయము వ్యాపించిందని తెలియజేశాడు. ఐతే, జన శ్రుతిగా వ్యాప్తమైఉన్న కథ విద్వాంసుల దృష్టిలోపడడం సహజంగాని ఒకరిద్దరు విద్వాంసుల భ్రమ. ప్రమాదంవల్ల ఇతర దేశపు కథ జనసామాన్యంలో వ్యాప్తిం చడం సహజంగా కన్పించదు. ఇది ఏటికి ఎదురీదడం లాంటిదనాలి. అందుచేత, రాజమహేంద్రవరంలో ఎప్పుడో ఆ కథలాంటి కథ ఏ రాజ వంశంలోనో జరిగి ఉంటుందనీ ఆది పార్వతీవతి వదాల్చి ద్యాన పూజాపరుడైన రాజరాజు కాలంలో కాకపోయినా అంతకుముందో వెనకో అయిఉండవచ్చుననీ, ఊహించడం జన శ్రుతిని చరిత్రదృష్టిని సమన్వయంచేసే వాదం.

సామాన్య ప్రజలకోసం ద్విపదగతిని నడిమింటి రామయోగికవి బాణాసుర యుద్ధమనే ఉపాకథ్యాణము రచించాడు. దాన్ని కైలినిబట్టి రచనా రీతుల్నిబట్టి జానపద గేయ వాఙ్మయంలో చేర్చడానికి పిల్లేదు. వర్ణనల్లో ప్రబంధాల పోకడలు స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. కవిత్వంలోకూడా కవితావేశంకంటె పాండిత్య ప్రకరణే ఎక్కువ ప్రాధాన్యము వహించింది. ఐనా, ఉపానిరుద్ధులకథ ప్రజాసామాన్యానికి

ఆకర్షణీయమైనది. అందుచేత స్థావరపులాకంగా రామయోగి రచనల్లోంచి కొన్ని రసవంతమైన ఘట్టాల్ని ఉదహరిస్తాను.

ఎత్తుగడలోనే శోణపుర వర్ణన చూడండి—

బంగారుకోటలు చాగైన పేటలును
మిన్నుదన్నెడి మేడ మిద్దెలందుండు
సర్వ విద్యలుచదివి సరిగ చెప్పగచాలు
పుడమి వేలుపులందు పౌసగిఉందురుగ
శౌర్య గాంధీర్యాది సకల గుణములచేత
సరిలేని రాజులా పురిలోన గలరు
కోటికి పడగెత్తి కోటి సంపదలతో
వైఖ్యలా నగరిలోపల చాలగలరు
అదురుగుండెయు పిక్కబెదరునులేనట్టి
కాల్పలంబా యూరగలదు చాలగను
వాయుదేవునికంటె వడిగలిగియున్నట్టి
గుర్రంబులచటను కోట్లుగాగలవు
కోటానుకోటలై కొండపిండిగచేయు
మదపుచేనుగులందు మరిచాలగలవు
కదలుచుండెడి మేరు కైలాసములకరణి
లక్షోపలక్షలై రథములందుండు
పొడిచి గాయములతోను పోరుసల్పంగ
పీరులచ్చట వేనవేలుందురెప్పుడు
అచ్చరలతోనైన మచ్చరింపగజాలు
వెలకొంతలా యూరగలరు చాలగను

జానపద వాఙ్మయంలో స్వభావోక్తికి ప్రచారం ఎక్కువ. అల్లాగే పుర వర్ణన మొదలిడిన రామయోగికవి గుర్రాల్ని, ఏనుగుల్ని, రథాల్ని, వెలకొంతల్ని వర్ణించడంలో ఆత్మకీర్తివశుడయ్యాడు,

ఉషాకన్య బాల్యచేష్టల్ని వర్ణించడంలో కవి జానపద కవిత్వ మర్యాదనే

వ్యక్తం చేశాడు. బంగారుగొలుసుల ఉయ్యాలలో సరిగ జరిగిఉన్నపొత్తిళ్ళలోని ఉషా, కన్యకకాదు మన కళ్ళకు కట్టేది.

తలయంటినీరార్చి, తడియొత్తి బొట్టుంచి
కళ్ళ చాటుకదిద్ది కడురక్షగట్టి
పొత్తిళ్ళలోనుంచి పొసగ దాదులుజూడ
మెరుపు మెరసినలాగు మెలత గన్పించె
నానాటికొక వింతగాను నవ్వుచునుండ
చిన్నముద్దులమోము చెన్నుమీరగను
అప్పటప్పటికింతి రెప్పరెత్తగనేరె
తకుకుకన్నులు ధగధగలు గొల్పగను
మెల్లమెల్లగ బోర్ల దొల్లగిలతానేరె
వెలగ మత్స్య పుటంబు వేసినట్లుగను

ఇలా కన్పించే ఉషాకన్య బాల్యచేష్టలతోఒప్పే చిట్టితల్లిలాకన్పించి ముద్దుగా నుంటుంది.

యాదవులికీ బాణాసురిని వైన్యానికీ జరిగిన యుద్ధ వర్ణనచూస్తే నిలువెల్ల ర క్తధారలునిండి కడుపొంగి—

జుత్తుపావలలాగు శూరులుండిరిగ
ఒక చెయ్యిగూలి వేటొకచేతి యీచెను
యెత్తి పెత్తురు కొందరేమి చెప్పుదును
విల్లుకోలలతోడ విరిగి చేతులుగూలి
తాటిమ్రాసులలాగు ధరణి గూలుదురు
తలలు బంతులలాగు ధరణి ఆకాశంబు
నిందార బాణాలు నిండెనంతటను

దేవాసుర యుద్ధంలాకాకుండా బాహాబాహీ. ముష్టిముష్టి. విల్లములతో మానవవీరులు చేసిన పోరాటాన్ని తలపిస్తో ఉంటుంది, బాణాసురుని భార్య వడ్డాంగి ఉషాకన్యను రక్షిణీదేవికి అప్పగింత పెడుతూ—

వాలుగన్నులనీరు వరదలై హారంగ
 గోటమీటుచు బలికె కొమ్మతో నపుడు
 పసిబాల యీగోల పనులేమి యెరుగదే
 చందాన గాపాడుకొందువో నీవు
 చాల జెప్పగనేల దాలరో యీపట్టి
 మాపట్టిగాదమ్మ మీపట్టిసుమ్మీ

అని మనకెంతో పరిచితమైన ఆడబిడ్డగన్న తల్లిలా కన్పిస్తుంది. ఈలాగెన్నో ఘట్టాల్లో పాత్రయి మనకి సన్నిహితులులా కన్పించడంచేతనే ఈకథాగేయాన్ని డెంకాడలో పుట్టిన నంబూరి పెద్దయ్య పాఠంచేసి పాడి పాడించి జానపద గేయ వాఙ్మయంలో కలపడం జరిగింది.

రామయోగికవి పండిత ప్రవరుడనీ, 14వ శతాబ్దారంభంవాడనీ విజయ నగర ప్రధువుల ఆస్థాన పండితుడనీ ఉభయభాషలయందును గొప్ప వైరుష్యము గలవాడనీ శ్రీ అడిదము రామారావుగారు పేర్కొన్నారు. ఇది జనరంజకమైన దనీ జానపదులచే పఠింపబడు చున్నదవీకూడా వారు తెలిపారు. అంతకంటే ఈ రచనకు కావలసిందేది.

శైవకథల్లో గంగావివాహము అనే గ్రంథాన్ని పద్మసాలెకులుడైన పసగాడ సన్యాసి రచించాడు. అతను ముసలయ్య అచ్చమ్మల కుమారుడు.

రాజాధిరాజ నారాయణాంకుండు
 మహితకీర్తి జెలంగుమన్నె సుల్తాను
 భప్పన్నదేశాల జన నాయకులనెల్ల
 పేరుమీరినయట్టి బిరుదాంకితుండు
 రాకావిహార తారక బాంధవుండు
 రాజించు శ్రీ విజయ రామ గజపతి మహా
 రాజ చంద్రుండేలు రాజ్యంబు లోనివాడు
 “కల్మషంబులులేని గంగాభవాని
 అఖిల పాపనియైన ఇటువంటి తల్లికిని
 జాలారి కులమందు జన్మమెటు గలిగెనా”
 వివరించి, గంగా వివాహాన్ని వర్ణించాడు

బ్రహ్మ కల్పాంతమున పదునాల్గు లోకంబు
 లణగిపోవుటజూచి యాగంగ తనకు
 అద్భుతేరని మది తగిలి యుప్పొంగుచును
 నిండి పారెను గంగ నిఖిల లోకముల
 తనసాటి ఎవ్వరూ ధరణి లేరనుచు
 ఉప్పెంగెనాగంగ ఉప్పరము పొడవు
 గర్వమున తనషహిమ పారుచునాగంగ
 తుంపురుల్పెల గంగ దుముకుచుండెను
 వాన కురిసినరీతి వడి తుంపురుల్పెదరి
 వడియె రజతాద్రిపై బహువిధంబులుగ
 ఇది కడువంతనుచు ఈశ్వరుండపుడు
 గర్వపడగూడదే గంగరోసివు
 పొంగి మిన్నందేవు బుద్ధిహీనతను
 నీగర్వ సహార మేనుగామిత
 యోని సంభూతవై యుండుమిలమీద
 నీచువాసనలకు నిలయమయియున్న
 జాలారికులమందు జన్మించుమమ్మా
 జాలారికన్నెవై జన్మించుమనుచు

శివుడు శపించాడు—

గడగడ వణకెను గంగాభవాని
 గడగడా వణుకుచు కన్నీరుబెట్టి
 నిటలాక్ష శంకరా : నీకిదితగున :
 హీనకులమున జన్మమెత్తమంటివిగా
 నిర్నిమిత్తంబుగా నీచజన్మమునను
 పుట్టుమనుటకు నోరు ఎట్టులాడినది
 అనుచు గర్గదకంఠయై రోదనముసేయ,
 ఉప్పొంగితివి నీవు ఉప్పరము పొడవు
 ఆడుదానికినింత అతిశయము కూడదని
 కోపంబుచే నీకు శాప మిచ్చితిని
 మగువరో నీవింత వగవ పనిలేదు

పరిణయంబై నిన్ను శిరమందు దాల్చి
గౌరి నిన్నొక్కగతి మరి యేలుకొందు
నమ్మునమ్ముమటంచు నాగ కంకణభరుడు

అవయం ఇచ్చాడు. కాపగ్రస్తయైన గంగ హేలాపురంలో (ఏలూరులో)
శంకుదేవయ్య చక్రమాంబల కూతురై జన్మించింది.

చిత్తజానిచే బంతి బంతిగాదిది మేల్చి బంగారుదండ
దండగాదిది మంచితనరు కప్పురగంధి
గంధిగాదిది హోయల్ గుబుకు, పొన్నారి

అని అందరూఅనేలా పెరగసాగింది. అంబరమార్గంలోపోతూ నారదుడు
చూసి యెరుకతరూపందాల్చి ఆమె దగ్గరకొచ్చి, గుర్తించి—

ఓతల్లి జగదాంబ, యోగంగమాంబ !
భాగ్యంబుగలచెయ్యి పృతిష్ఠగలచెయ్యి
సంతానఫలమైన నీచెయ్యిచెయ్యి

అని మెచ్చి.—

కాపమున నిచ్చోట జననమొందితివి
మగవేల్పు నీయొక్క మగడు కానున్నాడు
శర్వాణీసతీనీకు సవతిగాగలదు

అని ఎరుకపరచి.—

నేవెళ్ళి చెప్పెదను నీ తెరంగెల్ల
నిక్కంబుగా హరుడు నిను జూడవచ్చు

అని అశగొల్పి శివుడిదగ్గరకు వెళ్ళాడు. శివుడు నారదునివల్ల గంగాదేవి
వృత్తాంతంవిని జంగం రూపమును ధరించి హేలాపురికివచ్చి “చందనంబున్నదే
జాలార్లవీధి” అని గుర్రెరిగి గంట వాయిస్తూ, శంఖం వూదుకొంటూ, శంకు
దేవయ్య ఇంటికివచ్చిన కలహసంగామియై గంగాభవాని బాగైన బంగారుతూగు
టయ్యాలదిగి కర కంకణాదులు ఘల్లుమనేలా వచ్చి ఇచ్చిన ఖిక్షను శివార్పణంగా
గ్రహించి శివగుడికిపోయి అంతర్ధానమయ్యాడు. అంత గంగ—

నిజముగా జంగంబు నీలవర్చుండు
నాగ కంకణధరుడు ననుజూడవచ్చె
ధవళవర్ణునివాసి నేనెట్లునిలతు

అని వగల పొగుల సాగింది, అన్నంబునూని ఆడలసాగింది, చక్కమ్మ
వగ్గరజేరి.

జడుసుకున్నావేమో నఖియ నాతల్లి
అబల నేనుండగా ముండ జంగముకు
భిక్ష నీవేటికి బెట్టపోయితివె!
కలవె పికాచముల్ జంగంబువెంట
వదలెనె నీమీద నొక్క భూతంబు
పెరిగిజంగముజూచి వెదకుచున్నావేమో
తల్లికిని బిడ్డకును దాసేలచెప్పుమ
తప్పయిన ఒప్పుయిన తల్లితోడుతను
బిడ్డ చెప్పగవచ్చుననెడు శాస్త్రములు
అకుచాటున కాయ ఆమరినరీతి
తల్లిచాటున బిడ్డ దాగుండవచ్చు
తల్లిచాటున యెంత తప్పుజేసినను
అవిసయికిబోవునా ఆమ్మ లోకమున

అని బుజ్జగించి అడిగింది. గంగ కొంత తడుముల్లాడి దైర్యం తెచ్చు
కొని—

తప్పుజేసిననీవె ఒప్పుయిననీవె
నామీదివలపుచే నన్నుచూచేకొరకు
వచ్చి బిక్షముబెట్ట వలచి తెలుపకను
పాడుగుడిలోజేరి పరమేశుడున్నాడు

అని చెప్పింది. చక్కమ్మ—

పసిబాల నీవు ఏపాప మెరుగవుగా
ముప్పి జంగముజూచి మోహపడ్డావేమో

కడుపునిండని వట్టి కక్కు-ర్తీయేల
కులములోపల మహా గొప్పవారికిని
నిన్నివ్వవలెనంచు ఎంచుకొన్నాము

అని మందలించింది. గంగాదేవి—

అంబికేకునకు సన్నర్పించవమ్మ
అంబికేకునకు సన్నర్పించకుంటేవే
విడుతు నే ప్రాణంబు వేయనింకేల

అని తన నిశ్చయాన్ని సూచించింది. గంగమనస్సు తిరుగదవి తెలుసుకొని
ఈ లోక మర్యాదల ప్రకారం అలా మాటలాడినానని అంతటికీ తండ్రి అధికారి
యైతాడు—

అతనితో నొకమాట నభిలాషజెప్పు
నిను పెండ్లి సేయంగ నేను కర్తనుగాను
కరమొప్ప నంతటికి గర్త నీతండ్రి

అని శంకుదేవయ్యమీదికి బాధ్యతను గెంటింది. శంకుదేవయ్య అంతకు
ముందే జంగమయ్యను ఈవాడ భిక్షమునకు ఎప్పుడూ రావద్దని గద్దించాడు.

నిజముగా జంగంబు నిటలాక్షడై తేను
దర్శనంబిచ్చును తప్పకుండగను
దర్శనంబీకున్న తగువారలనుబంపి
అబల నర్పించుమని యడిగింపలేదా!
పరదేశివలె తాను పాడుగుడిలోనున్న
దేశుడని నేనెట్లు తెలియనమ్ముదును

అని శంకుదేవయ్య శంకాస్పదంగా మాటాడగా గంగ మారువలకలేక

నీలకంఠ ధ్యాన పారీణయై
తార్కాణమగు పనికి దాగనింకేల
జగములెరుగగ పెండ్లి సంప్ర ముత్పించు

నిజహృదయతో నీవు నిజవకుండగనున్న
 నమ్మజాతిగలేడు నాకండిగినున్న
 దర్శనంబీకున్న తగువారలనుబంపి
 పరిణయపు సంగతేర్పరపించుదేవ

అని ప్రార్థించింది. తర్వాత శివుడు సనకసనందనాదులను, వశిష్టారుంధకులను రప్పించి, పెండ్లిమాటలు నడిపి గంగను పరిణయమై రజతాద్రికి కొనిపోతాడు, కవి పెండ్లి వైభవాల్నీ, పెండ్లి విశేషాల్నీ, బహురమ్యంగా వర్ణించాడు. నారదుడు అంతకుముందే శివుని వివాహ వృత్తాంతాన్ని గౌరికెరిగించాడు. తలలో గంగనుదాచి రజతాద్రిచేరిన శివుని గౌరి “జాలారి కన్నియను పెండ్లాడుట కల్లా నిజమా ?” అని నిగ్గదీసి అడిగింది. సామాన్య మానవుడిలా మాట మృగంబెట్టి, “ యెంతమాటాడితివి యెలనాగశ్రీ గౌరి యేపాపకర్మంబు నెరుగనే నేడు ” అంటూ మాట తప్పించబోయాడు. కాని గౌరి పాతకఫలన్నీ తడవి.

శివధర్మ ప్రభవులై చ కాలభైరవ, కార్తికేయ
 అంజనీసుతుల జన్మాలనీ, మోహినిని వెంట

తరిమి పోవడమూ తడిమింది. కానవచ్చినవనికి కల్లలాడుట అఖిల లోక పతివై న నీకు తగదని ఖండన మాటలాడి శివుని ఉపలాలనమునల్ల కలతదేరింది. తర్వాత వారిద్దరూ పందెమువేసి శౌగటాలాడారు. హరుడిపందెం పలికినట్లుగా రావడం గౌరిదేవి ఓడిపోవడం జరిగింది. గౌరిదేవి ఓడుటజూచి గంగ తొంగి జూచింది. వెంటనే—

కడలేని కొపమున గౌరి యిట్లనియె
 యెవరివే శంఖుని శిరమెక్కి కూర్చుంటి
 గయ్యాశినాసవతి కండ్లుగానకను
 గయ్యాశి నేగాను గౌరమ్మ యాకాశగంగ నేనేను
 గంగవైతే నీవు గగనమందుండకను
 మగని శిరమెక్కుట తగునచేగంగా

అనే దోరణిలో ఇద్దరికీ సవతులకయ్యం చెలరేగింది. ఈ దోరణి రిన్య సతులలో అసహజంగా కన్పించవచ్చును. కాని జానపద కవుల రచనల్లో దేవత

అలోకూడా మానవత్వమే చిత్త్రణమౌతుండుఁడచేత మనకిది వింతగా కన్పించదు.

గౌరి శివునితో యేమెరుగనని నోట ఎట్లుబలికితివి: తరుణిదెట్టిన మందు తలకెక్కినానీకు అని ముదలికించి ఈర్ష్యా గృహవేశపరవళురాలైపోయింది. శివుడామెను బతిమాలి నిలిపాడు. అదిచూసి గంగ “అదదానికి నీవు అతివిచేయుడ నగుచు ఇంత ఖీతిల్లుటా యెరుగనై తినిగా” అని అలిగి పుట్టింటికేగింది. గౌరి మీద కోపమున గంగాదేవి నదీ నద నముచ్చాల్చి అన్నింటిలోనీరూ ఇంకింపజేసింది. గౌరి స్నానపానాలులేక కటకటలాడింది. గర్వంతగ్గి శివుని ఆజ్ఞప్రకారము కుమారునితో గంగదగ్గరకెళ్ళి ఆమెను సరదీసి ప్రీతురాలినిజేసి తిరిగి తోడ్కొని వచ్చింది. గంగాపార్వతులు శివునితో సరసనహ్లాపాలాడుతూ బోగరాగాలతో పోలుపారారు.

ఈ కథ వ్రాసిన సన్యాసి సులభకైలిలో రచన సాగించాడు. ఇతను 18వ శతాబ్దంలోనివాడనీ ఇది కేవలం జానపదులకోసమే వ్రాయబడినా, కవిత్వమని చెప్పదగిన గుణవిశేషము లిందులో లేకపోలేదనీ, కవిప్రపరులనుగూడా తల యూపజేసే, మనోహరములైన రచనలచ్చటచ్చట కనిపిస్తాయనీ శ్రీ ఆడిదము రామారావుగారు రచించారు.

గంగా గౌరీ సంవాదము ప్రత్యేకంగా ఒక పాటగా ఎవరో జానపదకవి రచించాడు. గౌరిమీద అగ్రహించిన గంగ ఉదకాలను దాయడం ఎంతో మధురంగా కల్పించాడు. గౌరి,—

తనకొడుకు వీరన్న గృక్కునావలచి
రావోయి వీరన్న రాజశేఖరుడ
వయసుగలిగి వర్తిల్లుమోయి వీరన్న
ఉదకాలజాడలు కొనరావాయె
ఉదకాలజాడలు చూచిరాకొడుకా
అటుబోయి వీరన్న ఆకొలనుజూచె
ఆ కొలను ఉదకాలు దాచిందిగంగ
ఇటుబోయి వీరన్న ఈకొలనుజూచె
ఈ కొలను నీరంత దాచిందిగంగ
చిలకనముద్రముజూడ చిన్నమెత్తులేవు

పాలసముద్రముజూడ పాతికెత్తులేవు
 ఎచ్చట తిరిగినా ఉదకంబులేదు
 పీఠాతి గుండాన ఇంకపోయినవి
 సవతుల గుండాన సురిగిపోయినవి
 కాశికావడిగట్టి గంగకే బంపె
 గంగలో వుదకాలు కానరావాయె

ఈ స్థితి విని గంగకు సర్వాధికార మెవరిచ్చినారు అని గర్జించింది—

అయిదు దినములబట్టి స్నానమ్ములేదు
 ఆరు దినములనుంచి శివపూజలేదు

అని బాధపడి గంగచేతకి ప్రతి చేయాలని—

పట్టించు పదివేల పాలకావిళ్ళు
 కట్టించు పదివేల నేతికావిళ్ళు

అని,—

పాలతోనే గౌరి స్నానంబుచేసె
 నేతితోనే గౌరి శివపూజచేసె

పాపం వెంటనే గౌరిని—

చీమలు దోమలు చెడగుట్టసాగె
 గండుచీమలుమేను చెండుతూవుండె

వాటి బాధ పడలేక గౌరి వృద్ధగంగ (గౌతమి) లోని జలాలకోసం
 “పంచవటిదాక పోయిరా కొడకా : “అని ఆక్రోశించింది,” శివ శధణుమాంపాహి
 శివవరణు, శరణు” అంది. శివుడు—

“పుట్టించ గిట్టించ శివుడు కర్త గును
 నోచిన నోములకు గౌరి తాకర్త
 యేప్రాద్దు గంగతో యెదురువాదమ్మ
 కూడదని చెప్పుమీ ఆ గౌరితోడ

గంగ సమృతిచేత ఘనఉదతమొచ్చు
 నదులన్ని నిధులౌచు నిండుండునయ్యా
 స్నానపానమ్ములు సకల జపములును
 సీరుంటె నెరవేరు”

అని చెప్పి పంపాడు. గౌరి వీరన్నను తోడ్కొని గర్వం దిగమింగి
 గంగ మేడలకు వెళ్ళింది. గంగగౌరికి తగిన సవతి—

గవరమ్మ రాకలు గంగప్పజూసి
 పచ్చి చేపలుదెచ్చి పందిళ్ళువేసె
 పండుటాకులుదెచ్చి తోరణాలగుచ్చె
 పెద్దచేపలు పంచటరుగులనుగట్టి
 కప్పజచ్చిననీళ్ళు కళ్ళాపుజల్లె

ఇలా అలంకరించి, గౌరిని ఆహ్వానించి వచ్చినపని విని ఉదకాల ణాడలు
 నేనెరుగనంటుంది. గౌరవ్వు గంగమ్మకి కొడుకుల్ని, వీరెల్ని, రవికెల్ని ఇస్తానని
 ఆశపెడుతుంది. గంగ బెనకదు. నీ కొడుకులు నా కొడుకులేననీ, చీరలూ
 సొమ్మలూ తనకూ ఉన్నాయనీ అంటుంది. గౌరి నా యొక్క శివుణ్ని నీకిస్తా
 అంటుంది, వెంటనే గంగ—

ఇపుడన్నమాటలు తప్పకుమి అక్కా

అని రెట్టింది యీ మాటకు సాక్షి యెవరని పలికి—

భూమి అకౌశమ్ము అరెండుసాక్షి
 వద్దులు మారేళ్ళు అవి రెండుసాక్షి
 సకల దేవతలును వారెల్లసాక్షి

అనగానే సంతోషించి గంగ ఉప్పొంగి నదులన్నీ నిండి ప్రవహించేలా
 జేసింది, గౌరి స్నానంచేసి శివపూజ చేసింది. ఈశ్వరా గవరప్ప ఇచ్చెను నిన్ను
 అని గంగ మురిసింది. శివ నిర్మాల్యంకోసం తిరిగి సరికొట్లాడగా సరిదానవాఅని
 నిరసిస్తూ గౌరమ్మ పంచిఇచ్చింది. అదే ఈ గాథకి కారణమైంది గౌరి గర్వాన్ని

పరిహరించి గంగ నదిని కాకుంజే—

శివుడేలచెచ్చు శివుడేల చెచ్చునూ

ఆగమేలమెచ్చా శివుడికి చిన్నాలినీ, నీకు చెల్లెలినీ

అని పలికిన పలుకు నిరూపించుకొంది. కవి కథా నన్నివేళాన్ని చమత్కారంగా కల్పించి రసవంతమైన సంభాషణ, రీతిని నడిపాడు. దీన్ని సీచజాతి సవతుల కయ్యాలలాగు ఉందని నిరసించడం విమర్శకులకు తగదు. దీన్ని అచ్చువేసిన కొండపల్లి పీఠవెంకయ్య అండ్ సన్స్ వారు ఇందులో కుప్పలుగానున్న అచ్చుతప్పులను పరిహరించి పరిష్కరించవలసి ఉంటుంది.

తైవ కథా వాఙ్మయంలో దక్షనియజ్ఞం అనేపాట మరొకటి. పదకర్త ఆ గాథ రామేశ్వరంలో రామలింగమూ, కంచితో ఏకామ్రనాథుడూ వెలసిన తర్వాత జరిగినదంటాడు సూచనప్రాయంగా—

దక్షుడు యజ్ఞదీక్షితుడు కాదలచుకొన్నాడు. ముందు అల్లుళ్ళనూ, కూతుళ్ళనూ యజ్ఞానికి ఆహ్వానిద్దామని, తోడితెద్దామని అనుకొని—

పెద్దకూతురు తనకు పెత్తనం గలదని

పెద్దఅల్లుడు తనకు యోచనగలవాడు

అని సంభ్రమంతో ఈశ్వరునిదగ్గరకు వెళ్ళాడు. కాని,

దీక్షబట్టుకు శివుడు

వివరాము తెలియక విరసాముతోనుండె

యోగ నిద్రాముద్రితుడైన శివుడు దక్షుని రాకా పోకా గమనించలేదు. దక్షుడు తన్నిది అవమానించడమేనని భావించాడు. రోషంతో కూతురిదగ్గరకేగి.

చేడె నీకు నాకు చెల్లెగా రుణము

పాపాత్ముడో పొందుబాసి పుణ్యుడనైతి

నీచులతో నేను భాషింపగారాను

గర్భాంతకుడనైతి నింతపర్యంతము

పార్వతీసేవు నా పాలింటనేలేవు

ఇంతి నీకూ నాకు యింతె కడలాయె

అని బంధుత్వాన్ని తెంచుకొని అతి వేగంగా తర్లిపోయాడు. ఇలా చెంగ
లాడుచూ తండ్రి పోగానే సతీదేవి మనసు చెదిరింది. పుట్టినంతమీద ఆపేత
నామె తెంచుకోలేకపోయింది. చెదిరిన మనసుతోటే శివునిదగ్గరకేగి తండ్రి
యజ్ఞానికి పోయేటందుకు అనుజ్ఞ నీయవలసిందచి కోరింది. శివుడామెను పోవల
దన్నాడు. కాని, ఆమె శివుని మొగహాటంపెట్టి అనుజ్ఞ సంపాదించింది. కవి
ఈ ఘట్టాన్ని చకచకా వర్ణించాడు, ఇంత శ్రమపడి తండ్రియజ్ఞాన్ని చూసేటం
దుకు వెళ్ళిన సతీదేవిని దక్షుడు—

అశపాతకురాల, అతి హీనురాల,

అధఃపాతాళాన అణగియుండగలేక

అధికురాలని వస్త్రవా :

అని చిన్నెలు వన్నెలుగా శివునితోకలిసి నిందించి అవమానించాడు. సతీ
దేవి ఈ అవమానం భరించలేకపోయింది,

పోతరించకు దక్ష పొంగు కూడూగాదు

వ్యధబెట్టి నన్ను నీ వేమనుభవించేవు

సతిమాట వినకనే భంగపోయావన్నీ

అని అక్కోకించి “బొటనవేలూతోను” కట్టడయి వ్రాయగా ఉద్భవించిన
యోగాగ్నిలో మండి తామగ్గిబుగ్గిలయింది. ఈ వృత్తాంతమంతా నంది శివుడితో
చెప్పాడు. రుద్రుడు అగ్రహావేశ పరవశుడై—

శీఘ్రముగ జశలన్ని వేగాన దులుపుకొని

చిందుచిందాయెనా యెందుకింతాసేవు

శీఘ్రాన లలాటముపై చెమటలూడీసి

శీఘ్రాన చట్రాతిపై చినుకులూ జల్లె

ఝణఝణామ్రోయుచూ ఘణఘణాలాడుతూ

వీరభద్రుడుపుచ్చే బీరాలుఫలుకుతూ

హుద్రుడతనికి జరిగినదంతానెప్పి “దక్షుని పురికేగి పురము పాడుచేయమని అజ్ఞాపించాడు.

వీరభద్రుడు తండ్రి యజ్ఞని తలదాల్చి మాతృకోకంతో విహ్వలచిత్తుడై
ఈశ్వరుల దేవేది ? అమ్మయేదీ ? మమ్ముకన్న తల్లియేదీ ?

అని ఆకోరిస్తూ దక్షుని యజ్ఞశాలకు చేరబోయాడు. అక్కడ నిశ్చింతగా కుడుములు తింటూన్న గణపతినిజూచి కోపం పట్టలేక “భక్షింపుతూ పీర్చి వాగు చేస్తున్నావ ? అమ్మయేదీ, మన అమ్మ యేదని పలికి, అమ్మయేదని తన్నెనూ” తర్వాత తన్ను ఎదిరించినవార్చి, తల్లిని అంతకుముందు పరిహసించినవార్చి నరుకుతూ గగ్గోలుచేయుచూ గడగడా వణకించెనూ ఇలా వీర విహారంచేస్తూ దక్షుని శిరసుని ఖండించి దక్షసతితో సోమయాజినినేను, సోమిదేవినినీవు అని ఆ శిరసుని అగ్నిలో స్వాహాయని పేల్చాడు. దక్షునిసతి విచారంతో

ఏమిచేతును దక్ష యెచ్చోటబోదునూ
కూతురులో పోరాడ వద్దంటినీ
కూతురి వంకావారు కూర్చి సాహసులంటి

అని పలవించి—

మాతృవంశముబట్టి మమ్ము రక్షించరా
కావరా కగుణించి యేలుకోరా తండ్రి
పురుష భిక్షము పెట్టరా

అని వీరభద్రుని వేడుకొన్నది. మునులూ దేవతలూ పొగ్గించగా శివుడు వీరభద్రుని శాంతింపజేసి గొర్రెశిరసు దెప్పించి దక్షునికి తగిలించి యజ్ఞం పూర్తి చేయించి తన యాగభాగం తాను తీసుకొని తృప్తిజెంది వెళ్ళాడు. సతీదేవి యోగ విముక్త దేహయైన తర్వాత హిమవంతునింట పుట్టి పెరిగి శివుని చేపట్టింది. యీ కథను వ్రాసిన కవి యెవరో మనకు తెలియదు. ఇది అక్కడక్కడ కుంటినడ కలు నడుస్తూ పరిష్కరించవలసిన అగత్యాన్ని దెలియజేస్తోంది.

శివకథా ప్రతిపాదకమైన కథల్లో సురాభాండేశ్వరమొకటి. సురాభాండంలో అవతరించిన ఈశ్వరుని కథ కాళికా మహాత్యు పృథిపాదకంగా వర్ణించబడింది.

పంచకోశమైన కాశీపట్నంలో గంగాతీరాన్ని శృంగార కంఠము చేరువన—

పులితోలు వస్త్రంబు ధూమందుబరచి
కాషాయ సస్త్రములుకట్టి ధరియించి
వాళ్ళెళ్ళ పీఠాతివని తేరగాను
రుద్రాక్ష తావళాల్ మెడనిండేవేసి

అపర శిష్యుడిలా ఒక బ్రాహ్మణుడు జపం చేసుకొనేవాడు. అలా చేసు
కొంటూఉండగా ఒకనాడొక గమశ్లవనిత కలిశంగొని గంగకోసం వచ్చింది.
ఇంతభక్తుడూ కాలవశంవల్ల వలరాచవాని పేరేపణవల్ల ఆమెని మోహించి,
అనుసరించి, పొమ్మన్నను పోక ఆమె యింటిముందే తచ్చాడుతూ ఉంటాడు.
ఆమె బ్రాహ్మణుడికి తానంటే జుగుప్స కలిగించి తనమీది మోహాన్ని మళ్ళిద్దామని

ఇదియేమి యెరుగవా యీడిగయిల్లు
కల్లుకుండ వారి కట్టినవి ఇంటికొళ్ళు,
కూడులు మిగిలిన కుక్కదాగినలు
పిల్లలు కతికగా పెట్టినతొట్టి
గుదిగూర్చినటువంటి గొర్రె మాంసంబు
చాల దుర్వాసనలు సమకూడ్చినట్లు
మాలమాదిగల్గెల్ల మనరెడిచోటు
హీనమ్మువచ్చేని యీయిల్లునీకు
సహ్యమెట్లాయెనో సద్రాహ్మణుండ
వచ్చిన పనులేమి'

అని తన పరిసరాల్ని వర్ణించి చెప్పి అడిగింది. ఆ బ్రాహ్మణుడు తన
మనసులోని కోరికని వెల్లడిస్తూ—

రంభమొదలై నట్టి రమణులందరు
నీకు సరిరారింక నిను కౌగిలించ
నాకు కోర్కెలుపుటై నలినాయతాక్షి

అని అన్నాడు. అంతటితో ఆగక—

కాదనక యిప్పుడు కౌగిటజేర్చి
మర్మకేవలమునీర్చి మగువతోనన్ను
వదలకుండానన్ను బ్రతికించుమని

సిగ్గువిడిచికోరాదు. ఆమె ఇవన్నీవిని.

?? వేలయిన నీ వెరి తిరిగి
తడయకలోకలి తలకు జుట్టుమంటావె
పతివ్రతను నేను నాపతి మాటలేమి
మతితప్పి తిరుగుటా మేరయుగలదె ?
ఈ తుచ్చతనము నా సుఖమేమిగలను
జనులు యెరిగుంటేను సిగ్గెల్లపోవు
పెనిమిటి జూచితే మెట్టుగాజంపు

అని చెప్పి తగదని బెదరించింది. అంతటితో ఆగక—

తొల్లి ఈ పనులకు దొరకొన్నవారు
చెల్లిపోయినమాట సిద్ధమునుమ్మి
ఇంద్రుండు యేమాయె యీపనికిబోవ
చంద్రుండు యేమాయె యీపనికిబోవ
జనపతి సీతా తానెత్తుకపోయి
చెరను దవిలిన రావణాసురుడు త్రొక్కె
పాంచాలి మోహించి పట్టి కీచకుడు
కొంచెపుతనమున గూలడా వాడు
తెలివితెచ్చుక నీవు తిరిగిపొమ్మంచు

హిత ముపదేశించింది. బాగ్రహ్మణుడు తన పెద్దతనమంతా నీటగలిపి—

నిన్ను పొందకయున్న నీరజనేత్రి
నిర్ణయము పొరణంబు విడుతు నీవేళ
యెగదిగజేసి నీవెంత చూచినను
తపసి బ్రతికించ నీతరము గాదనుచు

దశావస్థలో పడబోయేనన్నాడు. అంతతో ఆవనిత విప్పుడు తన్ను మిక్కిలి వలచి
నాడని నిశ్చయించి, పరోపకారమే పరమ పుణ్యమని తలపోసి విరహసేదనచే

మూర్ఛిల్లిన బాపని తట్టి లేపి

నా వ్రాత ఫలమునూ దైవగతిరీతి
తప్పించవశమయ్య దైవ బ్రాహ్మణుడా

అని తన పడకటింటిలోనికి పదమంది, తర్వాత తాను స్నానమాడి,
అలంకరించుకొని కరకంచు చీరకుచ్చెళ్ళు మీగాళ్ళ నటించులా తీర్చికట్టుకొని,
అందెలు ఘల్లనిమ్రోయ తపసి కానందము కలుగజేసి సయ్యాటలుపేరుగా వారి
వాసనలు దీర్చి నిద్రించెను. వరాస్థితిలోనుండగా ఆమెభర్త—

అట్టిట్టతిరుగాడి అతాడిచెట్లా
కర్పిందుక కావుళ్ళకల్లు వుప్పొంగగా
బిందెలనుంచుకూ ప్రియకాంతబిలచె

భర్త రాకడనెరిగి ఆ వనిత బ్రాహ్మణుని వక్కగదిలోనున్న సురా
భాండంలో దాగి ఉండుమనిచెప్పి తాను పతి కెదురేగింది. అలావెళ్ళి పతికి కల
రూపుని బ్రాహ్మణుని రాకడనీ తెలియజేసింది. ఇలా చెప్పుటవిని భయభ్రాంతుడై

బ్రహ్మచారి అనియేటి బ్రాహ్మణోత్తముడు
బ్రహ్మ రంధ్రంబునా విడిచె పాణిములూ

అగౌడు దాగియుండి మరణించిన బ్రాహ్మణుని సతితో పోయి చూచి తమకు
బ్రహ్మహత్యా పాతకం సిద్ధించిందనే విషాదంతో—

మఠములో బ్రాహ్మణుడు మన యింటికివుడు
కఠిన మానసుడితడు కదలిరానేలా
వచ్చి నీమీద వాంఛల కోరనేలా
తీర్చిన తదుపరి ముగుద పొమ్మనక
ఈ యింటి లోపలికి యేలపొమ్మంటి
వచ్చి కొయ్యవుగదే భామరో నీవు

అని ఆమెను మందలించి—

“ నీళ్ళ కేతెంచితిని ఇభరాజగమనా ”

అని తన రాకడకు కారణంచెల్చి, చిగ్గిహూహల్యా పాతక దిముక్తికై .

కాయము విడుతునా గ్రక్కునా నేను
పాయక అగ్నిలో పడుదునా నేను

అని వగచెంచాడు, భర్తమాటలవిని యా వనిత ఎంతో విచారించి పరమేశ్వరుడిని ధ్యానించింది—

విశ్వేశు కరుణచే ఆ బ్రాహ్మణుండు
నిలువరకమ్ముగా ఈశ్వరుండాయె
భూమికి మెరపైన భూశక్తి వెలసె
ఆ సదాశివమూర్తి ఆచ్యుతా అనుచు
యేనుగ చర్మంబు నెలమిశోగప్పి
మనమైన పులితోలు కాశికావేసి
పుర్రెపేరులువేసి భూతిపైపూసి
తలయందు దశకళలు తళతళాయనగ
తనకాంతి దశదిశల ధవళంబుపట్టి
చండికేశ్వరుడవుడు చెయ్యెత్తిపొగడా
రమణ భృంగీ, తండు, రిట, నందితోడ
ప్రాణిధీరమ్మనికొంత భక్తవత్సలుడు
భరత విద్యులజూప పణతులుపాడ
నిలువగవచ్చిన ఈశ్వరుండాయె.

ఇలా ప్రత్యక్షమై ఈశ్వరుడా గమక్ల దంపతుల నాశ్చర్యపరవశుల్నిచేసి సురాభాండేశ్వరుడై వారింబ వెలసి కాశిలోగల కోటిలింగాలలో అధికుడై భక్తుల సేవలు కొనసాగాడు.

జంగం కథలనేపేరుతో విరాటపర్వం, గయోపాఖ్యానం, దేవయానిచరిత్ర, భల్లాణరాయచరిత్ర, శిరియాళకథ, నల్లతంగాళకథ ప్రచారంలో ఉన్నాయి. వీటిలో కథావిషయాన్నిబట్టి, భల్లాణరాయ చరిత్ర, శిరియాళకథ, శివకథా విభాగానికి చెందుతాయి. విరాటపర్వం, గయోపాఖ్యానం, దేవయానిచరిత్రా పౌరాణిక గాథలు. నల్లతంగాళకథ సాంసారికగా, అది కల్పితమనే అనాలి. కథాసంవిధానము ప్రజామోదం పొందినదవడంచేత యక్షగానాది రూపకాలూ, కేవల ద్విపద

కథలూమాత్రమే కాకుండా ఈ జంగంకథ పక్కీకూడా చూపొందింది. ఇష్టదేవతా పార్శ్వనతోటి, సుకవి స్తుతితోటి, రగడలతో, పురవర్ణనలతో, దరువులతో, వచనముతో, కందార్థాలతో జంగంకథలు చంపూ రీతి కావ్యాలను తలపిస్తాయి. హరికథలలోకంటె తక్కువగా, సంగీతానికి కావ్యాలలోకంటె ఎక్కువ విరివిగా ఉండోభోవాల్సివాడి జాగవద రచయితలు రచించినవే జంగంకథలు.

భళ్ళాణరాయ చరిత్రాన్ని కిలారి బ్రహ్మయోగి రచించాడు. ఆయన కమ్మ కులజుడననీ పమిడిపాటి కామాక్షయ్యగారి ప్రియశిష్యుడననీ, చింతలపాలెము (కావలి తాలూకా) నివాసిననీ చెప్పికొన్నాడు.

జంగమదేవర్లంగుగాను ఉప్పొంగుచు చదువగనూ
మంగళకరమని యీకథ జనులిటు సంగతిగా విననూ
భళీ, భళీ, భళ్ళాణరాయకథ పెళ్ళున మ్రోగగను
కళాపెళాయని గజ్జెలందెలును కాళ్ళను మ్రోయగనూ.
దిరీసు (డ్రైస్) వేసుకొని సరసముగా షరీ వరుసగజెప్ప
సరేసలేయని సరసులెల్లరును హ్మమ్మొందగాను

భళ్ళాణరాయకథ చెప్ప బూనుకొంటినని వక్కాణించాడు.

భళ్ళాణరాజు శివ భక్తిపరుడు, చెల్లమాదేవి, నుట్లకాదేవీ పట్టపుదేవులుగా శివ దీక్షపరుడై ఆ రాజు నిభూతి నొసట ధరించిన వారడిగినది లేదనకుండా ఇత్తునని వీరవ్రతంపట్టి నడిపించుకొంటున్నాడు. అతని దీక్ష ఎలాంటిదో కవి వర్ణన చూస్తే తెలుస్తుంది. ఆరాజు—

అడుగకపోయిన జంగమునకు నే పెదురును ఒకఒట్టు
అడిగిన లేదని నుడివితి నయినను నాకగు నావట్టు
అని యీవిధమున జనములకెల్లను విన దగ తెచ్చిందీ
ఘనముగ యేబదియారు దేశముల వినునటు జేయందీ

అని చాటించబంపాడు. ఆ చాటంపువిని—

విడువని వీరశైవము గలిగిన జడముని బసవయ్య
నడుపుడి వడిగా తడవేలనునిక పిడిఘట చిక్కయ్య

పుర హరు మరువక పూజలుచేసే పర్యంత నాధయ్యా
 గరళకందరుని స్మరణచేసెడి చరలింగ పేమయ్య
 గంటదీసుకొని గృక్కున రమ్మిట ఘంటా శరభయ్యా
 వెంటనె వెంటనె కూడిపోదము జంటగ నందరమూ
 నిద్దలింగమా, బుద్ధపీఠయా, మద్దుల వీరయ్యా,
 నాభ సుందరం, దోధ సుందరం, మేధా మరళయ్యా,
 నాచలింగమా, నాగలింగమా, సదమల కంబగిరీ,
 శంకరలింగం, శంభులింగమా, అంకెరగురులింగం,
 టొంకెరుగని శివరాజలింగమా డంక కోటిలింగం
 యేకాంబరమా, కనకాంబరమూ యోగ సాంబశివుడా
 శ్రీకంఠా, శివ, నీలకంఠ, యీలోక సదాశివుడా
 మల్లికార్జునా, చెన్నవీరయా, అల్లవిరూపాక్ష
 వల్లిపీఠయా, చల్లసూరయా, థిల్లీ విశ్వనాథా
 కొమరలింగమా, అమరలింగమా, వినుసోమలింగం
 భీమలింగమా, భీకర లింగమ, సుమహిత శివలింగం

అని జంగాలంతా ఒకరినొకరు పిలుచుకొంటూ భళ్ళాణరాజుదగ్గరకి సదా
 వృత్తికోసం బయలుదేరారు. భళ్ళాణరాజు ఎవరు వచ్చినా లేదనకుండా తృప్తుల్ని
 చేసి పంపుతున్నాడు. అతనికీర్తి అన్ని లోకాలలో నిండింది.

భళ్ళాణరాయడి శివభక్తినిగురించి నారదుడు విన్నాడు. పార్వతీదేవి దగ్గరకు
 కడుపుబ్బుతో వెళ్ళాడు. భళ్ళాణరాయని శివభక్తిని పరీక్షించవలసిందేనని చెప్పాడు.
 ఆమె శివుని ఎగననదోసి భక్తుని పరీక్షించవలసిందని పంపింది.

శివుడు జగన్మోహనాకారుడైన జంగంవేషం ధరించి భళ్ళాణుడి దగ్గరకు
 కదలి వచ్చాడు. వచ్చి—

“వెన్నెలతేటకు మించిన మంచిది కన్నీయ గావలెను
 లంజలేంది వెయి లంచమిచ్చినను గంజిబోదు నాకూ”

అని విపరీతమైన కోర్కె కోరుతాడు, రాజు—

శ్రీపగావలెనని గోరితే ఒక్క మానినీమణి పెండ్లిజేతునే
 నగము రాజ్యము పంచియిత్తు నిన్ను వగమీర యేలించిమెత్తునే

అని జంగాన్ని సరదీస్తాడు. కాని, జంగం వసేమిరాఅని తనకి కావలసిన లక్షణాల్ని హిరణ్యాక్ష వరాలలాంటి వాటిని వివరిస్తాడు. మరి దారిలేదని రాజు జంగంకోర్కె తీర్పుటకు తలవర్లని వేష్యవాటికకు పంపాడు. వేష్యవాటికలోనున్న వేష్యులందరి ఇండ్లలోనూ విటరాయులు కుదురుకొన్నారు. ఈ వార్తవిని రాజా శృర్యపడిపోయాడు. వ్రతభంగ మవుతుందని చింతించాడు. చివరకు భార్య చెల్లమాడేవినే వేష్యుని జంగమరాయని కర్పిస్తాడు. శివుడామె పాతివ్రత్యభంగం కాకుండా అడ్డాలలో బిడ్డ అయ్యాడు. భళాణరాయని భక్తికి మెచ్చాడు. ఆతనిని భార్యలతో కైలాసానికి కొంపోయి వారికి ప్రమథాధిపత్యం ఇచ్చాడు.

“నాది” అనే భావాన్ని త్యజించి సర్వం జంగమ శివార్చితంచేసిన భల్లాణునికథని జానపదకర్త రసవంతంగా వర్ణించాడు. గంజి నాగేశుడు రచించిన శ్రీయాశ మహారాజు చరిత్రకంటె ఇదెంతో మిన్నగాఉంది. చిరుతొండనంబికథనే శ్రీయాశ మహారాజుచరిత్ర అనేపేరుతో నాగేశకువి రచించాడు. నాగేశుడు పద్మ సాలి. శుభ్ర పాండిత్యంపల్ల శ్లోకాలను పొందుపరచగలిగినవాడు. శివకథా పరిజ్ఞాతకాడనీ అందుచేతనే చిరుతొండనంబినే శ్రీయాశరాజుగా వర్ణించాడనీ ఆనవ అని వస్తోంది.

వెంకట సుబ్బరాయగుప్తు రచించిన దేవయానిచరిత్ర మరొక జంగంకథ. వాసిరెడ్డి వెంకట కృష్ణయాఖ్యుడను కమ్మ కులశ్రేష్టుడు ప్రోత్సహింపగా మల్లికార్జునినకంకితంగా “విన్నభారతమే వినవలె పీనుల విందుగను, తిన్నగరెలే కడు మోచంబున తినవలె”నని కోరడంచేత భారత కథాంతర్గతమైన దేవయాని కథని రచించాడు. ఇందులో పాండిత్య ప్రకర్షకోసం పదే తాపత్రయం ఎక్కువగా కనిపిస్తోంది. అందుచేత భాషనిబట్టి జానపదులకు దురవబోధమైనా, యక్షగాన రూపంగానూ, జంగంకథగానూ, ఈకథ నిలిచింది.

వెంకట సుబ్బరాయగుప్తు రచించిన వామనవిజయమూ, ధేనువకొండ వెంకయమాత్యుడు రచించిన గయోపాఖ్యానమూ, విరాటవర్సమూఅనే జంగం కథలుకూడా ఈ దోరణిలోనే రచింపబడ్డాయి. ఇవేకాకుండా విజయవాడ రేడియో స్టేషనువారు సేకరించిన మొక ఐదు జంగంకథ లున్నాయి. వాటిలో శ్రీగిరి యాత్రావర్ణనమే ఒక కథలోని విషయము యాత్రికులు—

ఆరున మొదల రుద్రాక్షల దాల్చిరి

గురుకటాక్షమున గోప్యందరిసిరి
 శివ పంచాక్షరి శివ రహస్యంబును
 శివ తత్వము పరిశీలన చేసితి
 వెలుగులకెల్లా వెలుగై లోపల
 వెలిగెడి దీపము నే కనుగొంటిని
 ఈవల సూర్యుం డావల చంద్రుడు
 తోమలమో నీ ఛామము గంటిని

అని ఉత్సాహంతో సాగిపోవడం అందులో వర్ణించబడింది. ఇలాగే శివ రాత్రి మహాత్మ్యంఅన్న కథలోకూడా, రకరకాల యాత్రికులు ఏదారిచూచినా “చేదుకో కోటియ్య, చేదుకో”అంటూ నాదంచేస్తూ సోతారు.

మొత్తంమీద అసలు జంగంకథలూ, వాని రచనారీతుల్ని అనుసరించిన ఇతర కథా రూప రచనలూ తెలుగు వాఙ్మయంలోని చంపూ, కావ్య రీతులకు పూర్వరూపములేమో ననిపిస్తాయి. ప్రాచీన విద్వత్కవులీ పంథాననుసరించినట్లు కన్పించకపోయినా జానపద కవులుమాత్రం విరివిగా ఈ మార్గాన్నే అనుసరించినట్లు తోస్తుంది. అందుచేత ఈరీతి రచనలను ఇంకా నిశితంగా పరిశీలించవలసి ఉంటుంది.

8 వేదాంత, భక్తి రస ప్రధానమైన రచనలు

తెలుగు వాఙ్మయంలో కీర్తనలూ, తత్వాలూ ప్రత్యేకంగా శ్రద్ధతో పరిశీలించవలసిన వాఙ్మయశాఖ. వాటినిన్నింటినీ వాటిలో ప్రతిపాదితమైన విషయాల్ని బట్టి మూడుభాగాలు చేయవచ్చు. అపే హరిభక్తి ప్రతిపాదకమైనవీ, శివభక్తి ప్రతిపాదకమైనవీ, ఆధ్వైత వేదాంత ప్రతిపాదకమైనవీఅని విర్వచించవచ్చు. కొంచెం సంగీతజ్ఞానంకల భక్తులు కీర్తనలనే ముముక్షుమార్గ సాధనంగా గ్రహించారు. వాటిని నేడు భిక్షుకులు భుక్తిసాధనంగానూ, సంగీతప్రియులు వాటిని కళోపాసనకు ఆధారంగానూ గ్రహిస్తున్నారు. భక్తశిఖామణులందరూ భక్త్యావేశంతో పాడిన గేయాలు తమిళ వాఙ్మయంలో ముఖ్యమైనస్థానాన్ని ఆక్రమించాయి. ఇటీవలివాడయిన సుబ్బిహ్మణ్య భారతికూడా అవేళంతో ముందు పాటల్ని పాడాడనీ, వాటినే తర్వాత మెల్లగా ఆయనో ఆయన శిష్యులో గ్రంధస్థం చేశారనీ తెలుస్తోంది

భావావేశమూ, భావవర్ధనమూ, ఉత్తుంగ తరంగ సదృశమైన భావప్రకటనమూ గేయకవిత్వపు సొమ్మని సూచించేటందుకు సహాయకాగు లాతున్నాయి. తెలుగు వారిలోకూడా భద్రాచల రామదాసు వారి సంప్రదాయ పరంపరకే చెందిన తూము నృసింహదాసు, పరాంకుశదాసు, నిట్టల ప్రకాశం, కడపజిల్లా ఖోజదాసులూ, బెంకటాద్రి స్వామిలు, సుదర్శనదాసు మొదలైన వారెందరో ఎన్నో హరిభక్తి ప్రతిపాదకములయిన హరి మహిమల్ని వ్యక్తంచేసే కీర్తనలను గానంచేశారు. వాటిని ఎంతస్థూలంగా పరిశీలించిన వారికై నా వాటిలోని సహజమైన కవితాభారా, లేటతెగుడుదనమూ, అసమానభక్తి పులకిత హృదయోద్ధిత మధుధారలూ, రుచి తగులక మానవు. భద్రాచల రామదాసు కీర్తనలు పీటన్నింటిలోనూ మకుటాయ మానమైనవి. వాటి ఛాయలూ, జాడలూ, ఇమిటేషన్లూ తక్కినవారి రచనల్లో విరివిగా కన్పిస్తాయి. అందుచేత భద్రాచల రామదాసు కీర్తనల్ని కొంచెం వివరంగానూ అక్కినవారి కీర్తనల్ని స్థానీవులాకంగానూ పరిశీలిద్దాము.

గోల్కొండ పాదుషాయై తానీషా యనుగ్రహమునంది భద్రాచలమునకు తహశీల్దారుడై (నాటి తహశీల్దారుడు నేటి కలెక్టరువంటివాడు) అధికార గర్వ మత్తుడుగాక “రామనామమే జీవనమని” భావించి రామదాసను పౌరుష నామమం దిన గోపన్న ధన్యుడు. కబీరుదాసుచే తారకమంత్ర ముపదేశమంది “తారక మంత్రము కోరిన దొరికెను ధన్యుడనైతిని ఓరన్నా” అని సంతోషమున గెంతిన భక్తుడు. “ఆశవులైనే శ్రీరాములతో ఆహా నే పుట్టనైతిని. సకల సేవలు నల్పుమ మరియు అకట నల్గురితో నాడుకొందుగద” అని బాటునివలె వలవలాడినాడు.

గోపన్న అధికార స్వీకరణమునకై భద్రాద్రి చేరుకొంటూ భద్రాగిరి దర్శనము కాగానే “అదిగో భద్రాద్రి, గోతమి ఇదిగో చూడండి” అని పరవశు డయి మనసుండబట్టలేని ఉత్సాహాతిశయంతో క్రమంగా అడుగు వేసినకొలదీ కంట బడిన గోవుర ప్రాకార మంటప సౌందర్యాలను కన్నుల కరువుదీర వర్ణించినాడు. తమ్మల దమ్మక్క ఏనాడో గ్రామస్థుల సహాయంతో కట్టించిన ఆలయ మంట పాడుల్నీ, జీర్ణావస్థలోనున్న రామాలయాన్నీచూసి మనసులో వగలపొగిలి వెంటనే కాపుర బిలిపించి రాముని కోవెలను జీర్ణోద్ధారణము చేయవలెనని నిశ్చయించాడు. “సాహసించి, తానీష పైకమును సరగున తా వ్యయపరచన్” నిశ్చయించెను. “పొయ్యేటప్పుడు వెంటరాదు ఒక పుచ్చిన వక్కయిన” అని అందరినీ రామ కోవెల పునరుద్ధరణకి లోభము వదలి పాటుపడు నట్లుద్బోదించాడు. “శ్రీరామ

నామం మరువాం మరువాం సిద్ధము యమునకు వెరువాం వెరువాం " అనీ, "తక్కువేమి మనకు రాముండొక్కడుండు వరకూ పక్కతోడుగా భగవంతుడు మును చక్రధారియై చెంతినె యుండంగ" అని దైర్యం వహించాడు. రాజభీతిచే మనసు చలించినప్పుడుకూడ "ఏతీరుగనను దయజూచెదవోఇనవంశోత్తమరామా" అనీ "గురుడవు నామది దైవము నీవనీ" అలాపించాడు. రాజాజ్ఞ ననుసరించి, నిష్ఠురములాడి యితనిని గోల్కొండకు హఠాత్తురాయి బండిగాకొనిపోతున్నప్పుడు కూడా "నీసంకల్పం బెటువంటిదో గన నెంతవాడ రామా" అనీ "ఇతరము లెరుగ నయ్యా నాగతి నీచే రామయ్యా" అనీ విన్నవిస్తాడు రాజు దెబ్బలశిక్ష విధించి నప్పుడు "రక్షింప నిదియేమి రాచకార్యముపుట్టె రామచంద్రా, నన్ను రక్షింప కున్నను రక్షకులెవరింక రామచంద్రా : " అనీ, ప్రశ్నిస్తాడు, తన ఇష్టదైవాన్ని ఎంతో మృదువుగా వినయం ఉట్టిపడేలాగ, తర్వాత రక్షణగానక "తగునయ్య దశ రథ రామచంద్రా దయదలపవేమి నీకు పగవాడనా ? " అని మందలించు మొదలిడతాడు. చివరికి గజేంద్రుణ్ణి అవహించినట్లుగా రామదాసునికూడా కలడు కలంధసెడివాడు కలదో లేదో అన్న సందేహం అవహించింది కాదోయి " ఏడ నున్నాడో భద్రాద్రివాసు దేడనున్నాడో నాపాలిరాముడు" అనీ "ఎటుబోతివో, రామ యెటుబోతివో : యెటుబోతివో నిన్నునే వేడుకొనుచుంటె" అనిఅంటాడు, చెరలో కరిన శిక్షలకు తాళలేక "ఏలాగు తాళుదు నేమిసేతుర రామా : " అనీ, "అబ్బిబ్బి దెబ్బలకు తాళలేర రామప్ప గొబ్బున నన్నేలుకోరా " అనీ మొరపెట్టు కుంటాడు. అంతకీ అలనా పాలనా లేకపోతే "రక్షించె దొరవని నమ్మితి, నన్ను శిక్షింప తప్పేమిచేసితిఅని కడుకుగా అడుగుతాడు. అంతలో నొచ్చుకొని రాముని భక్తప్రరాధీనత సభివర్ణించి దాసునితిప్పలు చండముతో తీరునని భావించి "ఇన్ని గలిగి మీటారకున్న నే నెవరివాడనాడు, కన్నతండ్రీవలె రక్షించుటకును కరుణ యేలరాదు : అని గారం చేస్తాడు. "ఓ కఘనీరాయని నే బిలచిన ఓహో యన రాదా" అనీ "శరణాగత రక్షణ బిరుదని నే శరణంటి గదయ్యా : " అనీ అనున యించి "కోదండరాములు మముగన్నవారు. ధరలో నాదరించి పెంచి విడనాడ లేదు" అనీ రామునివారమైనారము ఇతరాధుల గణనసేయము" అని తనకుతాను దైర్యం చెప్పుకొంటాడు.

భక్తి తన్మయుడై అనుక్షణ రామస్మరణ దీక్షపరుడయిన రామదాసు వాదలకు తాళలేక మానవ సహజ స్వభావంతో రామచంద్రునికి తాను చేసిన కైంకర్యము లన్నింటినీ వివరించి "నీవు కులుకుచు తిరిగేవు ఎవరబ్బసొమ్మని రామ

చంద్రా" అనీ ఈ దెబ్బలకోర్వక అబ్బ తిట్టితినయ్య రామచంద్రా : అని క్షమా ర్పణ చెప్పకుంటాడు. ఈ కీర్తన రామదాసు చరిత్రంలోనూ, భక్తిజీవనంలోనూ పతాకలాంటిది. పండ్రెండేండ్ల కఠిన సరకాన్ని అనుభవించి నయ్యన ఇష్టదైవం చేయూతగానక వీటికి జల్లిన నీళ్ళవంటి బ్రతుకయినదని నిస్పృహతో అపాటి మాట కడుకుగా అనడం అశ్చర్యకరంలాదు. నిస్పృహవేళవరుడై 'నిన్ను బోనిచ్చెదనా నన్ను రక్షింపవదెన్ని విచముల నా రన్నులాన రామ' అని రట్టుచేసి 'నిన్ను రికట్టుదునింక దిక్కుగలిగితే మొంటెట్టుకో రామా' అనీ చెరించడం చనువు గలిగిన మహాభక్తునికే చెల్లుతుంది. "రామా నీచేతేమి కొడుగా సీతాభామ కయిన చెప్పరాదుగా "అనీ శరణాప మూల శక్తిరప్పెనా నీ శౌర్యము జలదిలోకొచ్చెనా" అనీ ఇష్టదైవం మనసులో రోషం రేకెత్తించేటందుకు చేసే ఉపాలంబాలుకూడా భక్తుడికే తగును. "రామ చంద్రులు నాపై వలము చేసినారు. సీతమ్మ చెప్పవస్తు" అని సీతమ్మతల్ల హృదయాన్ని సులభంగా ద్రవింపగలిగేలా చేయగలసినే లోకాన్ని వెల్లడిస్తుంది.

జైలునుంచి సగౌరవంగా విడుదలఅయి తిరిగి భద్రాచలం చేరుకొన్న తర్వాత రామదాసు భక్తిపూరిత కీర్తనల్లో ఒకస్థాయి కనిపిస్తుంది. మనస్సు నిర్వి కల్పక సమాధి నందిందని గోచరిస్తుంది. "ఏమయ్యరామ బ్రహ్మాండ్రాదులకయిన నీ మాయ తెలియవశమా" అనీ బహుకాలమునకు శ్రీ భద్రాచలేశ్వరుని పాదసేవ కుడవై తిని ఆహాహా నాజన్మ సఫలమాయే నేటికిని అని తృప్తి నందుతాడు. "చందలమైన నామనసు నిశ్చలమై యున్నది. అరిషడ్వర్గములు నన్నుంటకున్నవి. శ్రీ హరినామస్మరణ జిహ్వకమై యున్నదీ" అని పై రాగ్యస్థితి కల్గిందనీ. భక్తి భావం అలాంటి నిర్వికార శాంతస్థితిని కలిగించి పరతత్వంమీద బుద్ధిని లగ్నం చేస్తుందనీ అనుభవ పూర్వకంగా గ్రహించాడు. అందుచేతనే " తల్లిబో తాము చాలదయ యుంచండి ఇక మళ్ళీజన్మాలకు రాము మదిలోనుంచండి ఇక మళ్ళీజన్మాలకు రాము మదిలోనుంచండి" అంటూ తన్ను మితుగ్నిగా, రామదాసుగా గురువుగా గౌరవించిన భద్రాద్రివాసుల సెలవు తీసుకొని ఆవతారం చాలించాడు.

మొత్తంమీద రామదాసు కీర్తనలోని కవిత్వం సహజధారగలది. ఒక్క మాటకుకూడా అర్థంకోసం నిమంటువుని చూడవలసిన పనిలేదు. కొడుకు గంజి సుంటలోపడి మరణించినా ప్రాతఃకాలమందు చిటికెనవేల తేలుగుట్టినా పైకెగ సిన భావతరంగాలు కీర్తనలరూపంలో వెలువడ్డాయి. అంతా రామమయం.

శివునాజ్ఞలేనిదే చీమయినా కుట్టదు అని నమ్ముటచేతనే ' పాపడు వీడు బడలి యున్నాడు పాపనులేపి ప్రజలను గల్పు' ష.నీ.—

క్షేత్రై న చిటికెనవ్వేలు, ప్రాతఃకాలమందున గుట్టె తేలు,
బాలత్వమున నేను బావి నీళ్ళకుఁబోయి
కాలుఁబెట్టగ చిన్న తేలుపొడిచెనయ్యె,
చలివచ్చె నీ నొప్పిచేత, దీనివేడిమి పాపిష్టిఘాత,
..... మిక్కిలి సలుపుచున్నది, రాషు గ్రృకున్న నాదరించునను

అని కీర్తించాడు. మృదుమధురంగా, భక్త్యావేశంవల్లనే రామదాసైన గోపన్న రాముణ్ని తెలుగువారి ఇష్టదైవం చేశాడు. రామాలయములేని పల్లెగాని, “హ్రెందుకయితే వుంచినావు బ్రందిఖానాలోను” అని ఆక్షర సాంకర్యాలతో అచ్చమైన జానపద భావలోనైనా ఆలాపించని నిరక్షరాస్య భక్తులుగాని కన్పించనిచోటు తెలుగుదేశంలో ఉండదు. ఎన్ని అభిప్రాయభేదాలు తెలుగుదేశంలో కన్పించినా, రామదాసు కీర్తనల మాధుర్యాన్నిగురించీ, వాటికిగల పామరామోవాన్నిగురించీ అభిప్రాయభేదం కన్పించదు.

తెలుగుదేశంలో ఉత్తరప్రాంతాలన గోదావరీతీరంలో పంచవటి ప్రాంతంలో స్పందించిన రామభక్తి. గానసుదాలహారి కర్ణాటక సంగీత గానవాహిని కాలంబమై కావేరీతీరాన 17వ శతాబ్దం చివరన మెరుపులా మెరిసేటందుకు వీజమైంది. కంచర్ల గోపన్ననీ, కాకర్ల త్యాగబ్రహ్మనీ కన్న తెలుగుతల్లి భక్తి వాఙ్మయానికి భారత సంగీత కళకీ అనన్య సాధ్యమైన కాస్కలర్పించింది.

రామదాసు చరిత్ర సింగరిదాసు, తూము నృసింహదాసు, పరాంకుశదాసు, నిట్టల ప్రకాశదాసు మొదలయిన వారెందరికో ధృవతార అయింది. ఆయన దాశ రథీ శతకము పండిత పామరులకు పఠనీయగ్రంథం అయింది. భాగవత పరం పఠలో తూము నరసింహదాసు పదిమందికీ తెలిసినవాడు. రామదాసు చరిత్రానికి ప్రచారం కల్పించినవాడితడే అయివుండవచ్చు. నరసింహదాసుకూడా తానీషా గోల్కొండని ఏలినకాలంలోనే మంగళగిరికి పడమరగానున్న గుంటూరులో జన్మించాడట : అచ్చయమంత్రి, వెంకమ్మా ఈయన తల్లిదండ్రులు, విద్యా భ్యాసం పూర్తి చేసుకొని గుంటూరి డివిజన్ లో కొలువుచేయుచు లౌకికమునందు న్నప్పటికీ రామభక్తిపరాయణుడైనాడు. శ్రీరామునిచే స్వప్నమందు భద్రగిరియాత్ర

చేయమని వ్రాసేదింపబడి, హరిదాసులగూడి రామస్మరణ పరాయణుడై భద్రాద్రికి
 చేరాడు. తరువాత అక్కడనుండి అయోధ్య, పాండ్యాపురంబును (పండరీ),
 శ్రీరంగ, రామేశ్వర సేతుయాత్రా చరణశీలుడై 'సెలవా మాకిక సెలవా
 రామయ్య' అని సెలవందినాడు. 'రంగని సేవింపగలిగెనమ్మ, వయ్యారమోహన'
 అని రంగని కీర్తించి, 'వరదునిగంటినీ కంచి వరదునిగంటినీ' అని వరదరాజ
 స్వామిని సేవించి చెన్ననగరమున తిరువళిక్కేణి పురంబుజేరి పరమాత్ముడగు
 పార్థసారథిని పలువిధముల పొగడి భజనవిధానంచూసి వైద్యం రమణయ్యగారు
 మెచ్చుకొని తిరువత్తియూరి త్యాగరాయ సన్నిధికి అహ్వనించగా నక్కడికి
 నృత్య గీత హరినామ స్మరణలతో నిత్య కాలక్షేపం చేయసాగెను. అక్కడ
 ఈయనతో వరదయపంతులు (వరద రామదాసు) కలిశాడు. అక్కడ మూడు
 నెలలుండి ఇద్దరూ భద్రాద్రికి తిరిగి జైలుదేరారు. దారిలో నెల్లూరి రంగని
 సేవించుకొని రామనామ వ్యాపారంచేస్తూ రామునిపేరేమా, లాభమూ విస్తారంగా
 ఆర్జిస్తూ, దండకారణ్యమున జుత్తిపాసా పీడితులైనారు. వారిని శ్రీరాముడు
 వృద్ధ జాగ్రహ్మణ రూపంలోవచ్చి కాపాడాడు. ఇలా రామానుగగ్రహము పొంది
 భద్రాద్రిచేరి శ్రీరామునికి కైంకర్యములు చేసిరి. వరద రామదాసు తనచేనున్న
 లక్ష యేబదివేల వరహాలను రామార్చితంబుగా ఆలయ ధర్మకర్తయైన నృసింహ
 దాసు చేతికిచ్చెను. తర్వాత వారిద్దరును జీవిత కేషమునుఅందే రామునికీర్తించుచూ
 భక్తుల నారాధించుటకో గడపిరి. వరద రామదాసు పరమపదము చేరగానే
 నృసింహదాసు అగాత్రము నొక్క తెప్పగట్టి ఆశాపాశములను వదలి అఖండ
 గోతమిలో నైక్యమై వైకుంఠమున కేగెను. అతని చరిత్రను సంబెరుమానారు
 సూరి రచించాడు, శింగరిదాసు దాని ప్రబలపరిచాడు. మొత్తంమీద భద్రగిరి
 రాముని ప్రభావాన్ని దేశదేశాలా చాటినది తూము నృసింహదాసే. ఆయన
 తానీషాకాలంలో పుట్టాడన్న మాటనిబట్టి కంచర్ల గోపన మంత్రితర్వాత భద్రాచల
 రామాలయ ధర్మకర్తృత్వం వహించింది ఈయనేనని తోస్తుంది. అలాగే మహి
 మల్ని ఒప్పనివారు గోపన్న తానీషా చెరలోనే సిద్ధిపొందాడనీ, భక్తులే తహశీల్
 పయికంట్టి చెర పిడిపించాననీ అనడంకద్దు. ఏదేలాగయినా తూము నృసింహ
 దాసు భక్త్యావేశమూ వరద రామదాసు వితరణా, భద్రగిరితుని మహిమనీ రామ
 దాసుకీర్తనల్ని ఆచారగోపాలాన్ని భద్రాచలానికి ఆకర్షించసాగాయి రామదాసు చరి
 త్రను రచించిన సింగరిదాసే రాయడంవల్లనోవిమో తూము నరసింహదాసు చరి
 త్రలోకూడా కొన్నికీర్తనలలో అవినాభావమైన పోలికలు కన్పిస్తున్నాయి. అందు
 చేతి గోపన్న నరసింహదాసుల కీర్తనలను ఉమ్మడిగానే పరిశీలించాలి. ఇద్దరినీ

రామదాస స్వరూపులనే భావించాలి. క్షీరశర్కరలలా కలిసినవారి కీర్తనలని పేరు చేయవలసిన పనిలేదు. వాటిని భక్తవరులలాగే ఆస్వాదించాలి.

హరినామ సంకీర్తనలు రచించినవారిలో అల్లూరి వేంకటాద్రి స్వాముల వాఠాకరు. ఆయనకే తిరువెంగడ రామానుజజియ్యరు అనే నామాంతరముకూడా ఉండేది. ఆయన శ్రీ వరదరాజ, శ్రీరంగ దేవాలయ కైంకర్యములు చేసినాడు. భాగవత పరంపరను గుర్తెరిగి వారికీర్తనామృతమునుగోలి తత్తుల్యములైన కీర్తనలను రచించినాడు. కబీర్ దాసు, రామదాసు, పురందరదాసు, తాటంక వెంకటదాసు, తాళప్ప, తూము నరసింహదాసు మొదలైనవారిని ఈయన రచనలవల్ల తెలుస్తుంది. తాటంక వెంకటదాసు, తాళప్ప మనకి అంత తెలిసినవారుకారు. “ దండము తిరువతికొండా యిది దండము సిరిగలకొండా” అనేకీర్తన తాటంక వెంకటదాసు రచించాడట. దానిని రామానుజజియ్యరు ఉదహరించాడు దానినిబట్టి వెంకటదాసు కీర్తనలు సాఫీగా నడిచేపనిస్తుంది. వేంకటాద్రి స్వాములవారి రచనల్లో ధన్యాసిరాగము ఆదితాళంలోపాడే “ పరాకుసేయుట పాడిగాదురా పరమపురుష వరద” అన్నపాట భక్తజనామోదంబొంది భజనకీర్తనలలో, జనసామాన్యంలో నిలిచింది. అదే ఈయన రచనా ప్రాశస్త్యానికి మచ్చుతునక. పరాంకుశదాస కీర్తనల్లో—

దాసజన ప్రసన్నుడగు తామరసాక్షిని దాసులైనయా
దాసులకున్, తదంఘ్రియుగ దాసులకున్, తదధీన వృత్తులొ
దాసులకున్, తదీయ పద దాసులకున్

విసమితులయే వైష్ణవ సాంద్రదాయం ఎక్కువగా వ్యక్తమౌతోంది. అదే “భజరే యతిరాజం”, “ధ్యానించవే రామానుజ గురుని ధ్యానించవే”, “భజ, భజరే, భజశ్రీ యతిరాజం పంకజ భవనుత వదాంభోజం,” “రామానుజాచార్య నన్ను రక్షించి దయనేలుమా” అనే కీర్తనల్లో స్ఫురిస్తుంది. మానస ప్రబోధము కీర్తనకర్తలందరికీ ప్రియమైనసరళి. అదే వారి భక్తాంఘ్రిరేణుస్థితిని వెల్లడించేది. పరాంకుశదాసుకూడా “హరిహరీయనవే మనసా” అనీ “స్మరణసేయవే మనసా” ; “శ్రీరామ రామ రామ రామ రామయని” అనీ తన మనసుని ఉద్బోధించాడు.

రామదాసు పడిన బాధలవంటివి పడకపోయినా, వారికట్టివి తటస్థించక పోయినా ఏవో బాధల నూహించుకొని రక్షింపుమని విలపించుట తర్వాత కీర్తన

కర్తలలో ఒక ఆచారం (Fashion) అయింది. అదే పరాంకుళదాసు “ ఏల రక్షణసేయవో రామయ్యా” అనీ “ ఏలర కరుణానింధో నను దయ ॥నేలు॥ ఏలర భవబంధంబులు నాకిక జాయర” అన్న కీర్తనలోనూ వ్యక్తీకరింప బడింది.

రామదాసు హాతం చేసినట్లుగానే ఇతరదాసులూ పరాంకుళదాసుకూడా హాతం చెయ్యడంకూడా ఆచారమైంది. అలాంటి హాతమే “ఒట్టుబెట్టుదురా ఓ పట్టాభిరామయ్య నీవయి గట్టిగ నాచెయ్యికబట్టి బోవకయుంచే” అనీ “కరుణ నీకేల రాదయ్య రామయ్య నావయి” అనీ “కరుణ రాదేల శ్రీహరినాపై నీకింత” అనీ, “కల్కిదేవ నీకింత కరుణగల్గదేమి కారణముదెచ్చు” అన్న కీర్తనలలోనూ కనిపిస్తోంది.

భద్రగిరిరాముని రామదాసు ఆరాధించి తరించినట్లుగా తమతమ ప్రాంతాల్లో వెలిసిన విష్ణుని ఆరాధించి తరించేటందుకు భక్తజనులూ దాసులూ తలపెట్టినట్లు కనిపిస్తుంది. అదే అత్యంత సహజమైందనీ, సులభపాద్యమైందనీ అనవచ్చు. అందుచేతనే ఆయాగ్రామాల్లో వెలిసిన దై వాలని ఆయాప్రాంతాల్లోఉన్న దాసులు కీర్తించారు. ఆకారణంవల్లనే వివిధ మకుటాలతోఉన్న కీర్తనలు అసంఖ్యాకము లుగా తయారయాయి. ఐతే వీటన్నిటికీ రామదాసు రచించిన కీర్తనలే మాతృకల వంటివి. ఒరవడులు అందులోని మాధుర్యాన్ని అందుకోకపోయినా ఇవి నాడు నాటికి అక్కడక్కడ తెలుగుదేశంలో ప్రజ్వలితమైన రామభక్తి చిరు తరంగాలని మాత్రం భావించాలి. అందుచేతనే వీటిలో తెలుగుదేశాన్నంతటినీ రామభక్తితో ఉర్రూతలూగించిన రామదాసు కీర్తనల ఛాయలు విరివిగా కనిపిస్తాయి. దీన్ని ఒక లోపమని భావించడానికి వేల్లేదు. ఇవి తెలుగువారిలోఉన్న భక్తిభావాన్ని ఎగసన దోస్తూ వృద్ధిఅయేటందుకు దోహదమిచ్చాయి.

పరాంకుళదాసుకి “తిరువళ్ళి క్కేణి దాసుడయిన పార్థసారధిని భక్తపరిపాలనా నీవే నాగతి” అని కీర్తించాడు. అందుచేత ఈ భక్తుడు మదరాసువాసిఅయి పుండవచ్చునని మనం ఊహించవచ్చును, ఈ ఊహాకి పోద్దలంగా పరాంకుళ దాసు రాసిన కీర్తనల్లో ఒక ఆరవకీర్తన కనిపిస్తోంది.

పరాంకుళదాసు రచనల్లో ఒక ప్రత్యేకత లేకపోలేదు. రాజసుత దివ్య పట్టాభి రామభద్ర” అనే మకుటంతో రామమహత్వాన్ని వివరించే పద్యాల్ని, సీస మాలికలో రామాయణ సంగ్రహాన్ని రచించాడు. అంతేకాకుండా చూర్ణిక నొక

చాన్నికూడా రచించాడు. చూర్ణిక జానపద చందోరీతుల్లో నొకటి. పరాంకుశదాసు
చాని మాధుర్యాన్ని గుర్తించి తన ఇష్టదైవాన్ని సంబోధిస్తూ ఒక గీతాన్ని రాశాడని
అనుకోవాలి.

హరికీర్తనకర్తల్లో సెద్దాపురము వదలి గోతమీ తీరంచేరిన భద్రాద్రి రామ
భక్తుడు నిట్టల ప్రకాశదాసొకడు. ఆయన కీర్తనలన్నీ సేకరింపబడ్డాయనిగాని,
ఆచ్చయినాయనిగాని అనేటందుకు పీల్చేడు. ముప్పది కీర్తనలుమాత్రమే పక్కటిత
మయ్యాయి. వాటన్నింటిలో రామదాసు కీర్తనల ఛాయలే కనిపిస్తున్నాయి. కాని,
“ గాలిపటమురా జీవా - గాలి నిలచినంతలోనె కూలిపోవు ధరలో జాలమేల
జేసెదవురా” అన్న కీర్తనలోమాత్రం మానవ జీవిత మశాశ్వత మనేటందుకు
చక్కని హృదయంగమమైన పోలికను వాడాడు. నిట్టల ప్రకాశమను కవివరే
ణ్యుడు, నిట్టల ప్రకాశ కవివరేందుగ్రిడుఅని కీర్తనల మకుటాల్లో ఆత్మసంబోధన
చేసుకొన్నవాటిలో కవిత్వం ఏమీ కనిపించదనే అనాలి.

కీర్తనలను రచించినవారిలో పేరుకలపూడి వేణుగోపాల పదారవించ
మరంద పానేందిందిరుండును, పరాశరవంశార్థవరాకా సుధాకరుండును భారద్వాజన
గోత్ర పవిత్రుగ్రిడును జోగచార్య పున్నమాంబల ప్రి యుపుతుగ్రిడును తిరుమంగ
యాళ్వారు చరిత్ర, హరిశ్చంద్ర, సావిత్రికళ్యాణ, సారంగధర, శ్రీరామజనన,
పుష్పవల్లీవిలాస, ప్రభావతీ విలాసము మొదలైన నానావిధ నాటక రచనాగ్రేస
రుండునుఅగు శేషాచార్య కవివద్యుడు రచించిన శ్రీరామ భజనామృత కీర్తనలలో
కొంచెం నవ్యత కనిపిస్తోంది. కవివద్యుడన్నపేరు అన్యుమయేలాగ ఈకవి ప్రతి
పాదంయొక్క రెండోఅక్షరాల్నికూర్చి చదివితే తనపేరువచ్చేలాగ ఒక సీసమాలిక
వ్రాశాడు. అలాగే కృతివతియైన కొల్లా మల్లయార్యునినామం వచ్చేలా ఒక గీత
మాలిక వ్రాశాడు. “సారసాక్ష భవతు మంగళం, సకలమరేంద్ర సన్నుతపద
భవతు మంగళం జా.లా.మేరా” అని ఇంగ్లీషు నోటులో ఒక చిన్న కీర్తన రాసి
నవ్యతని సూచించాడు. “లాలి జగదబిరామ లాలి గుణధామా” అన్న లాలిపాట
లోనూ, “జోజో పావననామ జోజో శ్రీరామా” అనే జోలపాటలోనూ, “తెల్ల
వారవచ్చె పల్లవాదరులెల్ల చల్లచేయుచునుండ్రీరేరా” అనే మేలుకొలుపు పాట
లోనూ “యెంతకొంటెచాడె-యకొడమ్మ-యేమాస దెల్పుదుమె” అని శ్రీకృష్ణలీల
నభినర్తించుటలోనూ ప్రాచీన జానపద గేయముల మాధుర్యమును పుణికిపుచ్చు
కొన్నట్లు స్పష్టమౌతుంది, పాండిత్యపుమోజు వదులుకొన్నయెడల మంచి రస

వంతమైన గేయములు రాయగల సమర్థుడనిపిస్తాడీకవి. రచనకొద్దిఅని రేపిన ఆశలు ఎక్కువఅని ఇతని రచనలను పరికించినవారికి తోస్తుంది.

రామదాస భక్తపరంపరలో పేరందినవారిలో పెద్దదాసు మరొకడు. తంజావూరి శేషాచలంకెట్టి పూజాఫలంగా పెద్దదాసుడు పుట్టాడు. గాజులమ్మడం కులధర్మంగా కలవాడు. కొమరుప్రాయము రాగానే తండ్రి ఇతనిని కొలువుకు పొమ్మంటాడు. కాని,

కొలిచితేను వేణుగోపాలుని కొలువవలెను
వ్యాసితే సీమముతో రామకోటి వ్రాయుచుండవలెను
పాడితే జగన్నాథునిపై పాట బాడవలెను
అడితే పురుషోత్తముని కొనియాడుచుండవలెను

అని సీమం చేసుకొన్నాడు. కులధర్మం ప్రకారం గాజులమలారం బుజానవైచుకొన్నప్పటికీ “కాసులడుగకను ఘనమునదొడగెను భూసురశ్రీలకు, పుణ్యాంగనలకు, భక్తివినయమున భగవద్దాసుడు సేంకటవిఠలని వేమరుదలచుచు” పెద్దదాసుడు విరక్తిమార్గంలో గాజుల వ్యాపారంమీద ద్యాస లేకుండానే కాలక్షేపం చేశాడు. తల్లిదండ్రులు తాపత్రయంతో తాముచెప్పి, సాధువులచే చెప్పించి, బలవంతంచేసి జాగీరులో కొలువులో చేర్పించారు. ఒకరోజున దాసు గుర్రమెక్కి కొలువుకు పోతూవుంటే రోడ్డుమీద గచ్చరాయ (గొట్టికాయ) లాడే కుర్రవాళ్ళు గుర్రం కాళ్ళవద్ద రోడ్డంతా గుంటలుపడి తమ ఆట చెడినదని పెద్దదాసుని నోటికి వచ్చినట్లెల్ల తిట్టి కొట్టబోయారు. గొల్ల రంగడనేవాడిదిచూచి, పట్టెనామములను బట్టి పెద్దదాసుని గుర్తించి, పిల్లలనందరినీ ఆదరించి తరిమేశాడు. ఈ సంఘటనతో పెద్దదాసు మరింత విరక్తుడయినాడు. తనగుర్రాన్ని, గొడుగునీ, వస్త్రాభరణాల్నీ గొల్ల రంగడికిచ్చాడు. ఇహబంధాలన్నీ వదలుకొని నరసింహుని కోవెలలో నిలిచిపోయాడు.

పెద్దదాసు భక్తిప్రభావాన్నివిని తంజావూరి రాజయిన మన్నారనాయడు (విజయ రాఘవ నాయకుడు) పిలిపించి తన తండ్రిపంశాపళినీ రాజ్యమునూ తగవర్తించుమనీ, తనపై పాటలు పాడుమనీ కోరాడు. అమాటలను విని పెద్దదాసు వ్యసనముజెంది “నరసింహుని పాడిననోటను వూరసింహమును బాడన్ సారము గాదని నరగునబల్కెను సాధుబృందములు వినగన్” పెటాన్ పెద్దదాసా నెటాన్

అని భక్తవరులచే ననిపించుకొనేలా ఉన్నదీ సమాధానము. పెద్దదాసు పోతనతో తులతూగేలా పలికాడీమాటలు. ఒకవిధంగాచూస్తే పోతనకంటె ఒకఫిసరు హెచ్చే యేమో. పోతన ప్రసక్తానుప్రసక్తంగా ఉమ్మడిగా “ ఇమ్మనుజేశ్వరార్థములకు ” అన్నాడేగాని పెద్దదాసులాగ ముఖాముఖీగా ఏ మకుటాధినీతిని ఉద్దేశించి అనలేదు ఇంతేకాదు పెద్దదాసు మరోఅడుగు ముందుకివేశాడు. తిరుమణి దాల్చిన పంచమ దాసులనయినా కీర్తించతగునని కలిపాడు. అప్పుడు సభవారొక గాడిదకు వట్టె నామములు తీర్చిదిద్ది పెద్దదాసును దానికి దండమిడుమని చెప్పారు. పెద్దదాసు దండం పెట్టాడు. వెంటనే సభవారూ రాజా అతనిని అపహసించారు. ఏమి గాడిదకు దండం పెట్టావన్నారు. పెద్దదాసు రాజుతో ఇలాగన్నాడు. “ ఈ గాడిద తిరుమణిదాల్చిన నీవంటిదే. నీకెట్లు దండమిడితినో అట్లే దీనికి దండమిడితని అని రాజుని మరింత ఆగ్రహవేశపూరితుని జేశాడు. రాజు వెంటనే దాసుని బల్లెములతో పొడుపుడనీ, కత్తులతో నరుకుడనీ ఆజ్ఞాపించాడు. పెద్దదాసు హరి నామ సంకీర్తనచేస్తూ వాటినిన్నింటినీ నిగ్రహించాడు. పులిబోనులోవేసినా, కొల నులో దోగ్రియించినా, విషమిడినా, అగ్నిలో త్రోసినా దాసు చెక్కుచెదరలేదు. చివరకు అతనిని కొరతను వేయవలసిందని మన్నారునాయు ఆజ్ఞాపించాడు. దాసు కొరతమానుకేసి చూడగానే అది భస్మమైంది. “ ఇదిగోవేళ వేణుగోపాలా నామది గర్వమెంచక మన్నించి రక్షింపు మదన తంజపురి సదనగోపాలా ” యని కీర్తిం చగా పురుషోత్తముడు మెచ్చి మన్నారునాయని కడకేగి “ దాసుని మిక్కిలి దండిస్తే వి రాధగిడికి ” యని తిట్టి, బురాన్ పురి కొరడాల్ తీసుక తిరిగికొట్టాడు. అబాధకు తాళలేక నాయడు వేగమే చారులనుబంపి సాధుని రప్పించి తప్పుల షమింపుమని ప్రార్థించి వీడ్కొలిపెను, పెద్దదాసు భగవత్సాక్షాత్కారం కలిగి నందుకు రాజునభినందించి భక్తులతో వైకుంఠాధిపుని పాడుతూ కోట అంగడి వీధులవరకు చేరాడు. అక్కడినుంచి శ్రీరంగనాథుడొక ముదుసలి బ్రాహ్మణుని రూపంలో ఉపచారాలచేస్తూ పెద్దదాసుని శ్రీరంగం తోడ్కొనిపోయాడు. చిన్న నాటనుండి కొలుచుచుండిన విష్ణువే కన్నడసేయక తోడ్కొని వచ్చెనని సంతోషా తిశయంతో శ్రీరంగేకుని పాదపద్మములపై చూడ్కుఁజనిరిసి, సకలేంద్రియము లను మరచి పెద్దదాసు రంగనిలో ఐక్యమైపోయాడు.

పెద్దదాసు రచించిన కీర్తనలు రామదాసు కీర్తనలన్నిలేవు. కాని, అవిభక్తి తన్మయాత్వాన్ని కలిగించేవిగా ఉన్నాయి. ఇతని కథలో చరిత్రాంశమేపాటిఉంది అని చరిత్రాశోధకులు పరిశీలన చేయవలసిఉంది.

జానపద గేయ వాఙ్మయంలో గుత్తెనదీవి రామాయణ కీర్తనల సంగతిని స్ఫురించకుండా పదలడం న్యాయంకాదు, వాటిని మాచవోలు రాఘవయ్య అనేకవి రాశాడు. ఆ కవి రామాయణ షట్కాండల్ని కీర్తనలరూపంలో రచించాడు. కథలో వర్ణనలను పెంచకుండా సూటిగా సంకషితమైన శైలిలో చెప్పాడు. ఇది ఆధ్యాత్మ రామాయణానికి సాటి అనిపిస్తుంది కాని ఇందులో ఆధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనల్లోని జిగి కనిపించదు. విరహాతప్తుడై మాల్యవంతంమీద కొలం గడుపు తూన్న రాముడు “మగువల గూడియుండు మగవారిదే భాగ్యము” అన్నప్పుడు కాశీదాసకవి రచించిన కంఠాశ్లేష ప్రణయినీ జన సాంగత్య భాగ్యం అన్న వాక్య చ్ఛాయలూ చెరబడిన సీత హనుమంతునితో “వేగనిటువచ్చి చెరబడియుంటి ఆప కీర్తి పెనిమిటిదంటి యొకరి యతివ యొకరింబనుంబ తగదంటి మనసందు చయ యుంచుమనుము తన మగ పంతమెన్నటికనుమి” అన్నమాటల్లో భావసారక్యమూ తెనుగు నుడి సొంపులూ కనిపిస్తాయి. కీర్తనలన్నీ గుత్తెనదీవిలో వెలసిన హనుమం తునిపరంగా చెప్పబడి వుండటం మరో ప్రత్యేకత.

వృషభగతి రగదానీ దేశీయ ఛందంలో శ్రీరామ నామ మహాత్యము అనే గేయం ఒకటి రచింపబడింది. దాన్ని పంచపాసక వెంకటాచ్యుని ష్యుడైన చెంచు రామకవీంద్రుడు రచించాడు. యోగశాస్త్ర విషయాల్ని జానపదులకోసం కీర్తనల్లోనూ తత్వాల్లోనూ వివరించిన తత్వవేత్తల రచనలను ఇది కొంతవరకు పోలిఉంది, వాటిలోని మర్మకవిత్వం ఇందులోనూ అక్కడక్కడ కనిపిస్తుంది. మచ్చుకోసం కొన్ని చరణాలను ఉదహరిస్తాను.

అమర ద్వాదశ పత్రకమలము నంటియున్నది రామనామం
 సమరసముగా పదియు రెండక్షరములాయెను రామనామం
 చింది చలనము లేవివారల బొందియున్నది రామనామం
 బిందుమండల మధ్యగతమగు నిండురూపము రామనామం
 ఏడు ప్రాకారములకావల నెనగుచున్నది రామనామం
 ఏడుశక్తుల గెలిచినను దనతోడబల్కును రామనామం
 మూడునదులును దాటువారికి మోక్షలక్ష్మియు రామనామం

అద్వైత రాజయోగాలతో ఈ రచయిత సగుణోపాసననికూడా రామనామ స్మరణ రూపంలో జోడించి భక్తిజ్ఞాన యోగాసక్తులకు ముక్తిపథాన్ని సమ

అనునికయుగంలో విజయనగరం సాహిత్య సంగీతాలకి పట్టుగొమ్మ అయింది, విద్యానగరం విజయనగరానికి వ్యాయ పదమైంది. అటపాటల మేటి నారాయణదానూ, ఫిదేలు నాయుడుగారూ నృత్యగీతావాద్యాల్లో కర్ణాటక సంగీతములో నేటి ఆంధ్రులకొక విశిష్ట స్థానం కలదని రుజువుచేశారు విశాఖ, శ్రీకాకుళం మండలాలు. ఎందరో జానపద గేయ పదకర్తలకు పునికిపట్టు. అలాంటి మండలంలో సంగీత సాహిత్యాలు కేవలం ఐహిక సాధనకే వినియోగమయ్యానే మాట పుట్టకుండా జనక రాజర్షిసభలో వేదాంతగోష్టికి పేరందిన ఋషులనూ, గార్గి మొదలైన వేదాంతిసులనూ తలపించే విరాగులూ, వేదాంతులూ, భక్తులూ ఎందరో జన్మించారు. వారందరూ తమతమ భక్తి పారవశ్యాన్ని సుసరించి భక్తి జ్ఞాన వైరాగామ్యమృతాలను చిందిస్తూ రచనలను కావించారు, కీర్తనలను కీర్తించారు. వారందరి రచనలనూ పేరుపేరు వరుసలా వివరించడం స్థలాభావంవల్ల సాధ్యం కాలేదు. ఆ రచనలన్నింటిలోనూ ఒక ప్రత్యేకతగల రచననుమాత్రం స్థాని పులాకన్యాయంగా పరిచయం చేయదలచుకొన్నాను.

సాహిత్య పరమావధి కేవలం రసప్రకర్షమాత్రమే కాదనీ, అక్షరమార్గాన్ని సుసరించి అక్షర యోగసాధన చేయాలని మంత్రద్రష్టలైన ఋషుల ఆదర్శమైనట్లు కన్పిస్తుంది. ఈ అభిప్రాయమే నాన్యఃకురుతే కావ్యమిన్న నానుడిలోనూ, చింతామణి మంత్ర చింతనఫలంచే నై షధమన్న నమ్మకంవల్లా, ధర్మతత్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని, ఆవ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు.....అనేలా భారతేతిహాసాన్ని వివిధవేద తత్వవేదీ ఆదిమునీయైన పారాశర్యుడు రచించాడని నన్నయ్య చేసిన భారత హృదయావిష్కరణ పూర్వకమైన వ్యాఖ్యానంలోనూ ద్యోతకమవుతోంది. మంత్రద్రష్టలే ఋషులు. ఋషులే కవిపదయోగ్యులు. లోకకల్యాణ కరములూ ధర్మసమ్మతములూనైన వారి రచనలే కావ్యములు అన్నదే ఆర్ష సాహిత్య సంప్రదాయము.

ఆర్ష సాహిత్య సంప్రదాయానుసారలయిన కవీంద్రులందరూ మంత్రోపాసకులై సిద్ధినందియో తమతమ యిష్టదైవముల నారాధించి తత్రప్రసాదలబ్ధివలననే కవితాపటిమగలవారై తమవాగమృతమును దూరలించినవారే బ్రాహ్మీదత్త వరప్రసాదుడననీ, వాణి నారాణియనీ, పలికించెడివాడు రామభద్రుండనీ సగర్వముగా

పల్లె గలిగిన తెలుగు కవీంద్రులట్టి వారే ఇక ఆధునిక కాలమున కూడ. అంబికా ప్రసాదలట్లు కవితామహిమోపేతుడనని చెప్పుకొన్న మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వెంకటరత్నము పంతులుగారూ, అనవాంధ్రకవితా పితామహులని పేరంది బొబ్బిలి సంస్థానాస్థాన విద్వత్కవులయిన మండపాక పార్వతీశ్వరకవి గారూ, వారిసోదరుడై విరిసెట్ల, పాలవెల్లి మొదలయిన కావ్యముల రూపమున తెలుగునాట కవితామృతమును వెల్లివిరియించిన పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారూ అర్హ కవులకోవకు చెందినవారే - వీరు మువ్వురునూ విద్వత్కవులు. అందుచే వీరి రచనలు పరిశీలించుట మన ప్రస్తుత లక్ష్యముకాదు. కాని ఈ మండపాక సోదర కవులయొక్కా వారి పూర్వులయొక్కా మంత్రానిధి పటిమనూ, భక్తిభరితాంతఃకరణ మునూ పుణికిపుచ్చుకొన్నదై కాబోలు మండపాకవారి యాదుపడుచైన శ్రీమతి తాతా అన్నపూర్ణాంబ శ్రీ రాజరాజేశ్వరీదేవి భజన కీర్తనలను గానంచేసింది. ఆ కీర్తనలు పాండితీ మహత్త్వముచేగాక భక్తిభావముచే శోభించినవి, భావ సమాధి తన్మయత్వమును స్ఫురింపజేయుటయే వాని లక్ష్యములు-

శ్రీమతి అన్నపూర్ణాంబ ఆధునిక గాన సాంప్రదాయములనూ ఆధిరుచులను గుర్తించినది. అందుచేతనే బహుజనాదర పాత్రములైన కొన్ని సినీమాపాటల వరుసలనుకూడ గ్రహించి భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్య ప్రబోధానికుపయోగించింది. అదే ఈమె లోకజ్ఞతనీ కాలానుగుణంగా కాంతానమ్మిత రీతి ననుసరించి భక్తి భావ ప్రబోధం చెయ్యాలనే ఉద్దేశాన్ని శుష్కవేదాంత బోధననుకూడా హృదయాకర్షక మగు నట్లాసర్పు చాకచక్యమునూ వెల్లడిచేస్తున్నాయి - ఉదాహరణకు ఈ పాటలు చూడండి-

(సోజారాజ కుమారి వలె)

ప॥ బోవరావిక ఏ....లా....బాలా బోవకుంటివదేలా....మేలా ॥ద్రో॥

చ॥ రోజాపూలు కోసిదెచ్చి సొగసుగ శృంగారంబునుచేసి

సేవలుచేయగ....నేతలచితినే....రమ్మిరమ్మిక

ఓర్వగలేనే....వేరే యోచనలేటికే బాల

॥ద్రో॥

- (1) లక్ష్మ్యలక్ష్మ్యస్వరూపిణీ లక్ష్మీదేవి లలితదేవి
అక్షయవరమియ్యవే అంజలిచ్చి వేదేదా
మహా గౌరీస్వరూప బ్రహ్మాండగర్భిణీ
మాతృస్వరూపిణీ మమ్ముజ్జోవరాగదే ॥౧॥
- (2) పార్వతిపావనీ పాపవిమోచనీ
పాలించవేలనే భక్తశరణ్యుఁ|| ॥౧॥
తైవల్యజననివే కన్నతల్లిదిగా
కటాక్షముంచదే శ్రీరాజేశ్వరివే ॥౧॥

ఇవేకాదు. తుమ్మెదానీ పాటలోనూ, లాలిపాటలోనూ ఈమె జానపదగేయ ఫణితులను గ్రహించి తనకు తెనుగు నుడికారముమీదా జాతీయ ఫణితులమీదాగల ప్రీతిని వెల్లడించింది.

తెలుగుదేశాన్ని అన్నిమతాలూ వాదాలూ తరంగాలుగా ముంచెత్తినా మన జానపదుల మనస్సులను ఆకర్షించిందీ, వ్యాప్తమైందీ వేమనయోగి, వీరబ్రహ్మమూ, సిద్ధప్పా మొదలయినవారు వ్యాప్తమొనర్చిన అద్వైత రాజయోగమే అనాలి. వేమనయోగి పద్యాలూ, ఇతర రాజయోగులు పాడిన తత్వాలూ రాజయోగామృతాన్ని తెలుగువారికి చూరలిచ్చాయి. తెలిసినా తెలియకపోయినా సత్తు, చిత్తు, బ్రహ్మానందంఅంటూ కబుర్లు చెప్పేవారిదగ్గర మహత్తుంటుందని ఆశ్రయించే వారూ, తత్వాలుపాడి పొట్టబోసుకొనేవారూ తెలుగుదేశంలో తయారయారు. ఈ తత్వాలు, తెలుగు వాఙ్మయంలో మర్మ కవిత్వమనే శాఖకు హారణమయాయి. కాలజ్ఞాన తత్వాలూ అత్మబోధామృతం అనేపేర్లతో ప్రకటితమై వీరబ్రహ్మం, దూదేకులసిద్ధయ. యాగంటి లక్ష్మప్పగార్ల రచనలూ సుజ్ఞానచంద్రిక అనేపేర్లతో యడ్ల రామదాసు రచనలూ లభిస్తున్నాయి “బ్రహ్మాంబదో తెలువరయ్యా బ్రాహ్మలు మీరయితే” అనేతత్వంలో బ్రహ్మజ్ఞానం కలవాడే బ్రాహ్మణుడని తరిగొండ భీమరాంబా, “ఈజన్మమిక దుర్లభమురా॥ ఓరి సాజన్మ సాకార సద్గురుని గనరా” అన్న తత్వంలో యోగసాధనా విధానాన్ని పోతులూరి చక్కగా వివరించారు.

“చిల్లరరాళ్ళకు మొక్కుచునుంటే చిత్తము చేడునుర వారేవారే” అని విగ్రహసాధననీ, “కాశికి పోవలెనా తీర్థము మోసుకరావలెనా” అని తీర్థయాత్రల్నీ, “కులమెంచగనేల గుణమె కారణము” అని కులతత్వాల్నీ చదివితే యోగ సాధనలో సిద్ధిపొంది తాము చూసినవాటిని అనుభవసిద్ధములయిన సత్యాల్నీ వర్ణించారనిపిస్తుంది. ఐతే, మనకి సందేహం కలిగినచోట్ల అర్థం సందేహాస్పదంగానే ఉండిపోతుంది. శిష్యుడికి ఎక్కడ సందేహమో, గురువుకి అక్కడే నట్టుఅన్న సామెత ఈ తత్వాల్నీ, కీర్తనల్నీ యోగసాధకులు కాని వారుచేసే వివరణలపట్ల సార్థకమవుతుంది.

గూటిచిలుకేదిరా ? చిన్నన్న గూడు చినబోయెరా
 మేలుకొనవే రాజహంసా మేలుకొనవే ఓ చైతన్యమా
 మేలుకొనవో కనులుతెరచీ మేలుకోగదవే జీవా

అనే మేలుకొలుపులోనూ గర్భితమైన మర్మం స్ఫురణకు చాటిందికాదు. కాని, కర్మమకర్మమంగా ఈ తత్వాల్లోకికూడా అయోమయత్వం పగ్గివేసింది. అలాంటి అయోమయ రచనల కుదాహరణముగా కాలజ్ఞాన తత్వాల్లోంచి మళ్లారి వీరరాఘవదయానిధే అనే మకుటంతోఉన్న రచనలను ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులుదహించారు. మచ్చుగా కొన్ని పాదాలు.

మొనలుమీదుగ తలలుకిందుగ మొలచియున్నది వృక్షమూ
 మోదమలరగ మింటమీదను మదగజము విహరించెరా
 చిదిమివట్టిన బంటుకై వడి చీమ యేనుగు మింగెరా
 విర్రవీగుచు కేకవేయుచు యీగ మంచము మింగెరా
 గొర్రెయొక్కటి అయిదు పులులనుగొట్టి నెత్తురు ద్రాగెరా
 చిరిచెట్టున జాజిపూవులు శ్రీకరంబుగ పూచెరా
 మర్రిపై కదళీఫలంబులు.....

ఇలాంటి రచనలవల్ల ఉద్దేశించినంత ప్రయోజనం కలగదన్నది నిజం. వీటిని రాసినవారే వీని బావాన్నికూడా రాసిఇయ్యాలి. అది తాను తమి్మితేనే చిరం జీవ అనుకొనేలాగుంటుంది.

“ హరిహరులకు భేదమరయు సాక్షికుడు దురితపుంజములచే గుండురా ”
 అని భావించి హరహర భక్తి పృతిపాదకములైన కీర్తనల రచించినవారలలో

పరబ్రహ్మకవి ఒకడు. అతనిమాటలు మోక్షపు బాటలు అని చెప్పుకొన్నాడు. అతని రచనల్లో ఆత్మకథాస్ఫూర్తమైన కీర్తన ఒకటుంది. బ్యాండుస్వరంలో ఏకతాళంలో పాడేటందుకు వీలయిన ఆకీర్తన పరబ్రహ్మదాసుని వైరాగ్యంవైపు మరల్చిన చిన్న సంఘటనల్ని తెలుపుతుంది—

మేజస్ట్రీ టాఫీసులో కొలువు సేయగ మెతుకులు కరవాయె కొన్నాళ్ళు
లేజీఫెలో యింతలేటా వచ్చితివని ఫాజీమాటలు పడితి కొన్నాళ్ళు || మే||

అందముగా లోకల్ పండుమీటింగుచేసి యచటికి పిలిచిరి కొన్నాళ్ళు
చందాలజాబితా చేతికిచ్చినాజులుబు నీరోడ్చిరి కొన్నాళ్ళు || మే||

కూడులేకు కొట్టుబూడ్చుతొడిగి కులధర్మముమానీ కొన్నాళ్ళు
వేడుకకత్తెల యిండ్లకుతిరుగుచు వెర్రినయియుంటిని కొన్నాళ్ళు || మే||

హూకెన్ కోవేపిత్ మై యెబిలిటీన్ అని యుబ్బుచుతిరిగితి కొన్నాళ్ళు
వేకేఫీల్డ్ వ్యాసిన డిన్ మిస్ లెటర్ చూచి వెకలపాలైతిని కొన్నాళ్ళు || మే||

కల్మషుద్ధి నై గర్వించి పెద్దల జంటగాన నైతి కొన్నాళ్ళు
అంటీగాడ్ నేనపరాధి నైతి నన్నాదరింపుమంటి కొన్నాళ్ళు || మే||

పొట్టకూటి విద్యలెన్నెన్నో నేర్చుచునట్టిటు తిరిగితి కొన్నాళ్ళు
పట్టుగా పరబ్రహ్మభక్తుడు తెలిపిన భావమెరుగనైతి కొన్నాళ్ళు || మే||

అన్న కీర్తన ఇంగ్లీషు తెలుగుల కలగలుపై చమత్కారంగావుంది. తక్కిన కీర్తన లన్నింటియందు అనాదిసిద్ధంగా వ్యాప్తమైయున్న భావాల్ని “పాటలెందుకు భక్తి లేని యాటాపాట”, “గురురాయమాంపాలయ కరుణానముద్ర లావె” అనీ “చెడిపోతె యో జీవమా” అన్న కీర్తనల్లో వ్యక్తం చేయబడ్డాయి.

ముదికొండ శంకరుడనే ఆయన దక్షిణ కైలాసవాసియైన కాళహస్తేశ్వరుని భక్తుడు. శివభక్తి స్ఫూర్తకమైన కొన్ని కీర్తనలను రచించాడు. “నందివాహనా శంభో నాగభూభణా” అనే కీర్తనలోనూ “మరువము శివనామమంత్ర జపంబును” అన్న కీర్తనలోనూ రామదాసు భక్తిపారవశ్యాన్ని అందుకొన్నాడు, “చూడకూడ దెన్నటికిని శూలి భక్తినిరతులు మూడుకన్నుల దేవుని మొక్కునట్టివారిని” అనీ, “శివభక్తి లేనివాని చింతామానగలదా” అనీ శివభక్తియే ఏకైక తరుణోపాయం అని ప్రతిపాదించాడు.

తత్త్విప్రధానమైన రచనలను గురించి మరోమాట చెప్పవలసివచ్చింది. మనవారిలో కొందరు పౌద్ధులనుగాని భుజించమనే ప్రయత్నం పట్టడంకద్దు. ఆ ఆచారము, “శ్రీసూర్యనారాయణ వేద పారయణా” అనే సూర్యనారాయణ చండకమూ రథ సప్తమినాటి కార్యకలాపమూ సూర్యోపాసన ప్రధానమైన నాటి చిన్నెలుగా ఇంకా పట్టుకొని ఉన్నాయి. శ్రీలపాటల్లో సూర్యుడి గుర్రాలు అనేపాటకూడా సూర్యోపాసనయొక్క ప్రాముఖ్యాన్ని మనవారంగీకరించునట్లు రుజువుచేసే చిహ్నంగా మిగిలినదే. కవిత్వదృష్టిలో ఆపాటలో ఏమీ స్వారస్యం కన్పించదు. ఆ రచన చందోబద్ధమైనదనికూడా అనలేము. కాని, విరువులతో దాన్ని పాటలా పాడడం కద్దు. మచ్చుకోసం నాలుగుముక్కలు—

బాలభాస్కరా మిము గొలుతు
స్వామీ మీరు విప్పిపొడిచేటప్పు డెర్రగా
ఉదయపర్వతం ఎర్రగా
ఓ ప్రభుడా, మీ బాయలెర్రగా
ఎర్రగూళ్ళల్లో ఎర్రగొడుగులు
ఎర్రమారుతం విసరగా తెలియగా.....

వేదాంత ప్రతిపాదకమైన కాకాని సరసాంబ రచించిన పాటఒకటి పేర్కొన తగింది. పుత్రశోకాతురుడైన పార్థునికి కృష్ణుడు ఈజీవితంయొక్క అనన్యరత్నాన్నీ ఋణానుబంధములవల్ల నతీసుతాది బంధుత్వాలు కలుగుతాయనీ, ఉదాహరణ పూర్వకంగా సులభతైలిని వివరంగా వ్రాయబడింది, ఎంతచెప్పినా అర్థమవుతున్న పుత్రమోహం వదలలేకుండాఉంటే కృష్ణుడు గరుడ గంధర్వ యక్ష కిన్నరాదులు పొగడేలా అభిమన్యుని దగ్గరకు పార్థుని తీసికెళ్ళాడట. పార్థుడు వెంటనే “అయ్యారి” అని కౌగిట చేర్చుకోబోయాడు. కాని అభిమన్యుని జీవాత్మ అర్జునుడితో “నెయ్యిమేటికి ఇప్పుడు నాతో అయ్యలెందరైరో నాకు ఆకటనను ముట్టవలదనె”నట. అంతటితో పార్థుడికి కనువిప్పై పుత్రమోహము గడవనీడాడు. ఈ సన్నివేశం మరే రచనలోగాని పురాణాలలోగాని లేదు. కాని ఇది అత్యంత స్వాభావికమైంది. ఇదే రచయిత ఉపజ్ఞకి నిదర్శనంగాఉంది. రచనలోని సరళతైలికి ఉదాహరణప్రాయంగా ఈ చరణాన్ని చదువండి.

పార్థుడా ఇటువినూ పరమ రహస్యము నీకు సూటిగా వివరించెదా, ఏటికి

యీ భగవంతుని ఎల్లాకోటి జీవా మాటిమాటికిజూడ మాయమౌచెరుగవా ! పాటి
గాదిది ధర్మవర్ధతి, ఏటితెరుగవు బుధులవాక్యము బూటకంబని తనువుకల్గని పుట్టు
టలు ఇక సున్నుసున్నని ॥పాద్య॥

భక్తి వేదాంతాలకి పేరందిన మనదేశంలో ఆ రసాన్ని ప్రతిభవించే రచ
నలు అసంఖ్యాకంగా ఉండడం సహజం. అలాంటివాటిల్లో లభించినవాటిని
మాత్రమే పరిశీలించడం సాధ్యమైంది. మనభాషలో కీర్తనలకి ఉచితమైన
ప్రాముఖ్యం మున్నందు లభిస్తుందనీ అరవములో అరుణాచల కవిరాయర్ మొద
లైనవారి కీర్తనలకు కలిగిన గౌరవము, మనభాషలోని అధ్యాత్మ రామాయణ
కీర్తనలు మొదలైనవాటికి కలిగినాడే మనం ఉచితజ్ఞులనిపించుకొంటాము.

9 శ్రీల పాటలూ, బాల బాలికల గేయాలు.

శ్రీల పాటలూ, బాలబాలికల ఆటల పాటలూ జానపద. వాఙ్మయంలో
చేర్పడం సబబైనా అని కొందరు సందేహించవచ్చు. వాటికి ప్రత్యేకమైన స్థానం
ఇయ్యాలని అనవచ్చు. కాని, విద్యత్కవులుకానివారు సహజ కవితాధారతో,
భావోద్వేగంతో కావించిన రచనలను పరిశీలించ పూనుకొనిన సందర్భంలో శ్రీల
పాటల్ని బాల బాలికల గేయాల్ని స్థానీవులాక న్యాయంగానైనా పరిశీలించడం
ఉచితం.

శ్రీలపాటల్ని వాటిలోని విషయాన్నిబట్టి (I) రామాయణ కథాత్మకములనీ
(II) భారత కథాత్మకములనీ, (III) భాగవత కథాత్మకములనీ, (IV) ప్రాసంగి
కములనీ విభజించవచ్చును.

(I) రామాయణ కథాత్మక పదములు.

తెలుగు దైవము భద్రాద్రి రామయ్య అని కీర్తించబడిన తెలుగుదేశంలో
రామాయణ కథాత్మక రచనల బాహుళ్యాన్ని గురించి ఎవరూ ఆశ్చర్యపడవలసిన
పనిలేదు, సీతాదేవి స్నానమాడిన తీర్థాలూ, రాముడు మాయలేడిని వేసినచోటు
(కోరంగి), పంచవటి మొదలైనవాటితో పవిత్రమైన తెలుగుదేశంలో రామాయణ
కథ అణువణువునా వ్యాపించిఉన్నా ఉండతగిందే. నిర్వచనోత్తర రామాయణంలో
తిక్కనా, కంకంటి పాపరాజూ, హాళక్కి భాస్కరాదులు రామాయణంను

విద్యత్కవులతరపున రామాయణ కథామృతం పంచిపెట్టారు, అంతతో తనివీటిరక
 "రాఘవేశ్వరు చారిత్రము నెందరెన్ని గతులన్ వర్ణించినన్ గ్రాలడే" అని
 కొందరూ, జానపదులకు సుబోధంగా ఉండాలని కొందరూ రంగనాథ రామాయ
 ణాన్ని అనేకులు పదరూపంగాపాడీ, రామాయణ గాథల్ని కథారూపంగా రచించీ,
 తెలుగుదేశంలో రామనామామృతాన్ని పీరు వారని తేవాలేకుండా అందరికీ అందిం
 చారు, లాడె సుందరనారాయణ రచించిన రామకథా సుధార్ణవమూ, మదిశాప
 గోపాలుడు రచించిన సుందరాకాండపదమూ, నివూరి రామచంద్రాజు రచించిన
 కుశలాయకమూ, అజ్ఞాత కవులు రచించిన మరో కుశలాయకమూ, కుశలవ
 కుచ్చల చరిత్రా, లంకాయాగమూ, పొడుగు రామబ్రహ్మకవి ద్వీపదసరణిలో
 రచించిన శ్రీ వై కుంఠమహాత్యం, ఆడవి గోవిందనామములు, శాంత గోవింద
 నామములు, శ్రీరామ దండకములు మొదలయిన పేర్లతో రామాయణ సంగ్ర
 హమూ వ్యాప్తంలో ఉన్నాయి. రామాయణంలోని కథాభాగాలు తీసుకొని రచించిన
 రచనల్లో సీతాకళ్యాణం, సీత సమర్త, సీతాఅమ్మవారి అలక, సీతాదేవి ఆనవాలు,
 శ్రీరాములవారి అలక, ఊర్మికాదేవి నిద్ర, సీత అగ్నిప్రవేశమూ, లక్ష్మణమూర్చు,
 లక్ష్మణదేవర నవ్వు, గుహభరతుల అగ్నిప్రవేశమూ, సీతాదేవి వేవిశ్శు, పెండ్లి
 గోవిందనామాలు, మంధా సువ్వారాయని పాతాళహోమమూ, వామనగుంటలాడుపాట,
 సీత ఘడియ అనేవి ప్రచారంలో ఉన్నాయి. రావణ సంహారంతో రాముని తేత్రా
 యుగ పీరుడుగా చిత్రించడంతో జానపద కవులకు తృప్తికలిగినట్లు కన్పించదు,
 దీనికి పోర్చుగీసు శతకంఠ, సహస్రకంఠ రావణులూ, వారిని రాముడు జయిం
 చడమూ కథలుగా వెలిశాయి. పసగాడ సన్యాసి శతకంఠ రామాయణాన్ని రచిం
 చాడు. ఇలా ప్రకటితమై ప్రచారంలోఉన్న రామాయణ కథా సంపత్తికితోడు
 మరెన్నో నుద్రాసు ప్రాచ్య రీతిత పుస్తక భాండాగారంలో వ్రాతప్రతులరూపంలో
 నశించిపోక నిలిచి ఎవరయినాచూచి ఆదరిస్తారాఅని ఎదురుచూస్తున్నాయి. వాటిని
 ఉద్ధరించి ప్రజాసామాన్యాని కందించవలసిన గురుతర బాధ్యత జానపద వాఙ్మయ
 ప్రియులపైనుంది ఈ పాటల్లో చాలమటుకి విరివిగా ప్రచారంలో నున్నాయి. వాటి
 మాధుర్యానికి, వాటిలోని వర్ణనల ఆత్మీయతకీ అదే రుజువు. వాటిలోనుంచి రస
 వంతమైన ఘట్టాల్ని కుప్పతిప్పలుగాఎత్తి ఉదహరించవచ్చు, కాని గ్రంథ విస్తర
 ితతో ఆసని చేయదలచుకోలేదు.

సాంసారికములయిన ఘట్టాలు వచ్చినప్పుడు కవి కథ పౌరాణిక నాయకు
 లకు సంబంధించినదన్న విషయం మంచిపోతాడు. చూడండి రాములవారి అలకలో

అతివలందరూ శ్రీరాముణ్ణి ఎలా హాస్యమాడారో చూడండి.

గుర్రములేదని యేలలిగినావూ గుడ్డికుక్కనెక్కి లేచిరావయ్యా
 పల్లకిలేదని యేలలిగినావూ పందిపిల్లనెక్కి లేచిరావయ్యా
పత్తిగింజల కుడితి పాచియున్నాది పాచినోరు పెండ్లి
 కొడుక లేచిరావయ్యా

పురాణ నాయకలలోకూడా ఎరుకతన్నీ, వదినె మరదళ్ళ సరసాలనీ, అత్తా
 కోడళ్ళ అనురాగాలనీ, సమర్థబంతులనీ, చిమ్మిలి తొక్కడాలనీ, జానపదకవి వర్ణి
 స్తాడు, అక్షర రమ్యతకంటె చమత్కారానికీ, అప్యాయతకీ ఈ రచనలు లక్ష్యాలు.
 వీటిని చదివి, పాడి విని, ఆనందించవలసిందే.

సీత ఘడియ ఆనేది మరో చక్కనిపాట. అత్తమామల కుసచారాలుచేస్తూ
 సీత శయ్యాగారానికి చేరడంలో జాలించేసింది. అవనిజ మైమరచిఉందని భావించి
 తల వంకించి రామచంద్రుడు గడియ వేసుకొని తల్పంపై శయనిస్తాడు. కొత్త
 కోడలైన సీత—

మామ దశరథులకు మదతలందిచ్చి
 సుమిత్ర కైకలకు సురటీలువేసి
 పరగ కౌసల్యకూ పాన్నులబరచి
 మజ్జనంబలుజేసి పసుపులుపూసి

కాని ఆలంకరించుకొని శయ్యాగారానికి వస్తుంది. అప్పుడు ఆమెకీ,
 శ్రీరాముడికీ రసవంతమైన సంవాదం నడుస్తుంది—

పుడమిలో నరులకు తలవొగ్గకుండా
 పరశురాముని భంగపరచిరే మున్ను
 నన్నుయేలేస్వామి కాకుట్టేతనయా
 సలుపేయ కోపమా తాళగాలనా
 నిలుచుండ పాదాలు చేతులూనొచ్చె
 దంతంపు తలుపులూ తియ్యవోయి నాదా
 వొంటొంటి చినుకుకే ఒకచెంగుదడిసె
 కాముడా తియ్యవోయి కనకంపు గడియ

పటపటా చినుకుపడి పైకొంగుతడిసె
 పచ్చలా బాలుడా తియ్యవోయి గడియ
 నాలుగో యూమాయె నా ప్రాణనాదా
 రత్నహారంబిస్తు తియ్యవోయి గడియ
 కరుణించి దీస్తేవా కాళ్ళకడనయినా
 మరచి వకనిద్రైన శరణందిపోదు

ఇలా బతిమాలిన సీతతో—

నిద్ర సీకులేకుంటే నాకేమిసీత
 గంటవలె దీపమ్ము అదినాకుతోడు
 నీవు నిల్చుంటేను నాకేమిసీత
 పువ్వుబుక్కాయలు అదినాకుతోడు
 నీవు నిల్చుంటేను నాకేమిసీత
 గంధమ్ము కస్తూరి అదినాకుతోడు
 పట్టమంచం పరుపు అదినాకుతోడు

అని రాముడు తన ఉక్రోశం వెలిబుచ్చాడు. ఈ రీతిగా చెప్పగానే సీత
 కోపించి, అలకించి, అత్తచాయలకేగి, అత్త కొసల్యతో అన్నీ చెప్పింది.
 వెంటనే తల్లి కొసల్య రాముడిదగ్గరకొచ్చి

దశరథుని పుత్రుడవు జనకులల్లుడవు
 భూమి దేవల్లుడవు బుద్ధులర సీకు
 సీత జేసిన తప్పు శిఘ్రాన జెప్పు
 నాకు యెరిగించరా నను గన్నతంద్రి.

అని నిగ్గతిస్తుంది. సీతపట్ల తప్పు ఉంటేను రాముడు చెప్పేటందుకు
 అందుచేత

అమ్మ నీ కోడల్ని అతిగారవమునా
 నలినాక్షి పెంచితే నన్ను గైకొనునా ?

అనిఅంటూ తలుపుతీశాడు. సీత నెంటనే అత్తగారితో మా మామ దశరథు లొక్కరూ
 ఉన్నారు వెళ్ళండి అంటుంది. కొసల్య సీతారాముల కలహం ప్రణయకలహమే

నని గ్రహించి నవ్వుకొంటూ వెళ్ళిపోతుంది. పౌరాణిక నాయకా నాయకుల్ని కూడా మనకు సన్నిహితుల్ని జేసినారు చెక్కడపు బొమ్మలలాంటివారూ కేవల నియమబద్ధజీవనులూ అని అనిపించకుండా వారి హృదయ స్పందనాల్ని పదకర్తలు మనకు వివరించారు. క్రొత్తకృష్ణదంతో వారిని చూసేటందుకు అవకాశం కలిగిస్తుంది. వారు కూడా నిజంగా ఇలాంటివారే అయి వుండాలని మనంకూడా అంతటి వారయి కావచ్చుననే ఆభిప్రాయాన్ని జనానికి కలిగిస్తాయి. అదే వారి పరమావధియైతే మెచ్చుకో దగినదే.

ఇక మరోపాటలో సీదాదేవి వేవిళ్ళతో చిక్కింది, అది చూసి కవి 'నా చేతియొక్క ముద్దుటుంగరము నీ ముంజేత దొడగవచ్చు' అని రాముడన్నట్లు వర్ణించాడు. ఈ వర్ణని విరహభాద గురుత్వంవల్ల కృశించిన కనక వలయ భ్రంశరక్తప్రోళ్లుడైన యతిజ్ఞు తలపించేదిగా ఉంది. పదకర్తల రచనల్లో కాళిదాసు రచనలలోని తళుక్కులు మెరుస్తుంటాయి అనేందుకు రుజువుగా ఉంది.

సీతతో వాయనగుంటలాడి ఓడేటందుకు సిద్ధమైన రాముడు

సఖియ నీతో ఆట నేడు సంభ్రమాయెనే

ఆట చాచునికను చెలియ ఆటకట్టమే

పేటకట్టమనీ బొంకి పారిపోబోయారూ. అలాపారిపోయే రాముడితో సీత.

ఆటకరవై వేలు యివ్వలెట్టులున్నవి

ఓలిగట్టక అడుగుదాటి కదల నివ్వనూ

నిలువు, నిలువుమని అజ్ఞదేసి తనస్వామిపై వోకే పట్టి ఆటకొయించింది

పుడమిలో నెవరైన ఆట నోడితే

కాసు వాసమిత్తురు గాని వేలు ఇత్తురా

నేను గెలిచినా ఓడినా నీసొమ్ము గాదదే

నీవు గెలిచితేని నా సొమ్ముగాదా ?

అని రాముడు బుకొయించి భరత లక్ష్మణులు వింటే నన్ను కేలిసేతురే అని తప్పించుకొనబోయే రాముణ్ణి అలంకారకులు ధీరోదాత్తుడు కాడనీ, సీతలో రాగ తనం కనిపిస్తోందనీ అనవచ్చు. కాని, వీరి అనుకూల దాంపత్యమూ, ఎరమరికలు లేని సరస సల్లాపాలు జానపదుల దాంపత్య జీవనానికి ఒరవడిలాంటివి. అలం

కారికుల దృష్టిలో ఈ సీతారాముల చిత్రణములో లోపాలున్నా ఈ రచనకేటు లోటు రాలేదు. లక్షలాది స్త్రీల నోళ్ళల్లో ఇవి మధురగాన ఫణితితో నిలిచి వున్నాయి. అచేవందలాది పండితులచే పరిప పడుతూను వేలాది మూలలో నక్కి దాగి ఉండే పుస్తకాల్లో మూలుగుతూ ఉండటము కంటే రచయిత కోరుకో తగింది కదా !

(II) భారత కథా ప్రధాన పదములు.

వింటే భారతం వినాలి. తింటే గారెలు తినాలి. అనే నానుడి గల తెలుగు దేశంలో భారత కథా ప్రధానములులైన పాటలూ, పదాలూ ఎన్ని వ్యాపించి ఉన్నా ఆశ్చర్యం లేదు. రామాయణ కథాత్మకమైన పాటలంత ఎక్కువగా భారత గాథలు జానపద వాఙ్మయంలో కన్పించక పోవడము వింటే, తెలుగులో భారతం అధికావ్యం. అందుచేత విద్యద్వోష్టులలో చానిచే ప్రభువు తాంబూలం. అందు చేతనే పైన ఉదహరించిన నానుడి కలిగిందేమో. జానపదవాఙ్మయంలో సుభద్ర సారె, ద్రౌపదివల్వలు, ధర్మరాజు జూపం, కీచక వచ అనే కొన్ని పాటలు వ్యాప్తిలో ఉన్నాయి.

భారతం రాజకీయ చేత్తలకీ సారాయణ గ్రంథమైంది. కాని, భారత గాథలు జనసామాన్యంలో పదాల రూపంగా వ్యాపించలేదు. ఐనా ఆలకూయీ, ఆడుకూయీ ఎవరు అలిపి పాలించాలనే వీరధర్మం ఉద్బోధించేటందుకు కొన్ని కథలు మాత్రం రచింపబడి ప్రచారంలో ఉన్నాయనిపిస్తోంది. విషయం యొక్క స్వభావానికి సాయం దేశీయములైన పల్నాటి వీరభారతానికి, యాదవ భారతానికి తెలుగుదేశం రంగస్థలం అవడం చేత మన ప్రజలలో ఆసలు భారతానికంటే దేశీయ గాథలకే ఎక్కువ ప్రచారం కలిగింది. భారతంలోని సీతులూ, రాజ కీయ తంత్ర పరిజ్ఞానమూ వీటిలో ఇమిడి వుండటంచేత జానపదులకి ఆసలు భారతంతో అవసరం తగ్గింది కాబోలు. ఐనా భారత కథలలోంచి నలచరిత్రని ద్విపదరూపంగా శ్రీ తోలేటి సీతారామయ్య ఘటికాద్రి నరహరికి అంకితంగా రాఘవుడనే కవీ, గయోపాఖ్యానాన్ని పొడుగు రామబ్రహ్మమూ. విరాటపర్వాన్ని, శ్రీ అయ్యగారి కూర్మనాథుడూ రచించారు. వీరిలో శ్రీ తోలేటి సీతారామయ్య శశిరేఖా పరిణయగాథని కూడా పదంగా రచించాడు. ఇవన్నీ కూడా పామర జనమోదం కోసం వ్రాయబడినవే. ఐతే, ఇవన్నీ ఇటీవలి రచనలే, అవి వాటి ప్రయోజనాన్ని సాధించే టటువంటివిగానే ఉన్నాయి. ఈ ఆధునిక రచనల

ప్రాశస్త్యాన్ని కాలమే నిర్ణయించాలి, అందుచేత వాటి ప్రశక్తిని మాని కొన్ని పాత పాటలను మాత్రమే సరికొల్పిన దలచుకొన్నాను.

ఆన్నదమ్మలు నెత్తము లాడటం ఉంది, గెలవడం ఓడటం ఉన్నాయి. కాని, ఏ చేశంలోనూ ఎవ్వరూ రాణివాసపు శ్రీలను నభలో అవమానించి చీర లోలువలేదు. ఆ సంఘటనమే కురుపాండవ యుద్ధం తప్పదని నిర్ధారణ చేసింది. దుక్కానన, దుర్యోధనులు పుట్టిన భారతదేశంలోనే మానాపమానాల్ని కాపాడు కోడం తనవల్లకాదని భగవంతుడిమీదే భారం వేసిన భక్తురాలు ద్రౌపది కూడా పుట్టింది. “సర్వధర్మాన్ సరిత్యజ్య యామేకం శరణంప్రజ” అని సంస్కృతంలో చెప్పిన గీతావాక్యానికి వ్యాఖ్యాన ప్రాయంగా, ఆశాజనకమైన ఉదాహరణంగా ద్రౌపది మానసంరక్షణ గాధని భావించాలి. అదే మన జానపదకవి భావన ఏమో అని కూడా అనిపిస్తుంది. సత్యభామతో (మరో పాటలో లక్ష్మీదేవితో) పొగటాలాడుతూ

ఓయన్న గావవా - ఓ జనార్దన గావు

ఓ నరసింహ గావవా

మానంబు గాచుటకు మరియెవరు లేరు.

అని మొరపెట్టే యింతి ద్రౌపది పయి కరుణించి భక్తపరాధీనుడయిన శ్రీ కృష్ణుడు అక్షయంబని ముమ్మారు వరమిచ్చాడు. అక్షప్రోవులు గాగ అక్షయంబని పల్కెనట. ఆ అక్షయ వల్సలు వల్సలకు వల్సలవి వీధికడ ప్రోవు పడెనట. ద్రౌపది సంతోషమంది వాసుదేవుని దివ్యమహిమను పెక్కుతెరంగుల సుతించెనట.

సుభద్రమీద ఆన్నదమ్మలకు కల ఆసురాగం ఇతిహాస ప్రసిద్ధమైంది. అది ద్వాపరయుగంతో అగిపోక ఈ యుగంలోకి కూడా పాకి జగన్నాథంలో ఉపాసకులకు ఉపాశ్యమైంది. కృష్ణుడికి సుభద్రమీది భ్రాతృవాత్సల్యాన్ని పద కర్త సుభద్ర సారెలో అభివర్ణించాడు. ఇందులో అర్జునుడు మామూలు పేచీ కోరు కొత్తఅల్లుడు. సుభద్ర అభిజాత్యగర్వం గల కొత్త పెళ్ళికూతురు. సోదరీ వాత్సల్యంగల కృష్ణుడు సారెలిచ్చి చెల్లెలి కావరం కుడుటబరిచే చిన్న అన్న. కాక పోతే ఆ వదంలోని ఈ వాక్యాలకు అర్థం ఏమిటి? అర్జునుడు సుభద్రతో

పున్నమ్మనాడైన అట్లు వండుకోని
అల్లుడా రమ్మని పిల్చారె మీవాళ్లు
కనుమ నాడైనాను గార్లు వండుకోని
కాముడా రమ్మని పిలిచారె మీవాళ్ళు

సుభద్ర దానికి సమాధానంగా

మా వాళ్ళు పేదవాళ్ళు మాకేమి గలదు
పెట్టగల పెద్దింటి పెళ్ళాడీతేను
అచ్చటలు ముచ్చటలు అన్నియును జరుగు

అంది. ఈ సమాధానానికి అర్జునుడు

ఆతివ పల్కులు విని గుడ్లెర్రజేసి
యడమ మీసం దువ్వి పాంకోళ్ళు యెత్తి
పాంకోళ్ళతో తన్ని పక్కనా నవ్వు.

సుభద్రకి రోషం వచ్చింది. ఆవమాన భారంతో

గోలు గోలూమని గోడపైకొరిగి
ఒంటిసొమ్ములు దీసి భరణిలో నుంచి
మువ్వలా ముద్దుబాలుని చంకబెట్టుకొని
గంటలా బాలుని చెట్ట పట్టుకొని
వెళ్ళెను సుభద్ర అన్నవాడలకు

వెళ్ళి జరిగిన కథ అంతా అన్నతో చెప్పింది. ఆ అన్న

చెల్లెలి వోదార్చి చేరంగ తీసి
కంట తడిబెట్టకుమి కాంతరో నీవు
దండెమున వున్నాయి కొత్త చీరెల్లు
యిదిగోన చెల్లెలా నీకు ఆభరణాల్
పెట్టెలో వున్నాయి పట్టుచీరెల్ యివిగోన చెల్లెలా
గూట్లోను వున్నాయి గుండు దిన్నెల్లు ॥
అటక మీదున్నాయి అంచు బిందెలు ॥
భరిజెలలో వున్నాయి పతకాలపేర్లు ॥

సుభద్ర తృప్తిచెంది

చిన్నింటి చిన్నవదినె పోయి వచ్చెదను

పెద్దింటి పెద్దవదినె పోయి వచ్చెదను

అని పేరు పేయ వరుసలా వదినెలను సెలవడగింది. వదినెలు కూడా

పోయి మీ యత్తంట బుద్ధి గలిగుండు

అని సలహా చెప్పి

యెండే ధాన్యంబు యెత్తుకొని పొమ్ము

వండే వంటకము యెత్తుకొని పొమ్ము

మా యిల్లు పిరుచుకు పొమ్ము ఓ ముద్దుగుమ్మా

అని తమ ఈసు వెలిబుచ్చారు. ఇలాగ వదినెలు

అనుచు గుజగుజలాడ అతివ దుఃఖించె

అన్నరో వింటివా అలి మాటలను

అంది. కృష్ణుడు చెల్లెలితో

కొన్నబానిస అంటె కొదవేమి మనకు

మన అమ్మ కొన్నాది మాయ మంధరము

పదలేవో సుభద్రా పంపి వత్తునుచు

వల్లకి యెక్కించె పరమాత్ముడపుడు.

ఈ పాట పాడినవారెవరూ సుభద్రార్జునులనూ కృష్ణుణ్ణి, పౌరాణిక శ్రీ పురుషులనుకోలేదు. మన జానపదులలాంటి వారనే భావిస్తారు. పరస్పరమోహ నిష్ఠులై పెద్దన్న కెరుకలేకుండా వివాహమాడి అర్జునునితో యాదవసేనా నివహం లోంచి చూసుకొని వెళ్ళిన సుభద్ర సారె తీసుకోపోయే అవకాశంలేదు. అందుచే ఇలాంటి సన్నివేశాన్ని కవి ఊహించాడు. ఇలాంటి సన్నివేశాలకి జానపద జీవితంలో కొదవలేదు. ఆపాత్రలకి సుభద్రార్జున కృష్ణపాత్రల్ని బుట్టబొమ్మల బుర్రఖాలలో ప్రవేశింపజేసి జానపద జీవితాన్ని పౌరాణిక గాధలతో మిళిపుచ్చేసి పదకర్త రచన సాగించాడు. ఈ విధానంలోని బొదితితో అతనికి పని లేదు. తోటి జానపదుల మెచ్చకోలే; రసబుద్ధితయే అతనికి చాలు.

ధర్మరాజు జూదములో పక్కేత్యేకతనికెల్పే కల్పనలు రెండుకానిస్తున్నాయి. జూదపు పాచికలు దొడ్లెచోట లక్ష్మీ, జ్యేష్ఠాదేవి వంతులాడుకొంటూ ఇద్దరూ చెరోకర్నీ అవహించడం రమ్యంగా వర్ణించబడింది. జ్యేష్ఠాదేవికి భీమన్నమీద తళిసి ధర్మరాజుమీద కోపం రెపులుతూడింది. దానికి కారణము ధర్మరాజు.

“రాజనూయ యాగమ్ము తాజేసినాడు
వీధివీధిగట్టి విస్తళ్ళు వెయ్యా”

నిందు చేసిననాడు కలిగింది.

ఆ యజ్ఞశాలలో పలికెనే (జ్యేష్ఠాదేవి) చోతి
కూతుళ్ళు తానూను కుడువదోవంగా
అకులు చేసుకొని మేముగూర్చుండా
కూతుళ్ళనుచూచి కోపించె భీమా
అడదానపు నీవు యిది నీతిగాదు
మగవారితో కుడువ పాటిగాదనుచు
అకులు దీయించి పారవేయించె
ఆ భీము కిస్తినే శాసమ్ము నేను
చేటలోపల వడ్లు నెరపిననాడు
నాడు నిను గొలుతునని పలికితి నెనూ
.....
నాటి కార్యము నేడు సమకూడెననుచు

అవమానంతో కుములుతూన్న జ్యేష్ఠాదేవికి దుర్యోధనుడు ప్రత్యుత్తానంచేసి తనకు జయం కలిగేలా వరమిమ్మని కోరడం తోడయింది. వెంటనే పెద్దమ్మ చిన్నమ్మతో ధర్మనందనులవాని రారాజు నాశ్రయించవలసిందని కోరుతుంది.

అలికివిడిచిన గడపదాటడే రాజు
ఆ ధర్మనందనుని ఎడవాయలేనే
దివ్వెలేవి గృహము చూడడేరాజు
ఆ ధర్మనందనుని ఎడవాయలేనే

అని లక్ష్మీదేవి వెనకాడుతుంది. కాని, జ్యేష్ఠమహాదేవి కన్నెర్ర చేసేటప్ప

టికీ లక్ష్మీదేవి నిరుత్తరయై ఆమె అజ్ఞానకురాలైంది.

పాటలో దుశ్శాసనుడు గాంధారి ఆనికూడా వ్యవహరింప బడినాడు.
“గాంధారిని పిలువరే పాంచాలితేను” అంటే—

అన్న కెదురుగవచ్చి అతిభక్తితోను
చేతులు చుడుచుకొని చేసే విన్నపము
గాంధారి ఈవసులు గాపుమాచేత
అంబోను యీవసులు సరిపడవు అనెను

ఇది భారత దుశ్శాసనునిలో కానిపించని మానవత్వము. ఒకప్పుడు తాను ప్రేమించి స్వయంవరమునకేగి నిరాకృతుడై ఆశ్రీని (ద్రౌపదిని) సభలో అవమానించి కసిదీర్చుకొనవలెనను మానసిక పృథ్వితికొని చైలక్షణమునకొక్క దుర్యోధనుడే తార్కాణం. ఆ అవమానకర ఘట్టమున తదితరులపాలు అంత ముఖ్యము కావని ఈపాటలో సూచితమౌతుంది, మరొకటి. అందరూ అది మానసిరారు అనగానే రాజరాజు కన్నెర్రజేసి—

యేమోయి గాంధారి నీవోయికొనిరా
పోయిరా పాంచాలి దోడుకొనిరా
ధర్మజు గట్టినా వస్త్రములుగట్టి
ధర్మరాజెక్కినా అశ్వాన్నియెక్కి
హస్తినాపురమునకు వెళ్ళినాడపుడు

అనడంతో దుశ్శాసనుడు వేషాడంభరమంటే ప్రీతిగలవాడని పాట రచయిత సూచించాడు. సుయోధనుని రత్నప్రియత్వమే, ధర్మజుని కోశమునకు చేరిన రత్నబాహుళ్యం చూసినప్పుడు కలిగిన అసూయచే కెంపెక్కిన కన్నుదోయి యే జూదమునకు దారితీసినదని “సాగరసారవారి మహాశాక్తిక మౌక్తిక విద్రుమ” అన్న భారత పద్యమూ, “నన్ను రత్నపరిగ్రహణంబునకు నియోగించె పార్థివుండు, సకల రత్నాకరైక వివాసము ధర్మ వృత్తు గృహము” అని వాపోయిన సుయోధనుని పరిదేవనమూ వ్యక్తం చేస్తాయి. అందుచేత దుశ్శాసనుని వేషాడంభర ప్రియు భావుకత భారతంలో సూచించబడకపోయినా జర్మన్ జనరల్ గోరింగ్ కి ఒంటింటా మెడల్స్ 2 గేసుకోవడంలోఉన్న ప్రీతిలాంటిదిగా వర్ణించిన కవిని ఉచితజ్ఞాడనే అనాలి —

శ్రీకృష్ణుడి వరంవల్ల ద్రౌపదిచీరలు అక్షయమై
 తూర్పునా బద్దవి తొండిచీలకోట్లు
 పడమరా బద్దవి పదిచీలకోట్లు
 ఉత్తరమున బద్దవి పూరంతపొడవూ
 దక్షిణాన పద్దవి తాళ్ళంతపొడవు
 నేలన్ని విరిచెను చేలన్ని మురిగె
 ఆపలేక వారు కూర్చుండ బడిరి
 ఏమి నోము నోస్తేవే పాంచాలి సేవు.

అని అమ్మలక్క లందరూ ఆశ్చర్యపడి ఆడిగారు. ఊరంతా ఇలాగ
 అక్షయంగా నిండిన చీరల్ని

బ్రాహ్మణ పీఠినీ పణతు లందారు
 భావించి గట్టిరీ పట్టుచీరెలు

(వారికి మడికి అవసరం గనకనేమో)

వెలమ వారిండ్లను రమణులందారు
 అంచు దీర్చి గట్టిరి అంచు జీరెల్లు

(అందంకోసమని యేమో). ఇంత జరిగినందుకు రారాజు కృంగి తల
 వాల్చుకోవలసిందే కాని సిగ్గు విడచి

పట్టు చీరెలు రెండు పట్టుకొని వచ్చి
 పదిలముగ బాచుమని పలికె రారాజు.

కాని, అవి పైష్టవ మాయా ప్రసాద జనితములవడం చేత

పక్షులయి యెగసినవి పట్టు చీరల్లు
 హస్తినాపురములో అంగళ్ళలోను.

దీనిలో రారాజు అద్భుత మనస్కుడయ్యాడు. అమ్మ నీ తలకురులు
 ముడుచుకోమ్మన్నాడు. అవమానభరంతో ద్రౌపది ముడిపడుతోంది. దైవబలాన్ని
 నమ్మింది. దైవం ఆసరా ఇచ్చినట్లునిపించింది. వీరవనితాత్వ స్ఫోరకంగా
 ఇలాఅంది.

నాతి లోద యెక్కుమన్న రారాజు తోడలు
 తోడలు చీరించక తల ముడువ నేను
 శ్శబ్దప్తిన్ద్ర దుక్కానను చేతులను
 తోఁజూల్ గుచ్చక తలముడువ ననెను..

అంతటితో ఆగె

భర్మజాతో జూదమాడితివి గాని
 తనతోటి జూదమ్ము ఆడుమని పలికె.

ఈ మాటల్లో ఆమెకి తనపక్షిన ఉన్న ధైవం తనకి జయం ఇస్తాడనే
 నమ్మకం కలిగిందని తెలుపుతుంది. ఈ మాటలు విని రారాజు సిగ్గులేక పాంచాలి
 తో జూదమేనా అడే అవకాశం దొరికిందని ఉల్లాసపడ్డాడు. అందుకు తయారయ్యాడు.
 పాంచాలి కూర్మానసంమీద కూర్చుండి ఆ పాపకర్ముడి ముఖం
 చూడనని మువ్వ తెర గట్టించి, కాళ్ళతో పాచికలు తోసి ఆడుతూ

వక్కోపలక్కే వప్తములు గెలిచె
 రెండో పలకకే హారాలు గెలిచె
 మూడో పలకకే ఆయుధము గెలిచె
 నాలుగో పలకకే కొడుకులను గెలిచె

ఇలాగ తన పతులేవురినీ పాంచాలి గెలవగానే శకునివచ్చి తెరవాటున
 ఉన్న ఆడవారెవరితోనూ జూదమాడుట ఏమిప్రజ్ఞ అనీ, పాంచాలి పతివ్రత
 అవడంచేత ఇలా ఆడకుండా మర్కం చేసిందనీ అట అపించేశాడు. ఇంతలో
 అక్కడకి ధృతరాష్ట్రుడు వచ్చి, జరిగిన సంగతి తెలుసుకొని, కొడుకును కోపించి

ఇది యేమి జూదమ్ము ఇట్లు ఆడురురా
 రావమ్మ పాంచాలి వరము లిచ్చేను
 నీసేన రాజ్యములు నీవు గైకొనుచు
 నీపతుల దీనుకొని పదిలాన వెళ్ళు.

అన్నాడు. అలాగ అన్నమామతో

ఆడవారు రాజ్యము ఏలంగ దగదు
 పతులగూడి వనములకు పోయెదమనుచు

పాంచాలి కోరెనే పతుల నేవురిని
తప్పక దృతరాష్ట్రుడు తా చారపోసె
పతులను గూడుకొని పాంచాలి తాను
అరణ్యవాసాని కతివేగ మేగె.

పాటలో జూచు సభలో కురువృద్ధులూ లేరు. అందుచేత అడుకూయి నాలించిన అపకీర్తి, జగంబులో ఎవ్వరూ ఎన్నడూ కనిపిని ఎరుగని అవమానం సభలో జరుగుతుండగా, ఊరుకున్న అపకీర్తి అధర్మమూర్తుని పేరుగన్న ఆ భరతవీరులకీ తప్పింది. ఇందులో పునర్వ్యూతమూ లేదు. వనవాసం, అజ్ఞాత వాసపు షరతులూ లేవు. పన్నెండేళ్ళ వనవాసం కాలదోష పరిహారానికి ఒక ఏడాది అజ్ఞాతవాసం గర్భగుప్తిలాంటిదై పునర్జన్మ నిచ్చేటటువంటిదనీ పూర్వపు హక్కుల్ని లభింపజేసేదనీ పదకర్త అభిప్రాయమేమో. ఏదెల్లాగున్నా ఈ పాట రసవంతమై చదువరులను ఆలోచనా పరుల్ని చేసేలాంటిదైయుంది.

విరాట పర్వాంతర్గత కీచక రథ.

భారత పురాణకథాత్మక రచనల్లో కీచకవధ ఒకటి. రచనా విధానాన్ని బట్టి తెలుగు భారతధోరణి ననుకరించిందనీ అతి రసవంతంగా ఉందనీ, అనవమ్మ. తెలుగునుడికారపు సొంపు ఈ పాటలో ప్రతీ వాక్యంలోను ప్రతిధ్వనిస్తోంది. చూడండి కీచకుడితో సుదేష్ట అన్నమాటలు

అడదాని చిత్తమ్ము అరిటాకు మొవ్వు
ఇల్లాలి గోరితే ఇదియొక్క నిందా
పతివ్రతను గోరితే పోను పాణిముదా

కథలో కీచకుడు పాంచాలి నాట్యశాలకు వస్తానని సమయనిశ్చయం చేయ గానే నమ్మలేదు.

నిన్న పేరేపించి నీవంతజేసి
నేడు వస్తానంటే నే నమ్మలేను
పట్టు గుచ్చినవారు పతులరప్పింతురీ
నీవు వచ్చేనంటే నే నమ్మలేనె

అని అన్నాడు. దానికి బదులుగా ద్రౌపది

నమ్మకుండగ నేల నామాట నీవు
గురు ఉపదేశంబు కొంగుదీ ముల్లె
నిన్ను జంపుకతిందు నేడు యీరాత్రి
నాటకపు శాలలో నాట్యశాలలో
నాటకపుశాలలో రంగమధ్యమున
నీను జంపి నీనెత్తు బొప్పెట్టుకుందు

అని చమత్కారంగా, వ్యంగ్యాలంకార స్ఫోరకంగా అని కీచకుడికి రోషం
హెచ్చించింది.

కీచకవధకాయుతుడైన భీముడు శ్రీవేషం వేసే విధము చూడండి కవి
ఎంత సహజంగా వర్ణించాడు

పని బూని భమిడి చెంగూల చీరగట్టి
అంగుష్ఠముల వీరమద్దెలను బెట్టి
గట్టిమట్టెలు బెట్టి కడియములు బెట్టి
పరగనా భీముండు పతకములు వేసి
ఉరమున అవిరెండు భరిణెలంబెట్టి
కుచములమర్చెనే వాయునందనుడు
ఇదియేమి చోద్యమే చిత్రపుత్రికా (అయోనిజ)
విరహాన నినుగోరి వీడెల చెడెనే
వీడిలక్ష్మి రాజ్యమ్ము నేలపాలాయె
భక్తితో తన సతీ ఆకు చుట్టియ్యా
వీడెమ్ము సేయఁచు వేడుకలతోను.
కలసి ముచ్చటగాను కాంతతో నుండ
అల్లంతట వచ్చేటి యా సింహబలుని.
రాకలు జూచిరి రాజ్యాధి పతులూ
సింహబలుడొచ్చెనని దీపమ్ము లార్చే
వెలుగేల అర్పితివె వెలదిరో నీవు
అని యిట్లు కీచకుడు అడు మాటలకు

మాయ ద్రోపదీ బలికె మాయతోడుశను
 దీపమ్ము లుంతురా లోకమ్ములోను
 యేవురు మగలాలినై యుండి నేనూ
 దీపమ్ము లుంతునా లోకమ్ములోనూ

అని ఉపాలంభించింది.

బరువుకు చాలాకా పట్టెమంచమ్మా
 విరిగినయంతలో వినులాక్షి బలికె
 మంచము విరిగితే మరణ మందూరు
 పురుషులకు నీలుగాదు బుద్ధేమి చెప్పుదు
 మెల్లనే చెయిబట్టి మెల్లనే దీసె
 చందమామను బోలు సఖియ నీ మోము
 కళ దప్పియున్నదే కాంతరో నేడు.
 పగలు చూచితే చిగురుటాకులను బోలు
 మాపు జూచితే మద్ది మ్రోకులను బోలు
 ఆడకట్టు గాదనుచు అని నిశ్చయించి
 మనసులోపల చింత మరి దిగులు పడెను.
 ఆడదెబ్బ గాదనుచు అదరిపడ. లేచి
 చెంపపెట్టూ బెట్టె తాను భీముడూ
 కదలక తన్నెనే కన్నూడి పడెను.
 అచితన్నితె ఊడె ఆ దంతమూలు
 భీముడు సింహబలుడు యుద్ధమ్మునేయా
 మూడు లోకమ్ములు ముందరా వణికే
 గడగడ భూదేవి అప్పుడే వణికే
 రాళ్ళూను వేళ్ళూను అన్నియును విరిచే
 పొట్టచించి బుర్ర పొట్టలోబెట్టె
 ఉవిద వాడి నెత్తురు బొట్టెట్టుకోవె

అని చెప్పి భీముడు ద్రోపదీ పరాభవానికి ప్రతిక్రియ చేశాడు. తరువాయి
 కథనికూడా కవి ఈ జాణిలోనే వడిపాడు. ఉపకీచకుల వధ పూర్తయైన తర్వాత
 వచ్చే ద్రోపదినీజూచి ఊరివారు బెదరి—

మగలను దాచుకొందుగ్గి మగువలందారూ
 సోచల్ల దాచుకొందుగ్గి సఖియలందారూ
 యింటంటి జాతల్లు చేతుమేతల్లు
 ఈయేటి బిడ్డలకు నిపేరెనుమ్మ

అని మొక్కుకుంటారు.

సత్యవాక్పరిపాలనానికి హరిశ్చంద్రుడి కథా, గోవ్యామ్ర సంవాదమూ మన సాహిత్యంలో ఎక్కువ ప్రసిద్ధికెక్కిన ఉదాహరణలు. జానపద వాఙ్మయంలో గోవుపాటలో ఈకథని ఆజ్ఞాత రచయిత హృద్యంగా వర్ణించాడు.

గొల్లకృష్ణుడు వేణునాదం చేతబట్టుకు ఊదుకొనుచు
 గోవుమందల వెంటనడచి పొన్నవృక్షము చెంతజేరి
 గోవులన్ని పొదలుమారి కలిసి మేయుచుండగాను

పెద్దప్పలి చాటిమీద పడుతుంది. అప్పుడొక అవు దానితో “మూడుదినముల క్రింద నేను కలవ దూడల కన్నదానను నన్ను పెంచిన దాతల్లా పాలుపితుకక యుండగాను ఆ రెండుదూడల పెంచుచుంటిని. నాదు రాకకు దూడల్లా యెదురు చూచుచు బెంగతో నుంటాయి. శలవు ఇచ్చినట్లయితే పాలుయిచ్చి మళ్ళీవచ్చి నీ ఆకలి తీర్చునని వల్కింది” ఇలా అవు ఆనగానే అది తిరిగి రాదేమోనని పులి అనుమానించింది. వెంటనే అవు సకల దేవతలానవచ్చెద” నాదు పుణ్యము ధార పోసెద నాదు కొడుకుల మీదిగానూ, సత్యమైన తలిదండ్రులమీదా నేను సకల ఆనంది బెట్టుతాను. సత్యవాక్యము దప్పితే నేను స్వామిద్రోహము చేసినట్లు. వుట్టినింటి వారికెల్లా, అత్తవారి యింటికెల్లా కీర్తినంపద వోయినట్లు” అని ఒట్టు పేసుకొంటుంది. ఈ మాటలు కేవలం అవు చెప్పిందేకాదు ఇవి నేటి జానపదుల నోటిలోంచికూడా ఆనపెట్టెటప్పుడు వచ్చేవే అవు తన బిడ్డలకు కడసారి పాలిచ్చి బుడ్లలుచెప్పి నెలవు దీసుకొనే సందర్భంకూడా ఎంతో సహజంగా చిత్రించ బడింది—

బుద్ధిగలిగి మనలుచుండుడి
 పచ్చిచేను మేయజోకా
 కాపుచేతిలో చిక్కిపోకా

పొదలవాటున మేయబోకా
పులుల నోటికి అందబోకా

కాలక్షేపం చెయ్యండి అని తక్కిన ఆపుల్ని—

పేరిందేసి, మినాక్షీ
అదిలక్ష్మీ అన్నపూర్ణ
కామధేను కల్పతరువా
పేరుబడ్డా గోవుల్లారా
నాడు కొడుకుల మీరుజూచి
ముందుకొచ్చిన పొడవబోకా
వెనుకకొచ్చిన తన్నబోకా

తల్లిలేని బిడ్డలని జాలిదలచి ఆదరించండిఅని కోరి, తుంగభద్రానదిలో
తానమాడి సత్యపరిపాలనకి పోయింది. ఇందులో కథా చమత్కారంకంటె జాన
పదుల మనసుల్లోంచి ఉబితే భావాలు సహజరీతిని వర్ణించబడ్డాయి. అందుచేతనే
ఇది నిలిచింది.

(III) భాగవత కథా ప్రధానమైన పాటలు.

శ్రీల పాటల్లో భాగవత కథా ప్రధానమైన వాటిల్లో శ్రీకృష్ణుని జననము,
శ్రీకృష్ణునిచల్దలు గోపికాశ్రీల ఇలక్రీడలు, కాళింగమడుగు, సత్యభామసరసము,
చెంచితకథ, చిలుకరాయభారము, రుక్మిణీదేవీసీమంతము, లక్ష్మీదేవిసాగటాలాలు,
తులసిదళము, గజేంద్రమోక్షము అనేవి ముఖ్యమైనవి.

శ్రీకృష్ణుని జననమూ, గుమ్మడిపాటా శ్రీలపాటలలోకల్లా ఎక్కువ
ప్రచారంలో ఉన్నవనడం సత్యదూరం కాబోదు. విమర్శకులందరూకూడా వాటి
మాదుర్యాన్ని మెచ్చుకున్నారు. వాటి ఛందంకూడా కొద్ది ఘర్పులతో చేర్చులతో,
నేటి కపుల కువయుక్తమైంది, శ్రీకృష్ణ జననంలోని—

వసుదేవ పుత్రుడమ్మా ఈబిడ్డ పైకుంక వాసుడమ్మా
నవనీత చోరుడమ్మా ఈబిడ్డ సందగోపాలుడమ్మా
సీతాకళకుడుడమ్మా ఈబిడ్డ శ్రీరామ చంద్రుడమ్మా

ఈరూపు ఈచక్కన అబ్రిహ్మ నిన్నుచ్చి వ్రాసెనంట్రీ

అన్న చుకాలు జోంపాటలుగా పాడని తల్లులూ—

నమ్మరాకృష్టమ్మ పెరుగుచొ నడుమ గుమ్మడు తిరుగులాడును
నమ్మకున్నను ముమ్ము ముమ్మను నాదమిటుచినుమా కృష్ణగుమ్మటిడుగో

అనే చరణంలోని భావాన్ని నుకరించి పెరుగు తరచునపుడు అడ్డాలుపడే బిడ్డల బెదరించని జానపదస్త్రీలూ తెలుగుదేశంలో కానరారంటే ఈపాటల్లోని సహజోక్తి వర్ణనల ప్రాశస్త్యాన్ని ప్రభావాన్ని ఊహించుకోవచ్చు.

గోపాలకులతో చల్లులుగుడిచే గోపాలకృష్ణుడు “ప్రాభాత సమయ మప్పుడు భాస్కరులు దయఁయగ బ్రహ్మాండకోట్లు వెలుగగ ప్రభుడూ చర్దార గించాడట, చాలచంద్రునిచుట్టూ వారి పరివేషముపలెనూ గూడేవారు గోపకులు చల్లీ కోరిలు దేసేటప్పుడు—

కాళింగుమడుగుదరినీ ఘనమైన పామున్నాదాటా

కాళింగుమడుగు దరికిబోకుమా

అని బుద్ధులుచెప్పి యశోద కృష్ణుణ్ని పంపింది.

చెప్పంగ భయమాయె అమ్మరొనాకు

పన్నెండు శిరసులా జూచునేపామూ

నాలుకలు గీటుతూ ఉండునేపామూ

యిక దుష్టతనములూ చెయ్యెన్నటికి

పాముచేతికి నన్ను పట్టివ్వరమ్మా

యిక్కడ కృష్ణుడాలేడు లేడనుచూ

యశోద చెప్పమీ సర్పమ్ముతోను

అని పుత్రమోహం రెట్టించేలా పలికి లీలావతారుడు ఈపాటలో నాయకుడు అంతకుముందే యమునా జూలాలత్రాగి సౌమ్మసిల్లిన గోపకులను అమృతం కురిపించి తెప్పరిల్లేలా చేశాడు. అప్పుడే కాళియాహిమర్దనకు కృతనిశ్చయమైనాడు. అందుచే కాళింగుమడుగుదరికి, వద్దని మొత్తకొంటూన్న గోపాలబాబుర మాటలు పెడచెవినిపెట్టి కృష్ణుడు మడుగులో దుమికాడు.

ఇదియేమి శ్రీకృష్ణ మమ్ము ఏగవిడిచి
 మడుగులో దుమికితివి న్యాయమానీరూ
 కరచినప్పుడు పూరిమేయజాలకనూ
 అరచి జూచుచుంటే అప్పుడు గోవులనూ
 అక్కడ నానాలు లంగలాల్చేసె
 పెక్కులుగాదోచె నందాదులకునూ
 పగలు చుక్కలుబొడిచె గెద్దలునుయెగనె
 కాకులు మూకలై కుయ్యంగదొడగె
 అప్పుడూ రేపల్లె కపళరునమాయె
 నలకన్ను అదరెనే యశోదకపుడూ
 నాచిన్నికృష్ణమ్మ ననుగన్నతండ్రి
 వీల యితరులచేత జిక్కితివికొడుకా
 ఓ అంతరిక్షమా యో భూమిదేవి
 యెందున్న నాపట్టి కాయరేదోయి

అని అందరు దేవతలనూ అక్రోశిస్తుంది. గోగోపగజంబంతా యమున
 ఒడ్డుకిచేరి కాళియాహిగర్వం అణచిన కృష్ణజే, కృష్ణజే, కృష్ణమ్మ జేజే అని జేజే
 లిస్తుంది. ఈపాట మాధుర్యంలోనూ, రచనా సౌంధ్యంలోనూ కృష్ణజనానికే
 గుమ్మడిపాటవీ తీసిపోదు. ఇది ఇంకా ఎక్కువ విరివిగా ప్రచారంలో ఉండ
 తగింది.

గోపికా ప్రీతి జల ప్రీడలు.

మార్గభీరమానంలో వేకువజామున గోపికలు నందగోపాలుని కంటపడ
 కుండ యమునలో స్వర్ణస్నానంబుచేసి నోములు నోయ పూనుకొన్నారు.
 వారంతా ఏకాంతముగా నమమైన ఒక తిన్నెనయిత్తెక్కి నలుదిక్కులా ఒక్క
 నరుడూ లేకుండాచూచి చీరెలువిడిచి

కుప్పలువేయుచు కుప్పిగంతులును
 తెప్పలువేయుచు తీర్థంబులాడి
 చెంగుచు నొకటొకరికేగి దోసిళ్ళ

నవ్వులు నవ్వుచు కొన్నారమించి
 కొదమనింగపుపిల్ల యెదురయినరీతి
 వడివడి జలములు పారదియ్యుచూ
 చెట్టుపట్టి నాదెక్కు పొయ్యెదవు
 కొట్టబోయినరీతి బోవగించుచును
 అని యత్తగించుచు నతివలందరును
 నీవెవ్వరో మరి యిటు జూడుమనుచు
 నీవు నా వదినెవు నిన్ను పోసీయ
 నని కేకలేయుచూ కృష్ణ గోపాల

అని జలక్రీడలాడుతూ కృష్ణునిమీదే మనసు చీనంచేసుకొని ఒకరినొకరు
 కృష్ణునిగాభావించి సరసాలాడుతూ తన్మయత్వం చెందుతారు. “కృష్ణగోపాల”
 అన్న వారి పాటలోని పేలుపుదిని వారిని కృష్ణుడు చూడవచ్చి

చోరలుగల మయిజారు చీరెలును
 కమ్ములు గలయట్టి బొమ్మంచుచీర
 నిగనిగ మెరిసేటి నీలంపువన్నె
 వరగుల్కుచున్నట్టి జిగిమంచిచీరె
 తొగరువన్నెలుగల తోపులచీరెలును
 మొలకవన్నెలుగల చెంగావిచీరె

ల పోగుచూసి పొన్నచెట్టుఎక్కి దాగుంటాడు. స్నానాలు ముగించి
 వచ్చిన గోపికలు చీరలు కప్పించక

దోసకారెవ్వరో చీరెలకెల్లా
 దొంగిలించుకపోయ్యే దోషమొచ్చాల
 ఒక్కరివనిగాదె, అక్కరో ! దొంగ
 లెందరో జేసిరి ఎంచిచూడంగా
 వట్టిమాటలకు కట్టుచీరెలిస్తారే
 వస్తుండియైన కాసులపోసియైన
 మనచీరెల్లను మనమందవలెను
 విలువలేనిచీర కలువపువ్వులది

సామగదడి మొంత పేర్మతోగొనెను
 మల్లెమొగ్గలరవికె మామామగారు
 విలువపెట్టికొనెను విభాతిగాగ
 అందమైనచీరె పొందయిన రవికె
 అతివలు వెదకుడి ఆలస్యమేల

అని వెదకులాడి కృష్ణునిగాంచి తమతమ సానుగిరులచీరసూ, చిలుకల
 రవికెనూ, శ్యామకళల రవికెనూ, సంపెంగపువలచీరసూ, కెంపునీలపు రవికెనూ,
 ఇంద్రనీలపు చీరెనూ, చంద్రకావి రవికెనూ, పొన్నపూల రవికెనూ, తెల్లని
 చీరెనూ, మొగ్గలుగల రవికెనూ, నిమ్మకాయలవన్నె చీరెనూ, నీలివన్నె రవికెనూ
 పట్టుచీరెనూ, పగటిచుక్క రవికెనూ, పుల్లచీరెనూ, హంసలతీరైవ కమ్మల రవి
 కెనూ, కోటకొమ్మలుగల రవికెనూ, చాయలుగల చీరెను, బంగారుసరిగవన్నెల
 రవికెనూ, కలువరేకులచీరెనూ, పసిడివన్నెరవికెనూ, అష్టకళలచీరెనూ, మెరుగుల
 వన్నెరవికెనూ ఇమ్మనీ కోరారు. ఊరికె వలువలు ఇచ్చెదవా, మా మగవారికి చెప్పు
 దుమాఅని బెదిరించారు. కాని, ఫలమేమికానక చివరికి కృష్ణుడు అజ్ఞాపించినట్లే
 ఆతనికి రెండుచేతులనెత్తి మొగ్గి వారివారి చీరలను రవికలను తిరిగి పొందారు.

శృంగార నాయకలలో సత్యభామ ఆగ్రగణ్య. తెలుగు సారస్వతంలో
 పారిజాతాపహరణమూ, భామకలాపమూ, ఆమెకు కృష్ణుని అష్టమహిమల్లో ఒక
 ప్రత్యేకత కలదని రుజువు చేశాయి. జానపద గేయ వాఙ్మయంలోకూడా ఆమె
 విశిష్టత గుర్తించబడింది. అది వ్యక్తంచేసే రచనలే సత్యభామ సరసమూ, పారి
 జాత పల్లవీ, క్షేత్రయ్య పదాలూఅనే పాటలు, సత్యభామ సరసంలోకూడా తలుపు
 దగ్గర సత్యా కృష్ణుల సంవాదం,

జడభరతుడందురే చెలియ నాపేరు
 జడభరతుడై తేను జడలు నీకేవి ?
 నరసింహమందురే నాతి నాపేరు
 నరసింహమైతే మా నగరి కాపుండు
 వెంకటేశ్వరులందురే వెలది నాపేరు
 వెంకటేశ్వరులై తే తిరుపతిలో నుండు
 అచ్యుతుడు అందురే అతివ నాపేరు
 అచ్యుతుడొ ముచ్చువో నిన్ను నేనెరుగ

బలభద్రుడందురే పజ్జతి నాపేరు
చావవో మరదివో నిన్ను నేనెరుగ
శ్రీ కృష్ణుడందురే చెలియ నాపేరు
చీరవో రవికెవో నిన్ను నేనెరుగ

అని బతిమాలించుకొని సత్య ఘడియ తీసింది. దంతక్షతాల వల్ల పగిలిన
పెదవుల్నీ, ఇతర చిన్నెల్నీ చూచి అనుమానించి

పరమాత్మ నీ పేదని పగిలినదేమి ?
దోరమామిడి తేనె లారగించానె
పక్షిలారగించేవి పతులారగింతురా ?
పరమాత్మ నీవునికి బట్టబయలాయే.

అంటూ ఆలంకారాలకేసి చూసింది. నాలుగైదు ముఖ్యాలంకారాలు గైరు
హాజరు అయ్యాయి. ముఖ్యంగా వేలికి ముద్రికలేదు.

సూర్యప్రకాశమై వెలిగేటి ముద్ర
రుక్మిణీ వేళ్ళకు ఉండు నా ముద్ర

అని ఊహించింది. వెంటనే ఈర్ష్యాకషాయితయై

రుక్మిణీసతి నీకు పట్నంపు దేవి
యెంత బలువైతిలో నాతండ్రి కపుడు
చిన్ననాడె విషంపోసి చంపడాయెనుగ
అంతకన్నా నూతనపడవెయ్యడాయె
ఇందరు సవతుల మీద వెదకి తెచ్చినన్ను
నీ మెడను గట్టి తా అరష పడినాడు.

అని వలవలపోయింది. ఇంత వలపక్షమా ఇందీవరాజు ? అని ప్రశ్నించింది
దానికి సమాధానంగా దక్షిణ నాయకత్వాన్ని రూపిస్తూ కృష్ణుడు

పక్షపాది తనంబు భామ నేనెరుగ
మీరు ఇద్దరు రెండు కన్నులె నాకు
పారిజాతము తెచ్చి నీపెరట వేస్తే

అని జ్ఞప్తికి తెచ్చి నమ్మబడకుతాడు. సత్యభామకి అలక తీరలేదు

పసుల కాపరివేదో పైకారివేదో
గొల్ల బోయడవగుచు ఉన్నవాడావు
అది యేల బోయేని అది గొల్లబుద్ది

అని ఎత్తి పోడుస్తూ నిండాగర్భితంగా మాటాడింది. విసిగి వేసాతి కోపించి
మననదంతోని కృష్ణుడు సత్యతో

యెర్రని వాడిని పోడుగు గలవాడిని
చక్కనివో విభుని తెప్పించుకోవె
కూర్చుండ తీరదే కుసుమ సిరిగంది
గొల్లభామలు యెదురు చూచుచున్నారె
సిగ్గున తాలేచె శ్రీకృష్ణుడవుదూ
నగధరుడు మొగసాల ముందర నిలచె

అంతటితో సత్యభామ కోపం దిగింది. ఆమె లేచి తెగిందాకొ లాగితే
లొభం లేదనుకొని

పితాంబరం చెంగు సిగుల తాబట్టి
పట్టంగ తన శిరసు తావంచుకొనియె
అలా వెళ్ళబోయే కృష్ణుని ఆపి భామ
అప్పుడు సత్రాజిత్తు పంపేటినాడు
ఆడవడచుల బుద్ధి యేమని చెప్పె
యేమని చెపుతుంటి వినశక్యమాయె
మిమ్ము శిక్షింపుమని విన్నవములాయె

అని జ్ఞాపకం చేసింది.

అట్టై శిక్షింపుమని అచ్యుతుడు బలికి
కొట్టుమని బంగారు కోల చేతికిచ్చె

పెంటనే సత్య—

బంగారుకోల తానటు పారవైచి
యొక్కువ తక్కువలు ఏమి ఆడితినో
మన్నింపుడని విభుని పాదాలు వొత్తె.

అంతటితో అనుకూల నాయకుడైన కృష్ణుడు

కొడుకుల కనుక్కోవె కుసుమ సిరిగంధి

మనుమల నెత్తవే మనసిజగంధి

అని దీవింది అక్కన జేర్చుకొన్నాడు. అంతలో అలక, అంతలో ఈర్ష్య. అంతలో అనురాగం వెలిబుచ్చే ఈ సత్యభామ గారం చేస్తూ మురిసి మురిసి పించే తెలుగు పోగడలా కన్పించి ప్రియము గొలుపుతోంటుంది.

పారుజాతపల్లవి అనే పేరుతో మరోపాట ఉంది. ఆ పదకర్త సత్యభామని వేశ్యకాంత అంటాడు. అందులోని కథావస్తువు పారిజాతాపహరణం. కోవ గృహంలో చేరిన సత్యభామ

పూరింటిలో నొక్క కేలడుగు మంచమునయి

చీరొక్కటి పరుదుకు పవళించెను

అమె ఇంటికి వచ్చిన కృష్ణుడు

కనకపు మేడలు రంగస్తలములు కలిసి వెతకదొడగె

మెత్తని పాసుపు వెదకే మేరామడుగుల వెదకే

చిత్తరువును వీక్షింపుచు తనచిత్తము కిట్లనెను.

కలహంసలు నడువవుగా కలియదు యింతులరామా

అమర మృదంగము తంతుల బిట్టరు హరిభాదగారానూ

ఇన్నాళ్ళవలె లేచు సుదతి మందిరమేమో

చిలుకకు పద్యం చెప్పదు కాంతా

యెలమి వేళలావనుల శాయదూ పంకజముఖి కేమో

సిరిముఖి యేమో చిన్నబోయున్నది

చెలియతోటి యెవరైనా గాని

పన్నుగముని తెచ్చిన యా పారూజాతపూ మాట

విన్నపంబులు జేసిరి కాబోలు

మా వెన్నెల మొలకగుమా

అని చింతిస్తూ చేరనరిగాడు. అమెను అనునయించేందుకు పారిజాతపు పూవును రుక్మిణికి

మొగమాటమ్మున ఇచ్చితి గానీ
 మోహమ్మున గాదే ' అంటాడు
 యికను చక్కని పారుడతం కొని తెత్తును
 నీ సరసవనంలో మక్కువతో నాటింతు

అని దాన చెప్తాడు. ఈ పదంలో కోపావిష్టయైన సత్య పాదాలమీద పడిన
 కృష్ణుని తన్నుడు. అంతే కాకుండా ఇంద్రుణ్ణి గెలిచి పారిజాతం తెచ్చి సత్య
 కేళికా సరసికెలన నాటించినా పూవులన్నీ తుమ్మెదలై చుక్కిపోయేనే వ్రాలాయట.

సత్యభామ తోటలో పూచిన పూవులన్నీ
 రుక్మిణి కడకపుడూ వెళ్ళే
 తుమ్మెదలు యీ పూవులన్ని రుక్మిణివయి వ్రాలెను
 వేళకొంతపూ గనుక నీ పువ్వులన్నియు
 ముట్టరావనీ కృష్ణుడు బలికె
 పూచిన పువ్వులన్ని రుక్మిణిపై వ్రాలె
 నచే మాకు యీ రవ్వయేల నీ నారదుడాడె

ఒక్క పువ్వుదెచ్చి వనితలకూ నాకూ జగదం పెట్టావిక చాలని నవ్వుతూ
 కృష్ణుడు నారదుణ్ణి తీసుకొని రుక్మిణి అంతఃపురానికి వెళ్ళాడు. నారదుడు శ్రమ
 ఒకరిదీ ఫలము మరొకరిదీ అయిందన్నట్లు

పారిజాతచెట్టు సత్యభామ పెరట వేయటేగాని
 పూచిన పువ్వులన్నీ నీపైన వ్రాలెగదే'

అనుచూ రుక్మిణిని అభినందిస్తాడు.

లక్ష్మీదేవి సొగటాలాట మరోపాట, అందులో లక్ష్మీదేవిని పదకర్త
 రుక్మిణీదేవిగానే భావించాడు. సొగటాలలట అలుమగల వినోద సాధనంగా
 పోలయలుకలదారిగా మన దేశంలో ఉంది.

సతీపతులంతట సంతోషమ్మున గూర్చుండి పరువులమీద
 వెండితోజేసిన సొగటాలేము లక్ష్మీకాంతుడు దెప్పించి
 బంగారు సొగటాల్నాళి పద్మనాభుడు పరిపించె

ముందర పందెము నాదోయనుచు
 మురియుచు శ్రీకృష్ణుడువల్గె-
 అతివాతోను అడగవచ్చి
 ఆభరణములు సొమ్ములుపెట్టె
 నేర్పుతో మెడనూళ్ళుబెట్టి
 మేలయినా వతకంబునుబెట్టె
 ఉరమున ఉత్తర జంధ్యంచేసె
 మొలనూళ్ళేమొ మెరయుచునుండా

మోహనాకాశుడైన శ్రీకృష్ణుడవుడు—

అందెలు పాదములాబెట్టె
 వత్సస్థలమున వనమాలా
 అచ్యుతూడు తా ధరించె
 చెక్కిరి కుండలములు ధగధగలాడుచు మెరయగను
 ముద్దుముఖమున ముత్యపు తిరుమచి
 చక్కగ తానూ ధరించె
 నెలవంకాబోలు నెన్నుదురుమీదను
 చంద్రవంకా తిలకందీర్చె
 పిగిలిచంపలకూ జుట్టి
 పీతాంబరమూ పైసిగప్పి

ఇలా పురుషుడైన శ్రీకృష్ణుడే అలంకరించుకోగా ఇక లక్ష్మీదేవి సంగతి
 చెప్పేదేమి. ఆవిడా అలంకరించుకొన్న తర్వాత ఇద్దరూ సొగటాలాడసాగారు.
 అప్పుడా అర్చితాని పరాయణుడు పరాభవ భిన్నయైన ద్రౌపదీదేవి అర్చనస్వరూ
 విన్నాడు. విని వెంటనే అత్యయమని పాచికలు విసిరినాడట. పాచిక పడగానే—

కోట్ల పొడుగున చీరెలు పడెనూ
 మేల్లకొలది రవికెలు పడెను
 కట్టలేకనూ ద్రౌపదీదేవి
 విప్పలేకనూ దుశ్శాసనుడూ
 స్వామి మహిమా యిదిఆనితలచి

బిచ్చెటిదామా నివ్వంబదుదా
 దిచ్చగ నెవ్వరితరదుయ్యా
 చుక్కల పొడుగున చీరెంచానులు
 చొక్కమైన రదిరెంజోళ్ళు
 గొల్లపురామున కలవాల్లా
 పట్ట పీఠలు బంగారు నదిరెంజు
 కట్టుకొనిచే నీరతాజులు

ఇదిచూచి కృష్ణుడు నవ్వాడు. గుమ్మడికాయలదొంగ అంటే బుజాలు
 తడుముకున్నట్లుగా

నానీరూపు నల్లనిదాని నాటా తగదని నవ్వితిరా
 పదహారేల మగువల లోహా పణతీ తగదని నవ్వితిరా

అని పరిపరి విభముల అడిగి

హెచ్చపు నా నీరూ సతులను
 పచ్చనకాయచురారీ కృష్ణా

అని అదిలక్ష్మి గారంచేస్తుంది. కొంత సరసంగా కాలక్షేపం చేసినతర్వాత
 కృష్ణుడు కారణం చెప్పాడు. అదిలక్ష్మి కలకదీరింది.

చిలుక రాయదారంఅనే మరొక పాటలో రుక్మిణీకన్య తనకు ప్రాణసదం
 బయిన పంచవన్నెల చిలుకని "రాచే నా విభుని తొడితేవే" అని రాయదారం
 పంపింది. "దిచ్చిణ్ణి బంపితి కలుగు తెలియదామె చిలుకరో" అని ఆతృప్తి
 చిలకని రాయదారిగా అంశకం చేసింది. పలుకనేర్చిన చిలుక ద్వారకాపురమందు
 కనక గోపురాలను చూసింది.

సప్తమాపచ్చేటి నల్లవిళ్ళలవార్ని జూసేను
 దారూగ పచ్చేటి పచ్చవిళ్ళలవార్ని జూసేను
 శృంగార వనమూలొ శ్రీకృష్ణుల పొగడా జూసేను
 పేగాము గోపురముదిగి చిలుక తావచ్చేనూ
 పగివడిబుములదేసి పాదపద్మముల కొరిగెను

ననుదేవనందనుచు వచ్చి రమణిని చేకొను

చేరూప లగ్నము రమ్మని కృష్ణతో జెప్పెను

దాదుడారం సఫలం చేసుకొని చిలక తిరిగి రుక్మిణీదగ్గరకొచ్చి—

అక్కరొ నాకింత వుక్కిర బెట్టానిచెప్పెనూ

అలియాక సొలియాక భక్తితో గూర్చుండి వినావె

అని ద్వారకాపురిలోని తన అనుభవాల నన్నింటినీ వివరించి చెప్పింది. శ్రీకృష్ణరాయనికి భీష్మక మహారాజు రుక్మాంగుడూ చూస్తూవుండగా గౌరిపూజ చేసి వస్తూన్న తన్ను రధంమీద ఎక్కించుకొని రాక్షస వివాహం చేసుకొనేటందుకు పథకంపన్ని రుక్మిణి చిలకద్వారా అందజేసింది. అదే గౌరిదేవిని తాను పూజించి నగరికి రాగను

కనకరత్నమువాలె తాళి పట్టెడగట్టెనా

అన్న కోరికలో సూచించింది.

తులసీదళంఅనే పాటలో శ్రీకృష్ణ తులాభారంఅన్న ఇతివృత్తానికి మూల మైన కథ ద్యోతకమవుతోంది. అదే ప్రధమ పటలములో అభివర్ణితమైనకథ. భర్తృదానం చేసిన సత్యని రుక్మిణి ఉపాలంభించడమూ తర్వాత హరిసమానమైన తులసిని నారదునికిచ్చి రుక్మిణి భర్తను తిరిగి పొందడమూ మధురంగా వర్ణించ బడినాయి.

పట్టంపుడేవినయిన నేను ఇచట సుండగాను

నీకు యింత సాహసంబె వేళ్ళకాంతలో

యశోద తనయునీవు దానమీయగాను బుద్ధి

యెవరు జెప్పినారతని తండ్రియుండగా

అని రుక్మిణి సత్య తొందరపాటుకు మందలించింది.

పెండ్లినాడు కట్టినట్టి పాలపూసలేగాని

ఇతర పొమ్ములేవియూను నాకులేవుగా

అని సానున్య పనితరీతిని పేదతనం వెల్లడించి.

అయిన నాకు గలిగినట్టి ముఖ్యమైన వస్తువుండె
యిచ్చెదాను వేగపోయి వేసిచూడుమా

అని తులసిదళాన్ని దక్కితోవేసి భర్తను తిరిగి సంపాదించి భక్తిప్రభా
వాన్ని నిరూపించింది.

ఆపాట ద్వితీయ పటలంలో “దోసకారి యెరుకువాడు, తులసి గాలిపారి
విష్టుసాయుజ్యాని కేగడమూ, తృతీయ, చతర్థ పటలాల్లో తులసిమహిమూ, ఇష్ట
కామ్యార్థ సిద్ధిత్వమూ వివరించబడ్డాయి. ఈపాట చిన్నదయినా నిత్యపారాయణో
పయోగిగా వ్యాప్తి నందింది.

తెలుగు స్త్రీల జీవితంలో సీమంతము ముఖ్యమైన ఘట్టం. మెట్టు, చుట్టపళ్ళెలు
మాతృత్వ భాగ్యానికి నేడో రేపోఅని ఎదురుచూస్తూంటే కాబోయే తల్లుల్ని
అలంకరించి, అభినందించే ఉత్సవమే సీమంతంఅని నిర్వచించవచ్చు.
సీమంతోత్సవాన్ని రుక్మిణీదేవి సీమంతము అనేపదంలో పదకర్త చక్కగా
వర్ణించాడు.

అంతట వసుదేవుడు తన సఖిచాయకు యేతెంచి
మరి ఆరునెలలాయెనా మన రుక్మిణీదేవికిని
చేడెకు సీమంతములు శాయగవలెనని పలికె
శ్రీకృష్ణుడు యేడనుచూ అడిగెను వసుదేవుండూ
ఆరునెలలాయెను కృష్ణుడు అంగడికే రాలేదు
ఏవేళ శ్రీకృష్ణుడు వేలా స్త్రీలతోనుండూ
పదియారువేలా స్త్రీలతో కృష్ణుడు లోనుండయి తిరుగుచునుండూ
ఒప్పుదు యిది నామనసుకు ఎప్పుడు
ఒప్పుదనుచు తా బలికేనపుడూ

ఆ పలుకులువిని వెయ్యిళ్ళ పూజారియైన కృష్ణుడెక్కడ నున్నాడోఅని పరి
జనులు రాచనగరులన్నీ వెదకి నత్యభామ అంతఃపురంలో చూచారు. వారు
చూచిన నిలిచి కనుసంజ్ఞలు చేశారు.

భామామణిరో సత్యభామామణిరో
విన్నపే మనభక్తుడు అక్కూరుడు

నునకువిందు అపరించ వచ్చేనే
 ల నలుకులుదిని చెలియా పతిముఖమూ
 రా జూచి వేగము పోయిరా కృష్ణా
 నేగ పోయి పున్నదెనూ

కృష్ణుడువెళ్ళి ఉండిరి మొక్కిక్కాదు. ఆయన కొడుకుని అలింగనం చేసుకొని—

ఏమిర కృష్ణ యెన్నడు యింటికిరావు
 ఆరునెలలాయెను నీవు అంగటికే రాలేదు
 నేడుకతో కొమాళ్ళగని యేటివేళలాయినరాతండి
 చాడవయి తిరిగేవు గోపాలకులనుగూడి

అని బుద్ధులు చెప్పాడు. తర్వాత సీమంతానికి సరంజాములు చేశారు.

కొడుకూ కోడలు యిద్దరు మేడమెట్లు దిగిరాగా
 కన్నుల పండువలాయెను వసుదేవుడికి
 ఆక్కరో వినవమ్మా మరలక్కకు సీమంతములూ
 శాయగవలెనని కృష్ణులు మిము రా బంపెను వేగా

అంటూ చెలులు షోడశసహస్ర అష్టమహిషుల్ని చెలికత్తెలు పిలిచారు. ఒక్క సత్యభామతప్ప అంతా చేరారు. రుక్మిణిని అలంకరించి కన్నుల కరపు తీరేలా సీమంతోత్సవం జరిగింది. రుక్మిణి పతిదగ్గరకేతెంచి సత్సౌఖ్యం పుత్రిక సత్య అలిగిందని పచ్చలపతకము ఇవ్వబోతుంది.

పాషాణము ఆ సత్యభామ కోపమూ
 భామకు అలకలు తీర్చా తరమేకాదూ
 నక్షత్ర కంఠములా
 పంకజాక్షి రుక్మిణి తనపతి చేతికినిచ్చే
 మెచ్చుచు కోమలి గుణములు నవ్వుచు
 గోపాలుడు వెయిస్తంభాలా మేడలదరికేతెంచే

అలిగిన సత్యకు రుక్మిణి ఇచ్చిన పచ్చలపతకం తీర్చి అలకదీర్చి రుక్మిణి

నవపూసములునిండి పుత్రజననం అయేవరకూ అక్కడేఆగి పుత్రోత్సవం పీలు పుతో భారసాల పీటలమీద కూర్చునేటందుకు తిరిగి రుక్మిణీ అంతఃపురానికి కృష్ణుడు వెళ్ళాడు. పదకర్త్ర స్త్రీ పురుషుల అలంకారాలనీ, కోపగృహంలోని సత్య భామ సడవడినీ చక్కగా వర్ణించాడు. ఆయాపట్టుల్లో ఇతర పదాల్లోని అట్టిపట్టుల రచనలు పోలికలు కన్పిస్తాయి.

భాగవత కథా సంబంధినులైన పాటల్లో గజేంద్రమోక్షం ఒకటి. ఆనంద ధైరవిరాగంలో ఆటలాళంలో పాడటానికి వీలయిన ఈ కథాగీతం తెలుగు భాగవతంలోని పదజాలాన్ని పుణికి పుచ్చుకొన్నది. పదకర్త్ర లందరికీ పోతన భాగవతం ప్రియమైనదనేటందుకు అదే కారణం. అందులో బాగా రక్తికట్టిన దశను స్కంధమే భాగవత కథా విషయకములయిన పాటల వ్యాప్తికి కొంతవరకు కారణము. దానికి సాయం తెలుగువారిలో తొణికిసలాడే ఉత్సాహమూ, తుండు డుకు స్వభావ ప్రియత్వమూకూడా కొంతవరకు కారణాలయి వుండవచ్చు. మొత్తంమీద ఆటల్లోనూ పాటల్లోనూ, జానపద కవుల రచనల్లోనూ, విద్వత్కవుల భాగవతంలోనూ కృష్ణభక్తి తెలుగునాట వెల్లివిరిసింది.

చెంచితకథ

నారసింహస్వామి చెంచుపడుచుచూచి మోహించి వివాహమాడిన ఇతి వృత్తం గరుడాచల మహాత్యములో వర్ణించబడింది. పదారువేలపై నూజున మండుర్ భార్యలతో మరొకతెను కలిపితే పరవాదనుకున్నారో లేకపోతే కృష్ణుని రసితకూ, దక్షిణ నాయకత్వానికి ఒక చెంచుకన్య లేకపోతే లోపంఅనుకున్నాడో ఏమోకాని చెంచీతకథలో జానపదకవి చెంచీత నొక నాయకగా గ్రహించాడు. అష్టమహిషుల గర్వాన్ని అణచేటందుకు వారికంటె అందకత్తెను భార్యగా కొని రావాలని నిశ్చయించుకొని వేటకెళ్ళిన కృష్ణుడు ఒకపొదలో చెంచితను చూశాడు, చుంచి మాటలతో చేరదీయాలని చెంతజేరి-

మోమెత్తి ననుజూడు చెంచీత

పచ్చనారీటిండ్లు పాడటాకుల చీర

పాహి యేపూరుదానవే

నణితిరో యేపూరుదానవే

చేడిలో యేపూరుదానవే

మొదట్లో చెంచీత—

ఏపూరువేనెను మాణోలి మీకేల
వేటకొచ్చేము పోవోయి
అడివ్వేటకొచ్చేము పోవోయి
దుప్పేటకొచ్చేము పోవోయి

అంటూ కృష్ణుణ్ణికసిరింది. కాని మరికొంతలాలించి, చొరవజేసి కృష్ణుడు

“నన్ను పెండ్లాడవే చెంచీత”

అంటే కరుకుగా

పోవయ్యా కృష్ణుడా
నీకు పొద్దేల పోదయ్య రృష్ణుడా

అన్నప్పటికీ—

మాయన్నలొచ్చేరు నాసామి
అలుగులే వేసేరు నాసామి
ఏడుగూడెములలో
యెన్నాల కొలదైవమెలు పోతురెడ్డి కూతురా
ఏడుగురు అన్నలు కలదాన్ని

ఆని తన ఆభిజాత్య గర్వాన్ని ప్రకటిస్తూచెప్పి, బెదరించింది. బాన రయ
లమారి కృష్ణుడు—

మేనత్త కూతురివె చెంచీత
మనకు మేనరికమున్నదే చెంచీత

అని వరస కలిపేటప్పటికి కొంచెం మెత్తబడింది—

నిమ్మాలగిరిమీద నిమ్మూగ తిరిగేటి
కొమ్మాల గురుపోతు నేశేవా
ఏడుపండుల నెయ్యనేరూతువా
అడవిదుప్పల నెయ్య నేరూతువా

అనుపులున్నాకాడ లేరుగూడువా
పుట్టతేనెలుబట్ట నేరూతువా
చొండతేనెలుపట్ట నేరూతువా

అని పరీక్షలు చేస్తుంది. తర్వాత కృష్ణాయత్త మనస్సుమై—

నూయన్నలొచ్చేరు కృష్ణడా
గోరింట పొదలొక కృష్ణడా
పరుగుపరుగునవెళ్ళు కృష్ణడా

అని ఉపదేశించింది. కాని, కృష్ణడు—

నీవురా పోదాము చెంచీతా
మనమిద్దరుందాము చెంచీతా
ద్వారకా పురిజేరి చెంచీతా
నిన్ను పెండ్లాడెను చెంచీతా

అనేసరికి చెందిత కరిగింది.

నిన్ను గూడెదనయ్య నాసామి
నీమీది మోహము కృష్ణడా
నేను పట్టలేకున్నాను కృష్ణడా
వట్టి మాటలచేత కృష్ణడా
యింతవాడేల పోదాము కృష్ణడా

అని కృష్ణుని అనుసరిస్తుంది.

ఏడువారాల నగలు ధరించుకొని కృత్తిమ సౌందర్య శోభితలైన (అంతః
పుర కామినీ జనులకంటె) నిసర్గమనోహర పరిసరాల్లో నివసిస్తూండేవారి అందమే
రసికులమెచ్చుకోలుకి పాత్రంకావచ్చునని ఈచెంచితకథ నిరూపిస్తుంది. శుద్ధ జాన
పద కన్యాయన చెంచితకథ అందుచేతనే యక్షగాన రూపంలోనూ, పదం రూపం
గానూ జానపదులఅభిమానానికిపాత్రమైంది. చెంచితకథ నాటకంజరిగినమరునాడు
“నన్ను పెండ్లాడవే చెంచీత” అన్న వాక్యమే ఎల్లరినోటా ప్రతిధ్వనించేదని తమ
చిన్ననాటి ముచ్చటలలో డాక్టర్ కె. యన్. కేసరిగారు రచించారు. ఆ వాక్యమే
ఈ రచనకిగల ప్రజాదరానికి సాక్షి.

కేశవ నామాలతో రృష్టుని, అష్టమహిమన్నీ ముడిపెట్టి శృంగార రస

పూరితమైన వక్షసలతో ఒప్పియుండేపాట ఒకటి దానపద వాఙ్మయంలో వ్యాప్తి గాంచింది. దానిసొంపు వ్యక్తం అయేటందుకు ఎత్తుగడలోఉన్న రెండు చరణా లను ఉదహరించవలసికొన్నాను.

తేజవ జూడర కీలుజడలనుపూలు, వేసింది చింతల మారిదిరా, రాచింది చిత్తరువు అలరాయ గంధాము, పూసింది బంగారుబొమ్మ వంటిదిరా, నీసేవ కొచ్చేను నీరజగంది వారిజనాభ ఓ వాసుదేవుడ జూడు.

నారాయణా చిన్ననాటచుండి నిన్ను కోరియున్నది పుష్పకోమలిరా, నారీ రత్నము హంసల నడకల సుందారి మందర నగధరా యిది పోగిడరా, మంద యాననుగూపి నీసేవ కొచ్చింది నీరజగంది రుక్మిణిచూడు.

తేనవంశాబ్ధి సోముడైన తేషాచల దాసాభిధానుడు సముద్ర మధన కథను మిశ్రమరూపంలో రచించాడు. అందులో పురాణ వృత్తాంతంకంటె గొల్లభామకదే ఎక్కువ. నాలుగువర్ణాలవారికీ గొల్లభామ చల్లఅమ్మడమూ, గొల్లవారి పాము ఖ్యమూ, సముద్ర మధన వృత్తాంతమూ, గొల్లభామ కృష్ణుల సరస సల్లాపమూ వివరించబడ్డాయి. ఇది రసపుష్టిలో అంత శ్రేష్టమైనదనలేము. రచనారీతి తెలిసే అందుకు ఒక ఉదాహరణ ఇస్తాను.

గొల్లవారిమమ్మా - మేము చల్లలమ్మేవారమమ్మా

పూని గొల్లవారమమ్మ భోగముల వెలిసేమమ్మ

॥గొ॥

మేరుతైలమందు పసుల మేపుచుండేవారమమ్మ

॥గొ॥

తెలివిగల్గి సరస్వతీ తీరమందుండుమమ్మ

। గొ॥

కృష్ణరాయపురము నేటి కృష్ణుని గొలిచెదమమ్మ

॥గొ॥

భాగవత కథా ప్రధానమైన రచనల్లో వామనచరిత్రలనే పాటఒకటి. పాట రచించిన కవి పోతన భాగవతంలోని ఈఘట్టాల్ని బాగా హృదయంలో జీర్ణించు కున్నాడు సులభశైలిలో ఆత్మీయత ఉట్టిపడేలా పాటగా వర్ణించాడు. బలిని దానం అడుగవచ్చిన వామనుడు చిరునవ్వు నవ్వుతూ—

అధిక దానంబడుగ అది పాటిగాదు

భూములు పురములు మేలందలములు

నవరత్న గొమ్ములు ధన్యరాసులును
 నాకేమి కొరగావు ఓ యసురరాజ
 పృథివి మూడడుగులు దానంబుఁజమ్మి
 ఇచ్చేటివాడ నిన్నుఁగ నేమిటికి
 వేదంబులందున శాస్త్రంబులందు
 తర్కమీమాంసలను తగ పరీక్షించు
 ఛప్పన్నవిద్యలు యెల్ల శాస్త్రములు
 నేర్చితిని సకలంబు నేను విడువకను
 జగములో గలయట్టి విప్రబృందమును
 తడయక నేనిస్తు తగిన పరీక్ష

అని అన్నాడు. పరీక్ష చేయమని కోరడం పదకర్త కల్పన. తెలుగు రాజ
 సభలలోని మర్యాద.

వామనుడడిగిన దానమీయడానికి బలి నిశ్చయించుకొన్నాడు. అప్పుడు
 శుక్రాచార్యుడతనితో—

వామనరూపుడై వసుధ జన్మించి
 నిన్ను పంచనజేయ యిటకొచ్చినాడు
 పొట్టివానికిగాదె పుట్టెడుబుద్ధి
 దిట్టతనమున దీని రుడిపించి విడువు
 గట్టిగా యితనికి కడుపులోపలను
 నృప్తించెసుమి బ్రహ్మ చపలబుద్ధులు
 నినుబట్టి పాతాళమున బెట్టుటాకు
 వామనుండై వుట్టె వనజనాభుండు
 దానంబు అతనికి నీవియ్యవలదు
 వట్టి యుక్తులుజెప్పి పంపుమీవాని
 గట్టిగా నీపాలి కాలకింకరుడు

అని హితముపదేశించాడు. బలికి ఆ పక్కలు నచ్చలేదు, అందుచేత—

లోకాల కర్తైన శ్రీవిష్ణుమూర్తి
 ఆదినారాయణుడు అఖిల రక్షకుడు

పూరితమైన వర్ణనలతో ఒక నేనిస్తునంటి
 యిచ్చెదనని ఒప్పి మరి మారుమాట
 సత్యంబుదప్పి నేపల్కపాడగునె
 నారాయణుడుకిందు నేను మీదాయె
 పౌరుషకీర్తులు పృజలు దానంబు
 శ్రీవిష్ణునకుఇచ్చి నిద్రిబొందెదను

అని నిశ్చయించి దానమిచ్చాడు. ఇలాగ కథ రసవంతంగా సాగింది.

అట భాగవతమూ కృష్ణకథ అనేపేరుతో ఒకకథ ప్రచారంలోఉంది. దాన్ని
 రచించిన వారెవరో తెలియదు. ఇది సంగీతంతోటీ నాట్యంతోటీకూడి నాటక
 కర్తులొనున్న రచన. శ్రీకృష్ణుడు తన అష్టభార్యలతోసం వెతుకులాడటం ఇందు
 లోని ఇతివృత్తం. ఆ సందర్భంలో కృష్ణుడు తాను తన బాల్యంలో చేసిన గొప్ప
 పనుల్ని, తన భార్యల అందచందాల్ని, వారియెడల తనకున్న ప్రేమని వర్ణిస్తాడు.
 ఈయక్షగాన సరళి రచనలో ప్రధానరసం శృంగారం. వ్యాకరణ విరుద్ధప్రయోగా
 లున్నా ప్రశంసనీయములైన తెలుగు జాతీయాలతోనూ, మనోహర భావాలతోనూ
 తొణికిసలాడుతూ ఉంటుంది. దీన్ని శ్రీ సి. నరసింహచార్య M. A., శ్రీ నిడదవోలు
 సుందరేశ్వరరావుగార్లు పరిష్కరించి ప్రకటించారు. అది ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక
 భండాగారం వారి బురెటిన్ మొదటి వాల్యూము సంఖ్య 2 లో చూడవలసిందని
 కోరుతూ దాన్ని గురించి స్థూలంగా నాలుగుముక్కలు చెప్పదలచుకొన్నాను.

ఈ కలాపం సంవాదరూపంగా ఉంది. ఇందులోన నటనే ప్రధానం.
 కొందరు దీన్ని కేదారగౌళ రూపంలోనే వినిపిస్తారు. అది విసుగెత్తిస్తుందని
 కొందరు తోడి. ఫైరవి, సారంగ, యదుకులకాంధోజి, కల్యాణి రాగాలలో వేరు
 వేరు భాగాల్ని వినిపిస్తుంటారు. కవి రచనలో చమత్కారం చూసిందాడు. అను
 కరణా పైపరీత్యము (Parody) వల్ల నవ్వుపుట్టిస్తాడు. “ఆదే దేవరీదేవి గర్భ
 జనవం.....” అన్న శ్లోకంలో భాగవత కథాసారం ఇమిడిఉంది. జగత్ప్రసిద్ధ
 మైన ఆ శ్లోకాన్ని అనుకరించి—

ఆదే వేంకటసాని గర్భజననం దాసీ గృహేవర్ధనం
 దేవబ్రాహ్మణ కాంచనాప హరణమ్ దుర్భిజ పరిపాలనమ్
 మోహరాకార వికారరూప సదృశం సీవస్య సంసేవికమ్
 ఏతత్కాకర కోయిలొని మరణం నెల్లూరి సింహాసనమ్

అనే క్లోకంలో మాధవుడు “కాకర పోయిపోయి” చరిత్ర నిమిత్తి చెప్పి నవ్వు పుట్టిస్తాడు. అలాగే—

గీ॥ చాలికామణి నెమ్మేను పసిడిరీగె
పొలతి పొక్కిలి బంగారు పొన్నపువ్వు
కలికి కుచములు జాళవా కందుకములు
కుసుమకోమలి చేహంబు కుందనంబు

అని కృష్ణుడు అన్నదానికి పోలిగా—

గీ॥ చాలికామణి నెమ్మేను బర్రెతోలు
పొలతి పొక్కిలి బంగారు పొన్నపువ్వు
భామ చన్నులు విడుపు పొరకాయతీరు
కుసుమకోమలి చేహంబు కూసుకంపు

అని మాధవుడు వర్ణిస్తాడు.

జానపద రచయితలు తమ పరిసర వాతావరణాన్నీ, కష్టసుఖాన్నీ మరచి స. సమయం దొరికితే వాటిని తమ రచనల్లో చొప్పించేస్తారు. “మా ద్వారక యొందు పొన్నలున్ను పొగడలున్ను తులసిబృందావనములున్ను,....క్షేమములా?” అని అడిగిన కృష్ణుడికి “అయ్యా, అవిఅన్నీ నిన్నటి గాలివర్షానికి పోయినవిపోగా కడమ అన్నీ క్షేమమే” అని వేడుక చెలికాడుచెప్పి ప్రేక్షకుల్ని ద్వారకాపుర వాసుల్ని చేస్తాడు.

ప్రజల్లో ప్రచారంలోఉన్న కొన్ని హాస్యరీతులు రచనల్లోకూడా నిబద్ధమై నాయి. ఉద్దవుడు కృష్ణుడితో “అయ్యా, మనమిద్దెల్లోనూ మేడల్లోనూ సూర్య చంద్రాదులు వెలుగుతున్నారయ్యా” అన్నాడు. “అదేమిరా సూర్యచంద్రాదులు వెలిగేదేమిరా ?” అంటే “అయ్యా, వైకష్ణంఅన్నీ నిన్నటి గాలివనకి కొట్టుక పోయి మేడలో ఎండా, వెన్నెలా కాస్తున్నాయయ్యా” అని వివరిస్తాడు.

శబ్దాలంకారంమీద ఆధారపడిన వ్యంగ్యం అతి సున్నితమైన హాస్య రస ప్రకర్షక తోర్పుడుతుంది. అలాంటిది ఈఆట భాగవతంలో ఒకచోట కనిపిస్తోంది. ఓరీ అష్టభాషలున్నా చెరి (పెన) వేసుకొన్నారరా అన్న కృష్ణుడితో మాధవుడు “స్వామశ్రీ వేసుకొన్నారంటే నగనత్తు (నొబత్తు) వాయిద్యం చేస్తున్నారేమో

నియ్యో” అంటాడు. ఇలాగ హాస్య శృంగారరసము వీరరసతో పాశంగా ఉన్నాయి. భామకలాపం అన్న పేరుతో కూచిపూడివారు ప్రచారం చేస్తున్న కలా పానికిది సాహిత్యవైఖ్యల దృష్టిలో లోబ్బు. బొమ్మలాటలలోని మోతైన వెగటు హాస్యం ఇందులోలేదు. అందుచేత ఇది అన్నివిధాలా ఆదరణీయము.

ప్రాసంగికములు

ఇటాలియనుభాషకి తుల్యమని పేరుపొందిన మనభాషా, ఉత్పాహంతో అభిజాత్యగర్వంతో తొణికిసలాడే మన స్వభావమూ మాటనే పాలు చేస్తాయి. అందుచేతనే ప్రాసంగికములైన గేయాలన్నో తెలుగునాట వెలిశాయి. తెలుగు వారిని కదిల్చేచాలు తేనెలాలికే కవిత్వం చిందుతందనే మాట పుట్టింది. దీని కుదాహరణప్రాయంగా ఎన్నో లక్ష్యాల నియ్యవచ్చు.

జో అచ్యుతానంద జోజో ముకుందా

తార పరమానంద లాలి గోవిందా :

అని చిన్నలకు జోలలుపాడే తల్లలూ, “బంగారుచెంబులో పన్నీరుపట్టుక పనితి రుక్మిణీవచ్చె మేలుకో” అని పెద్దలను లేపే యువతులూ, “మేలుకో ఓ రాజహంసా, మేలుకొను చైతన్యమా” అని ఆత్మచైతన్యం కలిగేలా పాడే వేదాంతులూ గేయకలాపంతో నిత్యకృత్యాల్ని మొదలుపెడతారు.

ఎండెక్కి సూరీడు కొండెక్కి చూసె

గంపకింద కోడి కయ్యిమని కూసె

అని కంగారుపడుతూ “గొప్పతవ్వేకాడ కొప్పెందుకోరే” అని ఆలంకరించుకొని అలంకరించుకోకుండా పోలానికి వెళ్ళే కాపుకన్నెలూ—

ఆకుమళ్ళలోన ఆకెండిపోయె

తోడరొగి నీళ్ళంతా దావుల్లనించీ

అని పనులు పురమాయించి—

కుప్పా నూర్పులుకాడ కూకున్నవేమె

పండినా సేలోకి పయనమైయెల్లె

అని పనివారిని అడలిస్తూ—

కుప్పా సూర్యులకాడ కూకున్నావేయె
పండినా సేలోకి పయనమైయెల్లె

అంటూ సుగ్రీవాజ్ఞలనిచ్చే గవరయ్యకాపు కంఠంలోంచి జానపద గేయ కవిత్వం అవ్యాహతంగా ఊరుతోంది. (ఇంకా తెలుగు జానపదుల గేయ కవితా శక్తినిగురించి సందేహిస్తారా? ఐతే మీకు చెప్పి మరి లాభంలేదు) ఒక్క గవరయ్యకాపు కంఠంలోంచేకాదు. అర్జేయ పౌరుషేయాయమాసే మనవారు పెళ్ళిళ్లు చేస్తారు. అర్జేయం సంగతెలాడిన్నా పౌరుషేయమే ఈ కాలంలో ముఖ్యమైంది. చూడండి. అథావాన్నే ఈ గేయంలో కవి ఎంతచక్కగా వివరించాడో—

అల్లవూరివారు పిల్లనడిగేరు
పిల్లవానికి రూపుచేఖలున్నాయి
ఏచేట పందేటి భూములున్నాయి

||అల్ల||

ఊరి పొలిమేరలో తోటలున్నాయి
చుట్టు కొల్లాంకింపు మిద్దెలున్నాయి

||అల్ల||

కుర్రవానికి మంచి సేద్యమున్నది
పిల్లదానికి తగిన యీడుతోడేను

||అల్ల||

కన్నె నిస్తామని కబురంపుదాము
అల్లవూరివారు పిల్లనడిగేరు
ఇల్లలికి ముగ్గెట్టి పెళ్ళిసేతాము

||అల్ల||

పెళ్ళిళ్ళు మొదలైన శుభకార్యాలన్నింటిలోనూ అడువారిదే గడబిడ. వరసలయినవారిని ఒకరినొకరు వేళాకోళం చెయ్యడం. అదికూడా పాటల్లోనే జరిపించడమూ ఒకస్త్రాగనే. ఎంత ముఖావపు స్వభావంగలవారి గొంతుల్లోనయినా కదలిక కలుగుతుంది. అత్యల్పకాలంలో కొత్త చుట్టరికాలు దృఢతరమయేటందుకు ఈ సున్నితమైన వేళాకోళాలు టంకంలా పనిచెయ్యడంకద్దు. ఎప్పుడయినా ఒకప్పుడు మృదువుతప్పితే దీర్ఘ కలహాలకి దారితీయవచ్చు. అయితే అది చాలా సకృతులనే అనాది. వదినెమరదళ్ళూ, వియ్యపురాళ్ళూ పెళ్ళికూతురివారూ, పెండ్లికొడుకువారూ

వేళాకోళాలాడుకోవడం పరిపాటి. అలాంటి రసవంతమయిన పాటల్లో మచ్చు కొరతదొప్పన ఉదాహరణగా ఇస్తాను—

వ ది నె మీ ద పా ట

మందూ పెట్టిందీ వదినే యందారి మా వదినె
మంచి మాఅన్నయకు మతులు చెరపిందీ వదినె 11మం11

జీలకర్ర దెల్లంలోను, జిల్లేడి మొగ్గల్లోను
హెచ్చైన ఏలగింజల్లో ఏదో కలిపింది వదినె 11మం11

బిడ్డ జిలేబిలోను, కాజా హల్వాల్లోను
హెచ్చైన కరకజ్జంలో ఏదో కలిపింది వదినె 11మం11

మంచి కొబ్బరిలోను, పాలా జిలేబిలోను
హెచ్చైన కాఫీలో ఏదో కలిపింది వదినె 11మం11

పంచదార జిలేబిలోను, మైసూరు పాకంలోను
హెచ్చైన పిండిపంజిలో ఏదో కలిపింది వదినె 11మం11

వి య్య పు రా లి మీ ద పా ట

వివరామెరుగని వియ్యపురాలికి విడిదెలు చూపితిమి

హెచ్చుగ విడిదెలు చూపితిమి

వివరామెరుగని వియ్యపురాలు విడిదెలొ నుండదుగా

హెచ్చుగ విడిదెలొ నుండదుగా

వలుదోముపుడక వన్నీరుబుడ్డి విడిదెకు పంపితిమి

హెచ్చుగ విడిదెకు పంపితిమి

పాఠశాల వియ్యపురాలూ వళ్ళే తోమదుగా

హెచ్చుగ మొహామే కడగదుగా

అగరునూనె దంతపు దువ్వెన విడిదెకు పంపితిమి

హెచ్చుగ విడిదెకు పంపితిమి

తట్టతలా వియ్యపురాలూ తలే దువ్వదుగా

హెచ్చుగ సిగే చుట్టదుగా

అత్త గుసీసా సబ్బుబిళ్ళా విడిచెకు పంపితిమి
 హెచ్చుగ విడిచెకు పంపితిమి
 అబ్బిబ్బా యీ వానన మాకూ అలవాళ్లేదనిరీ
 హెచ్చుగ అలవాళ్లేదనిరీ
 కాటుకకాయా కుంకుమ భరిజే విడిచెకు పంపితిమి
 హెచ్చుగ విడిచెకు పంపితిమి
 ఏనుగుకళ్లా వియ్యపురాలూ కాటిక తీర్చదుగా
 హెచ్చుగ బొట్టే పెట్టదుగా
 కాఫీ వుప్పా యిడ్లీయైనా విడిచెకు పంపితిమి
 అబ్బిబ్బా యీ కారము మాకూ అలవాళ్లేదనిరీ
 హెచ్చుగ అలవాళ్లేదనిరీ
 బనారస్ చీరా మొఖమర్ రవికా విడిచెకు పంపితిమి
 హెచ్చుగ విడిచెకు పంపితిమి
 చింకిరిచీరా వియ్యపురాలూ చీరే కట్టదుగా
 హెచ్చుగ రవికే తొడగదుగా

ఇలాంటిదే గజ్జలగుర్రం మా వదిలె. గుజ్జస్వరూపం మా వదిలె అనే పాటకూడా. ఈ వేళాకోళపు పాటల్లోని వర్ణనలన్నీ అత్యుక్తులే. పాడేవారుగాని, వినేవారుగాని వీటిని నిజమని నమ్మరు. అయినా అందరూ ఉక్తిప్రత్యుక్తులలో సరసాలాప సౌఖ్యం అనుభవిస్తారు. ఇది తెలుగు జాతీయ జీవనంలోని సుందర మైన ఘట్టం. ఇలాంటి పాటలు శతశా సహస్రశా ఉన్నాయి. వాటిన్నింటినీ ఉదహరించడంగాని విమర్శించడంగాని సాధ్యంకాదు. అందుచేత వాటి స్వభావాన్ని మాత్రమే సూచించడం జరిగింది.

పెళ్ళివిందుల్లో బూజంబంతి ఒక ఆచారం. తిన్నంత తిని పారేసినంత పారేస్తూ భక్ష్యభోజ్యాదులతో బంతులాడుతూ అప్పడప్పడు మితిమీరే ఈ ఆచారం నేడు మాయమైంది అనాలి. కాని దానితాలూకు పాటలు మాత్రం మిగిలాయి. అన్ని పాటలలోలాగే వీటిలోకూడా ఇష్టదైవాల పేరుమీదనే బూజంబంతి సాగుతుంది చూడండి. పాటలు రచించినవారి దృష్టిలో మన దేవుళ్ళంత నాగరికులయారో—

మహారాజ శ్రీనివాసు బువ్వము మహిమా చూడారే
 మంగళాంగి అలిమేలు మంగతోడ నేడు

లడ్డ, ఛేచి ముడిగముల్ సూరత్ ఫేణీలు
 చక్కెర లడ్డ ఫేణి ముడిగము సూరత్ ఫేణీలు
 దావముహల్వా బజ్జీలూ ||సుహారాజశ్రీ||

పొంగల్ విడెదోసె ఇద్దెన్ పులిహోరల్
 చక్కెరపొంగల్ విడెదోసె ఇద్దెన్ పులిహోరల్
 వంగీభాత్ కేసరిభాత్ బగళాభాత్ అన్నీనూ ||సుహారాజశ్రీ||

పనసపండు మామిడిపండు పచ్చిద్రాక్ష
 కమ్మకిచ్చియల్ ఆఫీసువనెర్ కదళీఫలముల్ ||సుహారాజశ్రీ||

నలుగులు పెట్టడం నాగవల్లనాడు తలగడుగులూ వివాహశాండలో ముఖ్య
 చారాలు. కుంటికాలు పీటమీద కూర్చోపెట్టి వెంకయ్య పిచ్చమ్మలకు నలుగులు
 నలిచినా రాజగోపాలుడూ రుక్మిణీ, మీనాక్షీ సుందరేశ్వరులూ మొదలైన దంపతీ
 జంటలే పాటల్లో పర్తిధ్వనిస్తారు.

“నలుచూకు లేచి రారా రాజగోపాలుడా యశోద బాలుడా యింత చలమే
 లరా” అనీ.

నలుగిడుదు రావయ్యా నలుగురిలోనీవు వదలక నలుగిడు మధుర
 మీనాక్షితో ||న||

కమ్మలు, జుర్రుకీలు, కంఠసరమ్మలు, కమ్మలు కదలగ ఘనత
 మీనాక్షితో ||న||

కుచ్చుల దండలు కుచమూపై జారగా మచ్చికలాడేటి మధుర
 మీనాక్షితో ||న||

చేతిచేకల్లు జగమెల్ల వెలుగగ శాంకరియైన మాచెలియ
 మీనాక్షితో ||న||

ముక్కున ముత్యంపు ముక్కెర మెరయగ మూడులోకములేరే
 ముద్దు మీనాక్షితో ||నలుగిడ||

అనే పాటలు పాడడము అచారంగా ఉంది. నవ దంపతులలో అనురాగం
 మొలకెత్తి పెంపుచెందేటందుకూ, మధుర స్మృతుల కాలవాలమయేలాగా, వివా

హాల్లో దంపతులకీ బెండ్లాటలావించేటందుకూ పేరంటాంట్లు ఉత్సహిస్తారు. నవ దంపతుల బెండ్లాటలూ, సొగటాలాటలూకూడా పౌరాణిక దంపతుల చీలావినోదాల పృథిచ్చాయలులాగే పాటల్లో ధ్వనిస్తాయి. గంధం పూయించడమూ, వసంతాలు చల్లించడంలోకూడా ఇదేతంతూ. అదే ముఖ్యోద్దేశము. మంగళహారతులలో కొట్టాలు దంచడంలో ఆప్పగింతలలో ఏదిచేసినా పాటలే పృథిధ్వనిస్తాయి. ఆపాటల్లో పురాణదంపతుల చీలావినోదాలే పర్వితములవుతాయి. సర్వం బ్రహ్మార్పణ మస్తు, సర్వం కృష్ణార్పణమస్తు అనే వాక్యాలకిది మధురమైన వ్యాఖ్యయినీ, భాగవతంలోని చెలిమినైన, భక్తి నైన, వైరమునైన భగవంతుని ఛానించి, స్మరించి, కైవల్యాన్ని సాధించవచ్చుననే సత్యంపట్ల ఉన్న నమ్మకాన్నీ సూచించి ఆచరణలోపెట్టే సులభ విధానమనీ అనవచ్చు. నిత్య జీవితాన్ని మహోత్సృష్టలైనవారి జీవితంతో ముడిపేసి అనందించి జీవితమొక పాటల వరుసగా, కలలే నిజములుగా జీవయాత్ర గడిపేభాగ్యం తెలుగువారికీ ఆచారాలవల్ల లభించింది. అది నశించకుండా కాపాడుకోవడం పునరుజ్జీవింపజేయడం అవసరం.

సాంసారిక జీవితంలోని ఘట్టాల్లో కొమార్తెను అత్తవారింటికి పంపే ఘట్టం కరుణజనకమైందని కాళిదాసుని కణ్వముని మొదలు స్త్రీల పాటల ఆజ్ఞాత రచయితలవరకూ అంతా ఆంగీకరించారు. అంపకపు పాటలెన్నో జానపద వాఙ్మయంలో ఉన్నాయి. వాటన్నింటిలోనూ—

“నెలవిచ్చి మాయమ్మ నెలవిచ్చినామమ్మా
చెలిగి మీ ఆత్తింట్లో బుద్ధిగ నుండమ్మా
యెవ్వరేవాడిన యెదురాడకమ్మా.....”

అంటూ ఆ వరసలో రచించినపాట తలమానికంటాంటి దనిపిస్తుంది. అరటాకువంటిది ఆడజన్మంబు, ఆని కంట నీరొత్తుకుంటో ఆడబిడ్డని లక్ష్మీదేవితో అభేదంగా భావించి అంపకం చెయ్యడం ఈ తెలుగు జానపద గేయకర్తకే చెల్లింది. ఈ పాటవరసకి ముగ్ధులవడం చేతనే మల్లీశ్వరి టాకీచిత్రంలో సంగీత దర్శకులూ, మాటలూ, పాటలూ కూర్చిన మహాకవి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి ఈ పాటని స్వీకరించి వాడారు. పేరుపేరు వరసలా మగపెళ్ళివారికి పెళ్ళికూతుర్ని ఆప్పగించే ఆచారంవుంది.

మా చాలాచుసుమి మీదాల సుమ్మి
మాదాల మీదాలగా చూడవలెను

అనే వల్లవితో—

బుద్ధులెరుగదు మంకుబుద్ధులేగాని
బుద్ధివచ్చినదాక దిద్దుకోవమ్మ
ఆడబోయినచోట అబ్బెవుండేను
మెల్లగా నేర్పుగా బిలుచుకోవమ్మ
కోడలు మీసొమ్ము కొడుకు మీసొమ్ము
ఆడవారికన్న ఆలుసంతెనమ్మ
సిరివంటి కోడలు, మరువంటి కొడుకు
మగువరో సీభాగ్య మహిమ యేమమ్మ

అంటూ పాడుతూఉంటే ఎలాంటివారికై నా మనసు అర్థం కాకమానదు,
అదే అత్తకోడళ్ళమధ్యా, తోడుకోడళ్ళమధ్యా, ఆడబిడ్డ వదినెలమధ్యా పొరపులు
రాకుండా జాగ్రత్తపడేపట్టం. అది తప్పి బేజోటవడంకూడా కద్దు.

అత్తకోడళ్ళ గృహ కలహాలుకూడా ప్రీతిపాటల్లో పోతిధ్వనించాయి.
అందుచేతనే.

అత్తలేని కోడళ్ళు ఉత్తమురాలు
కోడలులేని అత్త గుణవంతురాలు

అనేమాట పుట్టింది. చీటికి మాటికి కజ్జాకు కాలుదువ్వే అత్తగారితనానికి
మండుగా కోడలు—

ఇరుగు పొరుగులార ఓ చెలియలారా
అత్తగారరళ్ళు చిత్తగించండి
పెత్తనం లాగేస్తే పేచీలుపోను

మరో గేయంలో అత్తగారిపోరూ ఆడబిడ్డపోరూ వడలేక పాడిపంటాఉప్పు
అత్తిళ్ళు వదలి పుట్టింటికిపోయే కోడలికి దారిలో కలిసిన దారితోడుకి జరిగిన

సంభాషణ చక్కగా వర్ణించబడింది. అర్తగారి కల్పిత కోడలి మనస్సులో ఎలాంటి గాయాన్ని కలిగిస్తుందో మనకి తెలుపుతుంది, అపాట చదివి చూడండి. సాప్తచీనమైన సఖ్యం ఎంత గట్టిదో చూడండి—

ఏవూరు ఏవల్లె గుమ్మేదా, ఎక్కడికి ఎత్తున్నాపు గుమ్మేదా,
 గులకల్లపాదూ తుమ్మేదా, గోదావరి పక్కనే తుమ్మేదా
 గులకల్లపాదూ గుమ్మేదా, ఆత్మోరీవూర గుమ్మేదా
 పుట్టిల్లామాది తుమ్మేదా, గులకల్లపాదే తుమ్మేదా
 పాడిపంటకింద గుమ్మేదా, సంతానమూకింద గుమ్మేదా
 పాడిపంటకింది తుమ్మేదా, సంతానమూలేదు తుమ్మేదా
 అర్తగారుకింద గుమ్మేదా, నీకు ఆడబిడ్డాకింద గుమ్మేదా
 అర్తగారిపోరు తుమ్మేదా ఆడబిడ్డాపోరు తుమ్మేదా
 పడలేకనే నేను తుమ్మేదా, మామీరు పోతాను తుమ్మేదా
 పెద్దవోరులేరు గుమ్మేదా కాంత బుద్ధిసెప్పటానికై గుమ్మేదా
 బుద్ధిసెప్పోళ్ళకి తుమ్మేదా అనలు బుర్రే లేదనాని తుమ్మేదా
 అర్తలేనియిల్లు తుమ్మేదా అరళ్ళుకిందపూ తుమ్మేదా
 అర్తలేనియిల్లు తుమ్మేదా ఆయిగా ఉంటాది తుమ్మేదా
 అరళ్ళుగలవాని సెల్లెలా ఆవతలికి పోతావ సెల్లెలా
 ఆడపుట్టుకన్న అప్పయ్యో సెట్టుపుట్టుక మే అప్పయ్యో
 పోరుపళ్ళేకా సెల్లెలా నీ అత్తింటికెల్లవే సెల్లెలా
 మా అర్తగారితోటి అప్పయ్యో “ఊ” అంతేతప్పు అప్పయ్యో
 “అ” అంతే తప్పు అప్పయ్యో ఏవన్నాతప్పే అప్పయ్యో
 ఆపె సెల్లిపోయిందాక సెల్లెలా “అ” అన్న తప్పదే సెల్లెలా
 వచ్చినదారినే సెల్లెలా యెంటానె వట్టవే సెల్లెలా
 ఇట్ల సెప్పేనాని సెల్లెలా ఏవనుకోకమ్మ సెల్లెలా

పెళ్ళిళ్ళల్లో వేళాకోళాలు నాగరకులమనుకొనే మనలోనే కాదు. గౌరీ కళ్యాణ వైభోగమేఅంటూ పాడుకుంటూ తంగేడుచెట్టుకింద తలంబరాలు, మారేడు చెట్టుకింద మంగళసూత్రాలుగా పెళ్ళాడే పర్వతరాజు పుత్రికలైన అచ్చమైన జాన పద కన్యల వివాహాల్లో సరసమైన హాస్యపు పాటలు ప్రతిధ్వనిస్తుంటాయి. మచ్చుకోసం ఈ పాటని చదవండి.

పెళ్ళి పెళ్ళన్నాడు పెరగమన్నాడే
 పెల్లయిన తెల్లారి నగ్గబగ్గోలా
 గోరీ కళ్యాణ పైబోగమే
 లచ్చి కళ్యాణ సొప్పాగ్గోమే
 తన్నమ్మ బాస్కాలు కదలమన్నాడే
 వోలేది వంకేది వోపెల్లకొడుకా
 వొడికట్టు బియ్యమేయి వోపెళ్ళికొడుకా || గోరి ||
 మాబాబు గెడ్డాము బైరిగెడ్డాము
 యీనుండే పేనుండే యీతముల్లుండే || గోరి ||
 వూరిపోయే నీళ్ళోయి పసుపుతోట్లోకి
 పారిపోయే వల్లోయే పుల్లితోట్లోకి || గోరి ||
 నుపుతిన్నయితల్లొమేందిన్నయితల్లొ
 మత్తుంగ వుండాయి మత్తుగల పెల్లకొడుక
 యెత్తెయ్యరాదోరె యితల్లొయిని || గోరి ||
 అరివేణి కుండలకా అంచులేలేవా
 పెళ్ళికొడుకు అబ్బాయికి పెదిమలేలేవా || గోరి ||
 కల్యాణం గొట్టంగ గొంతెండిపోయె
 గతిలేని పెళ్ళికొడక గంజెత్తురారా || గోరి ||
 చెంగోడి చెట్టుకింద బాసకాలు సెయ్యంగ
 గన్నేరునెట్టుకింద కంకణాలిప్పంగ || గోరి ||
 పెలికూతులు తల్లెమ్మ పేదముత్రాలు
 సనిమకలు *గోడేసి సన్నాలు పట్టంగ || గోరి ||

చిత్ర విచిత్ర కీర్తన లనేపేరితో కొన్ని కీర్తనలు జనసామాన్యంలో
 ప్రచారం గాంచాయి. వాటన్నింటిలోనూ కుటుంబంలోంచి వేరుపడమని భర్తకు
 భార్యచేపే బోధన రసవంతంగా ఉంది. వేరింటి కాపరంలోని లాభాలు వివరిస్తూ
 భార్య అరచేతిలో తేనెచూపి మోచేయి నాకించేరీతిగా కన్నీస్తుంది. దాన్ని రచిం
 చింది లక్కరాజు గంగయదానట. జానపద జీవితంలో ఏవిధంగా పొదుపుచేసు

* శనిమఖలు

కొనేటందుకు అవకాశాలన్నాయోకూడా మనకా ఊర్జవల్ల తెలుస్తుంది. ఆ దృష్టితో ఈ కీర్తనలోని విషయానికి మరింత పరిచారం అవసరం.

వేరుపడితే మేలుగా నాథా కూడియుంటే బోరుగా
పాలుమానర నీవు పాలుపంచుకుంటే
కూలిచేసియు నిన్ను కూర్చుండజెట్టి
సోల బియ్యమాలోను సొరగొట్టి యొకగిద్ద
వెనిటాకులక్రింద వెనకేయనోరోజు

॥ श्री ॥

గిద్ద పెనరావప్పు గిన్నెతోటనువంచి
వడ్డువడ్డుననీకు వడ్డించి నేతినగ
ముద్దచేసియు కొంత మూల దాచిపెట్టి
పొరుటన్న మోకి పొలమునే బంపింతు

॥ వేరు ॥

మాటలేవిను కొత్త రాటము మనకొస్తే
పూటకు నే యేడుపుంజాలు నూలొడికి
నేటయిన తలగుడ్డ నీకు నేయించంగ
కోటబొమ్మంచు నా కొత్త టీ మిగిలింతు

॥ ५५ ॥

పది రూకలకు నీవు పాడిబర్రెను గొంటె
ముందర కాగినపాలు మాపటింకలబోసి
ఉదయాన పెరుగైన వుంచి నీకొప్పించి
కడమ పెరుగుతో నెలకు కడవ నెయ్యిసేతు

॥ धृ० ॥

కట్టిదిగ నాప్రజ్ఞ కని చూడు ముమ్మారు
చిట్టితవుదూ నీళ్ళు చిక్కంగనే గలిసి
తొట్టికుడిదాపినే తొలికోడి కుయ్యంగ
తటగటిమేపి తవ్వెదూ పిలితేను

హైదు॥

అత్తమామలవలెనే అతివేగ నాయంట
పెత్తనము గట్టుకొని పెరవారు జూడంగ
మత్తూమామిడివడ్డు ముందునొలుకుపండు
కొత్తవడాదాక కోరి నే గడిపెను

॥ ५३५ ॥

గిరుప్రక్కములేని మిట్టవాపుననున్న
మర్రిచెట్టుచేను మనపాలు వస్తేను
ఒట్టిమాయగావు ఒకయేటి కిస్తంత
సరైపాలుతీసి పయిఖర్చు గడిపేను

॥ పేరు ॥

గట్టిగా పేరుంటె కడ రేగడి చేనులో
మట్టినడతోలించి మనసొప్ప దున్నించి
కట్టించి నే గొర్రెపెట్టి పెనవేసి
పుట్టెడు వడ్లయితె భుజిబిందు జేయింతు

॥ పేరు ॥

వేకువజామునలేచి యేకులయినను వడకి
కాకులూ కుయ్యంగ గడ చిమ్మి యలికి
సీకు నిర్మల యివిసీరు అన్నమువండి
ఆకు కంచములోను అదిమి నే బెడుదు

॥ పేరు ॥

కోడికుయ్యగలేచి కోడినా వడ్లన్ని
తోడికోదాలయిన తోడులేకనుదంచి
కూకుండి వంకాయ కూరతో దినిపింతు
మాడు చెక్కలదినిన మనకేమి గతియందు

॥ పేరు ॥

కలతజెందినసీపు కష్టమనకను రేపు
నలుగురిని వనగూర్చి అక్కడికి బిలిచి
పొలమునందు యిట్లు పొద్దుననెపంచి
మొదటి నెలలోసీకు మొలతొడు జేయిస్తు

॥ పేరు ॥

యేదల్లజూచినను యెవరు పొలముచోరు
దావ పెత్తనదారు బయట దిరిగివచ్చు
నావలన లాభంబు నన్నడుగు దెలిపేను

॥ పేరు ॥

మొక్కజొన్నాసీపు మొదటనేవెయ్య
అక్కరకు రాగానె అతివేగ నీబోయి
నక్కలకి నాప్రజ్ఞ చూపించి, ఒకకాకి
వాలకుండగజేతు వన్నెమాటలుకావు

॥ పేరు ॥

కలవారు మావారు కరవైన మనకేమి

కలవు మా యింటింట కాపురము చేవచ్చు
 పొలము మా యన్నలు పోనియ్యమని నిన్ను
 ఇకమీద యాగంటి యీశ్వరుని కృపవల్ల

॥వేరు॥

కొండపీటిసీమ కోరికలు దీరంగ
 గుంటూరుదరి రూర్పు కవివరం
 అండగా కాపురంబుండు గంగయదాసు
 ఖండితంబుగ మనము కడసుంటి పనిగట్టు

॥వేరు॥

ఈ పాటలో కొత్తకోడలి జాణతనమూ, జానవదుల మానసిక స్థితికను
 గుణంగా మూటాడి, ఆశలుగొల్పి తన పథకం సానుకూలం చేసుకోవాలనే దీక్షని
 కవి చక్కగా వ్యక్తీకరించాడు. అలుమగలిద్దరూ పాటుపడి ఎలా ఒప్పిడిగా
 సంసారం సాగించుకోవచ్చునో సూచితమైంది. ఖద్దరు ఉత్పత్తి, పాడిపంటల
 అభివృద్ధి గ్రామీణ సౌభాగ్యానికి పునాదులని ఈ పాట స్పష్టంచేస్తోందడం
 ప్రశంసనీయము.

ప్రాసంగికములైన పాటలెన్నెన్నో తెలుగు జానపదులలో ఉన్నాయి.
 వాటన్నింటినీ సేకరించి, విషయానుక్రమంగా విభాగించి ప్రకటించి, తెనుగు నుడి
 కాలాన్ని, జాతీయ జీవిత ప్రతిబింబాన్ని తెలుసుకొని చూచి ఆనందించడం
 అవసరం.

బాల బాలికా వాఙ్మయము.

అమాయకులైన బాలబాలికలు దైవస్వరూపులనీ, వారి తొక్కు పలుకుల్లో
 అలోకికానందాన్ని కల్పించేగుణం తోణికినలాడుతూంటుందనీ అన్న విషయం
 చివాదాన్నదముకాదు. ఈ శతాబ్దంలో బాల వాఙ్మయానికి ఎంతో ప్రాముఖ్యం
 వచ్చింది. బాల బాలికలకు అవసరమైన, ఉపయుక్తమైన వాఙ్మయ సృష్టికోసం
 ర్పించేసినవారిలో బ్రహ్మశ్రీ అంధ్రవాల్మీకి వావిలకొలను సుబ్బారావుగారు ప్రథమ
 గణ్యులు. వారి ఆర్యకథా నిధులు ఒక ప్రత్యేక పంథాన్ననుసరించి, ఆర్య
 సంస్కృతికి అనుగుణంగా బాలబాలికల పెంపకానికి పునాదులు వేసినాయి. ఐతే,
 అది వచనవాఙ్మయం. ఆ రచనలలోని విషయాలన్నీ ఉపదేశముద్ర ధరించి
 చెప్పిన విషయాలే. అందుచేత బాలబాలికల వయఃపరిమితికి అనుగుణమైన మాన

సికస్థితిని దృష్టిలో నుంచుకొని రచించిన రచనలు కావనే అనవలసివచ్చింది. ఈ విషయాలను గమనించి శ్రీయుతులు డాక్టర్ గిడుగు వెంకట సీతాపతిగారూ, చింతా దీక్షితులుగారూ, డి.కృష్ణమూర్తి కామేశ్వరరావుగారూ గేయాల రూపంలోనూ, శ్రీ మా గంటి బాపిసీతుగారూ, శ్రీవిశ్వాత్మల నరసింహమూర్తిగారూ చిత్ర, రూపాలలో కథల రచనలని సాగిస్తున్నారు. తెలుగులో చాల వాఙ్మయ సృష్టికీ రచయితలూ చాల, చాలమిత్ర, చాలభారత్, పాపాయి మొదలయిన పత్రికలూ ప్రశంసనీయమైన కృషి చేస్తున్నాయి. ఐతే, ఇవన్నీ సమకాలిక రచనలు. అనుపూర్వకముగా తెలుగుజాతి రక్తంలో జీర్ణించి, తెలుగు చాలచాలికల నోళ్ళల్లో నలుగుతూ, తెలుగు చాలచాలికలను రంజింపజేస్తూఉన్న వాఙ్మయాన్ని గురించి మాత్రమే పరిశీలించడానికి పూనుకొన్న ఈ సందర్భంలో ఈ సమకాలిక రచనలను విమర్శించటానికి తలపెట్టడంలేదు. అందుకోసం తప్పవట్టవలదని విజ్ఞప్తి "కాలోహ్యాయం నిరవధిర్విపులాచ పృథ్వీ" అనవలసినదని రచయితల్ని కోరుతున్నాను.

జీర్ణం జీర్ణం వాతాపిజీర్ణం అన్నగేయం ఉగ్గపాలు తాగుతూ, వాటికోసం "ఉంగ, ఉంగ" అని అవ్యక్తమధురిమతో తమలో అర్థంకానిభాషలో పోరుపెట్టే చాలచాలికలను ఊరడించే తల్లుల గేయంతోనే పూతన బాలవాఙ్మయం ఏనాడో మొదలయింది అనవలసివుంది. పాలుతాగి, ఊరడిల్లి కుందిలా కూర్చోండి, తాచేయిలా తాళి, లేడిలా లేచి ఆటలాడే చిన్నతమ్ముల్ని, చిన్నబిడ్డల్ని..

తారంగం తారంగం
తాండవకృష్ణా తారంగం
దేయనాథ తారంగం
వెంకటరమణ తారంగం
వెన్నదొంగ తారంగం
చిన్నీకృష్ణా తారంగం

అనే పాటతో తాళంవేస్తూ పాట ఆగినా తాళంవేస్తూ, ఆడుకోనే పసి పాపల్ని ఆడించడం తెలుగుదేశంలోని అక్కలికీ, అమ్మలికీ ఆచారమైంది. అన్నం తినేటందుకు పోరుపెట్టే పిల్లల్ని చంకనివేసుకొని బుజ్జగిస్తూ చందమామని చూపించి..

చందమామరావె
 జొబ్బిల్లికావె
 కొండెక్కిరావె
 గోగుపూలుతేవె
 బండెక్కిరావె
 బంతిపూలుతేవె
 పల్లకీలొరావె
 పారిజాతంతేవె
 భమిడిగిన్నెలో
 పాలుపోసుకొని
 వెండిగిన్నెలో
 పెరుగుపోసుకొని
 ఒలవనిపండ్లూ
 ఒళ్ళోవేసుకు
 ఒలిచినపండ్లూ
 చేర్తోవుమ్మకు
 అల్లాఅల్లా తిరిగీవచ్చి
 అమ్మాయి (లేక) అబ్బాయికిచ్చిపోవే

అని పాడుతూ ఎంత మంకుపట్టుపట్టే పిల్లలైనా సముదాయించడ
 ముంది. పేరుపేరు ముద్దల్ని అరగించడెట్టడం—

అరటిపండరటిపండు
 అమ్మన్నముద్ద
 పేపేరామన్న
 పేరొజుముద్ద
 అమ్మన్నముద్దనూ ఏమిటన్నారు
 అచ్చనావుల పొలన్నారు
 అపుడుకాచిన నెయ్యిన్నారు
 యోరగ వేగిన గాఢన్నారు

పాకముపట్టిన అగిరన్నాచూ
పటికపందదార చిలకన్నారు

అని పసివారి ముద్దులోని మామయ్యాన్ని అతి స్వభావోక్తితో జానపదుల హృదయంగమములైన ఉదాహరణలతో వర్ణించడం పాండిత్యమెరుగని సూటి మాటల సహజ గేయకర్తలకే చెల్లుబిడ్డమైంది.

“గుడుగుడుగుంచం గుండారాగం” అనీ, “కాళ్ళాగట్టి కంకాళమ్మా” అనీ “గుమ్మాడమ్మా గుమ్మాడీ” అనీ, “ఏనుగమ్మా ఏనుగు, ఏవూలొచ్చిందేనుగు” అనీ ఆటలాడని బాలబాలికలు తెలుగునాట మనకు కన్పించరు. “ఉడతా ఉడతా హూత్” అంటూ ఉడతలవెంటబడే బడిదొంగలైన బాలకులూ, పెలవులలో సరదాగా తిరిగే బాలకులూ తెలుగు ఘల్లెలలో కన్పిస్తారు.

అయ్యా సూరయ్యా,
నీక్కళ్ళు లేవటయ్యా
నీ కాలుక్రింద గొయ్యి
నీ పెళ్ళాం ముండమెయ్యి

అని అల్లరిచిల్లరి పిల్లకాయలు తమగ్రామంలోఉండే కొంచెం పెరిగినవారి వారిని ఉడికించి విసోదించి ఇతరులకి విసోదం కల్పిస్తూ, ఆ “సూరయ్యా” లకి మాత్రం చిర్రెత్తిస్తారు. విద్యాదాతలై గౌరవనీయులైన ఉపాధ్యాయుల్నికూడా—

“మేట్టరు మేట్టరు మెట్టొంకాయ్
మేట్టరు పెళ్ళాం సిరొంకాయ్”

అంటూ అతని పరోక్షంలోనూ, మేష్టరు చేతిదెత్తం వీధిమలుపు తిరిగి నప్పుడూ ఈ బాలగేయ కర్తలు వందిమాగధ వచనాలతో అజరామరుణ్ణి చేశారు. బాలుర వేళాకోళాలకి ఒక్క మేష్టరేకాదు ఊళ్లోఉన్న కోమటి, కరణం, ద్రాష్టాడు మొదలయినవారంతా లక్ష్యలవ్వతారు. చిన్నతనంలో—

కోమటి పిరికి, నూతిలొ ఉరికె, అనీ
కోమటి కోమటి కొత్త బెల్లం

అనీ కోమట్లను ఉడికించనివా రుండరు.

జేమ్మడు జేమ్మడు బెడ్డముక్క
 జేమ్మడు పెళ్ళాం సుద్దముక్క అనీ,
 రావనపిరికి నూతిలో ఉరికి అనీ,
 కరణం కరణం కాసుల మరణం
 తెల్లారిచేస్తే చెల్లెల వరణం అనీ
 రాజారాజూ రావాకు

అనీ ఏకులాలవారిని వదలకుండా అల్లరిచేస్తూండడం పొయర లక్షణం. ఇలాగ అల్లరిచెయ్యడంలో బాలికల వెనకపడరు. కాని, వారి వేళాకోళానికి ఒకరి కొకరు లక్ష్యం అవుతారు.

సూరీసూరీ మంచెలకా
 చూ ఇంటికిరావే మంచెలకా

అనేపాట అలాంటివాటిలో ఒకటి. తెలుగుదేశంలో పాలవాఙ్మయంలో దసరాపద్యాలు ప్రత్యేక స్థానాన్ని ఆక్రమిస్తున్నాయి. అంతేకాదు వంగమాగధ తై వారాలుచేసే భట్టాజు వాఙ్మయంలోకూడా వాటిస్థానం ముఖ్యమైందే. వంద మాగధ తైవారాల్లో అత్యుత్తలకేగాని సహజోక్తులకు తావులేదు. అర్ధజన కుముద చంద్రోదయుడు అనలు లోభికావచ్చు. సాహస వికృమార్కుడు పిరికిపంద కావచ్చు. కాని, భట్టాజుల దృష్టిలోమాత్రం వారు దానరాదేయులూ, అర్ధజన కుముద చంద్రోదయులూ, సాహస వికృమార్కులూ, కదన విజయ మార్తాం డులూ అనేఅనాలి. భాషలో యమకంకోసం లేనిగొప్పలను ఆపాదించి పొగిడితే ఎలాంటి రాయివంటివాడైనా, ఎంతపొగడ్తకుబ్బనివాడైనా జిల్లుమని మది రంజిల్ల వితరణకాలికాకమానడు. అదే దసరాగిలకలపట్టిన బాలరగురువులూ, భట్టాజులూ కోరేది “మరుజనకమమ్మెలుమత్స్యావతార” అనిమొదలుపెట్టి దళావతారస్తవంచేస్తూ భగ్గుండ చెదరగొట్టుతూ ఏవర్ణంవారింటికివెళ్ళితే వారిమీద పద్యాలను చదువుతూ తైవారాలుచేస్తూ “బాలకలదీపెనలుబ్రహ్మదీపనలు” అనిఉటంకిస్తూచక్కగా వుడుగరలు తెప్పించరయ్యా, అంటూ “అయ్యవారికిచాలు ఐదువరహాలు, పిల్లవాళ్ళకుచాలుపప్పు బెల్లలు” అనిసూచిస్తూ అల్పసంతోషులై దసరాపండుగులకోకన్నించేతెలుగుబాలకుల తండాలు వారి గురువులతో దర్శనీయులు. ఈ ఆచారం క్రమంగా వెనుకపడటం శోచనీయమనే అనాలి. పంతులు పటాదోపాలు లేకపోయినా అలాంటి ఆచారమే

ఈనాడు పాఠశాలల్లో విద్యార్థులూ ఉపాధ్యాయులూ కలిసి సరిశే వినోదయాత్రల్లో (excursions) ద్యోతకమవుతోంది. కాని, నేటి ఆచారాల్లో దసరాలలో కన్పించే ఉత్సాహంగాని చాలాచాలకలు తమ ఇంట్లకూ బంధుగుల ఇంట్లకూ తోచి విద్యార్థులనూ తమ ఉపాధ్యాయుల్ని ఆహ్వానించి గౌరవించి అతిభయము నల వాట్లను మప్పుటగాని మచ్చునలైన కన్పించదు. నేటి విద్యాభివృద్ధి సంబంధమైన యాత్రలు (educational excursions) కేవలం మొట్టమొదటిలాంటివయ్యాయి. అవి గురువుల కుచ్ఛాహుకకమైనవని చెప్ప వీలుపడదు. అందుచేత అవి నామ మాత్రమునై నిర్ణీతములైనవి. తెలుగు జాతీయ జీవనంలో ప్రాచీన విద్యావిధానంలో మహర్షివమి పద్యాలూ గీతకలుపట్టించే ఆచారమూ పశంసనీయములనాలి.

చాల గేయ దాట్టయంలో చాలికలచే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం. “ఒక్కా ఓ చెలియా” అని గచ్చకాయలు ఆడడంలోనూ, “ఒప్పులకుప్పా వయ్యారిథామా” అంటూ ఒప్పులగుప్ప తిరుగుతూ, “గూట్లో రూపాయి నీమొగుడు సిపాయ్” అంటూ మృదువైన హాస్యంతో పీఠపర్వీత్వ కోరికల్ని వ్యక్తంచేస్తూ, “చెమ్మచెక్క చారడేసిమొగ్గ” అంటూ గెంతిఆడుతూ, “సుప్పారాయుడుషష్టి చూసివద్దామరండి” అని తమ ఛావి తీర్చయాత్రాచరణ చారిత్వాన్ని వ్యక్తంచేస్తూ, “ముత్యాలపందిట్లో ముగ్గులెడదాము” అని తమ లలితకళాభిరుచిని రంగవల్లికా రచనా చాతుర్యాన్ని సూచిస్తూ—

చందమామ యిల్లగట్టి
సారవప్పు ఒక్కోపోసి
అమ్మ నేను చిన్నదాన్ని
అల్లడొస్తే పంపబోకు

అంటూ తమ మోగ్యాన్ని తెలుగు చాలికలు పాటలలో పెల్లడిస్తున్నారు.

“చిలకమ్మ పెండ్లికి శృంగారముంచితీ” అనీ
చిట్టి మీరేమిటివారె ? చిట్టక్క మీరేమిటివారె ? అంటూ
“గుజగుజరేకులు పెడుచుందా ?
గుజ్జారేకుల పడుచుందా ?

అనీ దొమ్మల పెళ్ళిళ్ళుచేస్తూ అటలుఅటి పాటలుపాడే తెలుగు చాలికలు, ఛావి సాంసారిక గృహకృత్య నిర్వహణ బాధ్యతలను వహించేటందుకు వారి మన స్ఫులను తయారుచేసుకొంటున్నారు.

భారతీయ సామాజిక విధానంలో అవిభక్తకుటుంబం జీవించబడింది. అదే మన నాగరికత పాఠ్యాత్మక సామాజిక జీవనంకంటే విభిన్నమైనదని భావించేటటువంటిది. ఆ సామాజిక విధానంయొక్క మంచిచెడ్డలను చర్చించడానికిది రావు కాదు. కానీ, అవిభక్తకుటుంబంలోని ముఖ్యర్పిత తక్కినవారిని కఠినగట్టలకరితో మరొకరికి అన్యోన్యం పెంపొందేలా చేయడానికి సామాజికాచారాలు దోహదము చేస్తున్నాయన్నది నిర్వివాదము వదినెమరవశ్యా, వియ్యపురాశ్యా, జావమరుదులూ, మామలక్కశ్యా పరసలాడుకోవడమూ, అలాంటిదే. అనే ఆప్టే దగ్గరమట్టాలుకాకుండా అంతర దొంతర మట్టాలైనాకూడా వారిని అత్యంత సన్న హితుల్ని చేస్తుంది. వారి బంధుత్వంకంటే అప్రత్యం పెచ్చుపెరుగుతుంది. ఇలాగ పరసలాడే ఆచారం వంగదేశంలో ఎక్కువగా నున్నట్లు శరణ్చంద్ర మొదలైన వారి రచనలవల్ల ద్యోతకమవుతోంది. ఆఆచారం తెలుగువారిలోకూడా ద్యాపించి ఉన్నట్లు మనకు జానపదగేయవాఙ్మయంవల్ల రుజువౌతుంది. చాలవాఙ్మయంలోని

దావాదా వన్నీరు
దావనుపట్టుక తన్నేరు

అంటూ కొత్తదావాగారిని మరదలూ, చిన్నదావమరదులూ పట్టించే దేవా రోశంలోనూ “వదినా వదినా వల్లంగిపట్ట” అని చిన్న అడవిడ్డలు ప్రమ కొత్తవది నెను చేసే హాస్యపుపాటలోనూ ఆ ఆచారానికి అంకురాగృణ చేస్తున్నాయి.

“తాతా పీతా ముండికాయ మూతా” అని ముక్కుచివర కోపంగల తాతని పరసలాడే మనుమడు,

ఎందుండిపచ్చితిరి యంత బడలికతోనే
కూర్చిండి కుయ్యక లేచిపోవండి
అన్నంబు కూరలు వడ్డించుదామంటే
వండెవారూలేక వండనేలేదు
నీరు మడ్డిగనైన తెప్పించుదామంటే
నిమ్మపండ్లెమియు చిక్కనేలేదు
తాంటాలమైనాను తెప్పించుదామంటే
వక్కలుగడిలోన చిక్కనేలేదు
జుంచుదాయెను శీఘ్రంబె లేచిపోండి

మధుర దారికొ మానత్రిమొకటివుంది
 సంభ్రమంబున భోంచేసి సాగిపొందు
 మళ్ళివచ్చెడివేళ మధురలో మోటుట
 మల్లిమొగ్గలచీర వకటితెండు

అని చేసే వేళాకోళపు అతిథి వ.ర్యాదం కల్పనలో జాబితనంతో కూడిన
 హాస్యం తొణికిసలాడుతోంది కొత్తకొడలు పెండ్లికూతురిని పిలిచే అత్తపిలుపులో
 తెలుగు బాలికల మోగ్యమూ, తెలుగు గృహిణులకు వతిమీదగల అనురాగం ఎలా
 వెల్లడిరిసిపోతూఉంటాయో చూడండి ఈపాటని—

దువ్వెనవచ్చి దొంతిలొవున్నది రావే కోడలా !
 దువ్వెనవస్తే నాకేమి ? అది దొంతిలొవుంటే నాకేమి ?
 ఈరెనవచ్చి యిరువులొ వున్నది రావే కోడలా !
 ఈరెనవస్తే నాకేమి ? అది ఇరువులవుంటే నాకేమి ?
 పూవులువచ్చి బుట్టలొవున్నవి రావే కోడలా !
 పూవులువస్తే నాకేమి ? అవి బుట్టలొవుంటే నాకేమి ?
 కోకవచ్చి కొయ్యపైనవున్నది రావే కోడలా !
 కోకవస్తే నాకేమి ? అది కొయ్యపైవుంటే నాకేమి ?
 బొట్టువచ్చి తట్టలొవున్నది రావే కోడలా !
 బొట్టువస్తే నాకేమి ? అది తట్టలొవుంటే నాకేమి ?
 బాగ్గొమ్మలొచ్చి పంచాంగం చెప్పుతున్నారు రావే కోడలా !
 బాగ్గొమ్మలొస్తే నాకేమి ? పంచాంగంచెపితే నాకేమి ?
 పెండ్లికొడుకువచ్చి పీటపైనున్నాడు రావే కోడలా ?
 పెండ్లికొడుకువుంటే వస్తా . పీటపైకి నేనూ వస్తా.

తెలుగు బాలబాలికలకు ఉగ్గుపాలతో దైవభక్తికూడా అలవడేలా తెలుగు
 తల్లలు చేస్తున్నారు.

తప్పట్లోయ్ తాళాలోయ్
 చేవుడిగుడిలో బాజాలోయ్
 పండ్లూ ఫలమూ దేవునికోయ్
 పాలూ ఉగ్గు పాపాయికోయ్

అని ఉగ్గూ, పాలూ తాగేవయసులోనూ, అంతకంటె కొంచెం పెద్ద
కాగానే—

చేతిలో వెన్నముద్ద
చెంగల్వపూదండ
బంగారు మొలత్యాడు
పట్టుధట్టి
సందిబ తావేదులు
సరిగజ్జె మువ్వలు
చిన్నికృష్ణమ్మ
నిన్ను నే చేరికాలుతు

అని సగుహోపాసనని మప్పుతున్నారు. పరంపరగా తెలుగువారిలో
వ్యాపించిఉన్న బాల గేయ వాఙ్మయాన్ని బాలానందం - పిల్లలపాటలు అనేపేరుతో
శ్రీయుతులు వేదుల సత్యనారాయణశర్మ, కాళహస్తి వీరభద్రస్వామిగార్లు సేక
రించి వుస్తకరూపంగా ప్రకటించారు. అంతకుముందే బి. వి. రంగయ్యశెట్టిగారు
ప్రకటించిన బాలికా భూషణముహూడా ఇలాంటిదే.

మొత్తంమీద బాలబాలికా గేయ వాఙ్మయం అంతా అతిసులభమైన తెలివో
హృదయంనుంచి సూటిగా పైకివచ్చిన హృదయస్పందనాలు, అక్షర మైత్రిపల్లా,
భావసౌందర్యంపల్లా అవి నశించకుండా ఉండి తెలుగు బాలబాలికల ఆటపాటల్ని.
అభిరుచుల్ని ప్రతిబింబిస్తూ నిలిచాయి.

10 ప్ర కీ ర్ణ ము లు

జ్ఞానపదులు పాటలు పాడేది ఒక్క పెళ్ళిళ్ళ నందర్బంబోనేకాదు పొలాల్లో కలుపు
తీస్తూ, రోడ్డురోలరు లాగుతూ, గోడలు కట్టేటపుడు మట్టిముద్దలందిస్తూ, మంచె
మీదనుంచి వడి నెలరాళ్ళు విసురుతూ తిరగలిలో జొన్నలు వినరుతూ, రోటిలో
షడ్లుదంచుతూ పనిబరువు తోచకుండా నోటినిండా పాడుతూ చేతినిండా పనిచేయడం
జరుగుతోంది. ఇలాగే పడవలాగేవారూ, చుక్కానికాసే తండేలూ, తెడ్డో,
గెడలో పేసే సరంగులూ తత్తత్కాలోచికములైన పాటల్ని పాడుతూ పాటతో

విశ్వజ్ఞాన్ని చీలుస్తూ పడవని సాగిస్తుంటారు. వారి పాటల్లో తీరని కోరికలూ, చేసిన పొరపాట్లూ తారుమారైన పురాణకథలూ, వేళాకోళమూ ప్రతిఫలిస్తాయి. వాటిలో అశుకవిత్వం పాలెక్కువా పాతకవిత్వం తక్కువా కన్పిస్తాయి. నిత్య ప్రవాహినీ దేశ్యా అన్ననుడికి సరియైన లక్ష్యములు. అందుచే వాటిని సమగ్రంగా వర్ణించడము ఎవరితరమూకాదు. అందుచేత వాటి స్వభావాన్ని వివరించే రెండు మూడుపాటల్నిమాత్రం ఉదహరిస్తున్నాను.

(1) తగిలింది మెరకా మైసా
కాసేపిల్లా మైసా
కూసేపిల్లా మైసా
.....

(2) యేలోయాల - యేలోయాల
యెంతబరుపున్నదిర - యేలోయాల
యెత్తరాఅన్నా - యేలోయాల
యేమిసరకురఅన్న - యేలోయాల
బలుపు సరుకురఅన్న - యేలోయాల
మంచినరకురఅన్న - యేలోయాల
బాగుగా నున్నది - యేలోయాల
బరువుగా యెత్తరా - యేలోయాల

(3) చిన్నోడ చిన్నోడ మేనత్తకొడుకా
కన్నెత్తిచూడరా చిన్నోడ
కొగిలీఈయరా చిన్నోడ
పున్నమచండ్రిదూ చిన్నోడ
సీమోముబోలురా చిన్నోడ
యెన్నాళ్ళనుంచోను చిన్నోడ
పీమీదఆశరా చిన్నోడ
ఆడబిడ్డానాకు చిన్నోడ
అడ్డమూడిందిరా చిన్నోడ
మాయంటికాడకీ చిన్నోడ
రాత్రిళ్ళురావోరె చిన్నోడ

మొగుడు ఉండడురేపు చిన్నోడ
 మొగమోటపడకాను చిన్నోడ
 వేగమే రావయ్య చిన్నోడ

జానపద జీవితంలో గృహభ్యంతర విషయాల తర్వాత జాతరలూ ఉత్సవాల్లా విశేషప్రాముఖ్యం వహిస్తాయి. అవేవారికి ఆటవిడుపులలాంటిది. ఆనందం అతిశయింపజేసే అవకాశాలు. అలాగే వానవరదలూ ఉప్పెనా మొదలయిన ఉపద్రవాలు విషాదకరమైనగాధల కాన్పదములై జానపదుల్ని చింతామగ్నుల్నిచేస్తాయి రైలు, ప్యాక్టరీలు, బస్సు మొదలయిన కొత్తవంతలు వారిని ఆశ్చర్యపరచుతున్నచేస్తాయి. విదేశపు సమాచారాలు విజ్ఞానకరములుగా నుంటాయి. అందుచేత జానపద కవికి అవి నిత్యజీవితంలో విషయాలు గాకపోయినప్పటికీ పీటినీకూడా కవితా విషయంగా గ్రహించడం జరుగుతుంది. తెలుగులో ఇలాంటి విషయాలకుచెందిన జానపద రచనలు లేకపోలేదు. మనకు లభించినవాటిని ప్రకీర్ణ రచనలనుగాభావించి స్థూలంగా పరిశీలించడమే ఈ అధ్యాయం యొక్క ప్రయోజనము. చిరతని తెప్పోత్సవ ఓడపాట, రయిల్ పాటలు, రంగంపదములు, బాబుదొర కంపెనీతమాషాలు యెల్లల చెరువు ఏరువాక బందరుపైన మొదలయినవి అలాంటి ప్రకీర్ణ రచనలే. ప్రకీర్ణ జానపద గేయాల్లో చిరతని తెప్పోత్సవ ఓడపాట ఒకటి. తిరుత్తనిలో సుబ్బిహ్మణ్యస్వామివారి తెప్పోత్సవాన్ని తెలగుమి పురవాసుడైన రాపురి వెంకటాఘ్నుడు ఓడపాటలా రచించాడు. కవితా విమర్శకుల పాటిస్తూ..

ముందుగా గణనాధుని ముగముతోదలచి
 వ్యాసవాల్మీకులకును వరుస భజించి
 భాసురంబుగ కాళిదాసు నుతియించి
 సకల కవులకు మనస్సంతసమొనరిపు

శ్రీ సుబ్బిహ్మణ్యుని చరితను వాడపాటగా రచించ పూనుకొంటాడు.

మగువలారా రాఠమ్మా	సుభ్ర
హ్మణ్యుని జూడరమ్మా	స్వామి
నిగమాంత చరితుడమ్మా	సర్వా
జగమేలే సరసుడమ్మా	చెలులు

అటు దక్షిణాదివారి ఇష్టచైవమైన మురుగని ఉత్సవానికి ఒకరినొకరు అహ్వనించుకొంటూ ధక్తులు బయలుదేరుతారు, చిరతనికి ప్రార్థనలు చెల్లించు కొనేటందుకు వచ్చే యాత్రాయాత్ర జనాన్ని, కవి వీరూ వారూఅనే భావంలేకుండా వివరంగా వర్ణిస్తాడు. అందుచేత మనకు వారివేషభాషలూ, ఆచార వ్యవహారాలూ, ప్రత్యేకతలూ తెలుస్తాయి. కార్వేటినగరంలో వెలసిన ధరణిసురులతో కూడుకొని దొరలు బంగారు పల్లకీలెక్కి శృంగారముగా ఇరుగడలవారలూ విచ్చుకత్తులు పూని వరుసగా భటులు ముందుకురాగా యేనుగులమీద బంగారు వెండి అంబారీలలో కూర్చుండి వందిమాగధులు ముందు పరాకులు చేయగానే బట్టువాయిద్యములు మ్రోయగా చిరతని సేవించేటందుకు వచ్చేవారట. పట్టబట్టలుకట్టి, రత్న భూషణాలు పెట్టి, సరిగెజల్తారుపాగా, కల్కి-తురాయి ముత్యాల కుంతనరలూ కరముల కంకణాలు ధరించి అలంకారవంతులైన నగరివారితో కొండపై మహులులో విడిసి దేవాలయంలో సహస్రనామార్చనలూ పిండి దీపారాధనలూచేసి ధరణిసురుల పూజించి విప్రసంతర్పణలరసి పూర్వోక్తమయిన దర్జాతో తెప్పోత్సవం చూసేటందుకు ప్రజలెల్ల కిక్కిరిసి బహుస్రయాసమున గిజగిజయై తెప్పకని సంభ్రమంతో పులకాంకురితులయేవారట.

ఇక చెన్నపురినుంచి వెళ్ళిన శ్రీ పురుషులు వన్నెమీరిన చిత్రవైఖరల పిన్నవలవలు, సరిగ ఫేటుతో హొన్నుమించిన రవితెలు తొడగి సన్నజాజులు మల్లినరములు ఇంపుగా కొప్పుతోతురిమి, చంపనరములు జాకట్లు జంపులు కమ్మలూ, జడబిళ్ళలూ కెంపుల జుముకీలు, రత్నహారాలు, కరముల కంకణాలు పరిపెనాల్ మెడనూలు నవరాలపేర్లు, నవరత్న బావిలీజోళ్ళు దేసరిబులాకీ, వాసి కెక్కిన (నెద్ద) నత్తులు, వంకీలు బిగువుపాటీలు, గజ్జియలు ఘులుఘులుమనే మట్టెలు మొదలయిన సొమ్ములు ధరించేవారట. వారితో జతగూడి వచ్చిన పురుషులకూడా కవలంటు జోళ్ళుధరించి నవమన్మధులులాగ వచ్చేవారట.

చెన్నపురినుంచి వచ్చేవారు రాయపురం స్టేషనులో రైలెక్కివారట (నాడు సెంట్రల్ స్టేషనులేదు. రాయపురమే ఉత్తరాది యక్షిణాది రైళ్ళు రెండింటిలో కూడలి) నాలుగుమూలలనుంచి బళ్ళలోనూ రైలుబండ్లలోనూ తిరుత్తనిచేరి

ఆర్జించిన చాతుర్వ్యముల భక్తజనులకు మడికింపుగోరి వ్యరహారతనయుడు
కుమార సరసితో తెప్పఉత్సవానికి వేంచేశేవాడట.

అడుగున పిప్పాయలమరంగబెట్టి
తడయక డూలముల్ దానిపైగట్టి
యరసందులేకను యందు పల్కలను
వడిదారములచేత పరునగాగట్టి
మేటి బంగరుమేడ మేల్మిగ యొనర్చి
గాటంపు రత్నాల కంబముల్ నిలిపి

.....

వరస గుళోబులు వాలుషేడ్లాను
కరదీపికలు చుట్టుకలసి వెల్లగను
చూచువారల కతి చోద్యంబుగాను
చెంగల్వరాయని శృంగారములను
మంగళకరములై మది చెలంగగను
ఉభజ నాంచారుతో వొప్పుగా నిపుడు
విభవముతోనిదే వేంచేసిజూడ
వాడవాడల స్వామివచ్చి నిల్వగను
యమగా యెక్కెను స్వామి యీ తెప్పలోను
సుందరంబగు తెప్ప చోద్యంబుగాను
నందరెక్కిరిజూడు డద్దుతంబుగను

అని కిక్కిరిసియుండి చూస్తున్న జనంలో చాిహ్మణులు—

ఎప్పుడొస్తా రిమీరు కుప్పాపుధాన్లు
యిప్పుడే వస్తా మీ యీచిరుతనికి
బాలయ్య కోటయ్య బాగావున్నారా
చాలగా నందరును చక్కనున్నారు
చిరుతని వాండ్రెవరొ సీతయ్యనీకు
మరి చెప్పనేల యామాట లేదయ్యా
సుఖమే మనవారెల్ల సూరయ్యగారు
అకలంక చరితులె అమిత బంధువులు

యిఖకొందవయున్నె యీ ఖగవంతు కృపను
 వరిపంటలేపాటి వర్షమేపాటి
 కలుపుపో యీసారి నిరుడెమేలేను
 పిల్లేడి, మీ చిన్న పిల్లవాడేడి ?
 తల్లిదగ్గర చన్నుదాగు వాడిదిగో
 ఆదెమ్మ మీరాక యాశ్చర్యమిపుడు
 ఈరేవునింజూడ నిట పొప్తి నేడు
 పిన్మమ్మ, మీకోడలెన్నేండ్లదమ్మా
 యెన్నేండ్లొచ్చెప్పవే యీసిగ్గుబాట్లు
 యేడుతో వద్దెనిమిదేండ్లాయెనమ్మా
 చిన్నవాడికి పెండ్లి జేయలేదటవే
 కన్యకెక్కడ కుదరగా లేదుబోవే

(పాపం కన్యాశుల్కం బాధవల్ల కాబోలు :)

బిడ్డలెంకరోయి పేరయ్య నీకు
 యడ్డి తీరగలేదు మాయాడదికను
 అన్నముబెట్టువా రున్నారయిచట
 అన్నిమాటలు మనము యాడుదామచట
 పాత్రలు చేబూని పరగనాబోటి
 సత్రిమునకు సరగబోవు స్మార్తులు

ఎప్పువో దేవరీ వేళత్తెనీకుం
 యిప్పుదానడియేనుం యిదె వందన్ పారుం
 వరదయ్యంగాదె నీన్ వందదెన్నిప్పు
 పెరుమాళశేవైక్కి పీరియాయ్ వందేన్

అని నైష్ఠవులూ—

దానాగబందిరొ తమ్మణారి
 యీవాగబందవే యీగతెప్పక్కి
 తుంబదినవాయిత్తు నిమ్మదర్శనవు
 తంబిగె నీవెల్లితక్కొండుబంది

స్నానెట్ల మాడిదిరి శామజ్జచారె
 నానాగిబందు కేళిదనె నిమ్మల్లి
 పత్రావళిగళాకి బడిశినాట్కొటి
 సత్రక్రేహకోదరె క్షణదల్లియిగ
 బహుళ హోళిగెతుప్పపాయనయదేచ్చ
 సహజమండిగె ఫేణిక్షణదల్లిబడిసి
 వూటమాడి బేగ పుబ్బరిగెదాటి
 జూటల్లననవూతు చురుక్కాగిహోగు

అని కన్నడమధ్య బ్రాహ్మణులు

లచ్చమ్మ నేడాడి నత్రమంట
 లచ్చనంబుగ సామి వచ్చేదిసూడే
 పెదపాప చినపాప పెద్దక్కతిమ్ము
 కదలివచ్చిరి గొల్లకనికి మారుద్రి
 ఈడిగె పెదపోలు యీరమ్మబుచ్చి
 వోడుగా వచ్చిరే కూడండియిపుడు
 అందరు పైనమై నందేటిలోన
 ముందుగా మునిగొచ్చి యెందెవున్నారో
 తెప్పనపోయి పిండి తిరుకక్కువేసి
 యిప్పుడొత్తామె మనమీ తెప్పసూడ
 లచ్చిసూడే వజను లచ్చోషలచ్చ
 లచ్చకోటేమి యింతెచ్చుగానుండు
 సూటిగా లెక్కేసి సూసితే యిపుడు
 యేటిమీదను నూటయెయ్యిరూకుండు
 ఇసికెయ్య వసరాలదీ చోద్యమేమే
 పసిగూబలతోగూడ పైనుండుగాని
 బగు యేడికిదిసూడె చాగయితెప్ప
 దిగువ పాతాళాన దిగియుంటదేమొ
 ఆది దబ్బరె తెప్పకదలదదిసూడు
 యిది నీల తేలతాదీ యింతలేమొ
 మానుగునో పొల్లునో మోసమొచ్చినో

యినయె సామి పచావమిది తెలదెనీకు
 తెప్పలో కిగనాలు డీస్కపొయ్యేరు
 తప్పకయ్యోర్లు యేదాలు కూశేరు
 తాలాలు యేలాలు తపిటవాశేరు
 తాపె చిన్నోడేడె తప్పెనోసూడే
 బోగమమ్మంగాండ్లు వాగయాడేరె
 సాగిపోతదితెప్ప సుక్కనీలల్లో
 వగులొత్తి దీయట్లు బగుయేడికగను
 దిగువ నీలతోగూడ దిగియెల్లతాడె
 కప్పురమును నీలకడను యెల్గించి
 తప్పక సామికి దండమెడుదామె
 సూతయాకుసు వక్క సూడెచిన్నంగి
 యింతకాసుకిదీసి యింకుండునంటి
 బొరుగులు తయ్యెడు వాళ్ళో యేస్కోని
 కొమకుతూ సూతామె కూకుండుకోని

అనే కూదుర్లూ సల్లాపాలాడుకుంటూ ఉత్సవం చూస్తారట. నానావడ్డాలకీ
 నానాగోత్రాలకీ చెందిన ఈ యాత్రికులంతా స్వభావసిద్ధంగా కన్పిస్తారు. అలాంటి
 వారిని కాలవ్యత్యాసంవల్ల కలిగే కొద్ది మాటభేదాలుతప్పి స్తేమనం నేటికీ మన
 మధ్యని చూస్తుంటాము. ఈ పదకర్త లోకంతెలిసి తెలిపినవాడనే లెక్కసేయాలి.
 ఈ పదం మన జీవితంలోని చిన్నచిన్న విషయాల్లోని రమ్యతనీ చిన్నచిన్న
 లోపాల్నీ ఏత్తిచూపిస్తుంది. ఆందుచేత మనకతి సన్నిహితం అవుతుంది.

మన దేశానికి వచ్చిన కొత్తలో రెయిలుబండి జానపద గేయ కర్తలను
 కవిత్వావేశపూరితుల్ని చేసింది. అలాగే బస్సు దానికాలంలో వారి కవితకి విష
 యాన్ని సరఫరా చేసింది.

బస్సుపుట్టిందోయి బాబు, బస్సుపుట్టిందోయ్
 బస్సుపుట్టి బళ్ళవాళ్ళ కడుపుకొట్టిందోయ్

అన్నపాట దానిఫలితమే. రెయిలుబండిని గురించిన పాటలు ఇంతకంటే
 ఎక్కువగా ప్రచారంలో ఉండేవి. అదే ఆధునిక పారిశ్రామిక యుగాన్ని మన

దేశంలో ప్రవేశం పెట్టించడవచ్చు. దానిమూలంగానే మనవానికి వైజ్ఞానిక శాస్త్ర అభివృద్ధి ప్రభావం తెల్లమైంది. పాతదిపోవటంచేత మన తరంవారికి రైలుబండి పాటలు వింతగా కనబడకపోవచ్చు. కాని, అది చిత్రములో విచిత్రమని ఎలా అనుకునేవారో జానపద గేయ వాఙ్మయ మూలంగానే తెలుసుకొనడానికి వీలవుతుంది. దండు కన్నయ్య అనే పదకర్త రాసిన ఒకపాటా అంతటితో తమిడిరక రాసిన ఒక కీర్తనా, కనుమెట్ట ఆనంతదాసు శివరామదాసు రచించిన పాట, కీర్తనలూ, వెంకటస్వామిదాసు రాసినపాటూ, జానపద వాఙ్మయంలో నశించకపోక నిలిచిఉండి అభ్యుదయమవుతున్నాయి. వీటన్నింటిలోనూ మనదేశంలో రైలుదారిలోని స్టేషన్లు రైలునడిచే విధానం, ప్రయాణికులు గమనించవలసిన విషయాలూ జానపద సుబోధంగా వివరించబడ్డాయి. వయోజన విద్యావ్యాప్తికి అత్యంత సహకారాలు ఈ పద్ధతిలో ఈ శైలిలో నేటి వయోజన విద్యావ్యాప్తికై కృషిచేస్తున్నవారంతా అవసరమైన వాఙ్మయ నిర్మాణం చేయడం తగిన పనిఅని నా అభిప్రాయం. ఈ పాటలోనుంచి కొన్ని చరణాలు ఆ ఉద్దేశంతో ఉదాహరణలుగా ఇస్తాను. వాటిని పరిశీలించి విజ్ఞులు తగిన నిర్ణయం చేతురుగాక,

ముందుగా నింజనపు మరబండి
 ఆవెనుక చక్కని కుందనపు మేల్మందనములండి
 ఎందుజూచిన వాలుకుర్చీ
 పొందుపరచిన బెంచిబల్లలు
 అందు తూలిక తల్పములు పలు
 చందముల కడు నిందొనర్చెడి

॥రయల్॥

కూరి మరలగ గార్దదొరగారు కొన బండిలోగా చేరియుండి బండియరిగెడి దారులరయుచూ రాకపోకల తీరులనుచూస్తూ స్టేషనుల జేరగానే దిగి బండ్ల ఊమాన్ని చూసుకుంటాడట. ఘంటానాథం కాగానే బండి కదులుతుందట. అది సంజ్ఞమాత్రమే. డ్రైవర్లలో నొకడు మరదిగిప్పి బండ్లను గుప్పగుప్పన చిచ్చు మంటలు ఉప్పతిల్లగ చేయుచు దెప్పశక్యముగాని వేగంతో బండి నడపునట. ధూమవర్షపు కవచధారులొద్దరు.

సోమరితనం ఏమీలేకుండా తైలధారలు వదులుతుంటారట. రెండుపైసలు మైలుకు పీజట, బండియెక్కిన జనులకెల్ల వేర్వేరు టికెట్లుండవలెనట. అంతా లేకుంటే తప్పుపనిగా దండనము కాకుండక మానదట. సొమ్ము ముందుగచెల్లుబడి చేయవలెనట. రైలు దిగిపోవునపుడు దానిని అధికార్లు తెమ్మందురట. ఇలాగ రయిలునుగురించి, దానిలో ప్రయాణంచేసే పద్ధతుల్ని అన్నింటినీ పర్ణించాడు. ఇలాగే విమానం విద్యుత్పరికరాల్నిగురించి పాబల్నుంచే విజ్ఞానం ఎంతత్వరగా జనసామాన్యంలో వ్యాపిస్తుంది !

కొత్తవింత ఏదైనానరే జానపదుల్ని ఆకర్షిస్తుంది. అందుచేతనే తదేక దృష్టితో దేనివంకనయినా చూసే నాగరికుల్నికూడా జానపదులని వేళాకోళం చెయ్యడం జరుగుతుంది.

కంపెనీలలో ఉద్యోగం చేసేవారు ట్రైమ్తప్పక వెళ్ళడం తిండి బుజాన పెట్టుకొనిపోవడం దేవుడాఅంటూ దూరభారంకూడా పనికోసం పోవడం గంట కొట్టగానే గేట్లుమూసి ఫనివారికి హాజరువెయ్యడం మనకి నేడు అరిపాటిఅయ్యాయి. ఫ్యాక్టరీలలో, దుమ్ములో, నేడిలో, చెమటోడ్చుకుంటూ పనిచెయ్యడం, వీడీలు కాల్చుకొనేటందుకు అందరికీ ఒకేసారి అవకాశం రావడం మిల్లుపనివారికి నేటి

సామాజిక వ్యవస్థలో పరిచితమే, పని అయిపోగానే బజారుకెళ్ళి ఉప్పు సవ్వు కొనుక్కొని స్త్రీలైతే ముస్తాబుచేసుకొని సరదాగా సరసాలాడుకొంటూ చీకటి పడినాక ఇంటికి చేరడం నేడు వింతలుకావు. కాని ఇవన్నీ కొత్త జానపద కవికి వింతల్లా కన్పించాయి. అందుచేత వీటిని బాబుచౌర కంపెనీ తమాషాలని చిత్రించాడు.

రంగూన్ నగరానికి కూటికోసమూ మేష్టివనులకు వెళ్ళే అలవాటు తెలుగు జానపదుల్లో వ్యాప్తి చెందింది. ఆది పూర్వ చారిత్రకయుగంలో జావా సుమిత్రాల్లో రాజ్యస్థాపన చేసిన అలవాటుయొక్క ఆపభ్రంశమేమో ననిపిస్తుంది. విదేశయాత్ర చేయుటయూ స్వదేశీయ సంస్కృతిని వ్యాప్తిచెయ్యడమూ హద్దించతగినవే. మొదట్లో హద్దించతగిఉన్న అలవాటు కాలక్రమాన పారతంత్ర్యములో మునిగి ఉన్న తెలుగువారిలో వెర్రితలలుపేసి నీచవృత్తుల నవలంబించేటందుకు విదేశ యాత్రలుచేసేలా చేసింది. ఆదేవారికి కోరంగేలనేపేరు సంపాదించింది. కొత్త సమస్య లుత్పన్నంచేసింది. నల్లమందు బాయిలలాంటివారు కాకుండా కష్టసహిష్టులై పనిచేసి ఇంటిదగ్గరకంటె ఇబ్బడి ముబ్బడిగా సంపాదించి దర్బాలు వెలిగిస్తూ తెలుగువారు బర్మా జాతీయ జీవనంలో ప్రత్యేకస్థానం వహించారు. వారు తమ కొక వార్తాపత్రికని ఏర్పాటు చేసుకొని రాజకీయాల్లో ప్రాముఖ్యతని సంపాదించారు చూపోవనిచేత వీరిని వెడలనడవాలని గలాటాడేసిన బర్మీయులకు తెలుగు కత్తిదెబ్బ రుచిచూపించారు. బర్మా రెండవ ప్రపంచ యుద్ధారంభంవరకూ మన వలసరాష్ట్రంలాంటిదై మన జానపదుల ఆర్థికవ్యవస్థలో ముఖ్యాంశమై ఉండేది. అందుచేతనే జానపద వాఙ్మయంలో రంగం మోర్మెన్లకు స్థానం ఏర్పడింది. సిరిసిరిమువ్వ, రంగంపదము అనేవి ఈ విషయాల్ని వ్యక్తంచేసాయి. సిరిసిరి మువ్వపాట వేరేచోట చర్చించబడింది. ఇక రంగం పదముల్లో మన జానపదుల్ని ఆకర్షించిన రంగూన్ పురవైభవం వర్ణించబడింది, వాటిని రంగూన్ నివాసి యైనట్టి సోమన్న రచించాడు.

యెటుజూచిన మరియెల్ల గొడుగులట

మేడ మిద్దెలట మెలగుచున్నవట

కోటబొమ్మలట కొత్తకంబులట

అని భవనాన్ని-

రాణితోటోకటి రమ్యమై యొప్పియున్నదట
 తాణువల్లెను చూడబోయియట
 రంగుగాను డబ్బిచ్చి చూతురట
 శరభ సింహ శార్దూలము గలవట
 వరకలి హయములు వానరంబులట
 అశవినునుమ్మలు అమరుఁబెలట
 అడవిమనుమ్మలు అమరుఁబెలట
 తెల్లదుప్పలట పుల్లి (పురి) వేళ్ళయట
 జాంబవంతుడట ముప్పదిరంగుల మూషికంబులట
 అగ్నిపక్షిలట అడవికోళ్ళట
 గరుడపక్షిలట గార్జభంబులట
 శుకపికరవములు చూడ చిత్రమట
 అన్నిజాతులూ అమరియుండునట
 రారా జాతాము జనులారా రంగూసుపురము

అంటూ రాణితోట అందవందాల్నీ వివరిస్తూ జానపదుల్ని రంగూన్ పురాభి
 ముఖుల్ని చేశాడు. ఆదిగో రంగూన్ అనునట్లుగా దాని సొగసుని వర్ణించి ఇదే
 వారి అన్నట్లు—

తాకినాడ వైశాఖనట్టుమట
 భీమునిపట్నం కళింగపురమట
 పూడి బారువట గోపాలపురమట
 ఆరురేవులలో ఆరమరలేరట
 సీరేవైనా ఒక్కరేటుయట
 పన్నెండురూకలు యెనిమిదణాలట
 ఇచ్చి వెంటనే తెచ్చిచీటియట
 వాడయెక్కైనా ఐదోఠోజుకు
 వచ్చిచేరును యీ రంగపురమట

అని పదం ముగించాడు.

వాన వరద రాకలవల్ల యెల్లలు చెరువుపోంగి హఠాత్తుగా రయిచుకట్ట
 వెక్కిరిస్తూ బిడ్డిమీదకొచ్చి దాన్ని పెడతీల్ మనికొట్టి రయిరాని చుట్టుముట్టిండ్ల. ఆమాయ

దారి రాకడకి పెట్టెలన్నీ కూలి ఫెళ ఫెళా విరిగాయి. ఉక్కు ఇంజను కూడ ముక్కు ముక్కులైంది. పిల్లాజెల్లా అల్లాడిపోయారు. గుడ్డలూ గుడుసులూ కొట్టుక పోయాయి. ఊపిరాడక కొందరూ డప్పుకపోయారు. ఊపిరి ఉన్నవారు ఒడ్డుకు చేరారు. ఎన్నో ప్రాణాలు తీసి ఉసురు పోసుకుందలి యెల్లలచెరువు యేరువాకని ఒక పదంలో జానపదకవి వర్ణించాడు. అంతకంటె ఎక్కువలైన 1884 నాటి బందరు ప్రిన్స్ ఫీభత్సాన్ని సీసమాలికలో మరో జానపదకవి వర్ణించాడు. ఈ పదమూ పద్యమూ జానపద కవుల పద సారాళ్యానికి స్వభావోక్తి వర్ణనా దైదగ్ధ్యానికి తార్కాణం. అందుచేత వాటిని ఇక్కడ పొందుపరుస్తాను.

ఎంతపని చేస్తేవే యెల్లలచెరువు యేరువాకా
నీ వెంతపనిచేస్తేవే యెల్లలచెరువు యేరువాకా
చీకట్లోవచ్చినావు చెట్టుచేమ కలిపినావు
రయ్యానవచ్చినావు రైలుకట్ట నెక్కినావు ||ఎంత||

కారుచీకటిలోన గుప్పుగుప్పునరైలు
కూతవేసికొంటు రైలు మోతచేసికొంటుపస్తై ||ఎంత||

వచ్చేది రైలునిండా వందలున్నరుగదే
వచ్చేది రైలునిండా జనులూఉన్నరుగదే ||ఎంత||

బిగ్గిమీదకొచ్చి పెడేర్న పడిపోతా
చుట్టుముట్టి నీళ్ళు చుట్టేసెనే రైలు ||ఎంత||

ఎంత మాయదారివే యెల్లలచెరువు యేరువాక
పెట్టెలన్నీ కూలి ఫెళ ఫెళా యిరిగెనే
ఉక్కు ఇంజనుగూడ ముక్కులుముక్కులయ్యె ||ఎంతమాయ||

పిల్లాజెల్లాగూడ అల్లాడిపోయిరి
గుడ్డలు గుడుసులు కొట్టుకుపోయిరి ||ఎంతమాయ||

ఊపిరాడక కొందరూ డప్పుకపోయిరి
ఊసిగాను కొందరూ డ్డుకుచేరిరి ||ఎంతమాయ||

ఇన్ని ప్రాణాల్ని సీ ఉసురూ పోసుకుంటె
ఎన్నాళ్ళు నీబ్రతుకూ ఎవరు మెచ్చుతా
నీవెంత మాయదారివే యెల్లలచెరువు యేరువాకా

ఇలాంటివే మరియెందు రచనల్లోకూడ వరదవచ్చె ఉప్పెన కెరటాలవల్లా కలి
గిపో ఉదంతం వర్ణించబడింది.

వరదవచ్చె వరదవచ్చె వరదవచ్చెరా
మూడునాళ్ళ కుండపోత ముంచుకొచ్చెరా
వాగులన్నీ చెరువులన్నీ ఒకటిచేసెరా
చాత కరువుకంటె ఎంతో దస్సమైందిరా
పోతరాజుకంటె మిగిలి పొగరువుందిరా
వరదవచ్చె వరదవచ్చె వరదవచ్చెరా
ఇళ్ళముంచి వొళ్ళముంచి గుల్లచేసెరా
తొన్నచేయి పంటచేయి మన్నుచేసెరా
వరదవచ్చె వరదవచ్చె వరదవచ్చెరా
పక్షిలన్నీ పాములన్నీ పారిపోయెరా
వరదవచ్చె వరదవచ్చె వరదవచ్చెరా
వరుణదేవుడికి జాలి తిరిగివచ్చెరా
వానలేదు వరదలేదు వొండుగ్రుమిగిలెరా
వరదవచ్చె వరదవచ్చె వరదవచ్చెరా

1834 లో ఒక్క బందరుపట్నంలోనే 80,000 మంది నశించేలా చేసిన
ఉప్పెన కెరటాన్ని ఒక అజ్ఞాతకవి ఎలా వర్ణించాడో చూడండి. కెరటంతో
కొట్టుకొనిపోయి తాడిచెట్టు మొవ్వలో చిక్కుపడి అదృష్టవశాన ప్రాణం దక్కిం
చుకొని అకవి గురజ గోపాలాచార్యుడు ఉన్న ప్రజలను రక్షింపుమని సకరుణంగా వేడు
కున్నాడు.

వసుధలో రత్నాక్షి వత్సరంబందున రహిమించు కార్తీకమాసమందు
శుద్ధ విదియయందు జయవారమునాడు చిన్నగాలివినరె శీఘ్రమునను
మిక్కిలి ఉత్తరాన మేఘంబుబుట్టెను చక్కగాగాలియు యెక్కువాయె
అగాలి తూరుపున అరజాము వేయగా దేవుడోయని ప్రజలు తల్లడిల్లిరి
ఉప్పునముద్రముపొంగి గొక్కున చుట్టేసినుచిలి బందరు ప్రజల
మచ్చమాసె
గొప్పవృక్షములన్ని తప్పకవంగెను పక్షిజాతములన్ని చచ్చిపోయె

గోవులు గొర్రెలు చచ్చుట నిజమని తల్లికి విడ్డల తాపుదమై
 గుండిలిపాలెంబు రూపు మాసిపోయె కోన చిన్నాచురము కోలుపోయె
 తిమ్మనపాలెంబు ధూళిత్రగొట్టినా మేదరపాలెంబు నీటగొలిపె
 వల్లెటూళ్ళలోను ఇళ్ళు కొట్టుకపోయె దీవలు సాదలు భీతిగనిరి
 అవార్త దేశాన అలుముకు పోవగా చెప్పుకొనసాగిరి గొప్పగాను
 యెల్లమ్మ, పుల్లమ్మ, విన్నావ వెంకమ్మ పేటలో చచ్చిరి కోటిప్రజలు
 ఇలలోన ఈవంత యెన్నడు యెరుగము ఇంటింట పీఠగులెన్నియెన్ని
 కొట్టుకపోయెను గోతాలుపెట్టెలు బట్టలు బస్తాలు విళ్ళతోడ
 విళ్ళమోప్పగ నీటిలోనిలిచె నెల్లకురుకబంజిగ నీస్వాతికార్తిలోన
 ఉన్నప్రజలను రక్షింపు మురగశయన గురుజ గోపాల గోవింద గుజ
 విశాల

ఇలాంటిదే వక్షాభావంతో బక్కచిక్కిన రాయలసీమలోని

జానపదకవి ఆవేదన వ్యక్తంచేస్తోంది ఈ కిగిది రచన—

వర్షాము గురిపించవయ్యా పేగ
 కరుపూలు కడతేర్చవయ్యా
 పరలోకావాసులూ మొరసేయుచున్నారు
 పరమ పావనమూర్తి శరధారములవంటి ॥వ॥

భూపతియాజ్ఞచే చాపాలు కాపులు
 తాపమొందుచునరులు చాపోవుచున్నారు ॥వ॥

బక్కయెద్దలతోను దుక్కే జాగోనెదున్ని
 పెక్కుపైరులు చెట్టా చిక్కియున్నారయ్యా ॥వ॥

క్రోధనాబ్జమాన భాద్రీపదములోనా
 కొద్ది వర్షమువస్తే మేది నంతటపండు ॥వ॥

.....

అంటు దొంతిరెడ్డి కొత్తరాయడనే అచ్చమైన జానపదకవి కొటకపు
 కోరలలో చిక్కిన ప్రజల ఆవేదనని వర్ణించాడు.

(విశాఖపట్నం)

(చిత్తూరు)

గుడిలో గంటలసే మా పెనుగొండలనీ రెండు చక్కటి గేయాల్ని విజయ

వాడ లేడియో ప్లేషనువారు సేకరించారు. వారు వాటిని జానపద గేయాలనే పరిగణించారు. కాని వాటి రచనల్లోని గాంధీర్యాన్ని పరిశీలిస్తే ఎవరూ అవి కేవలం జానపదుల రచనలని అనుకోలేరు. నేటి అధ్యుడయ రచయితల ప్రగతిధాటి

కడుపుకు చూడూ. కట్టగబట్టా లేకల్లాడే పీన్లుల్లారా
లెండో లెండో అన్నాయి నడుములు దిగించుడన్నాయి

అన్న చరణంలోనూ

సాక్ష్య అప్పాజీని సత్కాలలోపెంచి
బుద్ధిమంతునిజేసి పంపింది పెన్సొండ

అన్న వాక్యాల్లో ఐతిహాసిక రచనా సూచనలగావించే రచనా చాకచక్యమూ కన్పిస్తాయి. ఈలాంటి పోకడలు శ్రీశ్రీ, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారి వంటివాళ్ళు మిగిలిన రచయితల రచనలలో తులతూగుతున్నాయి.

అందుచేత ఈ మధురగేయాల్ని జానపద గేయాలనడం భావ్యంకాదని నా అభిప్రాయం. చదువరులే ఆ గేయాల్ని పఠించి ఈ నిర్ణయమందలి ఒప్పుతప్పులు నిర్ణయించుచురుగాక.

11 జానపద గేయ రచనల్లోని ఛందో సంగీత రీతులు

(1) ఛం దో రీ తు లు.

ఈ అధ్యాయంలోని ఈభాగం రచించేటందుకు నాకు శ్రీ కోరాడ రామ కృష్ణయ్యగారి “దేశీ” అన్న గ్రంథమూ, శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారి సూక్తాభందస్సులుఅనే వ్యాసమూ ఏంతో ఉపకరించాయి. అందుకు వారిద్దరికీ కృతజ్ఞుణ్ణి.

క్రిస్తుకకారంభంనాటికే తమిళంలో విజయగీతాలూ పేమిగీతాలూ రచింపబడి గ్రంథరూపంగా పోగుచేయబడినట్లు తెలుస్తోంది. వాటిని దేశీయ రచననే పేరుతో వ్యవహరిస్తారు. వాటిలో అక్షరగణములతో కూడిన వృత్తాలుగాని ఆలంకారిక విమర్శక మతానుసారమయిన నియమాలుగాని అవలంబింప బడలేదు.

ఈ ప్రాచీన ద్రావిడ కవిత్వం మూడో నాలుగు పాదాలతో కూడిన పద్యాల రూపంలో ఉంది. పురనానూరు, అగనానూరు అనేవి అలాంటివే. పురనానూరులో శృంగార రస ప్రధానమైన గీతాలు ఉన్నాయట. త్రి, చతుష్పాది పద్యాలకు సాయం 6, 8, 10, 12 పాదాలకలవికూడా వాడుక చేయబడ్డాయి. క్రీ॥ శ॥ 9-వ శతాబ్దంనాటికి ద్రావిడ భాషలలోకి సృగ్ధరావృత్తం రవాణాబడింది. కన్నడ సాహిత్యంలో చంపూకావ్యాలు వెలిశాయి. తెలుగుదేశంలో నత్యాశ్రయుడు మొదలు గాగల చాళుక్యరాజులు దేశీ కవితకు ఆలంబనమిచ్చి తెలుగు రచనలను నిలబెట్టినారు.

మునుమార్గ కవిత దేశంబున వెలయగ దేశికవిత బుట్టించి తెనుం
గుని విడి రంధ్ర విషయంబున జననత్యాశ్రయునిదొట్టి చాళుక్య
స్వపతో

ఆ రచనలేవో మనం పేర్లయినా చెప్పలేని స్థితిలో నున్నాము. అవి నశించాయి. కాని తరువోజ, అక్కరలు, సీనములు మొదలైన దేశీయ చందోరీతులు పరకపరకగా శాసనాల్లో కనిపిస్తున్నాయి.

సంస్కృత ప్రాచీన ప్రాచీన దేశీ రచనలు వరుసగా వెనుకబడి పోయాయి. కాని లింగాయత మతం (వీరశైవం) ప్రబలడంతో జాను తెనుగు ప్రచార సాధనమైంది, పాల్కురికి సోమనాథుడు ద్వీపదలలో రచనల సాగించాడు. 13-వ శతాబ్దిలో రంగనాథ రామాయణము రచింపబడింది. కృమముగా తెలుగులో దేశీ రచనలెక్కువ కాసాగాయి.

దేశీ రచన రీతులన్నింటిలోను లయానుగుణములైన మాత్రాగణములే వాడబడుతున్నాయి. అందుచేత అవి పాటకి మంచి వీలైనవి. అక్షరగణ బద్ధములైన సంస్కృతములు పాండిత్య ప్రకర్షకా వదువుటకూ వనికవస్తాయేగాని పాటకి దేశీ వృత్తములంత అనువుగా ఉండవు. ఇవి విద్వాంసుల ఆమోదాన్ని పొందాయి. సామాన్య ప్రజల ముఖస్థములైన పాటలు తరతరములుగా ఎన్నో రచింపబడ్డాయి. కాని వారి నెవరూ గ్రంథస్థము చేయలేదు. వాటిని మార్గకవితో సమన్వయం చేసినట్లయితే నిలిచేదే. కాని తెలుగు దేశీ కవిత కాఅదృష్టం సట్టలేదు కొన్ని రచనలకు మాత్రమే మన లాక్షణికులు లక్షణాలు చెప్పారు. వాటినినా ఎవరో కొందరుమాత్రమే ఉపయోగించారు. మొత్తంమీద వండితులూ విద్వత్కు

ప్రతి దేశ ప్రజలను అనుసరించి ఉండవలసినది. అది శోచనీయమైన విషయమే.

తెలుగు పాటల్లోని చందోరీతుల్ని వివరించాలంటే మనం ఇతర ద్రావిడ భాషల్లో ముఖ్యంగా తమిళ కన్నడాల్లో వ్యాప్తి చెందిన దేశీయ చందాల్ని పరిశీలించాలి. ఈ భాషలు ఒక కుటుంబానికి చెందినవవడంచేత వాటిలో పోలికలు మనకి స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. అందుచేత తమిళభాషలో వ్యాప్తమైయున్న కొన్ని దేశీయ చందాల లక్షణాల్ని వాటికి తెలుగులో కొన్ని ఉదాహరణల్ని ఇయ్యదలచుకొన్నాను. వాటినిబట్టి ఉదహరించిన పాటలు ఈ వరసలో ఉన్నట్లయితే వాటి చందోరీతికూడా వీటికే ఉంటుందనడం గ్రహించవచ్చు.

(1) కూతైమానై అనేది ఒక తమిళచందము. ఇందులో తుదిగణంలో తప్ప తక్కిన అన్నిగణాల మొదటి అక్షరాలకి మైత్రి ఉంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు వాటిమైత్రి గణంవిడిచి గణంలోకూడ ఉండవచ్చు. ఈ చందంలో ఒక్కొక్క పాదంలో నాలుగేసి మాత్రులున్న నాలుగు గణాలుంటాయి.

చాల గేయ వాఙ్మయంలోని—

(a) గుడు గుడు గుంచం గుండేరాగం
పాముల పట్నం పగడారాగం

(b) చమ్మచెక్క చారెడేసిమొగ్గ
అట్లపొయ్యంగ అరగించంగ

అనే పాటలు ఈ రకపు పరిబంధాలకి లక్ష్యము.

(2) ఒరుడిమానై అనే మరోచందంతో పద్యం నాలుగుపాదాల్లోనూ ఒక్కొక్క పాదంలోని మొదటిగణంయొక్క నాల్గోగణంయొక్క మొదటి అక్షరాలకి మైత్రి ఉండాలి.

పువ్వుపేరే జాణిపువ్వు
పురముపేరే అయోధ్యపురము
దేవిపేరే సీతాదేవి

అనే పాట దానికి లక్ష్యము.

(3) తొడైఅని మరోఛందంఉంది. దానిపాదాల్లో తుది గణాలకిగాని అక్షరాలకిగాని మైత్రి ఉంటుంది. వాటిలో అనేక భేదాలున్నాయి.

(a) లాలి శంకర సదాలిత కుమారా
లాలి పటుతాండవోల్లాస ఘనధీరా

(b) భూదేవి కూతుర్ని కోయిలారో
జనకుని కూతుర్ని కోయిలారో
దశరథుల కోడల్ని కోయిలారో
శాంతకు మరడల్ని కోయిలారో

(c) వద్దనగూడదమ్మా వినవమ్మా
ఎఱ్ఱావు పాలసుమ్మా
ఎఱ్ఱగా గాచిరమ్మా - మాయమ్మ
జుఱ్ఱవే ముద్దుగుమ్మా
సుదతి భుజియింపలేకా - నిజప్రసవ
వేదనకు నిలువలేకా
నొప్పులసి చెప్పలేకా చెప్పకను
చెలుల కను గప్పలేకా

అనే పాటలు దీని కుదాహరణములు. ప్రస్తుత విషయం కాకపోయినా చివర ఉదహరించిన పాటలు తొలిమాలి బాలింతరాలి సిగ్గు ఎంత మృదువుగా పర్జించబడిందో తోడై భేదాల్లో అడియి యైప్పుత్తోడై అనేదాంట్లో వ్రతి పాదం లోని మొదటిగణముయొక్క తుది అక్షరాల మైత్రి కనిపిస్తుంది. అందుకు అత్యధిక ప్రశక్తిగాంచిన—

గుమ్మడేడే గోపిదేవీ
గుమ్మడేడే కన్నతల్లి
గుమ్మడిని పొడమాపగదె
మా అమ్మ గోపెమ్మా

ఈ ఛందం ఏడుమాత్రులుగల నాలుగేసి గణములున్న పాదములతో కూడిన వృషభగతి రగడ భేదమేమో అనికూడా అనవచ్చు.

(4) కందార్థములు ముందు కందాది ధోరణికలిగి పాటగా మారి
 ఛందో విశేషము, దీనికి ఉదాహరణలు వేదాంత విషయ ప్రధానమైన రచనల్లోన
 యక్షగానాల్లోనూ కుప్పతిప్పలుగా కన్పిస్తాయి. మచ్చుకి “శ్రీ మధురాధరీ వినవె శేః
 గిరీకుడ నీదు కేశికాదామమునందు నింతవది దర్పకరీలలనుడి యంతలో వేమః
 వేటలాడజని వేగమె వచ్చితి తల్పుతీయవే భామా నద్గుణ గుణధామా లావణ్య
 చతురసీమా అలమేలు మంగనామా” అనేదాన్ని ఉదాహరణగా గ్రహించి
 వచ్చును.

(5) తెలుగు జానపద గేయ ఛందాల్లో షట్పది మరొకటి. అప్పకవి
 షట్పదిలో అరుపాదాలుండాలనీ పాదానికి ఆరింద్రగణములూ ఒక చంద్రగణము
 పాదంతో మూడు ప్రాసయతులూ ఉండాలని నిర్వచించాడు.

శ్రీ తరుడిరొ నే శ్రీరఘురాముడ
 జేరి కవాటము తీవే
 జేరి కవాటము తీవే
 భ్యాతిగ శ్రీరఘురాముడవై తే
 కోతుల జేరిగదో యీ ఘన
 సేతువు గూర్చగదో (ఓ) యీ

అనేదానికి లక్ష్యంగా గ్రహించవచ్చును.

భోగషట్పది అనేది షట్పదీ భేదాల్లో ఒకటి. అందులో మొదటి రెండు
 పాదాల్లోనూ నాలుగేసి మూడుమాత్రల గణాలూ మూడోపాదంలో అరు మూడు
 మాత్రల గణాలూ తర్వాత ఒక గురువూ ఉంటాయి. తక్కిన మూడుపాదాలూ
 ఇలాగే ఉంటాయి. అందుచేత ఈ ఛందంలో మొత్తము 38 మాత్రలుంటాయి.
 తెనుగు భాషలోని సువ్యపాట లిలాంటినే—

సువ్వి సువ్వి రామచంద్ర
 సువ్వి సువ్వి కీర్తిసాంద్ర
 సువ్వి సీతమ్మ మాకు కుభములిమ్మా

అనేది మొదటి మూడు పాదాలకీ లక్ష్యము.

(1) భామినీ షట్పది మరో షట్పదీ భేదము. అందులో మొదటి రెండు

పాదాల్లోనూ 3 + 4 + 3 + 4 మాత్రాలున్న గణాలు. మూడో పాదంలో 3, 4, 3, 4, 3, 4, 2 మాత్రాల గణాలు ఉంటాయి. మిగిలిన మూడుపాదాలూ మొదటి మూడుపాదాల చాయలే. గుమ్మడిపాలు దామిసిషట్పది మువ్వల నాలుకూడ దామిసి షట్పదులే. తులసిదశకంబూద దామిసి షట్పదిలోనే రచించబడింది.

తులసి యంట నుంచువార్ని
తులసి పూజ చేయువార్ని
తులసియందు ధిక్తియుంచి తొలగువారిని
తులసిజూచి మ్రొక్కువార్ని
తులసి యనుభవించువార్ని
తెలిసి నీవు వారిదిక్కు తొంగిచూడరా

(d) పరివర్ధిని షట్పదిలో మొదటి రెండు పాదాల్లోనూ నాలుగు నాలుగేసి మాత్రాల గణాలు. మూడోపాదంలో ఆరు అలాంటి గణాలు ఒక గురువూ ఉంటాయి. ఇలాగే తతిమ్మా మూడు పాదాలూ ఉంటాయి. ఇందులో మొత్తం 116 మాత్రాలు ఉంటాయి.

(e) వార్ధిక షట్పదిలో మొదటి రెండు పాదాల్లోనూ నాలుగు బడేసి మాత్రాలుగల గణాలు, మూడోపాదంలో ఆరు, అలాంటి గణాలూ తర్వాత ఒక గురువూ ఉంటాయి. ఇతర షట్పదుల్లోలాగే మిగిలిన మూడుపాదాలు మొదటి మూడింటి పృతికృతులే. తెలుగులో ఈ షట్పదీ ఛందాలన్నింటికీ చెందిన పాటలు ఉన్నాయి.

(f) ఆష్టపది; నాగవర్మ ఛందోబుధిలో ఒక ఆష్టపదిని ఉదాహరించాడు పాదానికి నాలుగేసి మాత్రాలున్న గణాలు రెండుంటాయి. అలా ఎనిమిది పాదాలు చివరికు ఒక నాలుగు మాత్రాల గణము గగమూ చేరుతాయి. దాని పదాలూ కొన్ని శ్రీల పాటల్లోనూ ఈ ఛందం ప్రతిష్ఠామౌతుంది.

(g) ద్విపద తెనుగు జానపద ఛందము. ఇందులో పాదానికి మూడింద్ర గణాలూ ఒక సూర్యగణమూ ఉంటాయి. యతిగాని ప్రాసగాని ఉండవచ్చు లేదా లేకపోవచ్చు. ఈ నియమం లేకుండా వరుసగా ఉండే ద్విపదలకి మంజరీ ద్విపద అనేపేరు. ఈ ఛందమే జానపద రచయితలు అతి విరివిగా వాడారు.

నివ్వక్కవులుకూడా కొంత నిరసించినా పోసీఅన్న దృష్టితో చూశారు. ద్వీపద రెండుపాదాల్లోనూ సమాన యతిఉండి అలా నాలుగు ద్వీపద పాదాల్లో ప్రాస నియమాన్ని పాటస్తే తరువోజ తయారవుతుంది.

తమిళ, కర్ణాటక, తెనుగుభాషల్లో గణాల లక్షణాలను పరిశీలిస్తే ఒక విషయం తేలింది. తమిళభాషలో కొన్ని గణాల్ని తొలగించి కర్ణాటకులూ వాటిలో మరికొన్నింటిని తొలగించి తెలుగువారూ స్వీకరించారు. సూర్యగణాలలో చివర గురుశున్నదీ, ఇంద్రగణాల్లో చివర రెండు గురువులన్నదీ, చంద్రగణాల్లో చివర మూడుగురువులున్నదీ తెలుగులోలేవు. అవి కర్ణాటకభాషలో ఉన్నాయి. ఇలా తెనుగువారివి వదలుకోవడానికి అవి చెవికింపుగా లేకపోవడమే కారణమై యంటుందని చిలుకూరి నారాయణరావుగారి అభిప్రాయము. ఇలాంటి సంస్కరణములవలననే తెనుగు తేనెసోనెలు కరుస్తూ సహజమైన సంగీత మాధుర్యము కలదయింది. ఏలపాటలు జానపద వాఙ్మయంలోనూ యక్షగానాల్లోనూ విరివిగా వాడబడ్డాయి. ఏకే అనేది కర్నాట జాతులలో ఒక ఛందం. కానీ కర్ణాటభాషలో ఛందానికి తెనుగు దేశీయ ఛందానికి తేడాలున్నాయి. సోమనాధుడు దసవ పురాణాన్ని ఏలలుపెట్టి పాడినట్లు చెప్పాడు. ఏల భోగ షట్పదికి చేరువైనట్లు కనిపిస్తోంది.

కళిక, ఉత్కళిక, అర్థచందిరీకలు మొదలైనవానికికూడ అప్పకవి లక్ష్యాలనిచ్చాడు. తాళబద్ధములైనరచనల్లో ధవళములు, మంగళహారతులు ఏలలుచేరుతాయి. ఇవన్నీకూడ రగడలలో భేదములని ఆరుతాళాలనుబట్టి వాటిని గుర్తించవచ్చునని అప్పకవి సూచించాడు. వ్యావహారిక భాషలోనే ఈరకపు రచనలుండటముచేత ఉదహరించలేదు. తుమ్మెదపాటలు అల్లానేరేళ్ళు వెన్నెలపాటలు, చిలుకపదములు, కోవెలపాటలు, అప్పగింతపాటలు, శోభనములు, సుద్దులు ఐరేనిపాటలు మొదలైన రచనలన్నీ తాళబద్ధమైన మాత్రాగణ యుక్తమయినవే. జానపద గేయ వాఙ్మయాన్ని ఎంత మడిగట్టుకున్నా మన లక్షణకర్తలూ పండితకవులూ గుర్తించకపోలేదు. అప్పకవీయంలో కొన్ని పాటలకు లక్ష్యపూర్వకములయిన ఉదాహరణలు కనిపిస్తున్నాయి. ఆనందరంగరాట్ ఛందంలో సూళాది తాళకొట్టుములూ, దవళములు, శోభనములు, ఆరతిపాటలు కోలలు, ఏలలు, గొబ్బిళ్ళు మొదలయిన పాటలు పేర్కొనబడ్డాయట. గూడామి వెంకటదాసకవి అనేఆయన బలరామ చరిత్రలో దవళము సువ్వాల, శోభనము, ఆరాత్రిక, లాలి మొదలయినవాటిని

పేర్కొన్నాడట, గణపవరపు ప్రబంధరాజు వెంకటేశ్వర విజయ విలాసంలో ధవళము, శోభనము, ఆరాత్రిక సువ్వల, లాలి మొదలయిన పాటలు పేర్కొనబడ్డాయట. లక్షణదీపికలోకూడ ధవళముల సంగతి ఎత్తుకొనబడింది. ఈ ఉదాహరణలన్నింటికంటే మిన్న అనతగింది సహజ పాండిత్య శోభితుడయిన ఖోతనా మాత్యుని గేయ సాహిత్య ప్రియత్వము. అది జోలపాటని కందపద్యములో ఇమిడ్చి చేశీయగీతికి మార్గఫణితిని చేపూర్చింది.

జోజో కమలి దశేక్షణ

జోజో మృగరాజు చుద్య, జోజో కృష్ణ

జోజో వల్లవ కరపద

జోజో పూర్ణేందువదన జోజో యసుమన్

గోపికలు కృష్ణునికి జోలపాడిరి. గోపత్రీలు ప్రేమలైనుండి తరలి బృందావనము వెళ్ళినపుడు సంతోషసమయంలో ఏలపాటలు పాడారని పేర్కొనబడింది. ధవళములు ఏలలు శోభనములు కొట్టుములు లాలిపాటలు మొదలైనవాటికి యక్షగానాలలో విరివిగా ఉదాహరణలు కనిపిస్తున్నాయి. జానపద గేయ వాఙ్మయాన్నే గర్భితం చేసుకొన్న ఆ వాఙ్మయ విభాగం జనాదరం పొందిందన్నసంగతి తంజావూరాంధ్ర వాఙ్మయాన్ని పరిశీలించినట్లయితే తెలుస్తుంది. అది నాటి పండితుల ఆదరం కొంతకొంత పొందిందేమోననేటందుకు చేమకూర వెంకటకవి సుభద్రా పరిణయవేళ కట్టిరి. “మంచి లగ్నమున కంకణముల్ కరపంకజంబులన్ డెట్టిరి. హేనులన్ నలుగుఱేలి మృగీ మదచందనంబులన్ జుట్టిరి. కైశికంబుల విభుద్ధ మనోహర పుష్పమాలికల్ పట్టిరి. పేరటాండ్లు ధవళంబులు పాడుచు” అని చెప్పిన పద్యం తోపింపజేస్తుంది. ఇలాగ మొత్తంమీద మాత్రా సంఖ్యా నియమానికిగాని అక్షర గణ నియమానికిగాని లొంగినంతవరకూ జానపద ఛందాన్ని లొంగదీసి లాక్షిణికులు లక్షణాలేర్పరచారు. అందనివాటిని అలా వదలేశారు. లయ సమన్విత మైనవపదంచేత వాటిని సహజ కవులు వాడకుండా ఉండలేకపోయారు. దేశీయ గణ లక్షణాన్ని ప్రస్తరించి చూచినట్లయితే ప్రతిపాటా ఏ ఛందో నియమానికో దాసురాలు కాకుండాఉండదు. అందుచేతనే తెనుగుమాట పాటయై వెలిసింది.

(2) జానపద గేయాల్లో సంగీతము

సదోశతాబ్దంవరకూ తెలుగులో ఉద్గ్రంథాలు లేవనీ నాటి సాంఘికస్థితిని గాని కళా సాంప్రదాయాన్నిగాని తెలుసుకోవాలంటే సంస్కృత గ్రంథాల్లో ఇతర

చొంకతిరుగుడు విషయాల్లో ఆచారంగా గ్రహించారు. అంబుల సంగీత సాంప్రదాయాల్ని నాటి సంగీత కళనుగురించి, తెలుసుకోవాలంటే మనకి భరతుని నాట్య శాస్త్రము, నారదనిక్ష, మతంగుని బృహద్దేశి శార్ఙ్గదేవుని సంగీత రత్నాకరము, కౌంతవర్మ సహాయకారులవ్రాయాయి. “గీతం వాద్యం ఏదానృత్యం త్రయంసంగీత ముచ్యతే” అని సంగీత రత్నాకరంలో చెప్పబడింది. అందుచేత గీతం వాద్యం నృత్యం మూడూకలిస్తే సంగీతమవుతుందిని మనవారు భావించారు. కాలక్రమాన నృత్యం ప్రత్యేక కళగా సృష్టిపొందింది. గీతం వాద్యంకూడ కలిస్తేనే సంగీతం అని నేటి భావనకాదు. అది కలిస్తేనే ఆహ్లాదకరమే. లేకపోయినా కేవల గేయాన్నిగాని వాద్యోత్తిత గానాన్నికాని సంగీతంకాదని ఎవ్వరమూ నిరసించము. సంగీతాన్ని మార్గసంగీతమనీ దేశి సంగీతమనీ రెండువిధాలుగా పరిగణించారు. మార్గసంగీతం శాస్త్రబద్ధమైన ఆర్యుల సంగీతమార్గం దానికి. ఇహంకంటే పరం సాదించటమే ముఖ్య పరియోజనం. ఇక దేశి సంగీతం సంగతి అలాకాదు. అది సామాన్య జనులకు మనోరంజకమైనది ఇది అంత శాస్త్రబద్ధమైందిగాదు భరతాదుల సంగీత శాస్త్ర గ్రంథములో దేశి సంగీతరీతులు కొద్దిగా వివరించబడ్డాయి. వాటినిబట్టి ఏలా భేదములు అనేకములున్నాయి. ఏలలేకాకుండా దేశి ప్రబంధములు కూడ లెక్కకు మీరిపన్నట్లు తెలుస్తోంది. తాళయుక్తం, స్వరోపేతం మద్యేనాట విరాజితం అయిన గద్యాన్నికూడా గీత విశాదులు పాడేవారట. దేశి గీతాలకి నాట కాలిలోకూడా పరియోజనం ఉందనీ ప్రతి లాకం పద స్వరాలతో కూడిన గీతాన్ని గాంధర్వవేదులు వివిధమైన పేర్లతో వ్యవహరించేవారట. క్రాంతగీతంలో ఒక పాదం రెండోపాదం దేశిలో ప్రాసయుక్తమైఉంటే హంసపదంఅనీ అదితాళంతో కూడిఉంటే పదంపాటనీ పేర్కొన్నారు. త్యాగ హేళాగ్య సాంచర్య శౌర్య దైర్యాది వర్ణనలు విషయంగాగల గీతమే ఏలపాటఅని ప్రాచీన లాక్షణికులు నిర్వచించారు. ఈ నిర్వచనం అంగ్లేయ సారస్వతంలో తర్వాత క్రమంగా రూపొందిన చీరగాధల (Ballad) కంటే మిన్నఅనే అనిపిస్తుంది. ఐతే దేశీయ వాఙ్మయంలో ఏలా భేదాలనేకాలున్నాయనీ ఏలా నాదవతీ రమ్యా వర్ణాలంకార శోభితాగీయతే మట్ట తాలేననాదయుక్తా పదేపదేఅనీ, శృంగారః కదితౌరసఃఅని ముఖ్య రస నిర్వచనాన్ని కైశికవృత్తిలోనూ, పాంచాలీ రీతిలోనూ ఉండాలనీకూడా మనవా రభిప్రాయం వెలిబుచ్చారు. మాళవరాగంలో లఘుగమకంగల గేయాల్ని, ఏలల్ని పాడారట. తాళవివర్ణితమైనది. గద్యం, దాన్నికూడా మేధావులు గీతానుసారవలె పాడేవారు. ధవళములనూ శర్వరీ పదాలనూ యంపెలో గానం చేసేవారనీ తెలుస్తోంది దేశీయ సంగీతంలో ద్విపదపల ద్విపు (ఇదే సంస్కృతంలో ద్విపా), ధవళము మంగళ

హారతులు ముఖ్యమైనవి. పదాలు పాటలు, ఎన్నోరకాలవి ఉన్నాయి. పదాల్లో ప్రభాత పదాలు (మేలుకొలుపులు) వెన్నెల పదములు (చందమామ పదాలు) కోవెలపదములు, చిలుకపదములు, విరాళిపదములు, గొబ్బిపదములు, నివాళిపదములు మువ్వగోపాల పదములు ముఖ్యమైనవి. అలాగే పాటల్లో లాలిపాటలు, జోల పాటలు, ఏలపాటలు, సువ్విపాటలు, ఉయ్యాలపాటలు, ఐరేనిపాటలు, అప్పగింతల పాటలు, నోములపాటలు, అక్కలపాట, అడ్లొనేరెళ్ళు శోభనములు, కొట్నములు, చద్దులు, సుద్దులు, కందార్పములు, దరువులు, చిందులు, కీర్తనలు, సవతుల కయ్యములు ముఖ్యమైనవి.

గీత గోవిందం మొదలైన పదాలకి సంస్కృత వాఙ్మయంలో గౌరవం ఉంది. కాని వ్యావహారిక భాషలో రచించబడటంచేతనో, మెరుగు బంగారపు ఆలంకారిక నియమాల చాటున బరువైన నగలతో ఆలంకరించబడలేదనో, పద సరస్వతికి లయయుక్తయై రాగ రంజితమైనప్పటికీ పండితులు అర్హమైన గౌరవస్థానం ఈయలేదు. అతి ప్రాచీన దేశీ సంగీతాన్ని గురించి మతంగుడిట్లా అన్నాడు. “నాల్గన్నరాల్లో సంచారంచేసి పాడేపాటలు మార్గవద్దతికి చెందజాలవు అలాంటిది సవరలు వుళిందులు, కాంభోజులు, వంగ కిరాత బాహ్లిక ఆంధ్రీ ద్రావిడులు మొదలయినవారు పాడుతూ ఉంటారు. ఇది మార్గ సంగీతంలో నిషిద్ధము. దరువులకి మాత్రం ఈ నిషేధం వర్తించదు. అవిమాత్రం మార్గ సంగీతంలో కలుపుకోబడ్డాయి” సంగీత రత్నాకరంనాటికే మార్గ రాగాలన్నీ వాడుకలోనుండి తొలగిపోయి దేశీయ రాగాలే స్థిరపడతాయి. షడ్జగ్రామమే ఈ లౌకిక గానానికి ఆధారం అందుచేత దేశీయ రాగాలన్నీ దీనినుంచే ఏర్పడ్డాయనవలసి వుంటుంది.

నేడు జానపద వాఙ్మయంలో ఉన్న అసంఖ్యాకమైన పాటల్ని అన్నింటినీ పేరుపేరు వరసలా ఏ రాగంలో, ఏ పాతాళంలో పాడాలో వివరించడం కేవలం సంగీతశాస్త్రంలో కృషిచేస్తూ దానికే తమ జీవితాన్ని అంకితం చేసినవారికితప్ప సాధ్యంకాదు. సంగ్రహంగా కొన్నిపాటల్ని అవివరీతిగా సంగీత శాస్త్రానికి లొంగు దాటవుతున్నాయని విజ్ఞులు భావిస్తున్నారో చెప్పదలచుకొన్నాను.

“జో అచ్యుతానంద జోజో ముకుందా” అనే జోలపాట అతి ప్రఖ్యాతమైంది. దాన్ని నవరోజ్ రాగంలో పాడవచ్చుననీ జంపెతాళం పడుతుందనీ తెలుస్తోంది. ఏడుస్తోన్న పిల్లల్ని ఊరుకోబెట్టేందుకు వాళ్ళకంటే ఎక్కువ చప్పుడు

చేస్తూ “ఉభూతా ఆయా ఆయా ఆపదలు గాయి చిన్నవాళ్ళనుగాయ శ్రీరంగ శాయి” అంటూ పాడే పాటని నెల్లూరులో నాటభైరవీ జన్యమైన రాగంలో పాడుతారు. దీనిలో తాళంలేదు. అదే దేశీయ సంగీతం సహజమైందనీ నియమబద్ధంకాని నాటిస్థితిని ద్యోతకము చేస్తోందనీ రుజువు చేస్తోంది.

ఇక “కొండమీద వెండిగిన్నె”, “అట్లతడ్డోయి అరట్లొయి” అనేవి తెలుగు వాలభాలికల కంఠానికి తెలిసిన గేయాలు. వీటికి ఆదితాళం పడుతుంది.

“కస్తూరి రంగరంగ నాయన్న కావేటి రంగరంగ” అనేది సంక్రాంతి దాసరులు ఆనందభైరవి రాగంలో యుంపెతాళం పడేలా ఆలాపిస్తుంటారు.

దౌఢ్యవికథ తాళమాలిక దాన్ని సామాన్యంగా మోహనరాగంలో త్రిశ్రగ తిలో మధ్యస్థాయిలో ఎత్తుకొని పాడతారు. వీరగాఢల్లో ప్రఖ్యాతిగాంచిన పల్నాటి వీరచరిత్రని పంబజోడూ, తిత్తి సహాయంతో, భావానుగుణంగా ఆడుతూ కథ కుడు పాడుతాడు.

జానపద గేయాలు మొత్తంమీద భావసౌందర్యంవల్లా సూటిగా హృదయాన్నింది వెలికెగసిన భావస్పందనములవడంవల్లా శాస్త్రీయమైన సంగీతం దాని జోలికి పోకుండాఉన్నా ప్రజాదరంపొంది నిలచింది. ఇటీవల రేడియోశాఖవారు జానపద గేయాలెన్నింటినీ సేకరించి వాగ్య సంగీతముతో ప్రచారంచేస్తూ దేశీయ సంగీత వాఙ్మయ పునరుజ్జీవనానికి తోడ్పడుతూ ఉన్నారు. సినిమా కంపెనీలవారు కూడా జానపద గేయ మాధుర్యాన్ని ప్రజలకు అందిస్తున్నారు.

నందికేశ్వరుడు రాసిన అభినయ దర్పణం ఒక్క అంధ్రదేశంలోనే లభించిందట : అభినయం కులవిద్యగానూ, వ్రతంగానుఉన్న ఉన్నత వంశీకులు ఒక్క తెలుగువారిలోనే కనిపిస్తున్నారు. అందుచేత నృత్యసరస్వతి కూచిపూడిలో వర్ధిల్లిందనీ, చాలాకాలం పీఠం వేసుకొని అక్కడే వుందనీ, కాలక్రమాన క్షేత్రీయ్య సంచార ప్రేయత్వమూ, తెలుగురాజుల నృత్యగాన ప్రేయత్వమూ దాని దక్షిణాది యాత్రలకు కారణమైనాయనీ నమ్మడం సత్యంమారం కాబోదు. అన్ని కళలలాగే నృత్యకళకూడా స్వయంవ్యక్తమైన స్థితిలో ఏయే రూపవిలాసాలతో ఒప్పించేదో తెలుసుకోవాలంటే జానపద నృత్యభాణీలను పరిశీలించవలసిందే.

భారతీయ జానపద నృత్య దాశీలలో గర్భానృత్యం, మణిపూర వైఖరులూ, కథకళి కలాపాలు విశేష ప్రళంసల పాలవుతున్నాయి. వీటిలో కొంత పరిజన్మితి కన్పిస్తుందన్న విషయం విజ్ఞులందరూ ఒప్పుకొనేదే అందుచేత నృత్యసరస్వతికి వేవీ ఆదినటనమనేటందుకు ఆస్కారంలేదు. వీటితో మన దేశంలో ఉచ్చారణ సామర్థ్యంకూడా సరిగా లేనివారు, ఉత్సాహంతో అడుగులువేస్తూ పాటలుపాడుతూ చేసే నాట్యవిన్యాసాన్ని కనక పోల్చామంటే అధినయ సరస్వతి తప్పటదుగులు అందులో మనకు వ్యక్తమౌతాయి. దీపపుసెమ్మాను నిలబెట్టి దానిచుట్టూ చిరతలనో జేగంటనో మోయిస్తూ యెందుకయితే వుంచినావు బ్రొందిఖానాలోనూ అని రామ దాస కీర్తనను, తూగుతూపాడే సంకురాత్రి దాసరి అడుగుజాడలలోనూ, శివశివ మూర్తి వి గణనాథ, నీవు శివుని కుమారుడవు గణనాథా అంటూ నాదనామక్రియా రాగం ఆలాపిస్తూ, ఆదితాళం పడేలా అడుగులువేస్తూ కోలాటం మొదలుపెట్టే భజనసమాజంవారి భజనకలాపంలోనూ నృత్యసరస్వతి మధుర మోహన బాల్యం గోచరిస్తుంది. ఈ ఉదాహరణములను పరిశీలించినవారు భారతీయ నృత్య సరస్వతికి తెలుగునాడే జన్మస్థలమనుట కెంతమాత్రమును జంకరు.

తెలుగునాట విద్యావంతుల ఆదరణ లేకపోయినా రాజకీయాభిప్రాయపు వెల్లువలు నిరుత్సాహసరదినా కోలాటపు భజనలు పూర్తిగా మాటుపడిపోలేదు. ఆ సందర్భంలో జానపదులు పాడే కీర్తనలను సేకరించి రాజమండ్రి, మదేటి సన్యాసయ్య అండ్ సన్స్ వారు ప్రకటించారు. కనిత్వదృష్టితో వీటి ప్రాముఖ్యం అంత ఎక్కువకాకపోయినా, నృత్యవిన్యాసాన్ని కవి వ్రాసిన కీర్తనలోని పదాల విరుపులవల్ల ఎంత సహాయకారులో, అసభ్యస్త బాలనర్తకులుకూడా లయ తప్ప కుండా అడుగు వేసేటందుకూ వారిలో ఉత్సాహోత్సాహం కలిగి మంగా కల్పించి నృత్యానికి జీవంకల్పించి పతాకాస్థితికి (climax) ఎలా దారితీస్తాయో స్పష్టమౌతుంది. అందుచేత చదువరులకి ఒకటి రెండు ఉదాహరణలుమాత్రం ఇయ్యవలసి ఉంది. మరొకటి కోలాట భజనకీర్తనల్లో తెలుగువారి దైవమైన భద్రాద్రిరాముడి మీదా బాలకృష్ణుడిమీదా గోపికా సంవాదము. రుక్మిణీకృష్ణుల వాదము మొదలయిన విషయాలు సరసంగా, అతి సులభశైలిలో వర్ణించబడ్డాయి.

“గొల్లవారి వాడలకు కృష్ణమూర్తి నీవు
యేమిసనుల కొచ్చినావు కృష్ణమూర్తి
పాలు కొనవచ్చినానె గొల్లభామా - మంచి

పాటబోసి నన్నుటంపు గొల్లభామా
 కొత్తకోడలను నేను కృష్ణమూర్తి - నీవు
 అత్తగారి నడుగవయ్య కృష్ణమూర్తి
 కొత్తకోడల నీవైతే గొల్లభామా - నీకు
 రాక్కమిత్తు పుచ్చుకోవె గొల్లభామా
 రాక్కమేమి మాకువద్దు కృష్ణమూర్తి - నీకు
 కోటప్ప (కవియిష్టదైవము) కన్నయ్య కృష్ణమూర్తి

2. అటలాడిరీ బెండ్లాటలాడిరీ
 వాటముగా కొనగోటన మీటుచు
 సూటి దప్పకను నేటుగ కుశలపు
 లాటలాడిరీ బెండ్లాటలాడిరీ
 సలలితముగ తచ్చ రణములను
 గజుల రవములు యుం యుం యుం యనగను
 అటలాడిరీ బెండ్లాటలాడిరీ
 షీతి సుత తనర సుతులను
 గనుగొని హితమతి సమ్మతి
 నొనరగ చెండ్లాటలాడిరీ

3. మల్లెపందిరడిగో - సుందరి
 మాధవుడల్లడిగో - మొల్లసుగంధులు
 మొనసికొల్వగా - కల్లగాదు ఓ పల్లవపాణిరా
 మల్లెపందిరడిగో

ఆ పరిణత స్థితిలోనున్న సృత్యకళగురించి చెప్పేటప్పుడు తెలుగు బాలికలు చెట్టపట్టాలు వేసుకొని రెండు వహీలుగా ఏర్పడి “చిన్నీ బిన్నీ కెన్నోయేడు, సిరిగళ గోరూ కెన్నోయేడు” అని లయ తప్పకుండా ఒకరు ముందుకీ ఒకరు వెనక్కి నడుస్తూ అటలాడుతారనీ ఇద్దరు బాలికలు ఒకరిచేతుల నొకరు పట్టుకొని అడుగులు కలపి బీర్రబీగుతుగా నిలబడి గిరుగిన తిరుగుతూ తిప్పుతూ “ఒప్పులగుప్పు ఒయారిభామ” అనీ అడుతుంటారనీ అందులో పదవిన్యాసం అభినయ విన్యాస వీణాలూ ఉన్నాయనిపిస్తుందనీ చెప్పాలి. తెలుగు గేయ వాఙ్మయంలో, పబ్లిమా

ధృంతో ముఖ్యంగా, సారంగపాణి పదములు ఎక్కువ ప్రచారంలో ఉన్నాయి. సారంగపాణి మహాకవిని సంగీత సాహిత్య దేశీయ కవితా రచనా చమత్కారి అని పేర్కొనబడ్డాడు. ఆయన తన పదాలన్నింటినీ కాలేజీనగరంలో నెలకొన్న వేణుగోపాలునికి అంకితంగా చెప్పాడు. వాటిని ప్రచురించినవారు వాటిని శృంగారము, దేశీయము జాతీయములని నాలుగు పథాగాలు చేశారు.

శృంగారాత్మకమైన పదాలు క్షేత్రీయ పదాలకు అలంకారిక నిజ్ఞానుల దృష్టిలో కొంత లొచ్చినా అభినయ కళ వృద్ధిలో ఈడు జోడు అవిపిస్తాయి. కవి మరో చమత్కారంకూడా చేశాడు. ఒక పదంలో, స్వరస్థానాల్ని మరో పదంలో ఇలా కొమ్మలు, మానులు, ఊళ్ళు, దొషధములు, ఆభరణములు మొదలయిన వాటి పేళ్ళను వరుసగా ఒక్కొక్క పదంలోనూ గర్వగుప్తి చేశాడు. దేశీయమూ, జాతీయమూ అంటే పక్షపాతంగల ఈ కవి రచనల్లో జాను తెనుగు నుడికారం తొణికిసలాడుతుందనడంలో ఏమీ సందేహములేదు. మచ్చుకోసం “పచ్చనికమ్మలచీర పండుగనాడైన యెరగ, వెచ్చానికేమి లేదంటే వెలచెలవోయి నాతో” అని “సరసాలు సేయవద్దిక చాలు పోపోరా” అని సామాన్య నాయక నాయకుణ్ణి మందలిస్తుంది, రసందిప్పిలే మరోపదం ఉచాహరణ సూచిస్తాను.

వక్కాడైన నానలేదు గదవే వాని చెలిమికొక దండమే మంచి చక్కని వాడైతే నిండునలే సఖియ వేణుగోపాలునిచేతి ౧ చెడ్డచేని కింటివడ్ల పొంగలి జేసినట్లు యెదురు ప్రదర్శించి దొడ్ల రసికుడనుచు పేరుమాత్రమే గుడ్డిగవ్వ జూచితే నీయాన

ఉడుముబోతె పోయినది చెయిమాత్రము విడిచితే చాలుననే కథగా పడతి తా కుదువచెట్టైన సొమ్ములు పైకమిచ్చి విడిపించితే చాలద

మొగమోటమున మాట తోయజాలక మునుపు యెవతో కడుపాయెనందురు పగయింతలేక వానిగూడితి వుసురుంటే వుప్పమ్ముకోగల

ఇది వేణుగోపాల పరం నామమాత్రమే. కాని నాయకుడెవడో శక్సోటి గాడనే అనాలి. అందుచేత ఈ పదాల్లో శృంగారం, క్షేత్రీయ్య పదాల్లోలాగ దివ్య శృంగారం (Sublime) కాలేదనే అనాలి. కాని జాతీయనుడివృష్ట్యా సారంగ పాణి పదాలు ఎంతో విలువైనవి. ఎన్ని ఉచాహరణలైనా ఈయవచ్చు. కాని మచ్చుకి కొన్ని తునకలుమాత్రం ఇస్తాను.

“వడ్డికాసింప మొదలుపోయినవార్త నిక్కమనితెలిసె”

“దానితల్లి చెడ్డతొత్తు, అన్నదమ్ముడై తే ఇంద్రజిత్తు”

బలవంత మాఘస్నానము, దట్టిరకానివిందు

పేరువాసి, అందరాని మానిపండు, వేముల తీయదనము

సారంగపాణి అచ్చమైన జానపద గేయకర్త. ఇతని రచనల్లో మూడో భాగం కేవలం గాగ్రమీణుల భాషలో వ్రాయబడిన పదాలే.

అగ్గితిరుణాలంట అజ్ఞాని కతలంట

అపురా యెంత సోదైమే భారతకత

అపురా యెన్నె వింతలే.

సుగ్రీవు జయములు దీనిసుట్టు బలాహరు

అగ్గిరోరపు ఆయ్యోర్నడిగేసి సాచ్చిగ||

యిగ నేనుపయినెక్కి - యీబీసనూడిచ్చి

బగు పెగ్గెలెన్నెన్నోబలికి దుశ్శేసూని

మొగము చూడగానె మొర్నెవో యాలట్టిగు

గురు మిగురనకుండ గుడ్డెలగుక్కెనె||

అనే ధోరణిలో నడిచి జానపద గేయంగా రేడియోవారిచే సేకరించబడిన పదం సారంగపాణి విరచితమే.

భక్తిప్రబోధం చేసినా సారంగపాణి సూటిగా చెప్పతాడు. “కొలిచితే వేయి గోపాలదేవుని కొలువు కొలవవలెను. తలచితే విష్ణుచారిత్రింబులు తలచు చూడవలెను. ఓ జనులార” అంటాడు విమర్శించడంలోకూడా సారంగపాణి మాట కరుకే.

దాతువు దెలియక పైద్యముతేసే ధగిడికొక సొడ్డు కలిగియుండిపొట్టకు దినజాలని కతినుచికొకసొడ్డు. తన పద్యమువిని బహుమతిసేయని మనుజునికొక సొడ్డు” అని సొడ్డులు వేస్తాడు.

మొత్తంమీద సారంగపాణి పదాలు మన సాహిత్యానికి ముఖ్యాంకారము. సంగీతానికి, జానపదుల భాషకీ, అభినయానికి పట్టుగొమ్మలు. వాటికి నేటికంటె

న్వంసుల్లో ఎక్కువ ప్రచారం అవసరం.

ఇటీవల క్షేత్రయ్య సారంగపాణుల రచనలు అతి అసభ్యపు రచనలనే సుర్భదుమారం రేగింది. వాదోపవాదాలు జరిగాయి. ఆవిమర్శక ప్రతివిమర్శకులకు రౌక విషయం సూచించవలచుకొన్నాను. సారంగపాణి పదాలలో అన్నీ అసభ్యంగా రసమయములుకావు. భర్తృహరి శృంగార శతకంలోని రచనలు అసభ్యమని ఎలాగనమో అలాగే సారంగపాణి శృంగార పదాలు అసభ్యాలనడం, శీయ, జాతీయ పదాల్లో వ్యాకరణ విరుద్ధ పదాలను ప్రయోగించాడని తప్పు పట్టమూ న్యాయం కాదని నా మనవి.

కోలాట భజనకీర్తనల్లో నృత్యకళయొక్క ప్రాతిపదికలూ అపరిష్కృత లానమూ చ్యోతకమైతే క్షేత్రయ్య పదాల్లోనూ, భామకలాపంలోనూ నృత్యసరస్వతి పట్టంకట్టుకొన్న రీతులు సృత్యక్షమవుతాయి.

క్షేత్రయ్య పదాలు శృంగారరసాన్ని, భక్తితో రంగరించుకొని రూపొందిన సగృహకలు. జావళీలనే పేరుతో జనసామాన్యంలో వ్యాప్తినందాయి, అక్షరరమ్యతల్లా నృత్యానికి అనువైనవవడంచేతా మధుర భావ సంయుతమనవి కావడంచేతా బాలబాలికలూ, యువతులూ ఈ పదాలనుపాడి అభినయించి సానుభూతి పలికించి నాట్యైక జీవనులు కాగలిగారు.

కాపిషాపురాగంలో పాడబడే “అదరెనే మోవి తనకుదానె వదలెనే నీవి” అనేపదమూ - తోడి-తిరువులలోని “ఇద్దాళ్ళవలె గాదమ్మా! మువ్వగోపాలుడెన్ని చ్చినాడమ్మా! అనేపదమూ ఆహరి - చాపులో పాడే “పచ్చియొడలిదానర” అనే పదమూ “రేపు వత్తువుగాని పోర!” అనేదీ ఆనందభైరవి ఆదితాళంలో పాడుతూ వినయించే “శ్రీపతిసుతు బారికినే - నోపలేక నిను వేడితే కోపాలా? మువ్వ పాలా! అనేపదమూ ప్రఖ్యాతి నందాయి. నృత్య విద్యాగురువులైన కూచిపూడి గు ఈ పదాల్ని భామకలాపాన్ని పాడి అభినయంచేసే సాంప్రదాయాల్ని నిలబెట్టారు. అన్నిపదాల అభినయ వివరణనీ చర్చించడం సాద్యంకాదు. కాని హృశీ వేదాంతం లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు ఒక పదానికిచ్చిన అభినయ రణను ఇందు పొందుపరుస్తున్నాను. అదే నృత్య సంగీతాలలో క్షేత్రయ్య లకున్న విశిష్టస్థానానికి నిదర్శనం అవుతుంది.

I శ్రీమ హేశన వితర్కం ఔత్సుక్యం రతి
ఒక్కసారికే యీలాగైతే వోహో : యిదేమిటి రతిరా :

II ఔత్సుక్యం III
మక్కువ దీర్ఘరా : మా మువ్వగోపాల :

గ్లాని. దైన్యం. చపలత IV వితర్కం దైన్యం
పొక్కి యున్న నీ సొగసది యేమిర !

దైన్యం శ్రీమ వితర్కం సొగసుశ్రీమ వితర్కం
నెమ్మొగమున నీబడలిక లేమిర నీటుకాడ రామ్మదరేదేమిర

ధృతి వితర్కం
కమ్మనివాతెర కందినదేమిర ?

దైన్యం శ్రీమ వితర్కం
కాళ్ళను చేతులు తడబడులేమిర ? ||ఒక్క||

నుప్తి వితర్కం శ్రీమ వితర్కం
కన్నుల నిద్దురగమ్మే దేమిర గళమున జెమటలగారేదేమిర?

గద్గద శ్రీమ వితర్కం
తిన్నని పలుకుల బలుకవిదేమిర ?

జడత వితర్కం
తెలిసి తెలియకున్నావేమిర ;

ఔత్సుక్యం III హర్షం మోహం
ఇనపురి ముద్దుల మువ్వగోపాల : యేవునను అలసితిసీవే

ఔత్సుక్యం
మనమున నిన్నే నమ్మితిజాల

విషాదము గ్లాని వితర్కం
మార బిల్కకున్నావదియే ?

ఈ పదంలో నాయిక సామాన్య ఆత్మవృత్తి సురతానక్తిగల ప్రాకారాన్ని హాస్యరసం మృదురీతిని ప్రదర్శించబడిందని తెలుస్తుంది.

శ్రమ, బౌద్ధిక్యము, చాపల్యము, గ్లాని, సుప్తి, జడత, దైన్యము, విషాదము, వితర్కము అనే తొమ్మిది భావాల్ని పదమంతటా అభినయిస్తూ హర్షము, దృతి, హేళన, రతులు, మోహము అనువానినీ నేటి భావ అనుభావ సాత్వికాదిభావాల్ని సందర్భోచితంగా ప్రదర్శించాలని తెలుస్తోంది.

ఒక్కసారికే అనేచోట (I) గజదేను కుక్కుట వృశ్చిక హంస నాగపాశ గండభేరుండ, చక్రవాకధను పద్మాసన ముద్రల్ని, మక్కువదగ్గర (II) ఉపచార పాలు పలహారి, గంధ తామరలు, అత్తరు, పన్నీరు, ఘృష్ణ, శయ్యాలుంకార విశేష ఉపచారాల్ని, మువ్వగోపాల (III) అనేచోట గోవర్ధనధారి వనమాలాధారి కాళింగమర్దన కంసమర్దన, పటసత్రికాయి, శేషకాయి లక్ష్మీవల్లభ వేణునాదలోల కుడేల రక్షణ గజ రక్షణ పరతని సూచిస్తూ, సొగసు (IV) అనేచోట అలింగన చుంబన కళలకచ్చాణ కుచాకర్షణ పంచముఖును అనే శృంగార వికారాల్ని సూచిస్తూ నటించాలి.

మొత్తంమీద క్షేత్రీయ్య పదములు శృంగార రస మంజరికి లక్ష్యములైన వ్యాఖ్యలు, రసగుళికలు, ఆంధ్రీ నృత్య సంగీత పరిణతిని సూచించే ఉదాహరణ లలో మకుటాయమానములు. ప్రాచ్య వాఙ్మయంలో జయదేవుని గీత గోవిందా యితో తులనాగేవి. జానపదుల్ని రసికుల్ని రసవాహినిలో నోలబడించగలవి.

12. వాఙ్మయంలో జానపద రచనల స్థానం,

నేటి జానపద రచయితలు.

ఇంతవరకూ బాగా వ్యాపకంలోకిన్న జానపద రచనల స్వభావం, వానిలోని మేధాగుల్ని ఉదాహరణలతో వివరించడం జరిగింది. జానపద రచనలలో లోపా మీ ఎత్తిచూపలేదు. అలాగని వాటిలో లోపాలేమీ లేవని నా అభిప్రాయంకాదు. సశంకరు లన్నట్లుగా కావ్యాలలో..

నా తలంపునందు నాలుగు దోషముల్

పదమునందు, వాక్య బంధమందు

ఆర్థమందు, రసమునందును - పీనిలో
తుదిది యొకటె పృథుల దోషమరయ

అని నమ్ముచున్నాను. రస పృక్ష్నకు బంధకమైన రచనలు జానపద
గేయాల్లో మనకి కన్పించవు. అదర్శప్రాయమైన పాత్రల స్వభావం చిత్రించబడర
పోవచ్చు. కానీ, దానిని ఒక లోపంగా ఎన్నడానికి వీలేదు.

పదవాక్య ప్రపీణులు కాకపోవడంచేత జానపద కవుల రచనల్లో వ్యాకరణ
దోషాలు కుప్పలుతిప్పలుగానూ అపేక్షా వేగమువల్ల వాక్యనిర్మాణంలో లోపాలూ
దోషతకమవుతాయి. అవి నెరసులుకావని ఎవరూ అనరు. కాని, వాటిని చెరకు
పానకంలోని నెరసులవంటివనే రసజ్ఞులు భావించి సహించవలసి ఉంటుందని
నా మనవి.

మరోమాట. జీవవ్యాషలో మార్పులు అనివార్యములు. నిత్యవ్యవహారంలో
ఉన్న భాషలో అధికారిసనుసరించి పదాల్లో రూపభేదాలు కలుగుతూంటాయి. ఈ
సంగతి విజ్ఞులందరూ ఒప్పుకొనేదే. ప్రతిపదమూ ఏదోఒక అభిప్రాయాన్ని
సూచించే చిహ్నము మాత్రమేకదా! అందుచేత ఏ పదాన్నైనా వాడినవారి అభి
ప్రాయం వినేవారికి తెలిసిందంటే పదప్రయోగం సార్థకమైందనేకదా భావించ
వచ్చు. అలాంటప్పుడు ఆ పదంయొక్క రూపాన్నిగురించి “పెరివట్టింపులు పెట్టు
కోవడం న్యాయంకాదు” అనే అనాలి. ఈ సందర్భంలో లోకవ్యవహారంలోఉన్న ఒక
చిన్న కథని చదువరులకు చెప్పదలచుకొన్నాను. ఒక సాహుకారుకొడుకు రెండో
క్లాసు తప్పాడని చిని దానికి కారణం ఏమిటో తెలుసుకుందామని మేష్టరుదగ్గరకి
వెళ్ళాడట. వెళ్ళి తనకొడుకు పరీక్ష తప్పటానికి కారణం ఏమిటని నిగ్గదీశారు.
పంతులుగారు తన శిష్యుడు “చింతపండు”కి బదులు “శిందపండు” అని రాశాడనీ
ప్రతీమాటా ఇలానే రాయడంచేత ఏమీ మార్పులు రాలేదనీ చెప్పాడట. అదిచిన్న
లోకజ్ఞుడైన పెద్దసాహుకారు “మేటరుగారూ! శిందపండు అన్నంతమాత్రాన
అర్థంకాలేదా? దాని పులుపుతగ్గిందా? ధరతగ్గిందా? అని ముదలకించి, ఇలాంటి
యెరిగియెరిగి పట్టింపులు పెట్టుకోక మావోజ్జీ పైక్లాసులోయేసి దోకడాలూ అయీ
గట్టిగా నెప్పండి. అన్నాడట: “నిజమే అధికారినిబట్టి పదాల్లో కలిగే మార్పుల్ని,
ఎవరు అరికట్టగలరు? ఇప్పుడు వాడుకలోఉన్న రూపాలు అసలురూపాలని ఎవ
రేనా అనగలరా? “అసలు” అనేదానికి అర్థంఏమిటి? ఒకనాడు వ్యవహారంలో

ఉండి శిలాస్థాయిఅయిన పదాలు కొన్ని నేడు దుర్బోధం కాలేదా. ఈ మార్పులకి ఏఒక్కరూ కర్తలనిగాని, నియామకులనిగాని అనడానికి సాధ్యంకాదు. అందుచేత మెట్టుకి జీవగ్భాషలో కండగలిగి జీవంతో తొణికిసలాడే సాహిత్యంలో వ్యవహారంలోని రూపాలున్నాయని తప్పుసట్టడం న్యాయం కాబోదు. అందుచేతనే ఈవిషయాన్ని ఇంతవరకూ ఎత్తలేను. ఇదో లోపమనే భ్రమని వదిలితే జానపద వాఙ్మయం ఆదరణీయమౌతుంది. ఈ వాదాన్ని ఇంతతో ఆపితే వ్యాకరణ ప్రయోజనం నేను గుర్తించలేదనీ, విద్యత్కవుల రచనలలోని విశిష్టతని అంగీకరించటం లేదనిగాని ఎవరేనా అనుకోవచ్చు. అందుచేత. మరోమాట చెప్పవలసి వస్తోంది. నిత్యప్రవాహినియైన దేశీ భాషలకి వ్యాకరణం అనకట్టవంటిది. పరమ ప్రయోజనకారి వికరమై, బరువై, నిలువైన ప్రవాహాయూత సంపరని మనం అందుకొనేటందుకు సహాయకారి యౌతుంది. నిత్యప్రవాహినియైన దేశీభాషా సారస్వతము ఎరదవంటిది. నీరసమైన పాఠపదాల్ని ముంచెత్తేలాగ ప్రవహించి కొత్త ఒండుని దేశంలోచిమ్మి సారవంతం జేస్తుంది. పదే పదే కాలానుగుణంగా అలాంటి వరద రావడం విద్యుత్ కావ్యాలలో జీవానికి పుష్టికే కారణమవుతాయి. అందుచేత జానపద సాహిత్యమునకూ మార్గ కవిత్వ రీతులకీ సారస్వతంలో విభిన్నమైన స్థానాలున్నాయి. ఏదీ నిరసనకు తగదు. మార్గ కవిత్వరీతులకు పుష్టిని, జీవాన్విజచ్చే జానపద సాహితీగతులు సర్వభా అహ్లాదకరములు. ఆదరణీయములు. పరిపుష్టములై జీవకళతో మిసమిసలాడే విద్యత్కవి రచనలు శిరోధార్యములు, పూజనీయములు. పారాయణచేయ నర్హములు.

ఆధునిక కవుల్లో జానపద వాఙ్మయరీతుల్ని గుర్తించినవారిలో శ్రీ గురజాడ అప్పారావు, బసవరాజు అప్పారావు, చింతా దీక్షితులు, కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, తురగా వెంకట సుబ్బారావు, కవికొండల వెంకటరావుగార్లు ముఖ్యులు. విశేషించి ఆడవి బాపిరాజు, నండూరి వెంకట సుబ్బారావు, కవికొండల వెంకటరావుగార్లు జానపద గేయ కర్తలుగా వాసికెక్కినవారు. వారు తమ రచనలని లోకానికి వెల్లడించనట్లయితే అజ్ఞాత జానపద కవుల రచనలుగా వీరి రచనలు లామణి అయిపోతాయనేటందుకు సందేహంలేదు. వీరిరచనల్లో జానపదజీవితమూ, నావాలూ, యథాతథంగా ప్రతిబింబించడమే దానికి కారణం.

బాపిరాజుగారి గేయ రచనలు చాలామట్టుకి ఇంకా ఆముద్రితంగానే ఉన్నాయి. ప్రకటితమైనవాటిలో “ఉప్పొంగిపోయింది గోదావరీ” అన్నగేయమూ

“దూడూ డూడూ బసవన్నా” అనేగేయమూ “గొళ్ళ చెల్లాయి కూతురు కడు
చక్కందనీ చూతురూ” అనేగేయమూ ఆయన సృష్టి సౌందర్యాల్ని జానపదుల
భావల్ని పుటికిపుచ్చుకొన్నట్లుగా చిత్రించగల సమర్థుడని రుజువు చేస్తాయి

ఇక నందూరి సుబ్బారావుగారు లేపిన యెంకిపాటల దుమారం మరెన్నో
పిల్లనుడిగాలుల్ని రేపిందన్నసంగతి అంతో ఇంతో సాహిత్యంతో పరిచయంవున్న
వారిందరికీ తెలిసినదే. యెంకి నాయుడువాపలు పినరై న జానపద నాయికా నాయ
కులు. జానపద నాయికా నాయకుల భావసౌందర్యము వీరిలో మూర్తీభవించింది.
సరుగ్రీత నందింది. వందలాది సంవత్సరాలుగా తెలుగుదేశంలో ధ్వనించిన లక్ష
లాది జానపద శృంగార గేయ వాఙ్మయంలో ఇవి కొలికిపూసలు. మేరుశిఖరము.
కావ్యగౌరవాని కర్ణమైన రచన. మేఘ సందేశాది శృంగార కావ్యములకీడు.

నేటి జానపద కవుల్లో కవికొండల మోటరావుగారికో విశిష్ట స్థానంఉంది.
నిస్సర్గ మనోహరమై కోనసీమను తలపించే కోడుకొండ దగ్గరనున్న శ్రీరంగ
పట్నంఅనే పల్లెలో పుట్టి పెరిగి ఉగ్గుపాలు త్రాగినేర్చిన నాటినుండి ప్రకృతిశోభను
పరికిస్తూ మెచ్చుకొని ఆనందింపనేర్చిన సుకుమార హృదయుడు. విద్యార్థిదశలో
వర్డ్సువర్లు బర్న్సు మొదలయిన పాశ్చాత్య కవుల రచనలనుచదివి వంటబట్టించు
కొన్నాడు. వీటికితోడు బంగారానికి తావిఅప్పినట్లు సహృదయుడయిన కూల్చేదొర
సాహచర్యమూ, ప్రాపూ లభించాయి. ఆదొర కవికొండలను తీర్చిదిద్ది సానబట్టిన
కవిరక్షంగా మార్చాడు.

విద్యార్థిదశ నాటినుంచీ ఎడతెగకుండా కవికొండల తాకళ్ళార చూసినవీ.
చెపులార విన్నవీ తన హృదయాన్ని పురికింపజేసి లోతుల్ని కదలించి కలచినవీ
ఆయన అన్ని విషయాల్నిగురించీ తెలుగులో శత సహస్రాధికంగా గేయాలు
వ్రాశాడు. వానిలోని భావశబలతకుమెచ్చి కూల్చేదొర ఈయనను ఆంధ్రవర్డ్స్వర్లు
అని భావించి అభిమానించి ఆశీర్వదించాడు.

కవికొండల వర్డ్స్వర్త్ కిగాని మరేకవికిగాని భావదాసుడు కాడు. ఆయన
చదివిన పాశ్చాత్యకవుల రచనలు ఆయనకు కేవలము దిజ్ఞాతృముగా మాత్రమే
కవితా పషయ సూచకములయాయి.

కవికొండల “కిలారి వదమన జన పగములకు” అని మహోత్సాహంతో
చునచేయి పట్టుకొని పల్లెపట్టులకు లాగుకొని పోతాడు. ఏడాదికొకసారి వచ్చే

కోకిలమ్మనీ, ఎఱ్ఱకలువపువ్వునీ, చిన్ని మేఘాన్ని, మేకల్ని, పసులకాపరినీ చూ
 యి భర్తకి మధ్యాహ్నపు కూడు తీసుకొని వెడుతూ—

ఈవలొడ్డుకు పట్టు
 ఆవలి బిల్లకట్టు
 యిలో నావావ
 సుంటాడు

అంటూ బిల్లకట్టు గడిపే సర
 సంజలో పరకలేరుకొంటూన్న నల్లనల్లనిపిల్లొమాలే పల్లెవడుచునీ “ఎఱ్ఱఎఱ్ఱ
 వచ్చే రైతునిచూసి—

“జొన్న మొలకలచాటె
 సన్నసన్న గదాటు
 మారువారవ యీచెనూ”

వ్రత్యక్షము చేస్తాడు. ఈదృశ్య చిత్రాలన్నీ జనపదాలలో అతి సామాన్యమైనవే. కాని ఈకవి చేతులలో అవి అతి సరళమైన భాషలో కవితారూపము దాల్చాయి. ఇలాగే రంగంనుంచీ వచ్చిన రంగని రంగులూ, వాడి పెళ్ళాం రాణి కున్న హంగులూ హృద్యంగా కవి వర్ణిస్తాడు. ఇలా చెప్పాలంటే ఈయన రచనలలోనుంచి ఎన్ని ఉదాహరణలనేనా ఇయ్యవచ్చు. మెట్టకి ఈయన రచనలలో జనపదములన్నీ మనకు అత్యయములైన వనిపిస్తుంది. జానపదుల జీవితదృశ్యాల్లో అనుదినం మన కళ్ళపడే దృశ్యాల్లోని అందము మనకళ్ళకి కప్పించి మనస్సున పట్టుతుంది. శతాబ్దాల తరబడి మూగవారికిన్న జానపదుల గొంతుల్లోంచి ఒలికినా కవితారసాన్నిపట్టి అర్పించిన వ్రజాకవి కవికొండల.

కవికొండల జన్మతఃకవి, పరిసరములవల్లా సుహృదయుల మిత్రులతోటి గురుపర్యుడయిన కూర్చేదొర సాహచర్యమువల్లా పెంపొందిన కవితాత్మయే. ఆయన రచనల్లో మెరిసింది. జానపదుల జీవితాల్ని వారి కష్టనిష్టారాల్ని, తలవ బరువుల్ని, ఆశల్ని, అనురాగాల్ని సూటిగా తేటమాటలతో గేయరూపంగా చిత్రించిన జానపదకవి కవికొండల. వాటలోని విషయాల్నిబట్టి ఈయనని గౌతమీరెక్కా ప్రాంత సుందరదృశ్య మోహితుడయిన కవికొండలఅనీ, కొండకీలకు వికసితో

“దూమా డూమా బనవన్నా” అనేగేయమూ “గొళ్ళ చెల్లాయి కూతురు కడు చక్కందనీ చూతురూ” అనేగేయమూ ఆయన సృష్టి సౌందర్యాన్నీ జానపదుల భావాన్నీ పుణికిపుచ్చుకొన్నట్లుగా చిత్రించగల సమర్థుడని రుజువు చేస్తాయి

ఇక నందూరి సుబ్బారావుగారు లేపిన యెంకిపాటల దుమారం మరెన్నో పిల్లసుడిగాలుల్ని రేపిందన్నసంగతి అంతో ఇంతో సాహిత్యంతో పరిచయంవున్న వారందరికీ తెలిసినదే. యెంకి నాయుడువావలు సినలైన జానపద నాయికా నాయకులు. జానపద నాయికా నాయకుల భావసౌందర్యము వీరిలో మూర్తీభవించింది. సుగుగ్రీత నందింది. వందలాది సంవత్సరాలుగా తెలుగుదేశంలో ధ్వనించిన లక్షలాది జానపద శృంగార గేయ వాఙ్మయంలో ఇవి కొలికివునలు. మేరుశిఖరము. కావ్యగౌరవాని కర్తమైన రచన. మేఘ సందేశాది శృంగార కావ్యములకీడు.

నేటి జానపద కవుల్లో కవికొండల వెంటటూపుగారికో విశిష్ట స్థానంఉంది. విసర్గ మనోహరమై కోనసీమను తలపించే కోరుకొండ దగ్గరనున్న శ్రీరంగ పట్నంఅనే పల్లెలో పుట్టి పెరిగి ఉగ్గుపాలు త్రాగినేర్చిన నాటినుండి ప్రకృతిశోభను పరికిస్తూ మెచ్చుకొని ఆనందించనేర్చిన సుకుమార హృదయుడు. విద్యార్థిదశలో వర్దసువర్తు బర్మెసు మొదలయిన పాశ్చాత్య కవుల రచనలనుపిదివి వంటబట్టించుకొన్నాడు. వీటితోడు బంగారానికి తాపిఅల్పినట్లు సహృదయుడయిన కూర్చేదొర సాహచర్యమూ, ప్రాపూ లభించాయి. ఆదొర కవికొండలను తీర్చిదిద్ది సానబట్టిన కవిరక్షంగా మార్చాడు.

విద్యార్థిదశ నాటినుంచీ ఎడతెగకుండా కవికొండల తాకళ్ళార చూసినవీ. చెపులార విన్నవీ తన హృదయాన్ని పులకింపజేసి లోతుల్ని కదలించి కలచినవీ ఆయన అన్ని విషయాల్నిగురించీ తెలుగులో శత సహస్రాధికంగా గేయాలు వ్రాశాడు. వానిలోని భావశబలతకుమెచ్చి కూర్చేదొర ఈయనను అంద్రవర్ద్సవర్తు అని భావించి అభిమానించి ఆశీర్వదించాడు.

కవికొండల వర్ద్సవర్త్ కిగావి మరేకవికిగాని భావదాసుడు కాడు. ఆయన చదివిన పాశ్చాత్యకవుల రచనలు ఆయనకు కేవలము దిజ్మాత్రముగా మాత్రమే కవితా పషయ సూచకములయాయి.

కవికొండల “కిలారి పదమన జన పగములకు” అని మహోత్సాహంతో చునచేయి పట్టుకొని పల్లెపట్టులకు లాగుకొని పోతాడు. ఏడాదికొకసారి వచ్చే

కోకిలమ్మనీ, ఎఱ్ఱకలువపువ్వునీ, చిన్నిమేఘాన్ని, మేకల్నీ, పసులకావరినీ చూస్తాడు, భర్తకి మధ్యాహ్నపు కూడు తీసుకొని వెళుతూ—

ఈవలొడ్డుకు పట్టు
ఆవలి బల్లకట్టు
ఘోలములో నానావ
తలపోయు చుంటాడు

అంటూ బల్లకట్టు గడిపే సరంగుని బతిమాలే పల్లెపడుచునీ “ఎఱ్ఱఎఱ్ఱ! సంజలో పరకలేరుకొంటూన్న నల్లనల్లనిపిల్ల కిట్టుపెట్టిన జోడు సర్దుకొంచున్” వచ్చే రైతునిచూసి—

“జొన్న మొలకలచాపె
సన్నసన్నగదాటు
మారువారవ యీ బెనూ”

ప్రత్యక్షము చేస్తాడు. ఈదృశ్య చిత్రాలన్నీ జనపదాలలో అతి సామాన్యమైనవే. కాని ఈకవి చేతులలో అవి అతి సరళమైన భాషలో కవిత్వరూపము దాల్చాయి. ఇలాగే రంగంనుంచీ వచ్చిన రంగవి రంగులూ, వాడి పెళ్ళాం రాకకున్న హంగులూ హృద్యంగా కవి వర్ణిస్తాడు. ఇలా చెప్పాలంటే ఈయన రచనలలోనుంచి ఎన్ని ఉదాహరణలనేనా ఇయ్యవచ్చు. మెట్టుకి ఈయన గచనలలో జనపదములన్నీ మనకు అత్యయములైన వనిపిస్తుంది. జానపదుల జీవితదృశ్యాల్లో అనుదినం మన కళ్ళవడే దృశ్యాల్లోని అందము మనకళ్ళకి కన్పించి మనస్సు పట్టుతుంది. శతాబ్దాల తరబడి మూగవారిఉన్న జానపదుల గొంతుల్లోంచి ఒలికిన కవితారసాన్నిపట్టి అర్పించిన ప్రజాకవి కవికొండల.

కవికొండల జన్మతఃకవి, పరిసరములవల్లా సుహృదయుల మిత్రులతోటీ, గురుపర్యుడయిన కూర్చోదొర సాహచర్యమువల్లా పెంపొందిన కవిత్వాయే, ఆయన రచనల్లో మెరిసింది. జానపదుల జీవితాల్ని వారి కష్టనిష్ఠారాల్నీ, తలవ బరువుల్నీ, ఆశల్నీ, అనురాగాల్నీ సూటిగా తేటమాటలతో గేయరూపంగా చిత్రించిన జానపదకవి కవికొండల. వాడులోని విషయాల్నిబట్టి ఈయనని గౌతమీతీర ప్రాంత సుందరదృశ్య మోహితుడయిన కవికొండలఅనీ, కొండకీలకు వికసితో

తెలుగు కవిత్వం అనాలి. మన పొందిన జాన తెనుగు రచయితలలోనూ, అజ్ఞాత కవుల మధుర జానపద గేయాలలోనూ తొణికిసలాడుతూ సాంప్రదాయికముగా తెలుగువారి రక్తంలో ప్రవహిస్తున్న కవితా స్రవంతియే గేయరూపంతో ఈయన లోంచి ప్రవహిస్తుంది. అందుచేత ఈయన అవలంబించిన మార్గాన్ననుసరించి తెలుగు రచయితలు జానపద గేయ వాఙ్మయాన్ని పదేపదే మధించి తెలుగు సరస్వతిని పుష్టివంతం చేస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

స రి పూ ర్ణ ము.